



క్షీర సమస్య

ఒకజాతియొక్క బలారోగ్యములు ఆజాతికిలభించు క్షీరమునుబట్టియుండునని చెప్పబడుచున్నది. పాలు ద్రవపదార్థముగుటచే దానిని పలువురు పానీయముగవరగఁజించుచున్నారు. పాలను పోషణవిషయమున ఘనపదార్థముగ నెన్నువలసియుండును. పాలు ఆహారముకాని పానీయముగాదు. చింతగించెనై చిన మునుగని చిక్కనిపాలలోనున్న పోషకపదార్థము ప్రపంచమున మఱియేపదార్థమునలేకుండుట దాక్టరుల విశేషవరిశ్రమచే కనుగొనబడినవిషయము.

శుచియైనవి, రుచియైనవియగుపాలు సమృద్ధిగనుండిననే జనులు ఆరోగ్యవంతులుగ నుండగలరు. హిందూదేశమునందలిపాలకు శుచి, రుచి, సమృద్ధిఅను ఈమూడుగుణములలో నొక్కటికూడనుండుట అరుదు. కావుననే మనపట్టణములందు ఏడాదిలోపుగే శువులు వెయ్యింటికి 666 నటకు చనిపోవుచున్నారు. ఎదిగెడుకేశువులకు పాలే సరియైనఆహారము. రోగగ్రస్తులకు, ముసలివారలకు పాలకుమించినపవ్యములేదు. పాలు ఆహారముగనీయనిపోపిల్లలుఎదుగుట ఆగిపోవునని అమెరికా, ఐరోపాలయందు పరిశోధనలమూలమున కనుగొనబడినది. ఆయుర్వేదమున బలవర్ధకములగు ఔషధములలో పాలు నేయి, ప్రధానద్రవ్యములు.

పాలు మంచివిలభించుటకు పశుసంపద అభివృద్ధినొందవలయును. గోవునుపూజించుట మతధర్మముగనెంచబడు హిందూదేశమున పశుసంపదవిషయమై ఏమాత్రముశ్రద్ధయు గనబటువబడుటలేదు. పశుసంపదను అభివృద్ధిపఱచుకొనుటలో పాశ్చాత్యదేశములుచూపుచున్నశ్రద్ధలో సహస్రాంశమైన హిందుదేశమున చూపబడుటలేదు. మనవల్లెటూశల్లలో పశువులకు బీళ్లులేవు. మాగాణివంటగలగ్రామములందు అవి అన్ని సమయములందును కట్టురాళ్లనేయుండును. తిరిగి మేతమేయుటకు నోచనిపశువులులేనినన్ని పాలుఈయజాలపు, ఇచ్చిన కొద్దిపాటిపాలలో పోషకపదార్థముండజాలను. కాబట్టి కాలికొద్దితిరిగి పశువు మేతమేయుటకులేని పచ్చికబయ్యలు మనదేశమున ముఖ్యవసరములగుచున్నవి. తిరిగివచ్చిక

బయల్లుకొనుచో పాలు సమృద్ధిగపొందవచ్చును. క్షీరవిషయక సమస్యలలో సమృద్ధిగపొందుట ఒకటియేగాక వానిని శుచిగనుంచుటయు నొకప్రధానసమస్యయే.

హిందూదేశమున శశువులయందు క్షయవ్యాధి ప్రాయశఃకముగా వ్యాపించియుండుటకు కారణము అశుచిక్షీరములేయని నిరూపింపబడినది. పశువులు క్షయవ్యాధిపీడితములై యున్నను అది గుర్తుపట్టుట మంచిఅనుభవశాలురకే మిక్కిలికష్టము. అమెరికాయందు ఒకమండలమున పశువులనన్నిటిని ఒకసారి పరీక్షింపగా ప్రతిపశువునందు కొద్దియో గొప్పయో క్షయరోగక్రిములు, వానిలక్షణములు కనిపించినవి. అరోగలక్షణములు లేవముగ గలపశువులను విడనాడి అచ్చటివారు తమఅరోగ్యమును కాపాడుకొనిరి. హిందూదేశమున ఇట్టి విశాలద్వీప పరిశోధనము కలలోనిమాట. కావున ఇతర మెలుకవలచే ఈక్రిములను మనము రాకుండ చేసికొనవలయును. ఉపయోగించుటకు పూర్వము పాలు బాగుగ కాచుట ఇట్టి మెలుకువలలో ముఖ్యమైనది. పశువులలో క్షయవ్యాధిక్రిములు సర్వసాధారణ మనినంతమాత్రమున విశేషముగ భయపడవలసిన పనిలేదు. అరోగవ్యాపనము మిక్కిలి నెమ్మదిగజరుగును. పాష్టికాహారముచే పరిపోషింపబడుచున్న శరీరమునప్రవేశించియు ఈక్రిములు ఎట్టిహానిని చేయజాలవు. కాని వేధహిందూదేశమున పాష్టికాహారము పలువురకు అందనిప్రానివంశ. దానికోసమే ఇచ్చటిస్త్రీలు బాల్యముననే తఱచుగర్భములను ధరించి అరివేసెపిల్లలనుగని తాము రోగనిరోధకశక్తినిగోల్పోయి పిల్లలకుగూడ ఆశక్తిలేకుండ చేయజాలుచున్నారు. ఈకారణములచే ఇచ్చటి పాలవలన పూర్తిసప్తమును మనమనుభవించుచున్నాము. నేచుప్రవంచమున ప్రతివత్సరము క్షయరోగమువలన చనిపోవుచున్న అయిదు మిలియన్లజనులలో విశేషభాగము హిందూదేశమువారే యగుట నిశ్చయము. ఈవ్యాధి ఇచ్చట పాలవలననేకలిగి పాలవలననే అభివృద్ధినించుచున్నదని డాక్టరు మూరుగారు చెప్పుచున్నారు. కావున ప్రతిగృహిణియు క్షీరముల శుచివిషయమున ప్రత్యేకశ్రద్ధ వహింపవలసిన అవసరమెంతేని హిందూదేశమునగలదు.

కాని ఈసమస్య ఒక్క గృహిణులశ్రద్ధవలన పూర్తిపరిష్కారమునొందదని మాత్రము జప్తమైయుండుచోనవలయును. పశువులలో ఈక్షయరోగక్రిములు పూర్తిగనాశనము చేయబడవలయును. ఇది మిక్కిలివ్యయమూలకమైనది. అయినను సాధ్యమైనంతత్వరలోనే రాజకీయవేత్తల ఆలోచనకెక్కవలసియున్నది. ఆలస్యముచేసినకొలదియు తెల్లపేగులనబడు ఈ క్షయవ్యాధికి నిర్నిరోధప్రచార మిచ్చుటయేయగును. హిందూదేశమున క్షీరసమస్య ఇన్ని విధముల అధ్యవృత్తియందున్నది. ఈదుస్థితి ఎన్నడుతొలగిపోవునో; ఎన్నడు ఈదేశమురుచి, శుచిగలపాలు సమృద్ధిగగలిగి తనవిడ్డలను పోషించుకొనగలుగునో? ఆశ్చర్యమేమన పరిశ్రమలకు పేరుమోసిన ఇంగ్లాండు మొదలగుదేశములందు పశుసంపద బాగుగనుండుటయు, వ్యవసాయమే ప్రధానవృత్తిగల హిందూదేశమున అది కావలసినంత పాడుగనుండుటయు.

ప్రాత ఫక్కి పాటలు

ఏమిటిగంగమ్మ వెట్టిగంగమ్మ
సిగ్గుకొంచులేక మగనికొనెక్కె.
జాలాగిగంగమ్మ జాణయేయాను
చెట్టవట్టినమగని గుట్టుదోచింది.

పార్వతి దేవే తే పతివ్రతాసుమ్ము
మగనిదేహములోన సగముపంచుకొనె
మగనికంటెనేను వేరుకాదంచు
పార్వతీ మాతల్లి భర్తనిమిడింది.

సరస్వతీదేవికి సరసమేమిటో
మగనిమొగమునుంచి క్రిందకేడిగదు
చదువులసానై తె జగజంతసుమ్ము
మగనిమోవితోడ నెపుడుముచ్చట్లు.

అదృష్టవతియాను ఆలచ్చుమమ్మ
ఆమెకాపురమెన్న మగవానితోమ్ము
లక్ష్మీమీదేవే తే రాగయేసుమ్ము
మగనిచంకలోన నెపుడుకులికేని.

అడవులె స్వర్గమ్ము దుంప లమృతమ్ము
పతినిఎడబాయని పతివ్రతామణికి
మగనితోడనేసాఖ్యం మగనితోస్వర్గం
మగనితోడిదిబ్రదుకు మగువలకునెపుడు.

జాబిల్లితోడుత వెన్నలాపోవు
పతిజీవములతోడ పతివ్రతాపోవు
జీవబంధంతెగిన జీవితేశ్వరుని
వెన్నాడ సావిత్రి అదియేమివలపో?

రచయిత్రి

శ్రీమతి

యస్. వి. సరళా దేవిగారు

భావ ప త్తలు

శ్రీ మ తి య మ్. శా ర దా దే వి గా రు

అసాధ్యమా! నీనివాసస్థానమెద్ది?

—సాధ్యమా! నపుంసకుని యూహాప్రపంచములో.

ప్రేమించిపువ్వుగువలెము, పూజించిపండగు పుష్పము.

గరికిపోచయు నీయనంతభూమి కొకదివ్యాభరణమేయగు.

నీవునిన్ను చూడవు. చూడనులేవు. నీనీడనుమాత్రము చూడగలుగుదువు.

పోగడ్డలతో నీమిత్రునిపరిహాసించకుమునుమా!

ఓసంద్రమా! నీయారాటమేమి?

—ప్రాపంచికప్రశ్నాపరిష్కారము.

ఓయాశనమా! నీయాశయమేమి?

—నిరాడంబరముగు నిశ్శబ్దత్వము.

కల—భార్యవోలె వదరునట్టిది.

నిద్ర—భర్తవోలె భరించునట్టిది.

కొమ్మలు ఫలభరితములగునట్లు చేయుటలో వ్రేళ్లు ఎట్టిప్రతిఫలమును గోరవుగదా!

ఫలమా! నీవెందుండివచ్చితివి?

—పుష్పమా! నీహృదయమధ్యమునుండి.

పుష్పమునందలి మధువునెల్లగుడిచి విశ్వాససూచకముగ నొకసంగీతశబ్దమునుగావించి కడులును తేనెటీగ; కాని తనయపహరణచే పుష్పభారమును తగ్గించితి నను గర్వముతో నిశ్శబ్దముగ నెగిరిపోవును సీతాకోకచిలుక.

చేప నాకాశపథమున నెగదన్నకపోవుటయు నొకదయాపూర్వకముగు కార్యమేనని తలంచును పక్షిరాజు.

నీటిలో చేపనైన బాగుండుననిపక్షియు, గాలిలోపక్షి నైన బాగుండునని చేపయు తలంచుచుండును.

వేదవతి

అది హిమాలయశిఖరాలయాంకసీమ
అది జటాచ్యుతగంగాపగావిశాల
తీర మచ్చట వేదవతీలలంతి
అతిమహాస్సుతోచేయు మహాతపస్సు
ఆతపస్సులో కొనవోవు నామెలేత
వయసు క్రీగంటనవుతో నివాళిబట్టె;
ఆమె లేయెదలో తీపులార్చివేసి
ఎగయుకోరికతీవ సుమించుకోరకు.
ఆమెతండ్రి కుశధ్వజనామకుండ
వేదవేదాంగవిద్యాప్రవీణు డతడు
మిహికశిశిరారుణారుణోన్మిషితవేళ
చదువుచుండ వేదము పుట్టినదికుమారి
వేదసారమ్ము రూపమ్ము విరిసికొనగ
త్రిజగతీహృదయమై సర్పించిపోవ
బడుగునన్యాసిమనసు చెప్పంగనేల?
ఆకుమారియే వేదవతీకుమారి.
కన్నులరవిచ్చి పసికందువేడ్చ
కరగి పారిన వాల్మీల్యగరిమతోడ
మూర్ఖుని శిరముకన్నుల ముద్దులుంచి
నవ్వికొన్నాడు హత్తికొన్నాడు తపసి
హత్తికొన్న హృదియె యూర్చి యశ్రుబిందు
లోడ్చె, ఎంతమిసిమిమెత్తనోయెడంద
కన్న కూతుపరిష్కృంగకలన నాత
డేమిభూతసౌఖ్యమ్ము లూరించుకొనెనో.
ఆనిడూర్పుల బాష్పజలాంజలిచ్చి
ముసిలితాపసి శపథమ్ముపూనినాడు
వేదవతినీశ్రీపతికి నర్పింతుననుచు
లోకములునదియింప సుశ్లోకసరణి.
ఆమెయందాలరాశి, నేత్రంచలాల

సహనేవ సూర్యవ్రతాశరాపుగాడు
చిందుప్రణవానుభూతరోచిర్మరీచి
ఆమెసీలాలకాలిక అలరుకలల
యలలు హృదిరేగు సీరెండయామెవయసు.
ఆమె నందనోద్యానవసీమనోజ్ఞ
పారిజాతము, వయనచకోరకమ్ము.
జారుప్రయాన నామెయేపంథతార,
అతనిసూర్యగృహమ్మున కమృతదీప్తి.
ఆమెశోభామనోజ్ఞత లాకలించి
ఎందరెందరో రాజరాజేంద్రులెంద
రోసురాసురేశు లేతెంచినారు
కలిక వేదవతీకరగ్రహణమునకు.
అంతటివయస్సులో నామహాతపస్వి
పట్టినశపథమున్ విడువంగబోడు
ఆశలన్నియు నడియాశలై న వారు
వచ్చినట్టులేమార్గమ్ము పట్టినారు.
దంభ దేతేయు డొకనాడు తరలివచ్చి
విమలతేజోవయస్విని వేదవతిని
గాంచియెఱిగించినాడు హృత్కంఠమునికె
వానికోర్కె తపసి నవ్వులోనడంచె.
ఎంతవలపూనివచ్చెనో యేమొగాని
అసురభూజాని కృధబూని యల్లవేసె
గుప్తఖడ్గానశయాప్రసూప్తమునిని
ఏసినట్టులే వాడు నశించిపోయె.
కంటికన్నీరు మున్నీరుగానవింప
గోలుగోలునతపసి యిల్లాలువగచి
జ్వలనకుండమ్ములో బ్రవేశమ్ముచేసె
తన్ని ఏమిచెనో సతీత్వమ్మునిలిపె.
వేదవతి ఏకవతి నయవినయశీలి
తండ్రిశపథమ్ము గడతేర్చితలపునూని

హరునితలపూని కారుకారడవిలోన
చేయుచుండెదపన్ను సుశ్రీనటంప.
తైత్రయాత్రమార్గాన అచ్చటికివచ్చి
రావణాసురు డామె కల్యాణమూర్తి,
గాంచి యామెచరిత్ర నాలించివలపు
తెగయ తీరనివాంఛ నాశించినాడు.

రావణ

“తలిరుప్రాయమ్మునందచందమ్ములడవి
గాయువెన్నెలజేసి రాగప్రశస్తి
లేనిహరుకోసమే తలపూనినావు
ఎంతటియమాయికవతివే ఇంతి! నీవు
రాజకోటిరకోటివిరాజితోరు
వజ్రవై దూర్యమాణిక్యభవ్యకాంతి
నాపదాలకళాసింహు;నన్ను జూచి
యొడుగురవిచంద్రతతి యంబుదోదరాన
నురగరుడనాగసాధ్యకిన్న రులునాకు
తొలగిపోవుదురిరుపార్వములకుభీతి
నన్నుమన్నింప కన్నుపన్నులమెలంగు
నిఖిలభవనాభి, బాభి నన్నేలుకొనుము.”

వేదవతి

“ఓనిశాచర! చాలు లెమ్మాయిమాట
లలరువెదతోడ వలపుభాగ్యమ్ముతోడ
నాబ్రదుకు నివేదించుకొన్నాను పారికి
ఇతరులకునుంతకావు లేదీ యెడండ.

సకలదివిరాజభువిరాజమకుటదివ్య
రత్నసీరాజితాంచితప్రభుడవోడు
త్రిజగదీశులు నమ్మికొలిచెడుబంట్లు
ప్రకృతిసేవ రియైన నెవ్వరికివలయు
కమ్రజీవితాశాసుధాకరుడు హరుడు
వాడు నీలోన నాలోన ప్రకృతిలోన
దానెయైవెల్లుచున్నాడు దానవేంద్ర!
అతనికాదని తగునే యహంకరింప.”

వేదవతిమాట పెడచెవిబెట్టినాడు
కనులమోహంపు చిమ్మచీకటులుకవియ
క్రిందుమీదులచూడక కెరలి వేణి
కరములై సేయ నద్ది సకమ్ముతెగియె
వడవడవడంకె పరకరస్పర్శనాన
స్వచ్ఛహృదయము కలగుండునడియె ఏమి
యేమియోచించుకొనియెనో ఏమియోచి
కొన్నక్రోధమ్ముతో కొట్టుకొనియెనపుడు.

అమె భీషణాభీలక్రోధాగ్నికీల
అప్పు డాసతి కన్నెత్తియరయలేరు
ప్రళయకాలఘమంఘమూరవముతోడ
వలికెనిటులనాశాశలు వక్కలవ్వ.

“ఓశతనిశాట! ఇటువినవో మదీయ
దారుణతపస్సువెచ్చించి నీరుసేయ
నిన్ను, నేనె నీతోదు విసీలశిఖిల
నీవినాశమ్ముకోరి జన్మింతునవల”.

శ్రీ హ రీ !

శ్రీమతి ధూళిపాళ సీతారామలక్ష్మిగారు

ఉ. పారుచు దా వలంపడిన పక్షియనంగ సపారఘోరనం
సారదురంతపాశములనందున చిక్కిన మానవుండు నీ
చారుతరప్రపూర్ణసరసామృతవీక్షణనొందగల్గునే
ఘోరవిషాదవేదనల కుందుచునుండునుగాక శ్రీహరీ!

ప వి త్ర పే మ

శ్రీ మతి సూరత్తు నా గ మ జె మ్మ గా రు

చీకటిపడుతోంది. గోదావరి గట్లనొరసి పారుతోంది.

ఆమెరుపులు ఆడుదుములుతిరిగి ఆకొండలోయల్లో ప్రతిఫలించి ప్రతిభ్య నిస్తున్నాయి.

వానతుంపరకొంచముగా పడుతోంది. ఒకపల్లెవాడు తనపడవని ఒడ్డుకు జేరేసి ప్రక్కనే ఉన్న తనగుడిశకు పోబోతున్నాడు.

ఉద్యోగపూరితాలైన హృదయాలతో, అలసిపోయిన శరీరాలతో, తడసి పోయిన దుస్తులతో యిరువురు-యువతీయువకులు-అక్కడకుచేరారు.

వాణ్ణి అక్కడనే ఆపేసి తమప్రేమను పెద్దలు తిరస్కరించారనీ, అంచేత దొంగతనంగా పారిపోతున్నామనీ, వాళ్లు తరుముతున్నారనీ, అంచేత తమ్మవతలి ఒడ్డుచేర్చమనీ బ్రతిమలాడేరు.

మొకగుర్రపుగిట్టల శబ్దాలు వినవస్తున్నాయి.

ఒకమెరుపు మెరిసింది...ఆయువతి దీనముఖంలో ఉద్యోగం విస్మయంగా ప్రతిఫలిస్తోంది.

అత డాటవికుడైనా, సహజంగా ప్రేమలంటే ఏమిటో ఎరుగకపోయినా, ఆయువతీయువకుల ప్రేమకొరకై, వారిదీనాలాపాలకొరకై, సహజసుందరియైన ఆయువతికొరకై పడవకట్టిపె్పుడు.

పడవసట్టేటిలోనికి పోయింది...

ఇంతలోనే ఆఆమ్మాయి తండ్రి సవరివారంగా ఒడ్డుచేరేడు. గాలి హోరు మంటోంది. వర్షంప్రబలమైంది.

ఇంకొకమెరుపు మెరిసింది...

ఆక్రీసీడలో ఆఆమ్మాయి ప్రియుణ్ణి బిగ్గకొగిలించుకొని సహాయంకొరకు ఒకచెయ్యిచాపి నిల్పడంచూచేడు.

తోడనే అతనికోపమంతా దుఃఖములోకి మారిపోయింది.

ఏడ్చాడు.....పిలిచేడు...లాభంలేకపోయింది ..

ఆమువ్వరితో ఆపడవ అచ్చటనే అదృశ్యమైపోయింది. పడవఅవతలిగట్టు చేరనేలేదు.

చిరస్మరణీయములు

బొడ్డు బాపి రాజగారు

పరిచయములేని దొలుదొల్త పాఠశాల

నుండి యింటికి జనువేళనొంటిగలసి

చూపులోచూపు జొన్నపన్జాచి మనసు

సపహరించిననాటి సాయంత్రము.

పరిణయముహూర్తమున దలబ్రాలువోయ

సంజలిపుటంబునెత్తి నాయాస్యమరసి

సిగ్గుదొంతరలన్ మున్గి జెలుపునూపు

నెలతదూపు చిరస్మరణీయముగద.

తలుపుకడనాపి సకియలు ధవునిపేరు

నుడుపువేగ మెలేకున్న విడువమనుచు

దగవునేయగ ముసిముసినగవులురల

సగముగొణిగి సగముజెప్పు సఖయనేర్పు.

మనసులోగల్గు ప్రణయమర్మములవెల్ల

మసలుకడగంటి జూపుతోమాటలాడి

వద్దకరుదేర హరిణశాబకములీల

నొక్కయుదుటున బరుగెత్తునువిదసాంపు.

తలిరుగెమ్మోవి నవ్వువెన్నెలలుగురియ

చెక్కుటద్దాల లోలకుల్ జిందులాడ

కన్నడియుకన్నడక నోరగంటజూచు

వనితక్రీగంటిజూపు నెప్పటికిమఱవ.

సంతాన సమస్య

తాత కృష్ణమూర్తి గారు, పి. పి. యల్. టి.

ప్రపంచంలో అన్ని దేశాలలోను బుద్ధిమంతులు తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నా గీసంతాన సమస్యను గూర్చి. కాని 'లోలో' భిన్నమిది! అన్నారు పెద్దలు. జవసంక్య పెరిగిన కొద్దీ, దేశానికి శ్రేయమేనని వాదిస్తారు కొందరు; కొంతమంది పోరుందని ఘోష పెడతారు మరి కొందరు. ఎవరికితో చివరమాధానాలు వాళ్ళు చెప్పారు. ఉన్న నిజం ఆలోచిస్తే మాత్రం విడ్డబ్బక నేవాళ్ళుకాని, కననివాళ్ళుకాని దేశాన్ని గూర్చి ముందుగా ఆలోచించుకొని ఏదో నిర్ణీతాభిప్రాయానికేసి అవిధంగా ఆచరిస్తున్నారని తోచదు. ఎవరిసంగతి వాళ్ళు తిన్నగా ఆలోచించుకో గలిగితే, లోకానికి మేలు చేసినంత ఫలం! సంఘంమాట, దేశంమాట దేవుడెరుగును. ఆత్మ శ్రేయమైనా యోచించుకొని నడుచుకునే బుద్ధిమంతు లెందరున్నారు, ఈ కాలప్రపంచంలో?

కోరుకొని పెళ్ళి చేసుకునే ఆచారమైనా లేని మనహిందూ దేశంలో, మంచి చెడ్డలు వికల్పించుకొని సంతానం పడయడమనే సంగతి హాస్యాస్పదంగా కనిపిస్తుంది. ఒక వేళ దైత్యమంతుడైనదైనా స్వతంత్రంగా నడుచుకుందుకు నానాసిస్తే, 'పులిని చూసి నక్క వాత పెట్టుకున్నట్లు' పాశ్చాత్య దేశస్థులను చూసి వీడు చెడిపో తున్నాడని మొత్తుకుంటారు మనలో కొందరు చాచిస్తులు. స్వబుద్ధి చేత ఆలోచించుకోరు. కాని విడ్డబ్బక నే విషయంలో మనవాళ్ళు యిప్పటికైనా కళ్ళు తెరిస్తే వాళ్ళకు, విడ్డలకు, దేశానికి, అందరికీ మేలుకలుగుతుంది.

ఉద్దేశపూర్వకంగా, తపఃఫలితంగా కోరుకొని సంతానం పొందడం మెచ్చు. అది జీవితానికి శోధ. కాని మొర్రోవద్దనియేడుమూ, అప్రయత్నంగా పిల్లల్ని కనడంకంటే అన్యాయం మరొకటిలేదు. విడ్డలు పుట్టడం, పుట్టకపోవడం అంతా భగవదేచ్చేకాని మన చేతిలోయేమున్నదనీ, తలక్రిందుగా మనం తపస్సు చేసినా విధివశం తప్పించగలమా అని చెల్లినేదాంతాలు చెప్పుడం బుద్ధిహీనం.

'సంసార సాగరం దుఃఖం, తస్మాత్ బాగ్రత!' అని చెప్పించే మనపూర్వులకు సంతాన నిరోధమంటే తప్పుగా, అసాధ్యంగా తోచిఉండాలి. పురాణాల్లోను, మహాకవుల కావ్యాల్లోను సంతాన ప్రాప్తికి దంప తులుపడడంలేనపాట్లు కొన్ని పేర్కొనబడిఉన్నవి కాని నిరోధపాధనాలప్రసక్తలేదు. మన ఆయుర్వేద వైద్యులు యాజుషయమైన అనిరే ప్రస్తావించరు. సామాన్యజనులకు దివ్యలేమివలన, చదువుకున్న వాళ్ళకు శాస్త్రాల భయంవలన, స్త్రీలకు పూజమైన సిగ్గువలన సంతాన నిరోధం గూర్చి స్వతంత్ర ఆలోచనలు చేసుకుందుకు వీలు లేకుండాఉంది. కాని మనదేశంలో యిండుమిండు ప్రతిమనిషికి తన సంతానం గూర్చి యేదో ఒక విధమైన అసంతృప్తి లేకపోలేదు. విడ్డలు లేనందుకు మగ చేవాళ్ళుకొద్ది. భరించలేనంతమందిని మగ్గొని బాధపడేవాళ్ళు బాస్తీ. సంఘానికి, వీరికి, శాస్త్రాలకి వెరచి శ్రేష్టంలో పడ్డ యాగలవలె కొట్టుకుంటున్నారు వీళ్ళు గత్యంతరం కానక. స్వల్పభుక్తంగా ఉండవలసిన వాంఛకృష్ణాన్ని పొందుచేసుకొని జీవితాన్ని నిష్పట్టోపార్జించుకుంటున్న వాళ్లెందరో ఉన్నారు! వాళ్ళ పిరికితనం, మాధవిత్వాసాలు దేశానికెంతో అవధం తెస్తున్నాయి.

పెద్దల యెద్దల భక్తి చూపడం మంచిదే. సంఘాచారాలను మన్నించడం అవసరమే. కాని, దేశకాల చరితీరుల కనుగుణంగా నడుచు తన ప్రత్యేక జీవితాన్ని నడుపుకోవడం బుద్ధికి లక్షణం. తన్ను చూసిన ధర్మం తెలిపి హీనం. పెళ్ళి విషయంలోను, పిల్లల విషయంలోను ఎవరి మంచి చెడ్డలు చూచే నిర్ణయించుకోవడం సబబు. సంఘానికి, పెద్దలకి, పూర్వాచారాలకి వెరచి అవసరంగా బాధపడడం మన దేశస్థుల ప్రారబ్ధం కాబోలు!

అజ్ఞానం, దరిద్రం, రోగాలు, అకాలమృత్యువులు దేశంలో అంతకంతకూ అధికమవుతున్నాయి. శరీర బలం, మనోబలం, మనలో క్రమంగా నశిస్తున్నాయి. పాడిపంటలకు ప్రసిద్ధి చెందిన యీ పుణ్యభూమిలో

ఆ విధానము తాళలేక జనులు యేడుస్తున్నారంటే, యెందుచేత? అర్థంలేకుండా పెరుగుతూవున్న శివసమన్విత మార్గా గా విద్యల్ని కలిపించే అసంధర్మవివాహచారాలు కొంతవరకు యీదుపితులకు కారణాలని తోస్తుంది.

వెనకటికోశాలవైభవం స్మరించుకొని సంతోషించడం పెరి. ఇప్పటికోశాల దుర్దశకు పగచి యేడవడం నిరర్థకం. రావోపుకోశాలమగుచ్చి సాధకసాధకాలన్నీ బాగా విమర్శించుకొని, సాధ్యమైనంతవరకు స్వతంత్ర బుద్ధితో ప్రతిమనిషి తనజీవితాన్ని సౌఖ్యకరంగా చేసుకోవడం ధర్మం.

సృష్టిలో ఉన్న వివిధతాల్లోకల్లా, విడ్డలు పుట్టడమనే చిత్రం మహాఅద్భుతమైనది. తీవ్రసమయాల కాల క్రమంలోకల్లా విడ్డలుక సేకర్త బిక్కటే వాటిలోఉండే తేవత్వాన్ని నిరూపిస్తూవుంది. అట్టి అమూల్యమైన శక్తిని దుర్వినియోగం చేసుకొని, మానవుడు తనపాని కష్టాలమధివిస్తున్నాడు. బహుశః మరొకన్ని శతాబ్దాలు గడచినపిమ్మట గాని యాశక్తి తనస్వాధీనంలోకి తెచ్చుకోలేదేమో నరుడు!

జీవుడనుగ్రహించిన విడ్డలుక నే శక్తిలో సేజీ మానవుడు తృప్తిపొందలేకుండా ఉన్నాడు. కోరిన విడ్డలు, కోరినసమయమందు పొందడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. పెద్దపెద్దశాస్త్రవేత్త రీతయమై వింత వింత కోసాలు చేస్తున్నారు. పురుషుడిజోక్యంలేకుండా స్త్రీకి గర్భంవచ్చే ఉపాయమేమిటని నకుకు తున్నారు. బ్రహ్మజీవుడు మట్టిబొమ్మల్నిచేసి తీసుపోసినట్లు, మనకూడా 'లేబోరటరీ'లో తిడ్డలను సృష్టించగలమా అని ఆలోచిస్తున్నారు. దీనినే "ఎక్స్ పెరిమెంట్" శాస్త్రమంటారు. అసహజసాధనాలవల్ల విడ్డలను నిర్మించగల ఉపాయమే నరుడు కనిపెట్టగలిగితే జీవుణ్ణి ధిక్కరించి మృత్యువును జయించవచ్చును. ప్రపంచం తల్లికిందుచేయవచ్చును!

ప్రకృతికి విరుద్ధంగా విద్యల్ని సృజించడం మనకు తలకుమించిన కోర్కెకావచ్చును. కాని, పిల్లలక్కర లేనివాళ్ళు కనవలసిన నిర్బంధంలేకుండా జాగ్రత్తపడవచ్చును. సాధారణంగా మనదేశంలో విడ్డలపుట్టుక చలనచిత్రద్రావ్యాదార్థంవలె ఉంటూవుంది దంపతులకు, కనేవాళ్ళ యిష్టంలేకుండా పుట్టేవిడ్డలసంఖ్య ఆపరి మితం!

విద్యల్ని కనడమంటే సహజమే కాని నిరోధించుకోవడమనేది దాంపత్యధర్మంకాదనీ, అసహజమనీ, అక్రమమనీ, ప్రకృతివిరుద్ధమనీ, చాలమంది ఉద్దేశం. సంతానం పొందడానికి యిన్ని ఉపాయాలలోవింది వా ఆక్షేపణలేదు. నిరోధనసాధనాల విషయమై మాత్రం నోరెత్తి గట్టిగా మాట్లాడితే తప్ప!

ఇతరదేశాలలో యింత అన్యాయంలేదు. హాలెండ్ లో సంతాననిరోధనజ్ఞాపం ప్రజలలో పెళులంగా వ్యాపింపజేయడానికి గవర్న మెంటువారే శ్రద్ధవహిస్తున్నారు. ఇంగ్లాండు, అమెరికా, మొదలైన దేశాలలో అనేకులు నిర్భయంగా నిరోధనవిధానాలవలంబిస్తున్నారు. ఒక్కఇటలీలోమాత్రం తనప్రజలు విద్యల్నికనడంలో ఆశ్రద్ధవహిస్తే వొచ్చుకోకుండా ఉన్నాడు 'మున్సులోనీ' ప్రభువు. హిందూదేశంలో మోస్తరు మట్టుకు భూలోకంలో ఎక్కడా ఉండదు. కిల్లిల్నికనడానికి శక్తిలేక, కోరికలేక, అనందంలేక, ఆప్రయత్నంగా, అజ్ఞానంగా, నుడ్డిగా సంతానాలు పొందుతూ, యేడుస్తూ, మొర్చుకుంటూ, నవ్వుకుంటూ, అభూరిస్తున్నారు మనదేశంలోఅనేకులు. జీవితశయాలలేవు నీరికి. ఉద్దేశాలులేవు, చేసేచనుకు! విద్యలేదు. స్వాతంత్ర్యంలేదు, గడుసుతనంలేదు. అమాయకంగా అడవిమృగాలవలె తింటూ, అరుస్తూ, పిల్లల్నికంటూ తీవ్రయాత్రగడిచే అభాగ్యులు వీరు. పడేశాస్త్రాలు, పొందేసుఖాలు, అన్నీ తమ కర్మానుబంధాలే అని భావించుకోగల వేదాంతబుద్ధిగల ధీరులు!

విడ్డలు కావలసినవాడు అవశ్యం కనవచ్చును చిత్రం వచ్చినంతమందిని. సంతానాభిలాషగలవాళ్ళు చేసే అర్థంలేనిచురుకునూడా మనం వెక్కిరింపకూడదు. పూర్వులు తపస్సులు చేసేవారట సంతానంకోరకు

దేవుని ప్రత్యక్షమే వారికి వరానిచ్చేవారు. ధర్మసం తా నాలకు సంఘం దేవుని పట్టేది కాదు. ఈలోకాలలో తమస్వలు చేసేవాళ్ళు లేరు. చేసినా దేవుని ప్రత్యక్షం కాకుండా ఉన్నారు. అంచాత సం తా వ ప్రాప్తికి, యిచ్చటి వాళ్ళు చేసే సాధనాలు కొంతెం ముఖ్యమైనవి. దేవుని, దేవతలకి ముక్కుకుంటారు. ముందుకు కదలేరు. మంత్రిమంత్రి, దైత్యులనీ, భూమిలనీ, భూమిలనీ ఆశ్రయిస్తారు. ఎదురు వాళ్ళనీ, జోతిమూలనీ ప్రతిమూరి ప్రక్క చేపించుకుంటారు. దైత్యులకు దేవుని దేవతలు పుచ్చుకుంటారు. నోయలు, జనాలు, దానాలు, తిక్కయ్యలను-ఎన్నన్ని దేవతలలో అన్నీ చేస్తారు. వారి మాధవమృతాలకుగాని, అనాగరికతకుగాని యెవరూ ఆశ్రయించరు. అర్హతలేమిదీ లేదు. హిందూమత దేవుని దేవతల సహాయంతోగలదు కాని, గొడవలతోనూ సహాయంతో లేదు.

దేవులు కావాలన్న వాళ్ళ అవస్థలు యాదీధంగా ఉండగా, ఆక్కరలేదన్న వాళ్ళ మేల విశేషాల్ని లేరు. సం తా నం వద్దే అని ఆలయాల దేవునికి విన్నవించుకొని యెన్ని పూజలు, వ్రతాలు చేసినా ప్రయోజనం లేకుండా ఉంది. చాలామంది ఆభాగ్యులకు! పిల్లల్ని కనడానికి అయిదువందల వాళ్ళందరూ దుర్మార్గులనీ, భూమిలనీ, అమానుష ప్రకృతిగల రాక్షసులనీ, నీతిమూలనీ అనుకోవడమే. నిష్పక్షపాతమైతే ఆలోచిస్తే, పిల్లల్ని కోరేవాళ్ళయెడల చూపవలసిన గౌరవంకన్న, సంఘం దీరినట్లునే యెక్కువ సామర్థ్యం చూపవలసి ఉంటుంది.

పిల్లల్ని కనుక్కోవాలన్న కోర్కె సాధారణంగా ప్రతిమనిషికి ఉంటుంది. అట్టి కోర్కె మహాజనుకాక, సంఘాభివృద్ధికి అవసరమనికూ చెప్పక తీరదు. భార్యభర్తలను అన్యాయ ప్రేమపాకాలతో బంధించడానికి యెక్కువ మంత్రబలంగల మంగళమూత్రంకంటే, దాంపత్యమఖంబల జనించిన బాసెడుగొలుపుకు యెక్కువ శక్తి ఉంది. అందుకే 'అత్రస్య గతిర్నాస్తి' అన్నారు చెడ్డలు. దాంపత్యానికి భాగ్యం, సంఘానికి గౌరవం, దేశానికి బలం చేతులగలవాళ్ళు దిద్దులు. సంపారంలో వచ్చే ఒడుడుకులకు సం తా న సహాయంమీదనే ఆధారపడతారు తల్లిదండ్రులు. వృద్ధాప్యంలో ఆక్కరకు వచ్చేవారు పిల్లలేకా అవి దైత్యులకాదులతో. భూమిని వెకరించి సంపాదించిన తర్వాత, తన దేహించియ్యకొని కనుమన్న దిద్దల్ని భర్తకి, లోకానికి యివ్వగలిగినందుకు గర్విస్తుంది తల్లి. ఉత్సాహం, ఉద్దేశంగల దంపతులు కోరినంతవరకు కనుక్కోవలసిందే. పిల్లలుకావాలని కోర్కెగలవాళ్ళకు అకోగ్యం, శరీరభార్యల ఉండే, సం తా న సహాయం పరిమిత దేవునికంటే; 'అధికస్య అధికం ఫలం' అన్నట్లు, ఎంతమందినైనా కనుక్కోవచ్చును.

అయితే లోకంతోను ఆవిధంగా లేదు. కావాలన్న వాళ్ళకు సం తా నం ఉండదు. ఆక్కరలేనివాళ్ళకు గలవెడలి పిల్లలు! ఆస్పత్రికర్త దిద్వలాసం యాదీధంగా ఉంది. మనుషులలో గాక, యితరజీవరాసులలో కొంతవరకు యా అవస్థలు సర్దుకుంటాయి, ఏదో ఒకవిధంగా. 'సర్వవత్ ఆధునికై' అన్న న్యాయం ఒక్కటే వర్తిస్తుంది వాటిలో.

మనిషికి, తక్కిన జంతువులకి యాదీధయంలో కొంత వారా ఉంది. తన జ్ఞానసహాయంవలన మానవుడు ప్రకృతిని యాదీధం గలుగుతాడు. అతడు తన సహాయంతో సం తా న సహాయం చేసుకున్న మనుషుని ప్రకృతికి విరుద్ధంగానే ఉంటాయి, ఇందుమించు! ఉండేలో, నిద్రలో, శరీరబోషణలో, వడదడికలో- అన్నిటిలోనూ అనుభవం గానే వర్తిస్తాడు సత్యం. కాని సం తా న సహాయంలో మట్టుకు నేవరకు వ్యతిరేకంగా వదులుకుండుకు ఎందుకో నుకోచిస్తాడు.

ఇప్పటికా ముగిసిన భూలోకంమేలైతే బహుశా దిద్దేనే పెరుగుతూ ఉంటే, కొద్దికాలానికి మహాప్రళయమేదో సత్యమైతే దేవుని దేవుని చెప్తాడు, హెచ్. జి. బెల్ గౌరవం. భూమియిచ్చేవంట అందరికిందే

సంతోషముల చుట్టునున్నది. విడిచిపెట్టలేకగాని, తమంటే గృహస్థాశ్రమం యొక్కపట్టి సవ్యాసం పుష్కరవానినిస్తుంది అట్టి రతిదండంబు.

విద్వత్కవచంలో పురుషుడికిగల బాధ్యతలు తక్కువ. కష్టమంతా అడచానిది. కాని, ఆమెసంగతి విచారించుట ధర్మ. ఎంతసేపూ తపశాశ్రమం, తపసదుపాయం, తపశాశ్రమం, తపశాశ్రమం చూసుకుంటాడు. విద్వత్కవచం విద్వత్కవచం అని పిలువబడి, పెళ్ళాన్ని రక్షిస్తాడు-తప్పంరా తపశుంచుకుంటాడు. పాపం కోరితే ఆయిల్లు అన్నిటికీ ఉన్నట్లే. వివాహమంటే హిందూస్త్రీ అనుభవించే హక్కు ఉంది! మానం, ప్రాణం, ఆరోగ్యం అన్నీ మొగుడికి ధారపోయాల్సి. విద్యలేక, పాపకర్మకర్మలేక, పాపకర్మకర్మలేక—యింటికి రానినై, భర్తకు విద్వత్కవచం యంత్రమై, సంఘానికి కులచారాలకి మోడిసి, అశ్మభిమానం చంపుకొని, అభాగ్యుడనన గడపాలి. విద్వత్కవచం అమె యిష్టయిష్టలతో యెవరికీ పనిలేదు. భర్తకుత్సాహించుట అమెమది!

సంతాన నిరోధనకాస్త్రం మనస్త్రీలలో కాగావ్యాపిస్తే కాని యిష్టానుసారాలు కొంతవరకై వాళ్ళవు. విద్వత్కవచం చేసే ముద్రలు అడచే గమక, ఆమెయిష్టలను అనుసరించే సంతానాలుకలగా. పురుషులకిగల శ్రద్ధానికాని స్త్రీలకు నిరోధనసాధనాల మంచిపెట్టలులో ఉంటాయి.

సంతాన నిరోధనకాస్త్రం అందరికీ విశదపరచడంవల్ల దేశంలో దుర్మతిప్రభుత్వం ఉందని కొందరిభయం. జ్ఞానాభివృద్ధిలప దుర్మతిప్రభుత్వం సహజంకాని, పెరగడం అసంభవం. గర్భంరాకుండా కాపాడుకునే విషయం అడచానికి తెలిస్తే యిష్టంవచ్చినట్లు చెలరేగి, కాని చతురతచేస్తుందని విద్వత్కవచం అందరినూ నూతనై, క్రమంగాజనసంఖ్య తగ్గించుకోవచ్చు అందరించిపోతుందని గొంతువేసే నీతిమంతులు. అడచాన్ని సంఘం అభ్యాసంలో అణగద్రొక్కి ఉంచుట అమె బుద్ధిగా ఉంటావుందని, తమంటే నీతిరహిత ప్రవర్తించుకుంటుందని భావించడం అధర్మం. కడుపువస్తువన్న భయమే నిజంగా అడచానికిలాన్ని కాపాడుకుంటా ఉన్నట్లుంటే, మగవాడి కట్టిభయంలేదు కాబట్టి, అందరు పురుషులూ నీతిమానులే అవుతారు. సారాంశంకేలుంది! స్త్రీలకు అవ్యాధంగా దుర్మతిప్రభుత్వం పెట్టుకోవడం పురుషులు తమఅల్పబుద్ధిని ప్రకటించు కోవడమన్నమాట. ఇక జ్ఞానాభివృద్ధిలప భగవంతుని సృష్టి అంతరాయం కలుగుతుండేమా అన్న రెండోవాదన మనీ వివరీకంగా ఉంది. విద్వత్కవచం అని కోర్కెగలవాళ్ళు నిరోధనసాధనాలవలంబించరు. అవలంబించ నక్కరలేదు. కాబట్టి, అడచవలసంతానాలు పొందుతున్నవాళ్ళకే యానిరోధనకాస్త్రం ఉపయోగపడుతుంది. అప్పుడు దేశంలో అందరూ సత్సంతానాలు పొందుతూ పోయినా, నిర్విచారంగా గడుపుకుంటాడు తమతమ సంపారాలను. సంపదల ప్రణయశీలత మొకనిర్భయాసందస్యమైనవలె మధురంగా గడచిపోతుంది.

వ న్య వృ త్తి

శ్రీ మ తి భు వ న గి రి లక్ష్మీ కాం తి మ్మ గా రు

సీ. ఆకలియైనప్పు డవనీరుపాంబులు
వక్ర్యలంబు లర్పణమునేయఁ
బరిపూర్ణతోయలై ప్రవహించుచుండెను గీ.
లై లావగలు దాహశాంతిసేయఁ
బొమ్ములెమ్మనకుండ భూమిధరంబులు
వసియింప, నిమ్మగువనతులీయఁ

జాలినయట్లుగా సరసాంబరంబులు
ధరియింప భుజపత్రతెలుసంగఁ
దినుటకై తిండి త్రాగుటకును జలంబు,
పండుటకుఁదాపు ధరియింప వస్త్రములును
సహవా! లభియించుచుండ నయాచితముగ
వన్యవృత్తియె తలపోయధన్యవృత్తి.

తోలుబొమ్మలు

కవికోండల వేంకటరావు గారు వ్రాసినది; వి. యస్.

రాత్రిరల్లా బొమ్మలాట చూచినదొచ్చి తెల్ల వాళ్లూ నిద్రలేక అదేపడగ్గా పడుకొనివుంది ఇల్లాలు. ఇంటిలో వెంటలక్క తప్పక లేచి పని చేసుకుంటూవుంది. ఇంటియజమాని అప్పుడే కర్ణునులుపుకుంటూ గుమ్మంలోకివచ్చి వీళ్ళ కేసి తొంగిచూస్తూన్నాడు. అప్పుడే తెల్లారి పోయి ఎండబాగా గుడిగోపురంమీద ప్రకాశిస్తూవుంది——రాత్రిబొమ్మలాట ఆడిన వాళ్ళల్లో ఓఆడుదినచ్చి “ఒక పాతకోక అమ్మగార్ని అడుకోవాలికివచ్చాం” అంది. “అమ్మగారెంతా లేవలేదు. నిద్రపోతున్నాడు” అన్నాడు యజమాని. “అమ్మగారైతే రాత్రి మాటలు వచ్చున్నమాటే. ధన్యం, ధన్యం. మద్దెవస్తాం” అంటూ వెళ్ళిపోయింది.

ఆమాటలో ఏమీ అర్థం కనబడలేదు యజమానికి. లోపలికివెళ్ళి కల్యాణశాస్త్రాలు దీర్చుకొని తనగదిలోకివచ్చి తనయిల్లాలింకా మొద్దునీడ్డర్చుంటే “లే! లే! తోలుబొమ్మలాటకే యీలా నిద్రలే, ఇంకా న్యాయం అదీ నీవు దొరనానలల్లే చేయడమంటూ వస్తే అలసిపో అసీ కుంభకర్ణురాలివయి పోయ్యేటట్టున్నావు. లే! లే!” అని వీపుమీద ఒక్క మత్తెనివేళపువేచాడు. ఇల్లాలు గుబుక్కువలేచి “ఏమిటా మోటుచాన్యం?” అంది. “ఏమీలేదు. నీవు బొమ్మలాటదానికి కోకిన నన్నానటగా? వచ్చిపోయింది” అన్నాడు యజమాని. “నేను కోకినాననలే. మీరు పందిస్తానన్నాకేమోగాని” అంది అవిడ. “ఏమి మతి

పోయిందాయేమి? అదిగో మద్దెవస్తానంటూ పోయింది” అన్నాడు యజమాని. “నన్నీ యిస్తారేండి” అని ఓవిధమైన తెచ్చిపెట్టుకున్న రుసరుసమొంగతో నిద్రకమ్మత్తుకొద్దీ చేతిగాళ్ళు చెక్కిళ్ళకొరిసయ్యెత్తుకున్నోవులునోవుల్లావుంచుకునే గదికిటికీ తెలుసుకొని వీధిలోకి పాట చూచింది. చూచి “అదేనా మీరనేమనిషి? విషుకాలు—బొమ్మలాట కత్తెలంటారేమిటి?” అంది. “అమ్మగారైతే రాత్రి ఆట కొచ్చారమ్మమాటే. ధన్యం, ధన్యం అని అదిఅంది. నీవేమన్నా దాన్ని అనవాలువట్టనట్టుగానే మాట్లాడుతున్నావు—అయితే ఈ తోలుబొమ్మల ఆటలో ఎదోఒకానొక రహస్యంవుండీ తేరా లి. తెలుసుకోవాలి” అన్నాడు ఇంటాయన.

అప్పుడింకా ఆపయిని ఆయనకు ఆవిడకు ఈలా జరిగింది సంభాషణ:

ఇల్లాలు

నేను సాయంకాలం ఆరుఘంటలకు ఆలాగు పేరంటానికి వెళ్ళినాను. అయినట్లుయలున నాకోడు ఆగవించలేదు. ఒకగడ్డపాతి యుండలేదు. ఒకమనిషి కనిపించలేదు.

యజమాని

సరిగా 6 గంట వాళ్ళవచ్చి వెదుళ్ళపాతి ఒకబురకాలాగు చిరకంకిప్పి ఎడరతట్టుకు తెర గడ్డలుకట్టినారు. అట్టడం నీవు చూచి యుండలేదు.

ఇల్లాలు

ఎంతలో తయారయి పోయింది తెలి

అయితే దీపాలెప్పుడు వెలిగించారండీ? బొమ్మ
లెప్పుడు గ్రుచ్చారూ? అడవాళ్లంతా అబరకం
క్రిందను ఎప్పుడు ప్రవేశించినారూ?

యజమాని

నీవు ఇంట్లో పనిగిసి ముగించుకునివచ్చి
నేనీసరికి బొమ్మలను గ్రుచ్చి ఆ తెర వెనక
బొమ్మలను గ్రుచ్చి అముదపుదీపాలను వ్రేలాడ
గట్టి అంతా సీద్దంచేసినారు.

ఇల్లాలు

ఈపగలల్లా భిక్షాటనకై తిరిగివవాళ్ళంతా
అబరకంచాటున వున్నారంటారూ నేను
చూడడానికి వచ్చేటప్పటికప్పుడే?

యజమాని

మతేమి అనుకున్నావు? మనం వాళ్ళను
చీకట్లో చూడకుండా వాళ్లు దీపాలు వెలిగించ
కుండానే అబరకంలో ప్రవేశించి యప్పుడు
దీపాలు పెట్టి బొమ్మల్ని అడిస్తారు.

ఇల్లాలు

నిజం?

యజమాని

నిజం.

ఇల్లాలు

అయితే వాళ్లకు ప్రేక్షకుల ప్రేక్ష్యం
లేదన్నమాట.

యజమాని

వాళ్లకు ప్రేక్షకులతో పనిలేదు. అలాంటిదే
బొమ్మలతోనే పని. ఆ బొమ్మల మీదకు
వెలుగు బాగా ప్రసరించేటట్టు దీపాలెగనం
దోస్తూ పాడుతూండడం బొమ్మలయొక్క
కాళ్లువ్రేళ్లు అభినయిస్తూవుండడం వాళ్ల పని.

ఇల్లాలు

మధ్యమధ్య బుల్లుమనేబూరా ఏమిటండీ?

యజమాని

క్రిస్టిసికరబూరా.

ఇల్లాలు

హనుమంతుడు గిరునపల్లెలు కొట్టివప్పుడు
చేసేచప్పుడు?

యజమాని

రెండు చిలికిపోయిన పీటచెక్కలు.

ఇల్లాలు

ఆ: విఘ్నేశ్వరునిబొమ్మ?

యజమాని

తోలుది.

ఇల్లాలు

సరస్వతి?

యజమాని

అదీని.

ఇల్లాలు

రాముడు? రావణుడు?

యజమాని

అన్నీని. అందుకే తోలుబొమ్మలాటని
పిలవడం.

ఇల్లాలు

అయితే అలాంటివాళ్లంతా వీధులంట
తిరిగేవాళ్లే అంటారా? “ఓయి రావణా” అని
పిలవడం, “పుత్రేశోడుకులు, మిత్రశ్నేహి
తులు, రథ=రథములు, భట=భటులు, బంధు
వర్గము” అని అర్థంచెప్పడం, “బ్రహ్మర్మభూ
స్సురశ్చేష్ట పరమేష్ఠిపితౌహహా ఇత్యమరః”
అని అడడం, చొప్పివిద్యలు ఏకరువెట్టడం,
ఇంతవిద్యతూవాళ్ల చే నంటారా?

యజమాని

అంతే అనుకున్నావా? పంపావరోసరము, రథారూఢుండెక్కి, అనుభ్రమించు ఇలాంటివి కూడా వాళ్ళవేను.

ఇల్లాలు

సవ్యకండి! తెలియక అడుగుతూవున్నాను. నాచెప్తల్లోనుంచి యింకాపోలేదు అదీర్ఘతీసు కంటూ వాళ్ళంతాకలిసి ఆరస్యయత్నంలో తాళం ముద్దల మూడోకాలంమీదవేస్తూ మెమటచి—

యజమాని

మెమటచి?

ఇల్లాలు

మెమటచి మనలను మఱపించినపుడు మానవుడొకానొక తోలుబొమ్మ వెనుక దీపంపుంచి అవెలుతురును దానిమీద పడే టట్టుచేస్తూ ఆబొమ్మను చిన్నెలునన్నెలుగా అడిస్తూ అనందించేటప్పుడు, భగవంతుడు ఏవైపునా మనకుపైసి, వెనుక, ముందు, సూర్యుడుమున్నగు జ్యోతిర్లోళాలను నిలిపి మనల నాడించడంలో ఎంతతన్మయుడై యుండాలంటారు? ఆభగవంతుణ్ణి మనం ఆన వాలు పట్టలేమనడంలో, మన క్కనబడడన డంలో ఆశ్చర్యములేదు.—వీళ్ళగవించినారా మనకు? చెప్పండి, వీళ్ళగవించినారా మనకు? చెప్పండి.—అదిల్లాతిరిగినస్తూంది. మంచి కోకఒకటిదాం.

యజమాని

నీయిష్టనచ్చిందియ్యి.

ఇల్లాలు లోపలికివెళ్ళి ఒకకోకరీసికొని వచ్చి ఆబొమ్మలాటదాని కిచ్చి “రాత్రిఅడిం

చిన బొమ్మలేమైనా నీవగ్గలున్నాయో యిప్పుడు” అని అడిగింది, “ఏమైనా ఏంటం డమ్మగాచూ! పెద్దరాబణానురుజొమ్మేవుంది. ఇప్పుడేతెచ్చి చూపుతాను.” అని వెళ్ళినది. అది ఆబొమ్మ తీసుకొనివచ్చేలోపుగా వంట లక్కనచ్చి “అమ్మగారింకా ముఖంకడు కోక్కలే”దంది. ఇల్లాలు“ఉండవమ్మా! ఈరోజున తోలుబొమ్మలయొక్క సంగతి పూర్తిగా తెలుసుకోవాలి” అని అంటూ పెజటిలోనికి పోయి కల్యకృత్యములు దీర్చికొని తిరిగి వచ్చింది.

యజమానిఆలోచన ఆతేబొమ్మేరావణా బమ్మబొమ్మ పగలెలావుంటుందో ఊహిస్తూ కూర్చున్నాడు. ఆగొమ్మొచ్చింది. ఇంటిల్లి పాదీమూగించూచినారు. సగిషీబొమ్మయొక్క అండచందం, కీలుకీలుఅతుకు అతిచిత్రంగా కనిపించింది. చేతులు మేకతోలు. మొండెం దుప్పిలోలు. ఆబొమ్మసలాగూర్చి తేజస్సులో పెట్టినడికి ఏక్కడలేనిరంగుల రాణింపూ! చెప్పశక్యంకాకపోయింది.

ఉండియుండి తోలుబొమ్మలాడించిన దాని కేసిచూస్తూ ఇల్లాలు అడిగింది! “నీవు రాత్రి ఆబరకంలోవున్నావా?” అని. “మీరు రాలే దండి మఱి” అంది ఆలటకత్తె.

వాల్లిద్దటియొక్క ఆవరస్పరమ హాసమ స్వను అక్కడవున్న యజమానికాదుగదా ఎవ్వరూకూడా తీర్చలేకపోయినారు.

ఆలటకత్తె తనదారిని తానుతిరిగి రావణా బొమ్మచ్చుకుని, ఇచ్చినకోకుచ్చుకుని వెళ్ళి పోయింది. అది వెళ్ళిపోయిన వెంటనే యజమాని ఇల్లాలుదిక్కి “బ్రహ్మాండంగా

రావణబమ్మబొమ్మదాన్ని పనిగట్టుకు పట్టుకు
రమ్మనమని, పట్టపగలు బొమ్మంతా పరిశీ
లించి తుదకాబొమ్మను గుఱించి ఒక్క
ముక్కా అడక్కుండా పుర్రాశ్రీ ఆబుకంలో
పున్నావా? అని ఆఆటకత్తను అడిగావేంటి.
అందుడక మఱివరుండి ఆడించేరు ఆబొమ్మల్ని
అంతినాంపుగా” అన్నాడు. ఇల్లాలు అంది:
“రావణాసురునిబొమ్మలో రాత్రిచూచిందాని
కన్న ఇప్పుడు పగలు చూడ్డంలో నాకేమి

మిథ తట్టలేదు. కానీ ఈభిక్షుకురాలు రాత్రి
ఆటకంలోవుండే ఆడించింది బొమ్మల్ని అంటే
నాకింకను సందేహమే” అని—“అందుకే నీవు
ఆటచూడ్డానికి రాలేదని అదీ అనుకుం
టూంది” అన్నాడు యజమాని. “అవును
కొన్ని సంగతులు మనం చూడగల్గినా, చూడక
పోయినా మనం నమ్మాలి” అంది ఇల్లాలు.
“సంశయాత్మా విసేశ్యతి” అన్నాడు యజ
మాని.

వ్యాజాలాపము

చెలువెసంగు సుధార్థివీచికలనమమ
నోలలాడెడు నొక్కవీలనమేఘు
శకలమును గంటి నకయరో! చాలతడవు
మరతునే దాని; నాదగు మాసనమున.
ఆయనంతవిదిత్రికలబ్ధశకల
మే, యొకప్పుడు విప్లవ మించి; జగము
లోగులఁగారింది ఘర్మదినోష్ఠమడఁగ
వృష్టినోనఁగూర్చు జంతుసంతుష్టిగాగ.
అతితరస్వేచ్ఛ నూర్చి వాతావృతమయి
యిందువందును మెలఁగుచు నెందుఁదనదు
కందునఁగఁగనీని యిక్కాలమేఘు
శకలచరితముఁదలపోయ సంబరమగు.
ధరణి నాదిత్యతీవ్రప్రతాపముడఁపఁ
చిన్న యఁశ్శును శక్తిదీపింపనడరె
నెదియె; యవ్యాపనోపల నీలనీల
నీరదసుసారము గణింప నెగడుముదము.
హంససంచయమా వనహరికాంతి
కలితవిద్యుద్గళాల నాకాశవిధి

శ్రీ మతి యన్. టి. పి. శృష్ట నేణ మ్మగారు

వెలిగి; మెలఁగివలెరువుఁ జెలియనీక
నలరుఁగద యావిదీలనవాంబునంబు.
అశ్రీతామర చాతకాహ్లాదకారి
మృదుమధురగర్జనే ముదమిచ్చి; యమృత
కల్పసుఖజీవనంబిడు కమలధ్వజము
నెరినినదింది వర్ణింతు నే లతాంగి!
సూక్ష్మమావాస నొకొక్కచో నెసంగి
విప్లవగల్గి యొకొక్కచో వెలసి; తనదు
నై జహంపంబుచూపక నలువ్రమిగులు
నీలజలధరచరితవర్ణింపఁదరమే!
ఒకట వర్ణనభావంబు నొంది యొకటఁ
గృష్ణభావముఁజూపుచుఁ గెరలి; యెందు
దనదునై జము వివరింపఁదరముకాని
యనువున రహించునార యాయంబువంబు.
రమణనొప్పు వినీలధారాధరంబుఁ
గాంచి నెమ్మది నన్నియో కలలుపర్వ
తలఁచితలయూచి జెందానఁదగుటు నబ్బు
రంబుఁజెల్పితి నీరీతి రాజవదన!

రాజావారి ఎడమకన్ను

గోవిందాచార్య వేంకటానందరావు వ రావు గారు వీ.వి.,

పూర్వకాలమునం దొకదేశమును చంద్రవేడుదనురాజు పరిపాలించుచుండెను. అతడు తన సేవకులముందును భాగ్యవంతులముందును పక్షపాతముకలవాడై వారల మాటలే నిజమలనిపమ్మి వాని చెప్పినట్లే నడుచుకొనుచుండెడివాడు. ఆసంగతి కనిపెట్టి ఆదేశమునందలి ధనవంతులును, రాజ్యసేవకులును సేవలను బహువిధముల సీదించుకొచ్చిరి. శ్రమంతులు తమపనుకులకెదురాడ సావాసించిన కేదలపైది, పాధులపైది లేనిపానినేరములకల్పించి రాజునెదుట ఫిర్యాదులుచేయుటయు, వారలమాటలే నిజమలనిభావించి రాజు ఆమామకులను అక్రమముగా దండించుచుండుటయు సంభవించుచుండెను. ఫిర్యాదువిచారణ చేయునపుడు రాజావారికుడిచుక్కను ఫిర్యాదియు ఎడమచుక్క నేర్థములును నిలుచుండుట అదర్శనిబోధదర్శయ్యెనుండెను. ఎడమచుక్కనిలుచుండి మొలకెట్టకొను కేదలమాటలుపాటింపక రాజుగారు చంద్రుడు ప్రారముగా దండించుచుండుటచేత ఎడమచుక్కవాకిపని మైసలెనదరి ప్రజలనుకొని నియత్నముచూపై ముఖించుచుండెరి.

ఆరాజ్యములో నొకయూర పెద్దకమలిముగల రైతుగలడు. వానిపేరు గోవిందరాజు. వానికిముగ్గురు కూతురుండెడిరి. పెద్దది లక్ష్మి. రెండవది దుర్గ. మూడవది భారతి. అందరిలో వయసుకలిపినదైనను విద్యాబుద్ధులయిన భారతి పెద్దదనియే చెప్పువలెను. తల్లిడికి భారతియందు ఎక్కువముద్దు, గౌరవము కలవు.

గోవింద రాజుకొడుగు కొన్ని పశువులను సంరక్షతోరించుచు, మాకుండ్రనులిరికించి "అమ్మా! పశువులతో నేను పట్నంబెక్కుచున్నాను. మీశేమికావలెనో చెప్పండి నీనుకొనిపట్నాను." అనెను. లక్ష్మి "నాయనా! నాకు కాళ్ళకుపెండిపట్టిం. మన పొరుగుసీతమ్మ చేయించుకున్న పట్టిలవంటిది కావలెను. మమ్మచూపించెదను. ఉంచు" మనిచెప్పి, వెంటనే పొరుగుంటికివెళ్లి సీతమ్మ పట్టిలు తెచ్చి చూపించెను. "నరే. నరే." అని గోవిందరాజు రెండవకూతురునుపిలిచి "అమ్మయ్యా! దుర్గా! నీశేమికావలెనో" అనియడిగెను. "నాకు రాజేశ్వరి చేతులకున్న మోదయ గావలెనని తెచ్చిపెట్టును" అని తక్షణమే దుర్గ తన ప్రియకూతురని రాజేశ్వరియింటికి పోయి, ఆమెను నిలుచుకొనించెచ్చి తనకుకావలసినగాజులువంటివో తల్లిడికిమమ్మచూపించెను. "నరే నీకు ఇటువంటిగావలెనని కొనితెచ్చెదనులే. తల్లీ! భారతి! నీశేమికొనితెచ్చునే?" అని గోవిందరాజు మూడవకూతు నడిగెను. "నాయనా! నాకు పట్టియ, గావయ, వగలు అక్కరలేదు. నాకుకావలసినది చేరేకటియెన్నురి. అది తెచ్చుట చాలకష్టము. ప్రమాదముకూడదు. అందువల్ల మీకు చాలాబాధలుకూడ కలుగవచ్చును. కనుక మీతో చెప్పటకు సంభోగించుచున్నాను" అని భారతి ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. "తల్లీ! నీచెప్పదును నాకిదికావలె, అది కావలె. అనిపెమ్మ పడించునానవుకావు. కన్నరెల్లడివి, నాదగ్గర సంభయ మేలవచ్చు? ఏమిప్రమాదించినను, ఏమి బాధలు కలిగినను నేను లక్ష్యముచేయను. అవసరమైయెడల నాప్రాణమిచ్చి నిలువీట్టును నీచ్చెదను. సంభయించకు. చెప్పు" మని తల్లిడి ఆమెను ప్రోత్సహించెను.

"అలాగైతే, నాన్నగారు! మీరు తక్కినపశువులను మీయిష్టముకల్పింపట్టు అమ్ముకొండి. కాని నోర పెయ్యకుమూత్రం దబ్బుకుఅమ్ముకండి. ఏమియిమ్మన్నావు ఈపెయ్యకు? అని ఎవరైనా అడిగితే నేను దబ్బుకు అమ్మును. మనరాజావారి ఎడమకన్ను ఎవరుతెన్నే వాళ్ళ నోర పెయ్యవచ్చుతాను. ఈపోలే అమ్మును అని ఖండితంగాచెప్పండి. అందునుగరించి ఎరివల్లనైనా ఏమైనా చిక్కురన్నే తక్షణం నాకు కలుగునునంది. నేనువచ్చి సద్దుకుంటాను." అని చెప్పినది భారతి. ముద్దులకూతు రీవింకొకరికొకరివందుకు గోవింద

రాజా మిక్కిలి యక్కజపడెను. కాని భారతి చాలబుద్ధిమంతురాలు. ఏదిక్కులుచచ్చినను తనములో విడదీయగల పామగ్ధము అతాళికడ లేకపోలేదు. చూత మీ చిత్రమేమోనని తండ్రిఅందు కంగీకరించి యిల్లు బయలుదేరెను.

పట్టణము చేరినతరువాత సంతలో వారెడు రోజువునులేపు కక్కివనపువులనన్నింటిని అమ్మిలేకను. తరువాత పెద్దబానుబోరిన వెండిపట్టిలను, చిన్నబానుబోరిన బంగారుగాజులుకొని యింటికివెంటించెను. ఏవ్వుట రోజువును సంతలోపెట్టి శ్రీరాజావారిఎడమకన్నుచ్చి యారోజువును కొనవచ్చు నని బహిరంగముగా ప్రకటించుకొచ్చెను.

“డబ్బో, గింజలో రోరక రాజావారిఎడమకన్ను కావలెనంటా దీవోర పెయ్యన-ఇదేమి? నీదికి ఏచ్చియొత్తినదా?” అని ప్రోర లబ్బురచదురుండిరి. ఈడ కీపుత్తారము రాజభటుల చెవిపోకినది. వారు చదునునచ్చి గోవిందరాజునువట్టుకొని-“అరే భద్రవా? నీకు రాజావారిఎడమకన్నుకావాలా? చెప్పుబద్దలు కావా? చువవ. నీరోగము తప్పుగావుదురుంది” అని తక్కులువిరిదికట్టి గంటురు రాజసముఖునుకీడ్చుకొనిపోయి, ఎదుటెట్టి “మహాప్రభూ! నీకు మనపట్టణములో పుకువుల సంతకు ఒకగొడ్డావును తోలు కొనివచ్చినాడు. డబ్బుకు అమ్మడట! వీరినవారి యెడమకన్ను తెచ్చినవారికి నీదావోర పెయ్యనమ్ముతాడట. ఇంతవాగతక్కియున్నాడు. ఈరాజుప్రోహితమిచేయుమని నెలపు?” అని యడిగిరి.

“మహాప్రభూ! నేను రాజప్రోహిగాను, నాఅంతటనేనై యీలాగున చెప్పలేదు. నాకు ముగ్గురు అడపిల్లలు. కడపారవుని భారతి. మంచితెలివితేటలుకలది. అదే యారోర పెయ్యన వీరినవారి ఎడమకంటి కమ్ముకొమ్ముని నమ్ముకోరినది. కాని అభిప్రాయమేమో నాకును తెలియదు. ఏదిక్కులుచచ్చినను వెంటనే కలురంపినయెడల తానువచ్చి విన్నవననిచెప్పినది. ఆపిల్లలూట చెల్లించుటకే నేనీలాగుచేసినాను. అంతయు స్పష్టముకాగలదు. వెంటనే మాభారతిని దప్పించు”డని గోవిందరాజు వీరినవారితో నవివరముగా మనవిచేసుకొనెను.

ఈసంగతి యేమో తెలుసుకొందమని రాజావారు కొందరంతొత్తురచరిచారితతో రాజభటులను, పట్లకితోయాలను గోవిందరాజు నింటికివెంటి భారతిని తనకును కొనితెచ్చునిరి.

2

వచ్చినదిభారతి - పాక్షాద్భారతివలె - రాజసభకు - చూచినాడామెను చరికించి - చంద్రవేనుడు - “జేరి! ఈరాజిక వాఎడమకంటికి తనయింటి గొడ్డావును నమపెట్టి సాహసించినది.” అని రాజాగ్రహచరనకుడై, “ఏమే పిల్లా! నీకన్ను లింతపారలుగమ్మునవా? మీగొడ్డావునకు వాయెడమకన్ను నమకేసి సంతలో పెట్టిందితివా? ఏమిసంగతి? చెప్పు”మని గద్దించియడిగెను. భారతి నివివరముగా “మహాప్రభూ! నాకనులేమి పారలుగమ్ములేదు. ఈవింరసంగతివిని వీరినవారు నమ్మ తమనముఖునునకు తప్పకవిలిపించురనియు, ఈవిధముగా నాకు రాజదర్శనలాభము కలుగుననియును చూపించియే మాతండ్రినట్లుకోరిని.”

రాజు:—మాదర్శనము నీలేల?

భారతి:—మహాప్రభూ! మీకును, మీ రాజ్యమునకును, మీప్రజలకును మిక్కిలి యావశ్యకమును, అత్యంత ప్రేమకారియుడైన హితవొకటి వెంటనే మనని చేయవలసియున్నది. అది తమదర్శనము చేసుకొని నేను వ్యయముగా చేయవలసినమనవి. అయత్నకాశము లభించుచేసుకొనుటకు నేను మాతండ్రి నిందుకు నియమించినాను.

రాజు:—ఏమిటామన?

భారతి:—మహాప్రభూ! చెప్పుచున్నాను. చిత్తగింపుడు. సత్యముగనుక నిర్భయముగా మనవిచేయుచున్నాను. మీరాజ్యములో క్రిమంతులు, భవంతులు, మీ సేవకులు ఆడినచాట, పాడినదిచాట. వారిచాటలు వేదవాక్కులు. వారేమిచెప్పిన వచనమును తమకునమ్ముచున్నారు. వేదలగ్నం వివర. వాండ్రు దురదస్థులైనారు. మీకుదేవైపున నిలిచినవారిమీదనే మీదృష్టి. ఎడమరైపున నిలిచినవారిగతి కనిపెట్టరు. మీఎడమకన్నుండియు లేవట్లయినది. మాకునపులలో కోరావుగొడ్డుది. నిరర్థకములైన యారెంటిని సమపెట్టుట ధర్మమనీమాగొడ్డావును మీయడమకంటేవిమృంతిని.

ఎత్తిపాడించి నజముచెప్పినది భారతి. కోపమతికయించినది రాజానకు. సత్యంబురంధీమహి. నిర్భయముగ నిజముపలికి చలించకనిలిచిన యారాజకపాదురూపము రాజాను కలవనిపెట్టికొచ్చెను. నిర్భయమైచిత్తము కొంతకడపురకుండవలసినదెను. వేదము మంత్రితో మంతనముచేసి కొండ్రెన్నులుకొన్నిచేసి ఆమెను భంగపుచ్చదలచి క్రమమురాట్టనియ: “వారికా! నీతెలివెట్లెట్టిదో చూపించి నీసంగతి తెలిసికోవలెను. నిన్ను మేము కొన్నిచక్కలచుగదలచిరాము. నీవువరిగా ప్రభుత్వములిచ్చినవరి లేకున్న నిన్ను ప్రభువుగా చండింతుము - ముందుగా ఆకాశముమీదనున్న వక్షత్రములసంఖ్య ఎంతో సరిగాచెప్పుము”.

భారతి:—మహాప్రభూ! మనపట్టణముద్రవీరమున నిమకరేణువులెన్నిగలవో సరిగా అన్నివక్షత్రములే ఆకాశముననున్నవి.

రాజా:—ఎవరు ఎక్కువమందిఉన్నారో? చచ్చినవాళ్లా? బ్రతికియున్నవాళ్లా?

భారతి:—మహాప్రభూ! బ్రతికున్నవాళ్లే ఎక్కువమంది - చచ్చినవాళ్లు ఉండనేఉండరు. ఉండేవాళ్లయితే వాళ్ళు చచ్చినవాళ్ళలో అనుకూలేరు.

రాజా:—ఈభూమికి మధ్యలేమున్నది?

భారతి:—తమరాజ్యము - తమపట్టణము. తమకోట-తమపథ - తక్కివన్నియు తమదుట్టుమన్నవి.

రాజా:—మారాజ్యము అందుగల చరస్థిరరూపకమయిన యాచిత్త సరిగా ఎంతవలచేయును?

భారతి:—ఈప్రశ్నకు సరిగా జవాబు చెప్పుదును కాని ముందుగా తమకోటఖరారుచేయవలెను. మాకు కోటలు లేవురు నేను చెప్పినట్లువదునుకోవలెను. అందుకు మీరంగీకరించినచక్షమున మీప్రశ్నకు సదుత్తరమువచ్చును.

రాజా:—ఈలోపుగా మాఖజానాలెక్కలు, కోటలు, పేటలు, ధూములు కన్నుకుకట్టింది చూడీచెప్పుదువు కావోలు?

భారతి:—లేదు-లేదు-మాఖజానాలు, కోటలు, పేటలు, ధూములు, బుట్టలు, లెక్కలు వాకేయక్కరలేదు-మీ ఉద్యోగములు వాద్యగ్రతు రానక్కరలేదు. నేను వారెవరితో మాటలాడుదాననుగాను.

రాజా మరయు వక్కజవడకొచ్చెను. “ఎవరితో మాటలాడక, లెక్కలుగట్టక యీగోమరాలు నా రాజ్యపువిలువ తెలుపనట! దీనిసంగతియంతయు అజూపిచిరముగానున్నది-కానిమ్మ. చూరము” అనుకొని, “సరే - నీను మాడుకోటలు నీవుచెప్పినట్లే నడుచుకొందును. నివివలన నేయుండుము.” అనెను.

భారతి:—చిత్తము-మహాప్రభూ! నేనుట్లేయుండెదను. తమరుమాత్రము సత్యములేపుక వేడును, శత్రువు - ఏమియు తనకూడదు. మంచినిగల్గినవ త్రాగకూడదు. మహ్మీపవాసముండవలెను. ఎల్లుండిఉదయము నకు నైదు తమకు స్పృహకాగలరు.

భారతితోచేసిన ఖరారు తప్పకుండ రాజారెండుపవాసములుచేసెను. భారతి రాజాంతోపురమువందే నివసించియుండెను. మంత్రిసామంతాదులెవరును భారతితోగాని రాజాగారితోగాని ప్రసంగించలేదు.

మూడవవాడు తెల్లవారివది. రాజునకు స్వరము పీచమయ్యెను. నీరసము భరింపరాకుండెను. కనులును, శరీరమును మందుచున్నట్లుండెను. అకలి వహించుకొని పోవుచుండెను. రాజుమనచే నోరందిపోవుచుండెను. ముత్తిపాస లెంతబాగుముగా క్రూరముగా మనుజులను పీడించునో స్వానుభవముచే రాజునకు దెప్పగా బోధపడెను. భారతి ఉదయము తొమ్మిదిగంటలకు రాజుగారికి వంటచేయించి, పిటవేయించి బంగారుకందములోపట్టెడ న్నముపెట్టింది, చెంబునిండనీళ్లుపోయించెను. అప్పుడు ప్రభుని భోజనమువకు వేంచేయుచుగను. “ప్రభుకు శీపురా” అనుకొని రాజు పిటవిడవవచ్చెను. భారతి “అను” మనెను. రాజుగుండెలలో రాయివడెను. ఇది మరేమిలేంటా తెచ్చిపెట్టుచున్నదోయిరా రాజుభయపడెను. అప్పుడు భారతి “మహాప్రభూ! తమరాజ్యము వెలయుంతో మనవిచేయుమని నాకాజ్ఞాపించినారు. మీరాజ్యమంతయు నిపుడిపట్టెడన్న మునకు, ఈచెండెను నీళ్ళకు సరికాదు. ఇంతకుతక్కువేవని వేమచెప్పుచున్నాను. ఏమందురు?” అని ప్రశ్నించెను.

రాజు “నాప్రాణము లెగిరిపోవుచున్నది. నీవుచెప్పినట్లు నారాజ్యమంతయు నిపుడియన్న ము నీళ్ళ పాటి చేయదు. ఇందుకదంతయు తీసికట్టే. తక్కువ-చాలతక్కువ-యమ్మాటికితక్కువ. ఇక్కడెవనన్న మెకుమలతివ నిచ్చి యానీళ్ళుతాగి చడియుండనిమ్ము” అనుచు భోజనమారంభించి, అయన్నములని నీళ్ళుతాగి యున్న రనుచు విక్రమించిరేచెను.

అపు డాతడు భారతినిపిలిపించి పగౌరవముగా నిటనియెను: “అమ్మా! భారతి! నారాజ్యములో వాలోపమచే జరుగుచున్న అధర్మవ్యాప్తియు, అందువలన ప్రజలలో పెరుగుచున్న అకాంతిని నాకు స్ఫుటముగా గోచరింపజేసితివి. అక్కడతి పాలుకాకుండ వమ్మును, నాకనముకాకుండ నారాజ్యమును కాపాడి రక్షించితివి. కనులూడియు గ్రుడ్డివాడినై రాజధర్మయ్యులుడనైఉన్న నమ్ము, ద్యుమత్యేనుని పాపిత్రివలె సముద్ధరించి పుణ్యముకట్టుకొంటివి. నీవునాకు ధర్మోపదేశముచేయవచ్చిన వరదేవతని భావించుచున్నాను. నీవు నాకు కోడలినై రాజ్యక్రమమునడుపుము. ధర్మహానికాకుండ కాపాడుము, ప్రజలసంతోషమే రాజ్యమునకు పునాది-ప్రజామృతి బడయిరాజ్యము త్వరలో ధగ్గుమెపోవును. నారాజ్యములో ప్రజాసాహస్యమునకు కలుగుచున్న పీడ నీవుసాపాపించి చమత్కారముగా నాకు తెలిపి మహోపకారము చేసినందుకు నీబుద్ధివిశేషము కొనియాడుచు ఎంతోకృతజ్ఞుడనైయుండెదను.”

పిమ్మట చంద్రసేనుడు భారతిని తనకుమానునికి వివాహముచేసి, అమెసాయముగొనుచు ధర్మగూని కాకుండ ప్రవాహితముగ రాజ్యపరిపాలనముచేసెను. పల్లెటూరిలో పేదరైతు కూడురై పుట్టినభారతి బుద్ధిబలముచే రాజాహ్వానముబడసి, సత్కేమునాశ్రయించి, రాజ్యధ్వంసముగాదంపమున్న యధర్మమును వశంపజేసి మహారాజుకోడలైనది. “క్రియానిధి సత్వేభరతి మహారాణోపకరణే.” మహాత్ములైనవారు అవసరమైన సాధనవంప త్తిలేకున్నను ప్రజ్ఞచేతను, బుద్ధిబలముచేతను సమస్తమునుసాధించి కార్యసాధ్యముపొందుదురు.

రాధారాధనము

పండితముదిగొండకోటయ్య కాశ్రి గారు

అలమందలు జెవులెత్తి యాలకింప
మైమఱిదిగోపకులమెల్ల మనలుచుండ
మోక్షుదివురించి యంతట మొగ్గలీన
నాకసంబువఁ జనువత్తు లల్లెనిలువ
హర్షపులకితగాత్రులై యుచురులెల్ల
“సమృతమానాఁడు విషముతో నమరెమనకు

నేటియమృతంబె న్నచ్చమై నిక్కమై”
దనుచుఁ దనివోనిమనముల నారగింప
రాలుగరుగంగ లోకముల్ రంజిలంగఁ
బూతకాళిందికాతీరపుణ్యభూమి
శ్యామలతమాలపాదపచ్చాయలందు
ముంగురులుఫాలలమును మూసివైవఁ

గాళ్ళుగ జైలుఘంటుఘంటుఘంటురసంగఁ
జులులిగంటలుమొలసూటఁ జెలుగుచుండఁ
గంటహరిమలులల్లాడఁ గమలసదృశ
నేత్రములు నీలుగుల్కంగ, నెమలిపించె
మమరశరమన, మృదుమందహాస మొలుక
విద్రుమోషఫలంబున వేణువునీడి
చిత్రతరలీల సంగభువ చోర్చుకొనుచు
బాలగోపాలమూర్తివై పాదములతో
తాళములవేయుచును మది దమకమలరఁ
గలకలస్వపమాధుర్యగరిమతోడ
నాఁడుమ్రోయించిస్థల్లల నేడుకరుణ
మురళిమ్రోయింపఁగనోయి! ముద్దుకృష్ణ!
నందనందన! నీమీద నాటియున్న
నామనను నెట్లుపెడదారి నకువంగలను?
నరుసచిక్షగులురాలుఁబో వారివాహ
జలము నేకోరికొనుఁగాడ చాతకంబు?
దేవ! నీమఖచంద్రచంద్రికలు మంద
హాసములెగాఁగ నేనాదు నాసఁగ్రోలఁ
గను జకోరిని నాకిమ్ము కరవుదీర
నాగమృతధారలెన్నో నవ్వారిగాఁగ
హృదయవీకంబునను నిన్ను బదిలవరిచి
ప్రేమకుసుమాంజలులవేడి ప్రీతిగలుగఁ
బ్రణయమాధుర్యగీతికల్ పాడిపాడి
వినివివేసారితఁగదయ్య వేణులోల!
రాజతాకార! నీమధురాధరమ్ము
పూర్ణముగనాని నిరలెంబు భోగ మొందు
మురళిజేసిన ప్రాక్తనపుణ్యమేమొ
తెల్పగదా? నేను వేణునై పోల్చుగందు,
మోహనాకార! కృష్ణ! నీ ముద్దుమోము
గనఁగఁబాలనీదవము దుర్దిశమునుమ్ము
తనివినో నీదువాగమృతంబుగోనని

నాఁడు బూర్ణోపవాసంబు నాధ! మాకు.
వర్కశాకావ్యసంధానవతురుడైన
కవిని నేనై న సీపుణ్యకవితజదివి
మనసుగరిగించి నీదయ మనుచునలెము
నిన్ను నెడబాయకుందుఁగా నిర్మలాత్మ!
అరియఁ గర్తవ్యతామూఢనై న నాకు
కృష్ణ! నీదివ్యమంగళాంగీయవిమల
సుఖమొకటికన్న వేఱిది చూడలేదు
నాదుపరవస్యమును నీవే నల్లనయ్య!
మునుగుచున్నాఁడు హృదయాంబునిధి నినుఁడు
శ్యామలంబగు గగనమాశాల్మీదఁ
గమనడలు నాకు సందేచికటులయందు
లోచురావోయి ప్రేపల్లె వీరుతేర
రాధహృదయంబు నీయది రాధ నీది
కాడవక రమ్ము కరుణతోఁ గమలసయన!
ఈలేమాలంపుఛాయల నేమొభయము
భయము నున్నదేమొక్కో ఈపాపజన్మ
ఏదిచూపుము నీరూప మెచటనుంటి?
వేమనవి? వెంతఁజెప్పిన నెరుగలేవే?
ఏల యీలీల గుణబాల! బాలమేల?
మేల? రావేల? గోపాల! బాలకృష్ణ!

(పాశుర్యమిది కృష్ణభగవానుడు)

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేశ్వరణంబజ

(అనుగ్రహించఁబడినరాధ)

దేవ! భవదీయదర్శన హావభావ
వీక్షణంబులధన్యనై వేమదాన
ననవరతమిట్లె యెడబాలు నరయరాని
శాశ్వతానందమొనగూర్చు శాంతరూప!

(శ్రీకృష్ణుడు)

అహంత్యాంసర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి
మాకు ద.

ప్రేమ బలి

శ్రీ మతి వి. లలితాంబ గారు

నిశ్చలము. చిరస్వక్తి. అతని నివసన మొకయున్న తపోధమున. తరంగకల కలస్వరమున నొకస్వచ్ఛజలపూరితంబగు వాహిని ప్రవహించుచుండెను. నాఁడు కృష్ణచతుర్థి. భూనభౌతరంబులు తిమిరాస్పత్రమైయున్నవి. వెలుపలనేమిగలదో గుర్తించుట కష్టపాథ్యంబుగనుండెను. అశుభశూచకంబులగు దివాంధవితరులయు, నృగాలంబులయు కూతలు భయ మాపాదించుచుండెను. వ్యక్తి మోమెత్తి దృష్టిపారించెను. “ప్రియా!” యనియెడు మృదుమధురసంబోధ సంబు వినయెను. “హా! కమలా! ప్రణయమూర్తి! నన్ను బాసిపోయితివా!” యని వ్యక్తి విలపించెను. ఎదుట నొకఛాయగోచరించెను. “నీయండనుండుట కంతయు వధిలపించితిని. కాని దైవము కట్టడిగదా! అకాలమృత్యువువారఁ బడితివని విని వియోగవంతాపంబెడలెగనిదిగా నిశ్చయించి—నాథా! నినుఁజేర నుసురుఁబాసితి —క్షమింపుము.” పురుషుని కను లరుణవర్షంబులాయెను. బాష్పవారి యవ్వారిగఁ బ్రవహించుచుండెను. “—ప్రాణాధికా! నీబాహువల్ల రులఁజేర్చి కమలా! మనము మోదమతులము. ప్రేమమూర్తులము. సుఖస్వరూపులము. అనియింపుగుల్కవలికితివిగా. అట్టికపురంపుపలుకులబోలు పలు కుల నే విను శుభదిసంబులెన్నడేనియేతెంచునా! అలనాఁడు చంద్రకాంతకిలా వేదికయం దుపవిష్టులమైయుండ, మేఘమధ్యస్థులగు నిండుజాదిల్లింజూది ప్రియా! నీవదనబింబ మెదుర్కొనిజాలకఁ జూచు మాక్షపాకదం డెటుల దాగిలి కూతలాయుండెనో యని దరస్మితాననుండవై నుడివిన యాసుకువు లెన్న డైన నేనికవిందునా! అప్రపుల్లవదననరోజు మెప్పుడైనఁ గరువుదీఱఁగందునా! జీవితేశ్వరా! మధురతిరమని యధరమును, నిర్మలమగు నునుపుటద్దంబులని చెక్కిల్లను యోది ముద్దులఁ గురిపించుచుండెడివాడవు. అట్టివి నేడెట్టులవెనివాడి, కృశించియున్నవియో గాంచుము. నీప్రణయబహుమానము లవనిరోధిగనాడి, మానితాంబర మొకదానిది నీసామనుశ్రుంబు జపించుచు నాయుసురుల నీనది కర్పించితి....క్షమింపుము...నాకోటకు...విచార మొందకు?...నాథా! సెలవు...” పురుషుఁడు ఛాయనుఁబట్టఁ గనుకించెను. కరములుసాచెను...విఫలుఁదాయెను. అనిర్వాచ్యులగు దివ్యతేజంబుండు విమలనదీతరంగంబులపై రాగలుచుండెను. అందు పురుషుని తేజంబు లీనమాయెను. ఆదివ్యత్యోతి కను లాపు నివెలుంగున నై క్యమాయెను.

వెట్టియాసలఁదీరని ప్రేమకృష్ణ
మాటిమాటికిఁ దలుపులమాటునందు
విసుప్రలేక యలసిపోక వెలితిచూపు
లేలచూచెద వోకుమారీలలామ!

చక్కఁబెట్టని యాయితీచక్కఁదనము
చిక్కిపోయిన దీనాఁడు చిట్టితల్లి!
ఏలవరుగిడెదిటునటు ధూర్జిలోన?
ఏలవరుగిడు నీ చంచలేక్షణములు?

వెలుపుగాఁదీరుగా విరచించినట్టి
రంగవల్లికలే కాసరాపు నేఁడు;
ఆమనోజ్ఞశృంగారమే, ఆక్రమమ్మె,
ఆకళయె, పాసినది యాగృహమ్మునేఁడు.

ప్రేమమైసీరములువోసి పెంచినట్టి
తల్లి నెడఁబాసి విరహబాధానశమున
మల్లెతీవీయ లల్లవే తెల్లఁబోయి
చూచుచున్నవి బాలిగాఁ జూచుమమ్మ!
అక్కయక్కా! యటన్న నీయందరాని
సీలుపులో, మూఁగకన్నుల పలుకరింత
లో విరంబడుచున్నది నీవియోగ
వేదనాగీతి నామనోవిధియందు.

మూఁగభావాలుకదలునో, రాగరసము
చిప్పిలునొ, నూతనవియోగదిహితమ్ము
లై న నీతెలిగన్నుల యంచులందు;
నేకరణిలోర్తు వీవ్యధ నాకుమా!

చెదరిపోయిన తానకదికరబాల
మకట! సంస్కారరూప్యమై యమరునేఁడు;
నీటుగాదిద్దు కాటుకనీలిపూఁత
కొరఁతెనడివది నీ కనుఁగోవలందు.

నీదు నయనాంచలములందు, నీదు కావి
మోవితుదలందు, నవ్వులపోలుపలేదు;
ఆటలే, పాటలే, తీయనై నమద్దు
మాటలే యింక లేవు కుమారి! నీకు.

ఎంతయాకలిఁగొన్నవో యిప్పుడు నీక
పోలచాళిక లామోవిముద్దుకొరకు;
ఎంతతనియించుచున్నవో యిప్పుడు నీదు
మృదుకరమ్ము లామెడకాగిలింతకొరకు.

నిన్నరాతిరి యేమేమొ నిదురలోనఁ
గలఁతసెంది, కలలుగాంచి, కలవరించి
పలవరించితి నెడఁద సంధ్రమమునొంద
అక్కయక్కా! యటంచు నాయనుఁగుదిడ్డ!

ఆకసమ్మునఁ దారకాలోకమునకుఁ
బోయినదినాఁడు నీతల్లి, ముద్దుతల్లి!
అదిమొదలునిన్నలానించు నక్కకూడ
పయనమైపోయె నూతనావాసమునకు.

ఆగృహశ్రోతి యాసాధ్య యరిగినపుడె
గిధిలరాగము, మామకజీవితము, ద
రిద్రమైనది; నీదై న్యవృత్తి పూర్వ
లోకమురగిల్చి కనుల క్రశువులుడెచ్చు.

అత్తవారింటికరిగె యాకుమారి
రినదుముద్దులచెల్లెలి ననుఁగుఁడండీ
వదలినది, వేదనిశ్వాసవాయువల్లు,
కన్నగవనుండి బొమ్మొంటుకణములట్లు.

వెట్టియాసలఁ, దీరనిప్రేమకృష్ణ,
మైమరపుసెంది హృదయసంభ్రమముతోడ
నేలపరుగిడి వెదకెడు మూలలందు?
ఏలవరుగిడు నీచంచలేక్షణములు?

పుట్టింటికి ప్రయాణము

మరి ముసల్లల ప్రియ సరస మాంబ గారు

౧

గంటలు రెక్కించుకుంటూ కూర్చుండి గంగాభాయి. పదకొండు కొట్టింపి ఘడియారం. నువ్వు ఎవడ నువ్వు బండి ఆగింది. బండిలోనుంచి దిగి భర్త కేసురుగా వెళ్లింది గంగ. ముఖ్యంగా చెల్లెలు ఆత్మచారింట దిగి బెట్టివస్తున్నాడు. 'ఇంకా బెట్టివస్తే మీరెలు రేలేందామేమిటి?' అన్నది గంగ మరేమంటూ కూర్చున్నాడు. 'లేండి. స్వప్నం చెయ్యండి. భోజనం చేయండి' అంది గంగ-ఇద్దరూ భోజనం చేశారు. మంచం మీద పడుకుని గృహలక్ష్మి చూస్తున్నాడు. గంగ తమలవాడును చీల్చుతోంది. 'ఏమంటే! మీమ్మల్ని నక్కటి అడుగుతాను దేమి అనరుగరా.' అంది. 'మంచి నెంకలైతే యేమి అనను అడుగు అన్నాడు. 'మంచి నెంకలకి మరేమి లేదు లేండి మావాన్ను యీ దనరా పండుక్కి మనల్ని దర్శిస్తే మమ్మని తుల్యం వాకాడు.'

"ఏమో తెలిసింది. ఎప్పుడూ అడవాళ్ళకి పుట్టింటి గోరే. ఇప్పుడు నడతానంటామేమిటి? ఏదీ ప్రశ్నరగి?"

తీసిందిచ్చి "మనం ప్రస్తుతం పై బతులు చేరిన ప్రాంతం. మీకు కలనలు ఉన్నాయి?"

"అన్నీ అడవాళ్ళు. పదిహేను కోలాశాదు. గిజువ తిరిగివస్తాయి. కలనలో వాయిగాయింటి పట్టువ ప్రాంతండా ప్రశ్న మృత్యువరకడంయేమిటి?"

"అక్కడ మీరేమన్నా కట్టపడతారా యేమిటి? మీ స్వంతయిల్లులాగే వుంటుంది. కృతరగ్యపాం పరమ మఖం అన్నారు. మీ కేం లోటూ?"

"మాటలు బాగానే రావు. నా స్వంతయిల్లులా యేలా వుంటుంది? ఇంకా నీవు వెళ్లాలని వుంది. నీవు వెళ్ళరానీ."

"నీవే: నేనూ మీరూ వెడితే సర్దాగా వుంటుంది. నేను వెడితే మీకు భోజనం?"

"నా భోజనానికేమిలే, నీవంత పట్టుదలగా వెళ్లాలంటే వెళ్ళ మీవాన్ను చూస్తే."

ఆ మాట అంటే గంగ చాలా సంతోషపడింది. నిజంగా వెళ్ళుచున్నాడనుకుంది, "మాకాయా మీకు

కోపం వస్తుందని అడగలేదుగాని యెన్నాళ్ళనుంచో చూడాలని ప్రాంతం చేసావాళ్ళని, ఏడాదైంది చూచి. మా చెల్లెలు కూడా యిక్కడే వుందిట, మీరు కూడా వస్తే మరీ సంతోషిస్తారు మావాళ్ళు. న్యూలు పేర్లు రకీ పది హేను కోలాశా కలనలు? పిలుంటే రండి మళ్ళీ యెన్నాళ్ళకో వెళ్ళటం."

"అలా చిద్దాంలే" అంటూ లేచి వీధిలోనికి వెళ్ళాను. నెక్కడు గంగాభాయికి యేమిలో చటులేదు. ఆమెకి తన తీరుమండే పుట్టినింటికి వెళ్ళాలనెనని ఆశ గలిగింది. తల్లి, సోదరీలు, చిన్నవాటి చెప్పేటట్టు, బొమ్మలు కొలుపు అన్ని వాటి పకంపచ్చాయి. ఎప్పుడు అక్కడికి వెళ్లి వాలుదాను అనిపించింది - డ్రాయిరు తీసి, పెన్ నలుపుచున్నది కాదు తీసి "తన గంగరావలెను. పంపుతారట" అని వ్రాపింది తల్లికి. గంగ అందోళన మదిగింది ఆమెకి.

౨

గోపాలం గార్కి చాలా కాలం దరమా పంతానం లేక పోతే కాక మొదలైన యాత్రలు వెళ్లి అనేక నదులలో స్నానాలు చెయ్యగా పుట్టింటి గంగ - తర్వాత మరి యిద్దరు పిల్లలు పుట్టేరు. వారికి యమున, సరస్వతి అనె పేర్లు పెట్టగంగ, యమున, సరస్వతి అని ముగ్ధుడికి పెట్టెను. గోపాలం గారు మర్యాద గల కుటుంబీకుడు. దసరాకి పెద్ద అల్లుని కూతురుని తీసుకువెడతామని వచ్చారు.

"గంగా? మీవాన్ను గోచ్చారు."

గంగాభాయి యామాటంబంటూనే, మెంతుకడు క్కుంటూన్న మనిషి కుడుచుకోకుండానే చెంబులో నీళ్ళు పట్టుకొచ్చింది. "ఎచ్చేయో? కాళ్ళు కడుక్కోండి. అమ్మ చెల్లెల్లా తీసుకువచ్చా?" అంది.

"అ, తీసుకువచ్చా. నిన్ను బావనీ చూడాలని కావలినంత కంగారు చేస్తున్నారు చెల్లెల్లు."

గంగ తన గా కాకితయారు చేసుకొచ్చింది. అంతా కలిసి పుచ్చుకున్నారు. మూలై గారింట్లో గోపాలం గార్కి మర్యాద యెక్కువగా కలిగింది. పులివోర, ఆపడలు మొదలైన పిండి పంటలు కూడా చేసింది గంగ.

అంతా సర్దాగాభోజనం చేశారు. మధ్యాహ్నం అయింది. సుబ్బారావు గంగను దిలచి "ఇదిగో మీవాన్ను పచ్చారు. నాకు తీసులడిలేదుకదా నల్లటూనికి. నీవు ప్రాత్ర మెట్టా చెడతావు? యీ సారి మేమిద్దరంక తినిపస్తామని చెప్పు" అన్నాడు.

"మర్రి యిట్లా అంటున్నారేమిటండీ. పోనీ చెల్లెల్లాం రారాదండీ! నాల్గోకోలేవుండీ వద్దాం."

"ఏమో నాకిష్టంలేదు. నీయిష్టం తర్వాత."

"మీరు పంపుతానన్నాడుగదా అని మావాన్ను తీపు తరం ప్రాశాను. తీరావచ్చిన తర్వాత పంపవంటా లేమిటండీ."

"ఏమేమీ క్రమేమీ? చూచి చెడతారు. నిన్ను యిక్కడ చూడారుగదా! యింకెందుకు నీవు నల్లటూ?"

"అయ్యో! అదేమండీ అల్లా అంటారు? మా చెల్లెళ్లు, అమ్మ అంతా నమ్మ చూడాలని అంటున్నారట పోవము."

"మీ చెల్లెల్లిని అమ్మని యిక్కడికే తీసుకురమ్మని చెప్పు. పండుగ సర్దాగా ఇక్కడే చేసుకుందాం."

"పోనీ రెండీ. పంపుతాననియెంతో సర్దాపడ్డాను. పంపయా? పసికో జాలండి వస్తాను."

"నాకు యిష్టంలేదు. నీకిష్టమే చేశావు. మీవాన్ను లోటి యిట్లా అన్నట్లు చెప్పకుమమా, రమ్మంటే యిప్పుడు వచ్చేటందుకు వీలేవని చెప్పు."

"అయితే యెందుకు ప్రాశావు అని అడుగతాడు, అప్పుడేమనా? మీరే పంపవని చెప్పండి. అదిగో మావాన్ను వస్తున్నారు. ఏమి చెప్తుతాలో చెప్పండి."

గోపాలంగారు "అమ్మయ్యా!" అని పిచ్చేరు.

"లోపలికి, రా నాన్నా!" అంటూ రెండ్రకీ ఎదురుగా జల్లించి గంగ.

"వండీ మామగారూ! మాకోసం" అని మర్రి చూపించాడు సుబ్బారావు.

"ఏమయ్యా! పంపక్క, నిన్ను అమ్మయిని తీస్తూ నల్లటూనికేచ్చాను. కేవే మందిది. ప్రమాణమయి నిర్ధంగావుండండి."

"నేనెందుకు? మీ అమ్మయిని తీసుకువెళ్ళండి."

"అమ్మయిని తీసుకువెడతానోయ్యా; నీవు కూడా రా. ఇప్పుడు తలపులే కదూ, నీటూ? పిల్లలు, మీ అత్త

గారూ చూడాలంటున్నారు."

"అచ్చే వీలేదండీ, ఈ చూటువస్తాను. దాన్ని తీసుకు వెళ్ళండి."

"అల్లా అంటే యెంచెప్పమి? అమ్మయ్యా! అట్టలు పద్దకో. కేవే ప్రయాణం."

తెనిమిటి వద్దని వెగలేయగా, గంగ మాట్లాడటండా వెళ్ళిపోయింది.

సుబ్బారావు లేచి "మామగారూ! బజారుకు వెళ్ళి వస్తాను" అని వెళ్ళేడు.

గోపాలంగారు యింట్లోకి వెళ్ళి వున్నా లేస్తూన్న గంగ దగ్గర కూర్చుని "అమ్మ! తెల్లవారి కుండా ప్రయాణమునకు మంచిది - వేగిరము అట్టలు పద్దకో. అల్లమ రావట్టేనా?" అన్నాడు.

"నాన్నా! నమ్మ పంపటం యిష్టంలేదు నారతి. మొదట పంపుతానంటే ప్రత్యేక ప్రాశాను. తీరావచ్చిన తర్వాత పంపవంటున్నాను."

"నారో పంపుతానన్నాడే. నీరో అల్లాయెందు కన్నాడు?"

"నీయెదుట వూరికే నీకేమమంటారో అని అన్నారు. అసలు యిష్టంలేదు. నీవు వెళ్ళినదని వారో చెప్పి, తీసుకువెళ్ళండని నీరో చెప్పేడు. నీవు బ్రతి మాలితే యేమంటారో మరి."

"వలేలే. కేవే అడుగుతాను. నీవు నిర్ధంగా వుండు."

గంగ భాయి సంతోషముతో వున్నా, కాఫీ నిర్ధం చేసింది.

3

సుబ్బారావు రాగానే అంతా ఫలహారం చేశారు. తాంబూలం పేసుకుంటూ "దేమయ్యా! అమ్మయి రావంటోంది, యెందుచేతనోయి?"

"అదిరావంటే నేనెమి చెయ్యవండి. నా అర్థం తరంలేదు."

"కాదోయి నీకు యిష్టమంటే అది తప్పకుండా వస్తుంది. కాబట్టి నీకే చెప్పు."

"నేనెమి చెప్పమ: తప్పకుండా తీసుకువెళ్ళండి"

"అమ్మయ్యా! ఏన్నావా? తీసుకువెళ్ళుమన్నాడతను. నీవు రావంటావు."

“అయినచో యిష్టంలేనిదే యెట్లా రానూ? చంపితే తప్పకుండా వస్తాను. చద్దలని చెప్పటచేత రాన వ్వాను.”

“నిన్నావా? యెందుకుచంపవు? పదిరోజులువుంచు వుని తిరిగి చంపేస్తాను. వామాటమిని చంపు. మావాళ్ళంతా చూడాలని కంగారు పడుతున్నారు.”

“ఇప్పుడు అనవసరంగా ఎందుకని అన్నాను. ఈమాటు పేమిద్దరం వస్తామనింది. పదిరోజులు కాదు, వెలవుంటాము.”

“అట్లాకాదు యిప్పుడు మీరిద్దరూ రండి. పదిరోజులువుండి, యీసారి మళ్ళీవచ్చి వెలవుండవచ్చును. నిమ్మకూడా తీసుకువచ్చుని మీరెక్కానూ మరీమరి చెప్పింది. వాకుమీలేదంటే చనివుండేమో అనుకున్నాను గాని యిష్టంలేక అన్నానుమోలేదు - ఇద్దరూకూడా రండి.”

“అట్లాగేరండి. తపటిమాట ఆలోచిద్దాం.”

౪

రాత్రి భోజనాలు అయినాయి. సుబ్బారావు గది లోనికి వెళ్ళికు. గంగ గృహలక్ష్మి వదువుతోంది. “అవునుగాని, మీవాన్నతో యెందుకు చెప్పావు?” అన్నాడు గదిలో అడుగుపెట్టుకూనే.

“చెప్పకుండా వుంటామనుకున్నాను గాని యెందుకురావని నోక్కినోక్కి అడుగుతూంటే యేమవను?”

పుష్పంజలి

సూర్యభగవానునందు బ్రహ్మసతతల ముద్దుగుల్కు-మొగల సముద్రమందు భవదనంతలీనిలాసముల్ ప్రతిఫలించు శ్యామసుందర! సుకుమార! రామచంద్ర! విమలగోదావరీసరిద్వీచికలను భద్రకాననవేణునిస్వానములను హాయిగ్రోలెద నీదుగీతమ్మలెంబు శ్యామసుందర! సుకుమార! రామచంద్ర! పూలసాకేతపురిసరయూలటాన నిలచి “హేరామ! సంసారిజలధితరణ

మీరు తీసుకువెళ్ళమనిఅంటే, నేను రావంటే వాది లోటు అవటంలేదా?”

“వాన్ చెప్పు, వాలోమట్లాదకు. నీచెందుకూ చినికిరావు. వట్టిపూలో ననుకోలేదు.”

చేతిలోనిపువ్వం చెట్టిమీదపెట్టి “యిదిగో, చూడండి! కోరువచ్చిందా? తెలివితక్కువచేత చెప్పేను. వెళ్ళువలెండి. మీరూ, నేనూ యీసారి చెడదాం. మావాన్నలోటి అట్లాచెప్పాస్తాను.”

“చాలే. చెప్పొస్తావు? ఇంతవరకు వచ్చివతర్వాత అట్లాచెప్పితే యేంటానుంటుంది? వస్తావని చెప్పిరా”

“అట్లాగే చంపుతానన్నారని చెప్పివస్తా. మీరు కూడారానూ, పట్టాగాచెడదాం?”

“నేను రాను నీవువెళ్ళు”

“అట్లాకాదు మీరువస్తేనేగాని నేనూవెళ్ళును. ఇద్దరంపహమనిచెప్పివస్తాను”అని చక్కాపోయింది. తండ్రితోచెప్పి బట్టలున్నదం ఆరంభించింది. ఇద్దరి బట్టలున్నది.

“నాబట్టలుకూడానేకావ? ముఖ్యంగా నీతో రావాలన్నమాట? నే లేకుండావెళ్ళవు? అపాధ్యురాలవు. నాచేత వచ్చించావు. ఎందుకూ నీకు వెళ్ళాలని అంతవరదా?”

“ఎవ్వరికైనా పుట్టింటికంటే వెళ్ళాలని అంత వుండదా?”

శ్రీమతి వి. పార్వతమ్మ గారు

మాంబ్రసేదదయానిధే మాంబ్రసేద” అనుచుఁజరించువారె ధన్యాత్ములయ్య! వలదు కరు లందలంబులు వలదు హరులు నావైమి! చూపవె నీపాదజలజయుగధి మ్రొక్కి-ముద్దిడికోలుతు నే ప్రాద్దు తండ్రి! శ్యామసుందర! సుకుమార! రామచంద్ర! అలసి తీర్థాలవెంబడి నరుగజోను సాలసి విషినాలఁదపములు నలుపలేను చేతు నొకనీదుపాదరాజవేసవ శ్యామసుందర! సుకుమార! రామచంద్ర!

అంశువు

ఈహృదయమున దుఃఖదవాసలము చెలరేగిన
దని ఎవరికెరుక?—హృదయమునందలి దావాగ్ని
హృదయమునకే ఎరుక.

చేసిన అక్రమములను విచారించి మానవుడు
మానవునకు మరణదండనవిధించుచున్నాడు. చేసిన
మేలుగ్రహించి మానవుడు మానవున కొన్నత్యము
ఘటించితేముచున్నాడు. ఇతర జంతులతికి మాన
వుడే పరిపాలకుడు!—మానవుడు సమర్థుడు!—
కావుననే కొన్ని సమయములందు పరాత్పరుని సరికు
గొనడు!

అకుసుమమున కాసౌందర్యమెట్లువచ్చినది?—
నెత్తురుముద్దయగు అపసికందు ఆమెయే తల్లియని
ఎట్లుగ్రహించినది?—మట్టిని తనమెంత వృక్షమెంత!

సమర్థుడగు మానవుడు తలవంచుచున్నాడు!
పాపనష్టుడు పరంశ్రోతి నిజయమునలని ఆనందమున
అతనిశరముపై నాట్యమొనరించుచున్నది. —మా
నవు డసమర్థుడు. —

ఈయసమర్థుని హృదయమునుండి మకరంద
ధారలా—వేడినిట్టూర్పున వెచ్చబడిన శోణితమా—
ప్రవించునది? అకారణముగ ఈహృదయవీడన మెం
దులకు?—ఇది సకారణమేమో?... ఇట్టి యజ్ఞ
నమే మానవమతైభమున కంకుశము.

పరాత్పరా! ఇట్టి యజ్ఞానతిమిరమును పటా
పంచలొపర్చ విజ్ఞానాంశువును ప్రసాదింపుము.

వియోగరాధిక

సామవేదము జానకీరామశర్మగారి

ఈవిరజాజపూపుబాదరిండ్ల మధువ్రతకామినిగణం
 బీవిధితేనె లాత్మప్రియు లింపుగ్రోల సమీకరించె బో
 నావలె మన్మథార్థిబతునాయివి? గోపకీశోరమూర్తికై
 నావిడియమ్ముయట్టుల ననాదృతిలై, వచియింపు నెచ్చెలీ!
 ఆమధుమూర్తికై హృదయ మాససమాయెను. అర్ఘ్యపాద్యముల్
 మామకహాసచంద్రికలు. మంజులముల్, కమనీయప్రేక్షణ
 శ్రీమధురత్వముల్ యొసగి ప్రేముడిజూపుదమన్న, యేలకో!
 తామరసాయతాత్ము డిటు తా దయసేయకు. కిన్నబూనెనో,
 ఈలలితాంగి రాధ నొకయించుక చూతమటంచు ధూరుడై
 యేలవలీనికుంజములయేపున డాగెనొయన్న, వానికై
 సోలుచుఁదీరమెల్లఁ బరిశోధనఁజేసిన గానరాకు. నా
 లో లవమేనిదోసము విలోకనఁజేసి వచింపరాదట!

సంధ్యావికచకుండసాంద్రకుట్టులము లింపుగనూర్చితిని మెడబూసరాడె?
 అభినవగంధమ్ము లలఘువరీమళన్యౌపృథమ్ములు మేన నలదరాడె?
 లేటులాసనితీయదేనె పాత్రములలో నింపియుంచిత నాగనింపరాడె?
 కర్పూరబహుసుగంధద్రవ్యసమ్మిత్రతాంబూలమున హాయిదనరాడె?

లలితశుకపికిళారికాలాపకలిత
 మాతృవీణీయ మేళనమాచరించి
 యుంటి, వినిపించుకొనరాడె? యువిదమిన్న!
 మదనగోపాలు డెంతయమాయకుండు!

నేనొకపిచ్చిదానివలెనే యిచటన్ విలపించుచుండు సం
 ధ్యాసవమల్లికావిలసిలేమ్మగు మద్భదయమ్ము బ్రేమతో
 కానుక వెట్టినన్ దయకుఁగానని సవ్యమరందసంభృతం
 బీనవమాలతీకుసుమమేల మధువ్రతుడేగు నొడ్లకున్?
 అల మలుసంజవేళ పునరాగమసంబని, చేయి చేతిలో
 పలనిడిపోయి, బల్వెలలబాలోనరించిన గృష్టు దూరనా?
 ఫలమిడియంచు యేడ్వనో? స్వభావమటంచని యూరడిల్లనా?
 కలికి! యెఱైన నమ్మనరిగావుకదా మురకైరికృత్యముల్.

౧

విమలబాల్యము వసంతముతువువలె సౌఖ్యముగ ఆటపాటలతో గడిచెను. ఇత యౌవనమో ఇరువదియైదేడ్లదాక విర్రకెరత్ప్రకృతివలె నవనవోన్మేషమై, అప్పుడే వికసించిన కుసుమగుచ్ఛమువలె సుందరతరమై, సౌరభోపేతమై, నిర్మలనలిలప్రవాహానుకరణగంభీరమై, ప్రణయసీమృదులమై, అన్యోన్యవాతలోకావాసందరసాస్వాదనధన్యజీవీయై వెలసెను. ప్రాణపతీపవిత్రప్రేమామృతధారాభిషేచనచే విమలాశీవితనుమము నయనారవిందమయ్యె.

ఇత మూడవకాలము సంధ్యానమయము. ఆ స్తంగితభానుని యుష్ణదీప్తివలెనే విమల ఆశాదీపికచల్లెన్, హృదయస్థితకుసుమమండలి ప్రణయదళము లొక్కొక్కటి యూడజొచ్చెను. విమలఅపస్థప్రకృతియు శీతీరమండలి ఎండుమోడుననుకరించుచుండెను. నిరాశాసూచకంబగు ముఖమున విహదచ్ఛాయలలముకొని, రాహుగ్రస్తభానునివలె కాంతిదోరగియుండెను. విమలాకల్పతరు విరువుర పిల్లలగాంచెను, కాని భర్తానురాగదూరీకృతురాలగుటచే గర్భరత్నములదీప్తి కామోదము లేకుండెను.

విమల అస్థరత్నమనియు, తనపాలిటికామధేనువనియు వదించుపలి తన్ననాదరణ నేయుచుండుటచే, "అతిపరిచయావదజ్ఞ" అను లోకోక్తి సత్యమయ్యెననితలచి ఆమె దుఃఖించుచుండెను. మనోవ్యాధికిమందులేదు. సంతోషమునగముబలము. ఆపత్మప్రిగల తరుణి అవస్థాకారణమున వృద్ధురాలిననుకరించును.

కేళవునికి దుస్సహవాసంబున క్రమముగా జారద్యూతిపాపంబు లభ్యాసమాయెను. రంభానదృశనతీరత్న మనహ్యాకరముగను, గృహనివాసము కంటకతల్పమువలెను, పత్నీహితాదరణామృతము నిషపానమువలెను తలచి ద్వేషింపమొందలిడెను.

త్రాగుట, ఎచ్చటనోపడిపోవుట, మతిలేని సమయంబున కేబులందుండడి ద్రవ్యము గోల్పోవుట, తెలివిగలిగినతర్వాత యింటికివచ్చి కన్నులుస్పృహస్థులతో బామముడులతో రెండుమెతుకులుకలికి నాన్నాయని చేరవచ్చువిడ్డలను చీదరించుకొనియు మాటాడబోవు భార్యను రెండుమోదియు నిమిషములమీద నిలువెడలిపోవుట జరుగుచుండెను.

ఒకసారి కూతును, మనుమలను చూచుటకువచ్చిన విమల తలదండ్రు లీతనిప్రవర్తనఁ దిలకించి : రము. చింతించి విమలను పుట్టింటికిరమ్మని బ్రతిమాలిరి. కాని పతిరత్నముగు విమల స్త్రీకి నివాసయోగ్యమైన భర్తృస్థానమువిడుచుట సర్వముని, విష్ణువక్షస్థల మాత్రమిందిన లక్ష్మిని, పతిజిహ్వనేనిలచిన సరస్వతిని, పతికి అర్థాంగియైయున్న సారవతిని తార్కాణము జూపి, ఎంతటి కంటకష్టానమైన పతిసహచారికినై యిచ్చటనేయుండదను కాని దేహసౌఖ్యమునకాసించి పుట్టినింటనుండి అత్యైష్ఠ్యము చంపుకొనెనని ఖండితముగాబల్కెను. కూతు

మృగుశీలంబులకాత్మలో ముదమంది, ధర్మమేజయించునని దీవించి విమల జననీజనకు లామెకు సోపమమబ్బునొసగి, ఇబ్బందికలుగుతరుణమున మరల జాబువ్రాయుమని నెడలిపోయిరి.

9

జగనాదు. పౌర్ణమి. రాత్రిపదిగంటలై నది. గోదావరికివరదసంపూర్ణముగావచ్చి గట్టుకు దాసియుండెను. పిల్లలేప్పుచుండుటచే మంచిగాలిలో త్రివృక్షలచి విమల గట్టుదవినేయున్న తమ యంటినివీడి శిశుద్వయముతో గట్టెక్కును. ఇంతలో కాలికి బలుబువదార్థము తగిలి యులికి పడి క్రిందకుమాడ తనభర్తయగు కేశవుండచ్చట అచేరినుడ్డ పడియుండెను. త్రాగుబోతు మితిమీరిత్రాగి ఇంటివైపువచ్చెను. అంతటితో యుడిబుమరచి పడియుండనచ్చును. కాని భర్తానురాగిణియగు విమల కాతనిస్థితి చూడగనే హృదయము చెడలేను. మతి మతిలోలేదు. నైతిలో ఆలోచనలేదు. ఏమిచేయవలెనో తోచక చంకబిడ్డను క్రిందక్రింది ఎడకుర్రనిమరచి, ఇగ్గిలివట్టున పతిచేమామెత్తి సందిటవట్టి హృదయావేశమున అలలాత్వముపోవ నతివేగమున ఇల్లువ్రవేరించి మగనిని మంచముపై బరుండపెట్టెను.

తలములిగిన ఆపదనమయమున గర్భంతీసిమరచినది. గట్టుపై విడచిన బిడ్డలయాలోచనయేచేయక మగనియందే దృష్టినిల్పి శీతలోపచారములు చేయుచున్నది. ఏదాకరుకైన కలురంపుడమన్న మారుదిక్కులేదు. ఇట్టి ఏకాకిదశలో నాసాధ్య భగవంతునిపై భారము వైచి భర్తనురక్షింప ప్రార్థించుచుండెను.

ఇంతలో విమలచేయు సుపచారములచే త్రాగినమత్తును, పడుటలో నెత్తికితగిలిన దెబ్బచే కలిగినదిమ్మును వదిలి; మెల్లనకండ్లు తెరచిచూచి దాహమని సంజ్ఞ చేసెను. పతి స్మృతియే కాఫలసినవిమల యాతని సంజ్ఞగుర్తు గ్రహించి తక్షణమే చల్లనిపానీయములాతని నోటపోసెను. దానితో కేశవునకు పూర్ణస్మృతికలిగి తానిచటికల్లువచ్చితివని ప్రశ్నించెను.

పతివీచితసంకయవిచ్చిన్న హృదయమై విమలకుమతికుదుటబహుటలో బిడ్డలుజు పికి నచ్చి పతిప్రశ్నకు జవాబివ్వకయే శరవేగంబున గట్టెక్కి-మాడ ఏమనిచెప్పమని నిమిషమాత్ర మాలసించిన కక్షపు గంగాప్రవేశము పోవలసినదే. ప్రాకుచుండిన చంటిబిడ్డపిచ్చుచు నీటిదరికి భోవుచుండెను. ఏకగర్భజనితావ్యాధానురాగ అయాదిత్రభావోదయడగు ఎడబాలు దాచిన్ని బాలవెంబడినే ఏప్పుచు, చెల్లెలిని తీయక క్రియు, యు క్రియులేనివాడగుట కూడనేగుచుండెను. సహజసోదరస్నేహమంతటిదే. ఇటుల వారిరువురు నీటిసమీపమునకు వచ్చియుండిరి. అట్టి భయానకదృశ్య మవలోకించి విమలకమపు తరుగుకొనిపోవ ఒక్క-దాటుగగట్టడిగి, చేతులతో తపతపకొట్టుచుండిన షసినినుగు నమాంతమున హృదయమున నత్రికొని, పెద్దకుర్రని ఎడమ చంకపెట్టుకొని కనుకొలుకుల వేడికన్నీటినిచువులచే బిడ్డల మూర్ఛములు తమవగ ప్రస్తుత పరిస్థితు లానందదాయకములుగచేసిన పరమేశుని మనమున కీర్తించుచు గృహముకొచ్చెను.

పడుటలో తగిలిన ప్రబలాఘాతముచే కేశవునికి పూర్వజ్ఞానముకలిగి తనవివాహ

మాదిగా విమలచెలిమియు, ఆమె ప్రేమాలాపంబులచేతను లాలింపబడుచుండిన కాలమును, ప్రస్తుత తనదుష్ప్రవర్తనయు, హృదయరత్నమును తనపదముల తన్నుచుండిన తనయవివేకమును, అప్పటికిని తనయందాసతి చూపుచున్న ఆదరణాతిశయానురాగమును గుర్తెరిగి తనదైయున్న వస్తువయొక్క విలువలెలియని అలుసుతనముకు పశ్చాత్తప్తమనస్కుడై భార్యానురాగము అవస్థాభేదావరణచే కప్పబడినది తొలగి మరల మొలకెత్తెను. “హృదయ కుసుమమును చించివేయకుము. దాని సారభంబాఘ్రాణించుచు శిరమనదాల్చుము; అథాంగి కానందదాయకము.” అని హృదయవీణ పంచత్వత్తులమ్రోగుచుండెను. వస్తుతత్త్వ మెరిగిన వారికిది రెట్టించువిలువ. ప్రేమస్థిరత్వమగును. అట్టి సదవకాశము కేశవునివలన మరల విమలకు కలుగనుండెను.

కేశోరద్వయముతో, దరిహాశితవదనముతో వచ్చుచుండిన గృహలక్ష్మి కాగ్యహమేధి యెదురేగి బిడ్డల నిరువురనొక్కసారియే అందికొని ముద్దులముందిచేసెను. “ఏదీ నానతి! ఏదినాటివితరత్నము. కాలదన్నిన సుమమును కళ్ళపద్మికోనువిలువనిప్పటికెరిగితిని. విమలా! నాతప్పులను మరువవా! నా యనాదరణాగ్నిచే నీహృదయమును కాల్చివేసితిని; క్షమించవా? మునుపటి నీప్రేమామృతముచే నిస్సారమైశుష్కించిన యాయెండుకట్టెను. మరలదనిపి చిగురించచేయవా?” అని సంపూర్ణచంద్రకాంతిలో నామెను చేరదీసికొనెను.

పతియొక్క పది అనమాసభారముల నొక్క ఆదరణముతో నిజసతిమరువకుండ నుండగలదా? విమలానందనయనముల సౌబగానమయమున వర్ణింపకేపునకై నతరముకాదన కేశవునకువశమా? ప్రేమరెట్టించిన హృదయమునకు కురూపి జగన్మోహినియే.

“అచేతనుడైన యుండిన భారమగు నాదేహమెట్లంటి కొక్కతెవు మోచికొనివచ్చి తినే విమలా!” అనెను కేశవుడు.

“శ్రీ శక్తిస్వరూపిణియనియు, సమయానుకూలముగా కుందితనిర్బుంభణశక్తులను పొందగలదనియు నెరుగరా? భర్తానురాగము కడుపుతిపిసికూడ కొంచెవరచెనుకదా! మీరుండెడి ఆపదస్థితిలో పిల్లలనే వదలివచ్చితినికదా? నమ్మినవారిని చెఱువడని భగవంతునికి బిరుదు లేనియెడల గోదావరియొడ్డుకుదిగిన పిల్లలు, కడుపుగంగావనేశమై “నదీనాంసాగరోగతి”యై యుండునుకదా!” అనెనువిమల.

ఈ కడపటిమాటలతో హృదయముకలిగి కేశవుడు బారున పసినిసుగువలె ఏడ్చి తన సతీమణినిలాలించి, బిడ్డలనిరువుర మరల ముద్దాడి హృదయవ్యసన తీర్చికొనెను. అది మొదలు కేశవుడు పశ్చాత్తాపాగ్నిచే పాపతృణరహితుడై నాడు మొదలు కవితదంపతుల వలె యెడబాటులేక అన్యోన్యబద్ధులై విమలాకేశవులు కైశోరలీలలంగాంచుచు సుఖదేవిత మామరణాంతము గడపిరి. కూతురి సంసారమందలిమార్పున కానందదిత్తులైరి విమల తలిదండ్రులు. విమలకూతురు లీల. లీలాలింపులచే తదుపరిపుట్టిన తమ్ముడామగోనుచుండెను.

రాధ

అక్కా! నీకాళ్ళపాపి- నాకడపారికొరిక. ఒఖ నోటుండి ఒఖనోటపెరిగాం. ఈతండ్రిలేవినుద్దు, కనుగాయ, నాకొడుకు- కాదు నీకొడుకు. ఇదుగో, ఇహనీఆధీనం. పెంచుతాను అనుకల్లీ, కల్లీలేనిలోటుం డదు అనుకల్లీ. నిశ్చింతతో, విశ్వలక్ష్మితో ఇహ నాచీ వాలునిడుస్తా...అమ్మ! ఏకాకీ, దిక్కులేని దిడ్డు, మీరే తల్లితండ్రీ-

సత్య

అయ్యో, అమ్మ, నానుండేపగిలిపోతూంది నుమా. నాపాదయంలో చిచ్చు పెడుతున్నావునుమా. మమ్మ ద్దీన బ్రేటయించుతానా? నేటిదంగడపగలనా? ఇంత హెసమా?

రాధ

అక్కా! ఈశ్వరాన్న- ఏడవకు- నేనిహాచీంచను-. నీపాచాలకరణు. అదిగో అల్లాచూడు ఆటోట్టోనేసి. నాఅనందం, నాచీవితం, నావర్తవ్యం-ఇహనీఆధీనం- మఱిమాదుమాటాడవ. శలవు - చెల్లిపోతున్నా. నను స్కారం.

రాధకీ మల్లినూటలేదు. శ్వాసతెక్కుచైపోయాయి. ఎక్కిళ్ళుబలికాయి, క్లేష్టించుట్టేసింది. కరచరణాలు చైతవ్యంవిడిచాయి. నీకామగ్య మేళుపుటాలు చీల్చు కంటూ బయటబడుతున్న ఆనాటి అర్థచంద్రుని లోకయాత్రలో రాధకుఖం దీపించిపోయింది. ఘర్మ రించువులు ముఖరేఖల్లోతాండవించాయి. ఘటాఘటా గడియారం వన్నెందుకొట్టింది. విశ్వనాథుడునుండే నుభేటమంది. ఆరోగిశరీరంలోనిహంప క శేఖరాన్ని కదిపివదింది ఒఖపారి ఎగిరిపోయింది. ప్రేతాకృతి రాధ నాదహించింది.శరీరం వివర్ణమయింది. రాధకీ పై మిగిలింది. తాని ఆజ్ఞానమయపుంజాలు, ఆఅనంత ఘోషాలు, ఆరాధనీకాలశ్రేణాలు, అమక్కుల్లాంటి

౧

కళ్ళతో, ఏమల్లాంటిచేతుల్తో. పాత్రిసుద్ధరెగలేమ మంటూ వెట్టినవ్యయనవ్యయనా వెట్టిఅటలాడుతూ వెట్టి అనందంలో తేలి అడిపోతున్న ఆ, తనకొడుక్కేసి తన అనంతుడికేసి అల్లాగే, అచంచలంగా నుచ్రవ్వలి తాలై, చూస్తూనే నిలబడిపోయాయి.

పాపం. విశ్వనాథు డోమూల కళ్ళప్పుగించి నిర్వి ణ్ణుడై అల్లాగే చతికిలబడిపోయాడు. గోరుచుట్టుపై రోకలిపోటులాగ, తమ్ముడు చనిపోయి చూడునెల్లు తిరగలేదు, సరికదా మరదలు రాధమాడా తనవర్తవ్యం తన కప్పుగించి చెల్లిపోయింది.

౨

ఏంలాటూలేదు. కల్లీలేకపోలేనే. పెత్తల్లి, కల్లీకన్న ఎక్కువ. తనకొడుకులేదు, మాతూక్కులేదు. ఇహతనకీ మరదికొడుక్కన్న దిక్కెవరు? భర్త, విశ్వ నాథుడు సరకుడు. తనతమ్ముడికొడుకు తనకొడుకే అమకున్నాడు. అనంతు డిహతనకొడుకే అన్నాడు. సత్య, అనంతుడు రాధ ప్రతిబింబంఅంది. లేదు, తన బింబమేనంది. విశ్వనాథుడు అనంతుడు తన ప్రేమ మూర్తిఅమకున్నాడు. తనవర్తవ్యం అమకున్నాడు.

అనంతంకల్లీదండ్రుల బొమ్మ లై దువంచలిచ్చి పెద్దవిచేయించారు. పొదిట్లో వీధి గుమ్మం వైవ కట్టారు. శోతా పూలదండలేవారు. విశ్వనాథుడు అనంతుడిదబ్బంతా వురాడిపేర బాంకులోవేశాడు. అతని చిత్రాంతరావిడలికాడు. అతని కిస్తంతా విడిగా ఉంచాడు. అతని ఆస్తంతా ఆరవికేఉంచాడు. అనంతానికీకావలసిన దబ్బంతా తనదబ్బులోంచేఖర్చు తెట్టాడు. తనదబ్బూచివరికి అతని చేపన్నాడు. ఇహ రోకీ అనంతం అనంతకే తను అన్నాడు.

అదంపతులకీ అనంతం అంటే ప్రేమపాశాలు మరింత మితిమీరిపోయాయి. ఇహ అనంతానికి కాస్త రొంపవడిలే గంటగంటకీ ముగ్గుగుడాక్కువచ్చేవారు.

చదివించినదనియు చనిచేసేవారు. పెత్తందొడి అతనికి తోక్కుడుబండి కొన్నాడు. చండగపండుగకి లహరీ ముకులిచ్చేవాడు. తోజా కొనిపెట్టేవాడు. తనతో కూడా పికారుకుతీసికేళేవాడు. అతనికి ప్రత్యేకం పలుకురుకాఖర్ల పెట్టాడు. చదువుకునే యీదొచ్చింది. అక్షరాభ్యాసించేవారు. పొద్దున్నా సాయంత్రం యిద్దరిద్దరు చంకుల్లింటికొచ్చి "అలలు" చెప్పిపోతుండే వారు. అక్కోకతనుబండిమీద చమ్మికోటు తోడుక్కుచెసుకుంటే, పలకో వాకరు, గొడుగో వాకరు, ముంకో వాకరు, వెనకో వాకరు ఇల్లాగ్గా తేవలం చేసేందుమీద తొడకొట్టిట్టు కనుబేవాడు. తోడిపర్వారాకంతా అతనితో బండివెనకాలచెక్కటం ఓగొప్పఅద్దవ్వంఅనుకునేవాళ్ళు. ఓనా దేవారగం చేతన్నా అనంతం ఇంటికొరావటం ఆలస్యమైతే సత్య కళ్ళు పిట్టుకుంటూ చీకెనుక్కుంటూదూచునేది. విశ్వ వాధుడికి పెట్టెది యిట్టిలావెదిచేవాడు.

3

అనంతుడు పెద్దవాడయ్యాడు. మంచిచెడ్డలు తెలుసుకునే యీదొచ్చింది. మెట్టేనుకుపోయ్యాడు. ఉప్పులివిద్య చదవబున్నాడు. ఇహవిద్య చదవన్నాడు. ఈమధ్యలో లాభంలేదన్నాడు. చిద్రుపు వ్రాతల్లో లేదన్నాడు. విద్య వ్యాదయంలోనే ప్రభుకుండున్నాడు.

తనకందొడి గర్లా పెట్టికాలన్నాడు. నంకోపారం పర్యమేద వ్యాపారం ప్రసరుద్ధరించాలన్నాడు. బజారులో కొట్టుమొక్కున్నాడు. చిన్నవర్తకం స్థాపించాడు. ఆతేరితప్రభులు తాంబం చేపెదిల్చే, తేనెబాల్లికేరలుకుట్టే నిర్మలతూరితలైన వ్యావయంలో ముక్కుతోకూయంటే ఊళ్ళోవాళ్ళంతా అనంతంయొక్క కందొడిలేదన్నతోటు పోయిందన్నాడు. తనతోచదువుకున్న కుర్రవాళ్ళంతా తనదగ్గరే కొనేవాళ్ళు. ఊళ్ళో ఉద్యోగమంతలా అతన్నే పోగిచేవాళ్ళు. ప్రస్తుదరిదులైన చిద్రుపులా అతన్నే తలుచుకునేవాళ్ళు. చూస్తూడగా ఆమపుత్రుడు సులక్ష్మి ప్రేమచేసేయాడు. తన తల్లిపేతోపు నైకభాండాగారంకట్టించాడు. తనకందొడి

పేటోటోర్న మెంటు (Tournament) స్థాపించాడు. దేశంకోసం ఓనత్రంకట్టించాడు. తన పెత్తందొడి పెత్తల్లికి ఓమోటారు కొనిచ్చాడు. ఊళ్ళోకి కొత్తగా దిగినవాళ్ళంతా ముందుగా అతని దర్శనంచేసేవారు. ఊళ్ళోమీటింగంటే చిన్నవాడైనా తానే అధ్యక్షుడయేవాడు. పెద్దల్లోకి పిన్నల్లోకికూడా అనంతుడే బుద్ధి మంతుడయ్యాడు. సర్వం సులక్షణంగా వేలరిగిపోయింది. అతనిదయోగం, అతనిదేఅద్దవ్వం. నీరిసంపదయితే సురక్షమొక్కవన్నాడు. కాని అతనికున్నది ఒక మేలిచారం. పాపం అతన్ని చిన్నప్పట్టుంటే పెంచి పెద్దచేసిన అవ్వద్దదంపతులకు వయస్సు మళ్ళిపోతుందిగదాఅని. పెద్దవాళ్ళయి పోతున్నారగదాఅని. వాళ్ళముణం తానేలాతిరుకుంటానాఅని.

౪

ఓనాటిసాయంత్రం, అనంతం మేదమీద అప్పుడే ఉదయస్తూన్న చంద్రునితొన్న తిలకిస్తూనిలబడిపోయాడు. ఒక్కసారికన్నీళ్ళుగుడుచుకున్నాడు. భావి జీవితం ఇహగడవటం తనతరం కాదనుకున్నాడు. సర్వనిరాకాపూరితమనిభావించుకున్నాడు. నేనేళ్ళు దేవుళ్ళకు మొక్కుకున్నాడు. మెల్లిగాలేచి కొందికి పోయాడు. 'ఎల్లాఉంది' అనిఅక్క యిద్దరు దానివడిగాడు. బద్దరంజారింది అంది.

అనంతానికి మట్టుకు తెలియదూ! పెద్దతనంలో చక్షువారేం, వయస్సుమళ్ళింది, మంచులుపని చెయ్యనిసీతి. భిన్నపదంతో ఆరేల్లికేసి చూసుకుంటూ దీర్ఘాలోచనలో మునిగిపోయాడు. తల్లికదిలింది. అనంతా అని మూలుగునూ కళ్ళు తెరిచింది. 'అమ్మా' అని ఆశ్రయతో అనంతం మెల్లిగా పలకరించాడు. "నాయనా, యిక్కడే ఉన్నావా?" అంది. అనంతాన్ని దగ్గరగా కూర్చోమంది.

"నాయనా! అనంతం! నేలతినుంచా ఆకావైకార్వం అయిపోతే వాకర్లుచల్లబడతాయోయి. ఇదిగో వాకా తోగం ప్రవేశించింది. మీవాన్నకా అరవై కాటాయ. ఇహశృద్ధులం మేవయిపోయాం. మత్స్య వీరుట్టుమాచెయ్యి. నేనన్నా యిహాచేళేదొన్నే కాని

ఉండేవాన్ని కాదు. నవ్వునూడా ఓగ్గుతామనై, భార్యతో యియింట్లో ఉరుగుతాంటే నాభుట్టుక వండుతుంది. ఎప్పుడదీగివా దేవతీరుగుచెప్పనివాడవు యాదివయంలో ఇట్టేపట్టుకుకున్నావు. చిన్నవాడవు. నీకు తెలియదు. గృహస్తుధర్మం అయితే ర్యాశేమతో ఆశ్రమం. వామాటమిను. నీగడ్డమట్టుకు బలిమాటా. నా బొందిలో జీవాలుండగా నే నువ్వుఓయింటివాడవై ఉంటాండటం నాకళ్ళతో చూస్తూనా అని దెంగట్టుకున్నా. నాకోపు ఫలిమందా అని ఉద్యిక్కురుకున్నా. నాయనా. నామాటమినా. సరే అనురాగా! నిన్ను బలిమాటా. నాకు పోయే ప్రాణాలూస్తాయి. అని సత్య దీపంగా నేడుతుంది. అవంతంమీద పామణంపడింది. కంకం స్థంభించిపోయింది. కేత్రాలు స్వాధీనం తప్పాయి. పెళ్ళిఖలుబొచ్చినపుడల్లా ఎప్పుడూ ఏదో సంక పెట్టి తప్పించుకునేవాడు. పెళ్ళి బానిసత్వానికి మొదటి మెట్టుమీకు నేనాడు. సుస్థిరవృత్తాచర్యంతో అనంతసేవాపదనమై దేశదాండ్ర్యం బాప వలంతి కాదా అని అతనిపరీక్ష.

౫

స్వప్నతమనింది. కొంచెంకాలు చెయ్యా వచ్చాయి కానియింకా పంపూర్ణాలోగ్యంలేదు. అయినా ద్వినదించి బలంతో పండిల్లు వేయించింది. ఇంటికి రంగులు పూయించింది. అప్పుడాయి, వడియాలు స్వయంగా పెట్టించింది. ఇహమన్నా దే తన అనంతం పెళ్ళికొడు కవుతాడు. ఆమన్నా దెచ్చుచూస్తూరా అని మొహం వాచిపోయింది. కళ్ళు తెరుచుకుపోయింది.

మన్నాడు. విశ్వనాథుడు కచ్చేరీసావిట్లో రాశే కుభజేఖలు రాయనున్నాడు. కొ శేవమవులు కొంటున్నాడు. వచ్చేవనం, పోయేవనం ఇళ్ళు కిటకిటలాడి పోతుంది.

అనంతాన్ని పెళ్ళికొడుకుని చేస్తున్నార. ఇల్లు కెళ్ళు మనిపోతూంది. వీధిలో స్థంభాలుకనబడకుండా అరటి చెట్టుకట్టారు. ముందువాటిలో పెద్దరుగుమీదరాండు, బల్లరుగుమీదనన్నాయి, పెద్దవసారాలోగనపెట్టు, ప్రక్కవసారాలో పాటకచ్చేరీ ప్రతిధ్వనించి పోతు

న్నాయి. ఇన్ని ధ్వనులూ మిళిచై యింటికె పెగర కొడుతూన్నా మధ్యపాటిట్లోంచి గ్రామభోనుమాత్రం “ఏదీగతి వాకు” అనకమానలేదు. ఇహతోళ్ళో అడవురుగు పేరుదెప్పి యావద్వివీధులనం చంటిపిల్లలదేఖ, ముత్తెదులు రా ఆమాల్లాన్నీ—పూర్వసువాసీమలు చొడ్డినుమాట్లాన్నీ యిల్లు ముట్టచేకారు.

సత్య. ఆపచ్చనివండు. తెల్లగపాలినతెలులపాకు, నిండెన్న మొహాన్ని స్పృటమైనవంతులతో శరీరస్థితి మఱచి స్వప్నత తమ్మకొరి, ముగ్ధితనవనంతో, పొంగి పారలే సంతోషతరంగాలతో స్వయంగావచ్చి, ముత్తెదుల నాదరిస్తూ, రాని వారికోస మెదురుచూస్తూ నిలబడిఉంది.

నేకు సత్య నోయి ఫలించింది. ఒకకంటిలో అనందబాష్పం, ఇంకోకంటిలో రాధకన్నీరు. ఒకంటిలో వాటిప్రాద్దున్న తన అనంతానికి తామస్వయంగా దీపించి నెత్తిన చాకెట్టావనగర్వం, కొంకోకంటిలో ఆనాటిరాత్రి రాధరంగం. ఒకకంటిలో జయభేరి, మరోకంటిలో తీరనిలోటు.

సరే పనుపుకొట్టటం పూర్తయింది. అనంత నాథుడు పెళ్ళికొడుకయ్యాడు. పడుచులు మంగళహార తన్నార. మంగళహారతి పళ్ళెంపట్టారు. మంగళహారతిపాడారు. అనంతంలేరాడు. తల్లికినమస్కారం చేశాడు. తల్లి మనసారదీపించుతూ తన్ను తాను మఱచి పోయింది. అనంతం తండ్రికోసం పాటిట్లోకళ్ళాడు. నమస్కారంచేస్తున్నాడు. ఇంట్లో గొల్లమన్నార యావజ్జనం. ఇంట్లోకంతావరగత్తారు. సత్య స్వస్థితి తప్పింది. కేలబడింది. కొంజోదెబ్బ పడుతారందెబ్బ వచ్చింది. ఆమె నెత్తినడింది. కరచరణాలు స్వాధీనం తప్పాయి. నోయపడింది. అనంతాన్ని విశ్వనాథుడి కన్నదెప్పింది. దేతిలో చెయ్యాయించుకుంది. నమస్కారం చేసింది. ఆత్మచాలించింది.

మన్నాడు. వీధులు బుక్కామయి మైపోయాయి. పనుపువంఖాల్లోనిండాాయి. పూలనమ్రుల్లోనొల్లాయి. ఐదోతనంతో పనుపువంఖాల్లో. పుద్గిస్త్రీమయంతో అయింట్లోంచి, అవీధిలోంచి, అలోకంలోంచి, సత్య

చెప్పిపోయింది. పాపం, కళ్ళనికాటుక, కాళ్ళని పారాణి చేతిలో అగ్గికుండ అలనందుడిసితి. మరి అవృద్ధుడో?

౬

ఇహ అనంతానికెదిక్కువ్వరు? సర్వం ప్రపంచం మిథ్యామయమనిపించింది. వర్తకం ఆంక్షే విరక్తి. ఇల్లం పేర్థయం. బంధువులం టేజీనం అనిపించింది. చివరికి విరక్తిభావం, అవిశ్వలాత్మ నావహించింది. రాను రాను సంధ్యాయగిరిజాల్లో “నెలయేటిమిలమిలల్లో, చిగురాకుదొంతరల్లో” ఆకామూర్తి తాండవించింది. కన్నీటివనదల్లో ప్రళాంతప్రవాహాలువించాడు. నిర్విణ్ణచైతన్యంలో ఆకాళరాగాలు విన్నాడు. వర్తకం విడిచాడు. పుస్తకాలుతోకాదు. భాగ్యభోగాల నేల తన్నాడు. అత్మకు కాంతికావాలన్నాడు. దేశం చూడాలన్నాడు. యాత్రన్నాడు. పెలవిమ్మన్నాడు. తలంపినివిడిచాడు. చెప్పిపోయాడు.

ఒకప్రక్క భార్యమరణం. రెండోప్రక్క తన శీతశ్రోత్రీతి, మనోమూర్తి, తనగుండెకాయ, తనకుడి చెయ్యి అనంతంవియోగం. అవిశ్వనాథుడిగిరితి భయం కరమైపోయింది. ఇంట్లో యొక్కదచూచినా తన్నుడి మూల్గు, రాధప్రార్థన, సత్యమెకరింపులు, వాళిలెక్కితే శవాలదండు. బిభర్షదృశ్యం. ఇది, ఆతండ్రిగతి. అవిశ్వనాథునిగతి. తానిపాతేవించనన్నాడు. తేవించకూడదనుకున్నాడు. మరణం నిర్దయురాలన్నాడు. ముందుగతి, తాడో, గాయో, విషతా అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

౭

కాలగర్భంలో ఏళ్లుదాగిపోయాయి. కొత్తలుపాతలయాయి, పాతలుకొత్తలయిపోతున్నాయి. మొగాడు-ధనంకలవాడు. అది అట్టేపాడగిరికాదు పాట్టిటికాదు. మనీమందరీ, బొత్తిగాకురూపీ కాదు, లావుకాదు, సన్నంకాదు. చుడవజనంలో దిగకపోయినా, శేవలం ఏకాకికాదు, పుస్తకాలుచదవకపోయినా అక్షరాలాను మూలట్టుకలదు. ఎదిగినపిల్ల, ఇహనేం అన్నిసాంగులూ

కుదిరాయి. పెళ్ళిమామడు ఫనందుగాఉంది. తాంబూలాలుచుట్టుకున్నారు. రక్షణంలేకపోయినా, అవసరమైతేద్యాలికిమల్లే అవసరముపాత్రాలు పెట్టాచ్చునన్నారు. మన్నాడే మహూర్తం. తనింట్లోనేపెళ్ళి. అరవైవిశ్వమునలాడైతేకేం, చూస్తుండగా నవమవృధుడైపోయాడు. ఫెళ్ళుకుంటూ పెళ్ళయింది. మూడు ముగ్గువడ్డాయి. విశ్వనాథుడో ప్రణయపాద్యతిని సంపాదించాడు. వదపోక్రోజాలకుండగళ్ళకుండానే చుచ్చుకు తీరవచ్చింది. మూడోనాడే ఆమ్మాయి కావరానికొచ్చింది. ఇహవిశ్వనాథుడు డబ్బుఖర్చయి పోతోందని దానివాళ్ళనితెలింపాడు. ఇంట్లోగుమ్మాయి చూర్చి గుమ్మాలెట్టించాడు. కిటికీయరీయించి కిటికీలెట్టించాడు. ప్రహరీగోడ కొంచంపలకైవట్టు అనుమానంతోచి మరిరెండు గజాలెట్టించాడు.

ఏడాది తిరగకుండా తంతునకొడుకుట్టాడు. ఇంకయే జన్మఫలించిందనుకున్నాడు. ధన్యోష్ఠి ధన్యోష్ఠి అన్నాడు. తన స్నేహితులందరినీ జ్ఞాపకం చేసుకున్నాడు. బంధువులందరినీ ఏరాడు. సంశయాల నదికాదు. ఎక్కడున్నజ్ఞాతుల్ని లిప్తురాకాదు. స్నేహితులికి బంధువులికి కుళలేఖలంపాడు. జ్ఞాతులందరికీ ఒకచేక అందచేతా అని రికవ్రురీకుళలేఖలంపాడు. భారకాలొచ్చింది. దివ్యవైసనక్షత్రం దివ్యవైసజాతకం అయినాఒకపారి నూన్లోమొహంచూసుకున్నాడు. అబ్బాయికి ఒడుదుడుకులేంటేకుండా నిత్యం మార్కనమస్కారాలు, నమ్రహజనం మొదలెట్టించాడు.

౮

ఏళ్ళుగడిచాయి. ఒకనాటిసాయంతాలం, సంధ్యకాలం. సంధ్యకాంతులు వివజల్లుతున్నాడు సూర్యుడు. తన తులసి కలంకారాలుచేసి కొబడగ్గర కొడుకు నాడిస్తూ పాద్యతిహుస్తుంది. విశ్వనాథుడు ఆపూలలకి అలంకారాలకి ఎంత ఖర్చుఅయిందా అని బాపిరాజేనుకుంటున్నాడు. చూస్తుండగా అవిశ్వనాథుడికన్ను ఆజానితామీదనుంచి, ఊళ్ళో పొలాలమీదనుంచి, ఇంట్లోయినపెట్టిమీదుగా కాంకులోఉన్న అనంతం

అపిమీదకిపోయింది. అయ్యో అనంతం అనుకున్నాడు. ఇంకక్కడి అనంతం, అనుకున్నాడు. ఇహ అనంతం కనపడేదా అనుకున్నాడు. కనపడకపోవటం బాగాను కున్నాడు. కనపడకూడదనుకున్నాడు. అతవాసంతా తనదే అనుకున్నాడు. తనకునదే అన్నాడు.

ఇంతలో విశిలేలుపుచప్పుడయింది. గలగలాపడుగెత్తు కల్పి విశ్వవాధం తలుపులేకాడు. ఎదురుగా ఒకవ్యక్తి. అరరాడుకలిగిన నయనాలతో, కోణంలేరి ఛాత్రీపై కేర్పాడుకూన్నగడ్డలో కాసాయంస్థానంలో ఎదుట నిలబడ్డాడు. ఈజైరాగి ముహూటం ఏం కొంచెమయి రాజో అని, విశ్వవాధుడు చామ్యంటూ తలుకేసేసో బోయాడు. చిరకాలానికి కలిగిన తనతండ్రి పునర్వసంవేత ఆవిరాలకేత్రాల్లోంచి, అదీపాల్లోంచి మంచి ముత్యాలబోలెడురాలాయి. ఆవిశ్వవాధుడు కాళ్ళ మీదపట్టాయి. 'అయ్యో వాఅనంతకేనా' అని విశ్వ వాధుడు నిర్విణ్ణుడైపోయాడు. కాని గుండె ఘుల్లు మంది. ఏవో కడుపులో బాధపడింది.

E

పార్వతి

నాయనా! అనంతం! నేను నీతల్లిని కానూ. నేను నీవత్సవంటిదాన్ను కానూ. నామాటినవూ, నమ్మి మన్నించవూ? నాకు కల్లో కనబడిందోయి, నాకళ్ళపై పడిందోయి. నిన్ను బలిమాలమందోయి.

అనంతం

అయ్యో, తల్లీ! ఇంకా నాకు వివాహవా, పెళ్ళి. అటుమాడు, అప్రపంచంవేసి, అదిక్కు మాటిన ప్రపంచంకేసి ఆనవాధకునలకేసి, అగర్భదరి ద్రులకేసి, చివికాలికలైన చివికలతో, ఎండవానలకి తడిసి, రోగాలకి పుట్టికై, మృత్యుకేతక నిర్మలై నే ద్యాలై పోతూన్న అదీనతనయ్యలకేసిమాడు. అభూ దేవినిమాడు. ఆదేశమత కన్నీళ్ళుమాడు, అమ్మా, ఇంకానాకు పెళ్ళి? సంసారమా?

పార్వతి

నాయనా! అనంతం! నాభిమాట...

అనివీడో ప్రాజాపతరచైన ముక్కు చెప్పబో తుండగా ఇంట్లోంచి విశ్వవాధుడిగర్జన విసపడింది. పార్వతి చెప్పకుండానే చెప్పిపోయింది.

౧౦

కోకోడుకూ, లాలిపాలుపాడుకూ, తనపూర్వ బస్మపూజాఫలితం అనిఅనుకుంటూ పార్వతి తన కొడుకుకు య్యాలప్రక్కని కూచోని తన్ని కాను మరచి పోయింది, కాని ఆనాడేవో పార్వతికి వ్యవయంలో నూత్రం అందోకనగాలేకపోలేదు. మనసుపరిపరిధాల పోయింది. మనస్సెక్కడకో చరిగెత్తుకుపోతూన్నట్టుని పించింది. తనకళ్ళు అరనగదిలోని నీతారాములవన వాసంవకుమీదికి, పావిత్రీవత్సవంకుల్లోకి, చివరికి తనదొడ్లోని తనకులనిమీదికి పాకిపోయాయి. ఒక సారిగా ఆతల్లికళ్ళు కడంబైపోయాయి.

"అమ్మా! తల్లీ! ఒనులీవీ! నీవే నామదిమ్మ, నావ నుపుకుంభాల భారంనీది, నాపాత్రవత్సవస్మృధం నీఆకీర్వచనం, నాఅయిదోతనం నీకడుపుచలన, నీ కమ్మలులేకుండా నాసంసారం నీఆధీనంనుమా, నీవే నాదిమ్మనుమా...-ఆఅతిరిపాలునడకలా. అతినుగు చలయాపుట, అనహించలేని అవేదనలు, ఆచలందిం తలు, అపిల్లి నడకలు, అచేరిదులుపులు, అడులికిపాటు చూపులు,--అమ్మా కులనీ, నాగుండె తరిగిపోయి న్నాయినుమా - నా సంసారాన్నే ఘోరపాతకం బోక్తి..."

ఇంతలో విశ్వవాధుడు తలుపుతీసుకొచ్చాడు. ఎన్నడులేంది ఏమో పార్వతికీరం మంచుగడ్డయిపో యింది. తెల్లబోయిచూచింది. తంగన విశ్వవాధుని దృష్టి ఆకొడుక్కేసిరిగింది. అనిండునిద్రవోఉన్నకూన ఓచిన్నవత్సవవాడు. ఎందుకు? తన తండ్రినిచూశా? తల్లినిచూశా? లేక రానున్న సిరిసంవలనుచూశా? ఏమో! అపనీకుంభలోని నిర్మలాత్మ కలుక. కాని విశ్వ వాధునికో మడిభుకుఅదరింది, మడికన్నుకదిలింది. కాని గుండెనూత్రం ఘుల్లుమంది. అయితే ధైర్యంతో కయ్యచేరాడు. మంత్రించినట్లు నిద్రపోయాడు.

౧౧

రాత్రి వచ్చిండుకొట్టింది. చరాచరాలు ఒళ్ళు మరచాయి. ప్రకృతి మావాక్యతిహించింది. కాని విశ్వవాధుడో మెల్లగా లేచాడు. తలుపుద్వారగా

తేకాదు. అడుగులెక్కుటకుంటూ-పిల్లలాగ-మాడం గల్గొ - మేడమోలికి - ఆనంతంగిలోకివేరారు.

నిమమంగడించింది. 'అమ్మ! అనికేకవినిపించింది. పాఠ్యశాలకున్నచదిలేచింది. మెల్లడు నిద్రలోనేఉన్నాడు. భర్తలేడు. చంకని కుర్రాణ్ణునుకు ఒళ్ళ అడుగులో గదిలోంచి మేడమోడ కుటికింది. చివ్వులిగొట్టుతో నసంతంకొట్టినట్టు భర్తగీరం తెడిసిఉంది. 'నేత్రాల్లో వెట్టిమాచడింది. పాఠ్యశాల కంఠం చుట్టేనుకున్నాడు. పాఠ్యశాలకన్ను చీకట్లు కమ్మిపోతున్నాయి. విశ్వనాథుడు "అమ్మ! రాధా! క్రూరుణ్ణి సేలకకమ్మాయి" అంటూ ఆకర్తి తనగుండెల్లోకి ధైర్యంతప్పి నరిచాను. కోపోయాడు. చట్టున ఆకర్తిని ఆరవిచేతుల్లోంచి లాక్కుంటూనే పాఠ్యశాల సేలకాలిపోయింది. చుట్టు పట్లవాళ్ళులేచారు. దొడ్డిదార్ని నిమమంలో విశ్వనాథుడు చూయచైపోయాడు. ఇరుగుపొరుగు యిల్లుచుట్టే కారు. తలపురేట్టేరు. బద్దలకొట్టారు. ఉరికరెత్తారు. ఇంట్లోచువేకించారు. పోలీసువచ్చారు. కవాన్ని స్వాధీనపరచుకున్నారు. పాఠ్యశాలని ఎర్రుచేశారు.

౧౨

కచ్చేరీ కిటికీలలాడిపోతూంది. అనంతక్రిస్టిని పోయారు. ప్రిద్దలుబలాబలాలు చూసుకుంటున్నారు. సాక్షుల వాక్కులాలు పూర్తవుతున్నాయి. కేసుబల చైపోతూంది. నేరంమోపైపోయింది. విశ్వనాథుడు పాఠ్యశాల యాభాసీకి కారణమనితేలింది. కాని విశ్వనాథుడా లేక పాఠ్యశాల నిజంగా అనంతాన్ని పొడిచింది అనిచక్క. పాఠ్యశాల అనంతాన్ని చంపిందని పబ్లిక్ ప్రో సీక్యూటరువాచన. కాదు విశ్వనాథుడేస్వార్థపరుడై, డబ్బుకోసమని, ఆఅనంతాని, తమ్ముడికొడుకును భాసీ చేసమని ప్రిద్దలవారన. ఇద్దరుకలిసి అతన్ని చంపారని బద్దీతెలుపటాయింపు. తాను నిర్దోషమని పాఠ్యశాల కర్తీ తో అనంతాన్ని పొడవబోతుంటే తానద్దపడ్డాననీ, వృద్ధుడైనతనను పాఠ్యశాల గంటిపారేసి అనంతాన్ని భాసీచేసిందని, అరక్రంచిమ్మి తన యిల్లావళ్ళూ తడవగా పాఠ్యశాల తమ్ముకూడా చంపుతుందేమోనని భయపడి పారిపోయాననీ ఆప్రేన తన్ని పోలీసు ఖైదుచేయ

టంతప్పు తనకు మరేసంగతీ తెలియదనీ నిర్దోషమని పాఠ్యశాల తోషిఅనీ విశ్వనాథుడు చెప్పాడు.

ఇహమిగిలింది పాఠ్యశాలవాక్కులం. ఆపరిసిత వ్యాదయభేద్యం. ఎదుట అరదందములతో తనభర్త. చంకని పొలురేక తనతో కారాగృహంలోకృశించి, నీరసించినట్లే. మందుమృత్యువు. చెరుక తననాథుని మఱచి తనమృత్యువుని సేలతన్ని, మానమనీడి, అనాధయై కొడుకును కానిన చేసి, విధిలేప్పిడింప నావోన మిచ్చుచున్న శిష్యురణం. పాఠ్యశాల నిలువున నీరైన చలువరాశిలోమ్మ. సతీత్యంప్రజ్వరిల్లు కళ్ళలో ఉరికంబయలమవ్వెళ్ళుతున్నాన్న త్యాగి. అకలామూర్తి వైవస్వాత్యంతో చేమోడ్చి తేచినిలిచింది. కన్దవల లోని కన్నీళ్ళ కడవలచీల్చి సేలచిమ్మింది. విరాళ, భ్రాంతి, గద్దడ, అనంతానందం ఒళ్ళపారిగా నామె వాచహించాయి. ఇహ మరణామరణములు ఆమె వాదాటిపై వాధారమయాయి. "నేను దోషిని, అనంతుని మరణమునకు నేను మూలకారణం. నేనువునాది. నమ్మచంపుడు" అనుచుట లామెనోటినుండి వెలువడ్డాయి. వాక్కులాలు పూర్తయాయి. నేరంమోపయింది. విశ్వనాథుడు సేలచూస్తూ నిలబడ్డాడు. ఇహ బద్దీ బారల్ల కూచున్నాడు. ఒహారు అవునన్నాడు. ఇంకోహారు కాదన్నాడు. చివరికి చండా పచ్చా అనే న్యాయంపై పాఠ్యశాల శపాలాధారమయాయి. బద్దీకి తోచిందికాదు. నీట్లేకాదు. "పాఠ్యశాలదోషి, తప్పువరకు ఉరి" అని కాశించాడు. విశ్వనాథుడు కదలేడు. అల్లాగేనుంచున్నాడు.

౧౩

నాడు పన్నెండంగంటలకి పాఠ్యశాల ఉరితీయబడును. అగ్గిలేక నిప్పులు చెలుగుతూంది ద్రిష్టుయిండ. కటికి కంకర్రాళ్ళపై పాఠ్యశాలని అరదందాల్లో నడిపించుకు పోయారు. ఉరి స్తంభంచేరింది. పాఠ్యశాల కడసారి కోరిక ఒకకోరిక. తననాథుడు, విశ్వనాథునిదర్శనం తప్ప మరెవరమో మనస్సులోలేదు. విశ్వనాథుడు సేలచూపుల్లో పచ్చాడు. పాఠ్యశాల తన మెల్లొని కానులదండ తననాథుని మెల్లొనేసింది. కొడుకుని

కడసారి ఒకమధ్య పెట్టుకుంది. భర్తచంకని తేల్చి, భర్తపాదాలకి నమస్కారంచేసింది. పాదభూమి నొసట నుంచుకుంది. ఉరిస్థంభ మెక్కింది. అంతవరకూ ఎండ చెబ్బకి సామ్యునీలి నిద్రించుచున్న మర్రాడులేచాడు. తల్లినిచూశాడు. కాళ్ళుచేతులూ తన్నుకున్నాడు. 'అమ్మ అమ్మ' అనిపిచాడు. విశ్వవాధుడు కదలేడు. అల్లాగే ఉన్నాడు. మొదటిగంటయింది. తీర్మానం చదవటమయింది. రైలిలుచదవటమయింది.

మర్రాడు గుక్కట్టాడు. విశ్వవాధుడు కదలేడు. అల్లాగేఉన్నాడు. రెండోగంటయింది. పాఠ్యతి ముఖానికి వల్లగుడ్డకట్టారు. ఉరితాళ్ళు సిద్ధంగా లాగి పట్టారు. విశ్వవాధుడు కదలేడు అల్లాగేఉన్నాడు. భుగభుజా వున్నెందుకొట్టారు. తాళ్ళు లాగేశారు. పాఠ్యతి వ మ స్కారంచేస్తూ ప్రాణంబిడిచింది. మర్రాడు జారి కిందపడ్డాడు. వివర్ణుడైపోయాడు. విశ్వవాధు డల్లాగే నిలబడిపోయాడు.

కన్నీరు

కవి

ఉవిద! రాలుకరగన్ యేలవిలపించె
దీప్తి! యొంటివై రేయిని దీనముగను?
బందుగుల్ లేరె? మిత్రులు బాసిరేమొ?
హృదయకవాటమ్ము తెరచి యాదరమున
నాహృదయతాపమ్ముపో! నాతిచెపుము!
యువతి! భవదీయదుభిరంబు యుష్ణమయున్
ఈశవోయినస్త్రివోలె వెతనుజెంది;
యేల, నీస్యరద్రూపంబు నిట్లు యడవి
గాచువెన్నెలభాతి చేజూచుటమ్మ?

యువతి

ఆర్య! యేమనిపల్కుదునయ్య నాదు
చరిత విన్న నేహృదయంబు కరుగకుండు?
సంఘసంస్కారులెంతేని సాకుగాండ్రు
చెప్పుదురుగాని, యేరునుచేయరయ్య!
మంచిచెడ్డలనెరుగను మన్న నెరుగ
కష్టసుఖములగ్రహింపగాను చాల
తీకు,నిండగాలేదు పడేడ్లు—నిజము
ధవునిగోల్పోవునాటికి, యీధరగినిట్లు
యష్టకష్టములంజెందు యధమురాల!
తరుణినా నాకు సంఘానపరువులేదు

శ్రీమతి సైడిమర్రి సీతా దేవి గారు

పుణ్యభామినుల్ సన్జూచి బాగులుచుందు
విహికసౌఖ్యంబు నేనింక యుండబోను
బానిసట్లుహృద్వేదనన్ మ్రగిపోదు
కట్ట! యీహూరసంఘంబు నెట్టులోర్దు
జీవయాత్రను బంధనల్ చేతగ్రుంగి
నాదుదుఃఖంబు జవిజూచు నాతులీలను
యశ్రుధారలవరుసల, యనయమిట్లు
కార్చి కన్నీటికాల్వచే యార్చితీర్చి
యున్న సౌఖ్యసౌధంబుల సూడ్చివేయ
తగులు మాయసురందరి దంపతులను.

కవి

భయముబోద్రోలి యెల్లనిబాధ లుపశ
మింపజేసుకోజూతువేని పతితులయి
యున్న నీబోటివారలు యెప్పిదముగ,
గై కొనుచు మీకెప్పులా కాంతలవని.

యువతి

ఏమియదృష్టమోగాని నేను గాంచి
తయ్య—నీయట్టివారల—నవఘ—యెల్ల
కాల మిట్టిపుణ్యపురుషు లేలకాంచ
రాదు కరుణ మాబోటి యువిదల—నెన్న
కోభగాంచదు సంఘంబుసుఖములేక.

కణ్వునిదుఃఖము

భవవిమోహమునోసి, నేవనములందు
బ్రహ్మవిజ్ఞానసూత్రావబ్రతుకుచుండ;
నేటి కీనేళ నన్ను కన్నీటిరొదలు
క్రమ్ముకొనివచ్చె యింతదుఃఖమ్మిదేల?
అర్తవారింటి కీమె నేడగుచున్న
వనముచనమెల్ల పొఖ్యజేవనమునోసి,
యిరులుగ్రమ్మెడి నీలిమొయిల్లగముల
చచ్చిపోయినదొక నిముసములోన!
చివురుటాకులకొలుపులో శ్రేష్ఠమైన
గీతికావలిపాడెడు కీరసమితి
చదువలేదేమిసేడు హస్త్రమ్ములేవి?
ముద్దుభావాలుగల్గుహృత్పుటలువిచ్చి
ఆలమందలు, కరులు, సింహంపుదొరలు,
చిలుకపడతులు, రాయంచచెలులు, పులులు
యీమె యెడబాటుమాటకేయేడ్చియేడ్చి
పరవశత్వమ్మునొందుచు బ్రతుకలేక;
యీమెపోయెడుత్రోవనే యేగినారు!
తలిరుటాకులవలెమె తనగునీమె
తరుణహృదయమ్ము యటవిలో కరకురాల
జీర్ణమాననియెంచి; నాశవ్యసమితి
చేరదీయగపెంచితి చిన్నదాని.
ఒక్కత్రుటికాలమేను యాయువిడనెపుడు
విడిదియెరుగను, నే డీమె వెడలునన్ను
కొండచరియలలోనుండి కూడికూడి

వడ్లమాని అప్పారావు గారు

యేరువచ్చెమరీతి కన్నీరుపారె!
ఆకునందులమొగ్గగా నవతరించి
గాలితాకుననేలపై రాలుపగది,
నాశకుంతల మున్ను కానలలేపించు
చిరుతప్రాయమువేళ నశింపకుండ
పెంచికొన్నాడ నిన్నాల్లుప్రియముతోడ.
కనినప్రేమము కానలో కలసిపోవ,
పెంచికొనినట్టి నాకు యీవెలదిపైని
ప్రేమరాగమ్ము మధురమా రేకులెత్తి,
పూవుకడుపునదాచు పుప్పొడివిధాన,
దాచుకొన్నది తనలోన తరుణీనపుడు!
పసరుపచ్చికబీడులపై నియాడి,
రెల్లుపూవులమాల ధరించుకొరకు,
నచ్చెలులతోడ పోరాడు నెలతనిపుడె
యోవనస్త్రీలు చురచురనల్లుకొనియె!
రేకుపొత్తిల్లవడి మధురించిపోవు
పూరజముతోలె, వలపులుపొంగిపొరలి
నవ్వరోచిస్సుకురిపించు దివ్యమైన
యోవనారంభసమయాన సత్తెవారి
యిండ్లకేపోవ యత్నింతు రతివలెపుడు.
ఆమలిడ్డల నుకుమారమైన బ్రతుకు
యత్తెవారిండ్లకేపోయి యమరుచుండు!
జననమొందిన పర్వతస్థలమువీడి
పల్లమునసాగిపారు ప్రవాహముల్లు.

జ్ఞానోదావరిమహత్తు; గోదావరిడివనదులు, వానివివరము; గోదావరితీరము
నందలి పుణ్యతీర్థములు, వానిపురాణములు; రాజమహేంద్రవరము, దానిప్రశంస
మొదలగువిషయములతో జూలైమాసపు గృహలక్ష్మీసంచిక శ్రీగోదావరి
పుష్కరపుణ్యదినములలో ఆంధ్రుల కరకమలములకు నివేదింపబడును.

పందిలికింద

బందా పినికలం నేళ్ళు రి రావు గారు బి. యె.

బొత్తిగాలేకనూ పోలేడు. అంత ఒళ్ళుమరచిన భాగ్యమాకాదు. ఏలో సంపాదనకుంగా కాలంవెళ్ళి పోతున్నది. పెద్దపెద్ద మామిడిచెట్లు, అరటిచెట్లు లేకపోయినా యింటిముందు యింటిచేతుక తాడిచెట్లు మాత్రమే రెండున్నాయి. రెండుఅడవే! ఒకటి తాటివృక్ష లేగలకు; ఒకటి ముంజకాయలకు;—సరే దీపాదళి దివటీల పొట్టాలకు నులక లేవే? ఇంకొకటి ఉన్నదే, —సాలలో బండెడ్లవర; ఉత్తరపువ్వు నోడ్డిలోపాడి వరువులు. పిల్లిమానలు చెప్పక్కర్లేదు. ఇంటినిండా అవ్వే.

ఇంతకూ, ముఖ్యమైన యింటి మనుష్యులనుసూచి చెప్పవేలేదు. మానాన్నకు నలుగురాడపిల్లలు. “మొగముండాకొడుకు ఒకడుకంటే ఎక్కువెందుకు పోనివ్తూ” అనేవాడుట. మాఅమ్మ “ఇద్దరుంటే బాగుండు”ననేదిట. ఒకళ్ళయిప్పంతోమాడిన వ్యాపారంకాదు గదాయది. మాఅన్నయ్యకు తోడు నేనొకణ్ణి.

ఇప్పటి సంగతులా? ఇప్పటికాలమా? ఎప్పుడో లక్ష్మీదేవి వృథూళ్ళలో కాత్తరంచేసేటప్పటి మాట. ప్రపంచకమంతా మారిపోయిందివ్వుడు, ముసలితనంచేత, ఏదనిచేతగాక, పూర్వపుసంగతులు నెమరుకులేవు కంటూ కాలక్షేపంచేస్తున్నాను. అదే నాకిప్పుడు కాస్తసంతోషం. ఈ ప్రపంచంలోవున్న వాణుగుడి యలు, అదొక్కటితిప్పు నాకు, యింకో సంతోషమేమింది?

ఇల్లు కలకత్తాదుకుఁపుంఁదేది గంపెడుపిల్లలతోటి. అప్పుడు మా“సలైపు” ఒక్కతేపెద్దది. ఇద్దరు పిల్లలకణ్ణి... ఉన్నది వల్లెటూరయివా, మావాళ్ళకి చదువుకొద్దిగా వట్టుబడింది... మధ్యాహ్న మువటం ఆలస్యము. గోడవ యింటినిండాను. “కళాపరురాజా, దైమురాజీ” అనికాదు. “ఇంకోయొక్క; అటకట్టు!” అనికాదు. “గోవిందారామ, —గోవిందా” అంటూ సందడిగాఉండేది. అంటే అది మావాళ్ళదైవప్రార్థనకాదు. “కాంత గోవిందనామాలు” చదువుతూవుండేవాళ్ళు. ‘వీరకాళ్యాణం, కుశలపులపాట’ చదువుతూ ఉండేవాడు. అప్పట్టు ‘కాళింగమర్దవ’ ఒకటి. ఈ పుస్తకాలుతప్ప యింకోమీ ఉండేవికాదు. నేనూ అల్పేవదచూసికీ ప్రయత్నించాను. నడిచేదికాదు. దీర్ఘంతో చదవడానికి ఏగ్గేడి. అడవాళ్ళపాటని! చటుక్కున లాక్కునేది క్యామల చేతులోపుస్తకం; “వీరు నడవ దిలాతే” అంటూను. ఇన్ని పద్యరసాలయింది, వల్లవివెండ్రుక లన్ని తెల్లబడ్డాయి! ఆపంగతులు, అపండిలికిందివికేమిలు రంగునూయవుగదా!

సాధారణంగా వేసుకోవాల్సో తీసుకొచ్చేవాళ్ళం సలైపును యింటికి. ఏకోకుభకార్యం ఆలోచిస్తూ కటప్పించడంవల్లతో ఏమో? మాఅప్పతోచాటు “కిష్టిగాడు”, “అమ్మాయి.”

నేను ఒకటైలేమాత్రం బుద్ధులు ఒకటనాలని ఏకాస్త్రంలోవుంది? వానేను సుందరరామయ్య అయితే మట్టుకు నేనెందంగా ఉండాలని ఎక్కడనున్నది? మాఅప్ప అంతదూరమాలోచించలేదు. ఏకాశ్చస్టమూర్తి అని నామకరణంచేశారు. కాని అంతటి అల్లరిపిల్లడవుతాడని ఎవరూఅనుకోలేదు. “కిష్టిగాడు”, అసాధ్యుడు. అర్థా ఏమల్లరిచేలేవాడు! తగవల్లరి!

నిజంచెప్పద్దూ, మా పెద్దప్ప వచ్చిందంటే మాకుపండుగ. అందులో కిష్టిగాడుంటే మరీసంతోషం. —మా పెద్దప్పంటే మానేకాదు ఊళ్లోఅందరికీ మంచిఅభిప్రాయమే. చాలాతెలివిగలదని, పరిపాలులు నేర్పినదని. అది వచ్చిందంటే చివరావస్థగాను “సలైపు, సలైపు” అంటూచరుగతుకోచేసి. దానికి చనులన్నీ చేతవును. పెత్తనం అంతకంటే బాగాచేతవును. చిన్నపిల్లలను చేరదీసి “అదుపాల్లలకొకామంచటం తెలుసును. కాని కిష్టిగాడు మట్టుకు లొంగడు. పాటలు చదవటంచేతవునని యిదివరకే చెప్పితివిగదా; చేతగానిది

వీడితడు. సంకురాత్రిముగ్ధులు అన్నీ చేసేది చుదిట్టో. “తప్పాలవిళ్ళ” అందటం మాఅమ్మకు నేర్చేది. అయ్యో చిత్రమా! అరుగుకు చుక్కలుసరిగ్గాకన్నా యోలేజో అది ప్యాసుచెయ్యాలి. అక్కడ చీలితే ప్రభుత్వమున్నట్టుగావుండేది. నేను మిషనుమీద వుట్టించుకుంటానంటే, అదేమట్టిపెట్టేది ‘మట్టిలాగులు.’ “బాగోలేదు బిడులుగాకన్నా” యని తగూపెట్టితే కోప్పడేది. మాయంటిగోస్తే, ఇంక చదికంచాలదగ్గరనుంచి చక్కమంచాల దగ్గరవరకు, చంపుకు వడ్లుకొలవటం మొదలు చాకలివానికి నియ్యంగొలిచేవరకు, — అంతా వానిపె తనమే.

*

*

*

*

“వదిమంది మగవాళ్ళకైనా వడ్డించవచ్చుమగాని, ఒక్కపిల్లాడిని అన్నంలినిపించలే” నంటూవుంటారు యింట్లో అడవాళ్ళు. మాఅమ్మ తెలిసి తెలుసు ‘కిష్టిగాడి’ ముందు పనికొచ్చేవకాదు. చుదిట్టో అయిదుకంచాలూ పరిచేవాళ్ళం. వేసంకాలంగమా. రాత్రిది పప్పుపులుసు, ప్రాద్దుటిది ‘ఉల్లిపాయకారం’, వెన్నపూసమీగడ. అప్పటిదన్నాయి! కాఫీకావడం అప్పటికే చేతగారు మాఅమ్మకు. తరువారే తరువారే అలవాటయింది. అల్లుళ్ళు నవనాగరికులు, — తమ్ముళ్ళుమట్టుకు తక్కువగడుకనా — అదికాదని యిది, ఇదికాదనిఅది, ప్రాణంబిడిగించేవాడు. కిష్టిగాడు పోట్లాడి యింకా స్తూరిగడవేయించుకుంటే వాకో, అనేవాణ్ణి — “మరీమరీ చిన్నచాడవవుకున్నావురా.” అనేది ఆమ్మ. వామాట వివటడంతోనే కవ్వంతిది మాఅమ్మ వెన్నపూసలెమ్మ “నిఅబ్బాయి నీకు ముద్దు మాఅబ్బాయిమాకు.” అంటూమట్టిగటందడలేది. మాఅప్పకొద్దిగా మూతిలిపేసి నవ్వుతోను. అంతా చిక్కునవచ్చేవాళ్ళు. ఇక తల్లిమాతగృహరసం. అత్తాకోడళ్ళు గనకయితే చూడటాలుచాలు పోట్లాటలకు. పిచ్చిరెల్లలు! మాకామల వాళ్ళుమీ అల్లరెఱుగరుకదా, మామిడిపండుకు కిష్టిగాడు పోట్లాడితే ‘పోనీరే’ అని ఊరుకునేవారు. ఎలాపెండుతున్నారో పిల్లలకు, సహజంగా అడవిల్లి లువారస్వభావులుగావును! కాని మళ్ళీ అమ్మాణి అటాకుంటిదిగాను. అన్నతో పాటు కజ్జానికి తయారు. “గర్వం అడిచేపిల్లలుపుట్టారు సత్తెమ్మా” అంటూండేది ముసలమ్మ. ‘చింతకువంకకుం చివికిసిగ్గితిలి’ నన్నట్టు నాకింకవేరే భయమెందుకు. వాకచ్చట సంతోషము, అనందము కలుగుననుకొంటేనే అవన్ని తిరగవేయూచిరివి. తదుమదనములో ఎలావుండేతోగాని యిప్పుడు ప్రణయగాఢలు, చింతకథలూ తలవోప్పి. వాకిచిన్నప్పటికథలే అనందదాయకములు. తప్పుకునే దన్నా చేస్తే “మొట్టుమొట్టికే గిడ్డకుమిరియాలరాళాలి” అనేది. అనామది ఏమిటో అగ్గంగాకపోయినా, అభయం ఎప్పుడూ అలాఉంటుంది. రాజభటురచేతి ఖడ్గమువలె అమాటలలో... ఉయ్యాలబూసుకొనే ఉంటుంది దృష్టిలో. అదే నైతికకాస్త్రపారస్యము నాఉద్దేశ్యంలో.

*

*

*

*

ఆవుపాడికంటే గేదపాడి ఎక్కువ. మాఅమ్మకు పాడిపిచ్చుఎక్కువ. ‘కిష్టిగాడి’కి గేదాడలతో అట యిష్టము. గంగిరెద్దలంటే మరీయిష్టం. గంగిరెద్దలు ఉల్కోచ్చాయంటే యింక యింటికిరాదు. — కిష్టిగాడు, ఇవరలవరలవాళ్ళు పిలిచినట్టు ‘అదెమ్మగారూ’ అంటూపిలుస్తాడు. అవిడకుగేదలు మేవడం ఇష్టం. మావాడికి మాడలు పెంచడం. — అవిడవని కవ్వం. ఉలవులు ఉడతెయ్యాలి, మడికుంచాలి — మావాడిపని తేలిక. దొంగ చాటువ దూచలకు ఒదిలేసెయ్యడమే;... “నరేలే ఇచ్చాక పెరుగు పోనుకుందువుగాని” అని వినుకూంటూ పోలేది ముసలమ్మ. —

‘టీతాకల్యాణం’ పాట కంఠతాపచ్చును మాఅమ్మకు. ఆపాటకనినం అరగంటసేపైనా బరిమాలించుకుంటే నేగాని పాడేదాడు. అదయివా రాత్రిగృహపాడేదాని, చగులపాడేదాడు. మళలాయకం ఎవళ్ళన్నా నింటానికి వచ్చినపుడు, వెంకటసురసమ్మగారు చినరావమ్మగారు వచ్చినప్పుడూ పాడేవారు. కాని తెల్లవారు

రూమున కవ్వమువ్రాలేగాని పాటలధ్వని ఉండేదికాదు. కాని గుమ్మడుపాట మాత్రమే పాడుకుంటూ మల్లెగ చేసుకునేది. మాత్రమే గొప్ప పాటలాచును గావున ఆమెకునే వాణ్ణి.

“గుమ్మడేడే కన్నతల్లీ, గుమ్మడేడమ్మా”

అన్నమక్కలు చెందిబడితే, ఒక్కొక్కప్పుడు, మాత్రమే “కాలింగిమర్దన” పాడేది. ఆచర్ల మాటలు, అక్కయ్యమూర్తి, ఆయనోదా ఆపాటవింటుంటే చక్కని నిద్రపట్టేది. ఇప్పుడు డెంతవిచారిస్తేనేమి లాభం, చదివించివీ రాళ్ళంటిపద్యాలు వోరువెప్పేట్టింది. ఆపాటలు ఎంతమృదువుగా ఉండేవి చెపులకు!— అసలు,—పాటలు వినాలి కాని చదవకూడదు. ఆచదవట్టిమైనా ఆడవార్యు చదువుతుంటేనే వినాలి. ఆకంఠము మగవాడికి తల్లెక్రిందైనారాదు.

*

*

*

*

మామూలుగానే అంతా కూర్చున్నాము పందిల్లో,—మాత్రమే పడుకుని సగం మెలకువతో వింటోంది గోవిందవామల. అమ్మాణి శ్రద్ధతో వింటోంది. అమ్మకూర్చుని కునికిపాట్లుపడుతోంది. క్యామల గోవింద వామల చదువుతోంది. నేనేందెన్నన్నానో జ్ఞాపకంలేదు. ‘కీప్టిగాడు’ గంగిరెద్దును తయారుచేస్తున్నాడు. గద్దూడమీద జంబఖానా దుప్పట్లువేసి తయారువేసి ‘చిద్ద’ చేస్తున్నాడు. క్యామలా, వాళ్ళకి, కీప్టిగాడి అల్లరిమాదామంటే నేనే ఎక్కువయిష్టియు. కాని అమ్మ అడ్డముంది. ఆవిడంటే కీప్టిగాడికి చదును.

క్యామల... “అప్పుడూ కొనల్య, గోవిందారామ”

కీప్టిగాడు... “అడమ్మగారికీ గోవిందారామ

ఆవులులేవంట గోవిందా...”

“ఆక తాయివాడు వాడితో ఏమిటి చదవండే” అంది అమ్మ.

అంతకంటే యరుగ్గా ఉండాలని కీప్టిగాడు

“పాలకుండలోను గోవిందారామ,

మీగడాలేదంట గోవిందా—”

“రివో చేదుగావున సవ్యాసి” అంది, అమ్మ. సత్తెప్పశోక్యం కలుగజేసికొంది. “వాడెక్కడకివాడు, జేడిపాలమీద మీగడ! ఉత్తది” అన్నది.

“నల్లసిల్లీమూతి గోవిందారామ

తెల్లన నాదంట గోవిందా”

అని పక్కనవచ్చాడు కీప్టిగాడు. అంతా అటుచూస్తున్నారు. ఇంకేం ఆటపాగించవచ్చు ఆమెకున్నాడు. అమ్మాణికి చుజుమజోపందచ్చింది. “చిలిపినెగవో అని మూతికిప్పుకుంటూ అన్నది. మట్టి పండ్లికిలింది

“అమ్మాణిమొగుడికీ గోవిందారామ

అప్తవంకరలంట గోవిందా” అన్నాడు.

“ఫోనీలే” అని విసుక్కుంది అమ్మాణి జడాడిస్తూను.

“అమ్మల్లార! బోబుల్లార! ఎద్దునుసూడండి,

ఎంక తేళుడండి, మొక్కి తెపున్నెముమీకండి”

అంటూ మడికాలు, ఎడమకాలు ఎత్తిస్తూ ఆడించాడు. “నీకంజేరాథలే” అంది అమ్మ... లోచన సంతోషమే.

“గంగిరెద్దుల అబ్బాయికి కానీ ఏ ఒడ్డేసికంపందే” అంది అమ్మ.

శ్యామల:—ఏం గావాలబ్బాయి?

కీప్టి:—నవ్వుతూ—“డబ్బాభాగ్యం నద్దండి
పాలెవ్వుములు నద్దండి
మట్టిగదాహం నద్దండి
మామయ్యకూతురు చాలండి”

అంతా చక్కననవ్వాడు. నత్తైప్పకూడా నవ్వు ఆపుకోలేకపోయింది.

“గంగిరెద్దులాడికి పిల్ల పెదరిస్తారా” అంటూ మా అమ్మకూడా నవ్వింది.

రోజులు క్రమంగా మారేపోతుంటాయి. రోజులలో పాటు బుద్ధులు కూడా ను. ఒక సమయాన్ని దుర్లభ మనుకోన్న ఆళి, ఇంకో క సమయమందు చేతికందినట్లుంటాయి. ఒక సమయాన్ని చేతికందిన ఆళి అంతరి షాన్ని అదృశ్యమవుతాయి. ఇప్పుడేమో యుషీశ్యుడను. అప్పుడో పెద్ద సమంత వాచేమీరాడే నడిచింది. ఇప్పుడంటే ఎక్కడో దూరాన్ని ఒంటియే నానుగాని మునుపు ఆకుల్లో మెదలిన పువ్వునే.

పందిల్లి కేంది రోజులన్నీ చక్కగానే నడిచాయి. ఎంతో కాలం పట్టలేదు. ఎడరదారిని వాళ్ళే వెళ్ళిపో యారు. ఎవరైతే పూరు ఎక్కడో, ఆ సంతోష పాగరం పోయిన చీలిపోయింది. చీలిపోయి రేలిపోయింది. మా అమ్మ, ఎన్నాళ్ళనీ ఉంటుంది. పాడికుండ కన్నుగలరు చెప్పేసింది. అనేక సార్లు చెప్పాను వాళ్ళ వాళ్ళయిళ్ళకు. ఏమి పోయింది? అందరు కలిసి ఉన్నంత సోభ్యం అప్పుడెక్కడిది? పైగా పుట్టిల్లు అల్లి అని భేదమున్న విగదా. ఆమ్మకి పిల్లల తల్లి అయింది. కీప్టిగాడు, అల్లరి బరిమాలినా చేయడం మానేశాడు. కాళ్ళనీ పోనా ములనుకొన్న నేను మోసపోయాను. ఎవరెక్కడో—ఏవెక్కడో, ఆవిన్న వాటి నంగతులే వాకాధారం... అకీప్టిగాడి పుడు, ఆలోచనా పనుడు, దీర్ఘాలోచన,—నవ్వు నేనవ్వుడు.

నాకు తప్పిందిగాదు నత్తైప్పగారి యింటికి వెళ్ళటం ఆపనిమీద. ఏమిటో చెట్టుకు వెళ్ళను. మాయంట్లో పంది రెగిరిపోయి యెన్ని రోజులయిందో, పాలకుండ పగిలిపోయి ఎన్ని రోజులయిందో. మా నత్తైప్ప ఆడుగట్టి ఎన్ని రోజులయిందో—మాట మంటి తప్పి “అన్నయ్యకూతుర్ని మందరాన్ని కీప్టిగాడికి—” అని ఉరుకున్నాను. లిక్కముఖమేమిట ఉరుకుంది. “అమ్మలోనే పుట్టిల్లు అయ్యలోనే—” మాట్లాడరామంటే గొంతుక రాలేదు. “నేనొక ధృఢుడనై నాను.” అని చిన్న పిల్లాడిలాగ కంటపీరు పెట్టేను.

*

*

*

*

ఆనందమంతా అమ్మ వల్ల అప్ప వల్ల ఆమధే విందిన నామనసు చివుక్కుమన్నది. ఇంక ఉండలేకపోయాను నలుగురిలోనూ; ఒక యున్నైలే మంచిదనుకున్నాను. మనస్సు నిగ్రహించడం సామాన్యమా... ఎడరిని మఱచిపో గలనా? ఏది మఱచిపో గలనా? కన్ను తెరిచిన దుఃఖము. కలమపాచిన కలదశము—మానినైలే మంచిదను కున్నాను. మనస్సులో ఆరోజులు కలచుకుంటూ, ఈమిగిలిన రోజులు గడుపునామనుకుంటున్నాను. కీప్టిగాణ్ణి మార్దామా? అమ్మణ్ణి మార్దామా, శ్యామలను మార్దామా? అమ్మనుకలుమకుంటామా? పందిట్లో అల్లాగే నిద్రపోదునో?

శ్రీ శానవైరాగ్యము

శ్రీమతి పట్టిసపు సీతమ్మ గారు

బ్రతికెడిరెండురోజులను బాములనెన్నో సహించి తిండికై
 నతలము పొట్టచేతనిడి సత్యమునీడి పరిభ్రమించి యే
 కలముననో రహస్యముగ కాలముద్రోయుచునుండి యంతలో
 మృతికెరయోచునుండు తనువేలస్మరించితివో పరాత్పరా!
 ఉసురులఁబాయు వెన్న శ్రీరాముండఁగఁజాలని పాదుబొంద ము
 న్న సమములై సభోగములనంది జరిమకుపుల్ల ధరించి లే
 దు సమమటంచు మీసములదువ్వుచు క్రిందునుమీచుగానక
 న్న సలివచేకదా? యిపుడు మ్రగ్గిన వెన్నను కన్నవారికీ
 విసమయిపోయె నిట్టితనువేలస్మరించితివో పరాత్పరా!
 పదములఁబాడుకొంచు తెలిపట్టులపాస్వలన్పై పరుండి లో
 ముదమునఁజేయసింగడిసి మోహసముద్రమునందు ముద్ది సం
 పదగలదంచునీల్చి తృణమైనను సర్థులకీక యెప్పుడో
 పదపదమంచుమృత్యుపరివారము జట్టునువట్టియూర్జ్వఁగా
 బెదరినోంచు నీతెనుపు భీకరరూపమడల దైవమా!
 మనసగుచున్న బల్కుదునుమా! అటుకన్నులు మూతవడ్డ వె
 న్నను తనభార్యపిల్లలు ననాధుల మమ్ముల వీడిపోవ నీ
 కనువగురాయటంచు నలకట్టెవయిలడియేచ్చుచుండివన్
 వినను చలింప దిట్టితనువేల స్మరించితివో పరాత్పరా!
 పుట్టిననాటనుండి తలపున్ వలపున్విడనాడలేని యీ
 మట్టికరిరమం దనువు మాయముకాగనె కాటిలోపలన్
 పుట్టెమపుల్లలందునిచి బుగ్గియొసర్చుటకక్కరొను యిం
 తెట్టులనమ్మ సీతనువులేల స్మరించితివో పరాత్పరా!
 ఎమ్ములపంజరమ్ముపృజయించియు ముందుగదానిలోప జీ
 వమ్మునశారకన్నులిపి పల్కులనేర్పలరంగఁజేయుచున్
 ఇమ్ముగనాటపాటలను నేర్పియు నేమి యెఱుంగనట్లు నే
 మమ్ముగగూరుచుండె దవమానుషరీతిని యొక్కచో రహ
 స్యమ్ముగ మిత్తిపిల్లి పడిచంపెకుఁ గానవదేమి దైవమా!
 పటుతెరయత్న ముల్ నలిపి పాపఁపుచింతలలో మునిగి యు
 త్కిటమగుఘోరకార్యమునకై యుడిగట్టియు మూడునాళ్లము

చ్చుటకయి పొంగిబోర్లగిలి చచ్చెడిదాకపెనంగులాడు నీ
కుటిలశరీరమింత సమకూర్చెదువేటికి మాయదైవమా!
ఇదియొకశాశ్వతంబనుచునెంచి నృపించితి? లేకనృప్తి నే
గొదవునటంచుఁజేసితివా? పూజ్యతగలుగుటంచొనర్చితి?
సదమలమైన నాయెడఁద సంశయపంకిలగర్హ మయ్యె బు
ద్ధుడములమాడ్కినున్న తనువుల్ నృపయింపఁగనేల దైవమా!

హింస

శ్రీమతి కల్పల పార్వతి గారు

పచ్చనిగడ్డింత వచ్చినజలమింత తల్లిపాలునుగొంత తనకుగలుగ
గుడ్డులోఁగనరాక నూటిలోఁజనలేక మాతమేతలె సుంతప్రీతిసేయ
అకుబురదపుట్టుకాపాపిపొట్ట కల్లాడుచేవనమె కాపాడుచుండ
భూసభాంతరజలంబులనుఖించు సాధుజీవులఁబట్టి చావఁగొట్టి
పొట్టలోఁబెట్టికొంటివోబోయి! నీదు కటికిగుండెలసిరింతకంటెలేదు
ఆత్మవత్సర్వభూతానియన్నమాట చెపులబడలేద! యీతుచ్చజేవమేల?
మాయాదికర్త సమృతిలోకముచకిచ్చు స్వాతంత్ర్యలక్ష్మినివాళియదిగో
మాబుద్ధిముని రేపుమాపు లహింసయన్ శ్యామభాస్యముమేపుచేమయదిగో
మౌనై సగురువులు మాటికివేవామృతముద్రాపు కరుణార్థతత్త్వమదిగో
మాదయాహృదయములమానసముసనుబ్బు శీతలమధురిమాశీస్సయదిగో
తఱిగిపోవుచుండెదలద్రివ్వుకొనలేక కటికిచేతికఱకు కల్తినమను
పాపిగుండెలేల వక్కునపగులవో మేమెయఱచు మేకపిల్లతోడ.

అబ్జము

యం. వేంకట రావు గారు

ప్రణయసూత్రమునకుఁగ్రుచ్చి పాటఁబాడి
కవికుమారుఁడు కబ్బంపుఁగన్నెయరుత
మాలగ్నావైచుటకు నెంతో మనసువడును
అబ్జమా! నీయపూర్వమహత్వమేమో!
జీవనపుదమమ్మునకు లక్ష్మీయనఁజెల్లు
గృహిణిలేమిఁ గళంకమాగృహమువోలె
నబ్జమా! నీవు లేనిజలాశయమ్ము
నిఖిలశోభాకళంకమా నిక్కువమ్ము.
అతులమోహంపుటమృతమయంబ వీవు
కానివోఁ జదలదివిజాంగనలుపాడు

హృద్యమై శ్రోత్రపుటములకింపొనంగు
గానమెట్లబ్బె పట్నదగాయకునకు?
మెల్లమెల్లఁగవీమ తెమ్మెరలఁగూడి
తరలుచున్న లేయలలమొత్తములనశుమఁ
దీవతరమగునట్టి మానవతమ్ము
తాల్చియెందున కీయుగ్రతపమొనర్తు?
మ్రోఁగు వీచీనినాదంపుత్రుతినిగలసి
భ్రమరములుదివ్యగీతాలు పఠనసేయ
నాజలాశయరంగమధ్యముననిలిచి
నృత్యమొనరించెదవు దిసిసిలతాంగి!

ప్రేమ

శ్రీమతి వై. వీరయ్యగారు

ప్రేమయినది యొక్కొక్కొక్కము ప్రపంచమునెలుచున్నది. ప్రేమయొక్క మహారథస్వభావమిట్టిదని చెప్పుట కష్టమిదియే? లోకములో ప్రేమ ఎన్నోకొక్కొక్కప్రకారమిది. నిర్వచనహీనముకనులనివారి. లోకమున రయు ప్రేమపూరితమైయున్నది. కాని యిదియన్నియువల నొక్కటిగా లేదు. పితృలకు పితృప్రేమ ప్రేమ వేరు. ఆత్మదమ్ములకు ఆత్మచైతన్యద్రవ్యగల యజ్ఞోత్పత్తిప్రేమవేరు. అధికారికి నేవననియందున్న ప్రేమవేరు. మానవదర్శకులగుదంపకుల ప్రేమవేరు. వస్తువొక్కటియైనను పానములనుబట్టి మామృతమందున్నది. ఇప్పుడు మనము చర్చించవలసినది దంపకుల ప్రేమనుగురించి.

ఇక్కాలమున పెక్కండ్రు నిర్మలప్రేమకు మోహమునకుంగల భేదభావముం దెలియజాలక ప్రేమను మోహముగా మార్చుచున్నారు. మోహము, కామము ద్వంద్వంధువులు. మోహమునకు, కామమునకు కడలేదు. వీటినియోగ్రయించుకొన్నవారికి కష్టములకేమియుంకరలేదు. ఇది యాకాపాశమువలె కామాంధులను తమ పాశముచేబంధించి యాదుకపోయిపోయి కష్టాంబుధిమధ్య పారవైయను. ఇంతకుపూర్వము మోహాదోలి కలదూనులాడుచున్న కామాంధులు కన్నులు దెరిచి తమచింతాపాగరమునకు కారణం లేదియో యప్పుడు చెలుసు కొందురు. కష్టములువచ్చినప్పుడుగా కష్టములుగనబడుట. అప్పుడు వారు మొదటనుండియు పోషింపుచున్నది నిర్మల ప్రేమ ప్రేమ? లేక మోహము? మోహమునకు మూలాధారమేమి? మోహముయనియు, మోహాంధులనుగుటచే నిట్టియిదుములపాలైతిమని తప్పుకలెడిసికొందురు. నిర్మల ప్రేమ ప్రేమమానవదర్శకులకు వహానములువలె కుక్కచేత పితృభావనిబోలి దివదీపవత్సరమానముగాంచును. మధ్య యెన్నియంతరావయలువచ్చినను చుర్రేమలత పెరుగుచు నేయుండును. దీనికి చంచలస్వభావములేదు. మోహముట్లుగాదు. తోలుతే యెన్నుతెడకొని పిమ్మట బహుళచక్రవర్తియనిబోలి పీడించిపోవును. వీటిపైబుడగను దీనికి భేదమేమాత్రములేదు. కామము కష్టము లతోగూడుకొనియున్నది. దీనినిలనగలుగుచెరువుల పెవ్వరుచెచ్చుగలదు? స్వర్గాధిపతియను ఇంద్రుడు శపింప బడెను. అతనిపై మోహంబుగలిన సుహానుషివర్షియను ఆహల్య కలయగునట్లు శపింపబడినది. తారాశాంతులు పాపఫలమునుభవించిరి. మోహంబులు లేక ఫలంబులుభవించినక తప్పించుకొన్నవారొక్కరున్నారేదు. కావున ఇట్టివారల ప్రేమ నిర్మలప్రేమయనునా? కామాంధుల కదిప్రవళమమన ప్రేమగా నేకమిందును. పిమ్మట రాను రాను తేలివ్యతిరేకముగా పరిణమించును. మోహము కామాంధులకు రాస్వామివమీమాత్రము ప్రేమవలె గాన్పించును. కాని యదార్థముగా నాంతరంగికముగా నదిమోహము.

ప్రేమకు, కామామరాగమునకు నింకొకలేదాగలదు. సతి, పతి గౌరవపరిపూర్ణ, వేరొకవ్యక్తియందు చిత్తము ప్రసరింపజేయును. పితృభావము శ్రీకృష్ణునితో సమానగౌరవపరిపూర్ణులగునట్లు సతికి పతిపరిపూర్ణుడు జగతిలేదు. మొట్టమొదట యొచ్చుట ప్రసరించినదో, దేనివాకర్షించినదో, దేనిచేవాకర్షించుటదీనదో, దానినుండి యానిర్మలప్రేమ మరలదు. ఎన్నికష్టములువచ్చినను ఆవ్యక్తిని వీడదు. నలదమయంతులప్రేమ యిట్టిది. సీతారామల ప్రేమ యిట్టిది. రాశీసంయుక్త, వ్యక్తిగతాశాలప్రేమయిట్టిది. సుమతికి తనవతిపై ప్రేమ యిట్టిది. చూచితిరా! ఎన్నియవాంతరములువచ్చినను వారిప్రేమకు అణుమాత్రమైనను చలనముకలినదేమో? ఎన్నికష్టములువచ్చినను వారిప్రేమకు విడదీయగలగదా? లేదు. ఎందువలన? ఆప్రేమ నిర్మలమగుటచేత. వారు ప్రేమబద్ధులైనారుకాని, మోహబద్ధులుకాలేదు. కామామరాగము పరమభాషే. ఇతరులు తనపై పలపునకున్న యిది యుద్ధిపీడికొంధకాలదు. కావున ఇది కష్టమేమొనను. దీనికి లోకమే తారాగము.

ప్రేమనుగురించి కొంతపండితులభిప్రాయము చక్కనిముఖము, కన్నులు, చెవులుగల్గి తాళి, తండ్రులు సంపాదించిన ధనమేమైనయెన్నచో దానిని హెచ్చించి, రంగురంగుల దుస్తులనుధరించి, దాటునరిగా బలారు లలోతిరుగుచాతే ప్రేమించుచునున్నది. జేషభాషలన్నియు బావ్యాసంబంధమైనవి. ఇదియంతయు వ్యామోహమునకు మూలముగ్రతు. మోసముగలవోట నిర్మలమైనప్రేమ నిండునున్న. నిర్మలమగుప్రేమగూడ వ్యామోహమునలన విస్మితాకారముకెందుచున్నది. కావున ఇచ్చట మోహమునకు ప్రేమకుగల తారతమ్యము, మోహమునలనగలుగు అవరములకు కొంతవరకు వీరూపించితిమి. ఇంకను నిర్మలప్రేమస్వభావము కొంతవరకు దిలకింతుము. ప్రేమ యదృశ్యమైనది. అయినను లోకములోని మనాత్తరమైనశక్తులన్నిటికి ప్రేమయెదుట నిలవనీడమైననులేదు. ప్రేమ లోకముకేలుచున్నది. ప్రేమలేనివోట కాంతిలేదు. ప్రేమయొక్కనిర్వచనము గూర్చి యొకకవి యిట్లుచెప్పియున్నాడు. “ఎంతో అందముగలదానివనియుగాదు, యే క్షమవంశమునందు బుట్టినదానివనియుగాదు, ఎంతో ధనికురాలవనియుగాదు, విద్యాసంపన్నురాలవనియుగాదు, ఉరకే ప్రేమ కొరకు నిన్ను ప్రేమించితిని.”

కొందరు ధనమునుగూర్చి కోటిశ్రమనుప్రేమించుదురు. దానిని కడుభక్తివనయిబోయెనగా నేమింతురు. ఇదియంతయు దానివ్యక్తికి సంబంధించినవిగాదు. దానిధనమునకు సంబంధించినది. కాని దానిధనమునకు పోషకలిగినవాడే యవియన్నియు దానినొండోటిలోనిదోవును. కావున ఇచ్చట ఇదిగూడ నిర్మలప్రేమగాదు. నిర్మలప్రేమస్వభావము ముఖములనిచ్చువాడు కూడియుండుటయు, కష్టములనిచ్చువాడు వీడిపోవుటయుగాదు. ప్రేమకు పాత్రుడగువరకు కడుపీనస్థితియందున్నను దానిప్రియురాలు దానిని ప్రేమించవలయును.

తల్లికినికన్యక ప్రేమయొక్కనిర్మలస్వభావమును బయలుపరచుచున్నది. ఒకపట్టణముం దొకచీడకాపువాడుండెను. ఇతనికి మంటిది, వికృతాకారముగల యొకభార్యయుండెను. ఇతను కడుచీడవాడగుటచే, పట్టణ నవీనముననున్న యడవికివని యందు కట్టెలుగొట్టుకొనివచ్చి విక్రయించి, దానివల్ల జీవనముచేయుచుండెను. వీరుచూడుటకు పైకంత వికృతాకారంలో వీరిహృదయములంత విచ్చుశీలమైనవి. మల్లెపువ్వుంటిమనస్సుగల వారగుటచేత, వీరు ఒకరినొకరు గాఢముగాప్రేమించుచుండిరి. వీరికాపురము చాలగుట్టుగాజరుగుచుండెడిట. లోకములోనికాంతియంతయు, జగతియందలియానందమంతయు నీదంపతులచేత కాపురముచేయుచుండెను.

ఇందుకు కారణమేమోయని పట్టణములోనిపౌరులందరు తిహితపాచుచుండిరి. ఇదియంతయుజూచి, యాపట్టణపురాజు యాదంపతులనిర్మలప్రేమను పరీక్షించదలంచి యొక్కవాడు యాచీడవానినిలిపించి “ఓయీ, నీవీ మందరియగుచేశ్వరు, యాయాకలసందిసిగోవి తేవిశ్వతరూపియూ, మంటిటియగు నీభార్యను వదలివేయుము” చెప్పి అందులకాచీడవాడు, “ఓయీయ్యా! తమరు ప్రభువులు. మీరిట్లుచెప్పితినా? ఆమా యుకురాలగు నాభార్యనువదలి, మాయలమారి యానెలయాల్నినేకోమృదుట మీకట్టివ్యాయము? నాభార్యనలన నేను సమస్తముఖములనుబడయుంటిని. కాపురములో కష్టముచెట్టితోయరుగను. కావున వాచీేశ్వరయు నక్కరలేదు. మీధనముయొక్కరలేదని యాకాపువాడుచెప్పెను. మరియొకవాడు భర్త యూరిలేనినమయ మున యాకాపువానిభార్యనులిపించి “నీవు మంటివానవు. కట్టెలయ్యుటజీవించువానికి భార్యనగుటకట్లు సమ్యుతించితిని? ఇట్టినిచచ్చుతితో జీవనముచేయువానిలోకాపురముకేయుట మంచిదికాదు. కావున దానిని వదలిపెట్టి యాధనమునుగోనిచా”మృదు రాజుచెప్పగా, “నాభర్తయు నేనును సంతోషముగాజీవించుచుంటిమి. నాభర్తవల్ల సమస్తముఖములనుబొందుచుంటిని. మాయుడువురిలోన ఎవరిని ఎవరువదలినను ముఖముతప్ప కాంతి యుండ”దని యాచీడరాలులులకు రాజుసంతోషించి యాచీడదంపతులకు ధనమిచ్చి యాదరించెను.

కావున నిర్మలప్రేమ స్వభావమును, దానిలాభములను మాచదురులు గ్రహింతురుగాక,

కారదలేఖలు

ఈ భాగ్యవతియగు కల్పలతకు. —

నచ్చెలీ! నానాగునకు నీవు తుమింతువు, నీలస్యమునకు నేను హరింతును. మన కొండొరులపై గల ప్రగాఢప్రేమసౌహార్దము నొకరిలోపము నొకరికి తెలియనీయకపోవచ్చును. ఒకరి మందమతిలేనము ఒకరికి హితకరముగానే యుండవచ్చును. కాని యితరుల కది యింపుగానుండునా? దొంగలుబడ్డ అటునెలలకు కుక్కలుమొలగెనన్న సామ్యముగా ఎప్పుడో కార్తికమాసములో జరిగిన మహిళాసభ సందర్భమున మేముగావించిన అమరావతీయాత్రను గూర్చి నీవిప్పుడు ప్రశ్నించుటయు నేను చెప్పటయు వగుబాటుగాక మఱేమి? అయితే నీవలెనే నాలస్యమునకు మాగృహలక్ష్మీపాశకులుగూడ బాగుగా నలవాటుపడినవారగుటచే నేను బవాబునా యుటకు శంకింపకున్నాను. మఱియు ప్రార్థనమాత్రమున బంగారమునకెట్లు విలువతగ్గడో అదేవిధమున మాఅమరావతీప్రయాణసమాచారము కాలముగడచినను విసదగినదేయగుట వివరింపదగినదేయగుట నీమాటత్రోసివేయక తెలియబఱచుచున్నాను; వినుము.

అయిదవాంధ్రరాష్ట్రీయమహిళాసభ ఆసాంధ్యంత్రములో సరి. రాత్రికి అధ్యక్షురాలి యొక్కయు, ప్రతినిధులయొక్కయు గౌరవార్థము ఆహ్వానసంఘమువారి ప్రత్యేకపు బువ్వము బంతి. అంతవఱకు మహాసభకుదావలమై మహిళామణుల గంభీరోపన్యాసములచే ప్రతిధ్వనించిన అబానుపైస్కూలు మేడమీదిపెద్దనావడి అంతలో భోజనకాలమైపోయినది. ఆంధ్రజనసేవకంఠసీమ సలంకరించుటకై ఆహ్వానసంఘమువారు కూర్చిన విదుషీమణిహారముగాని అవి భోజనపుపంక్తులుగావు. అపంక్తులలో వెల్లివిరిసిన ఉత్సాహము ఆనందము, అమణి హారములోని తళితళలుగాని భక్త్యభ్యర్థములగడిచిడలుగావు. వానిని కన్నులారగాంచుటచే నెట్టిసంతోషముగిల్లెనో అది అనుభవైకవేద్యముగాని వివరింపదగినదికాదు. తినుట కంటకనుటకు, కనుటకంటకవినుటకు నేను ముందంట నేను ముందని పోటీలుపడి తనిసినవి శ్రవణేంద్రియనేత్రేంద్రియములు. సీరసముల కక్కడతావులేదు. భోజ్యములారసమయములు! పాలలారసమయములు! భాషణంబులారసమయములు! కలకంఠకంఠనినదమునుతిరక్కరించు మనోజ్ఞమంజులమధురస్వరంబున నొక్కడ జాతీయగీతములు, నేతొక్కడ భరత మాతృగేయము, ఇంకొక్కడ భావగీతములు! మఱియింకొక్కడ హస్త్యుత్పల్లీకములు! అహో! ఏవివాహపువేడుక కండలువిదుషీమణుల సమాగమము సంభవించును? ఏవిందుసండ్లటి మనోజ్ఞమధురగేయములు వీనులవిందుసేయును? నీడముగా నేర్పించిరిము! కర్ణవేయము! హృదయాప్లాదకర మాదృశ్యము. సరి. సరి. మీఅమరావతీయాత్రకును ఆహ్వానసంఘమువారి విందునకును నేమి సంబంధము? విందుజ్ఞునికివచ్చుటచే వినుచున్న మఱిదిపోయిందా

యేమి శారద యని నవ్వుచున్నావా? కల్పలతా! పొరబాటుపడకు. విందునకు పూర్వార్థం నంభాషణలలోను, విందుగుడుచుచున్నప్పుడును నిశ్చయమైనది మాఅమరావతీయూత్ర. కాన నిది వీరవండుగకును గోకులాష్టమికినిముడిగాను. సంబంధవమాచారమే, తెల్లవారితే ఆగుంటూరిలో వోట్లవండుగ. కాన ఆరాత్రి మేము మాబసకువచ్చుటకు ఒక ఒంటెద్దుబండివాని నడుగగా ఆజాణాలు బాసుగీయుడనెను. నిన్నను, మొన్నను బేడకు అణ న్నరకు మేముమేమని అడ్డఅడ్డములునచ్చితిరే నేడేల యీగిరాకీ అని అడుగగా జేపు యీ ఊరిలో మ్యునిసిపల్ యెలెక్షనండి అనెను. వోట్ల ఆరాటబోరాటములు ప్రసాదించిన శ్వేతసీమ వారు మోటారుబండ్లనుగూడ అనుగ్రహించియే యున్నారుగదా. అవడిదుడుకుల కనియే తగునుగాని మీబక్కెద్దుబండ్లెందుకని మేమంటిమి. అవునండి అవన్నీ ఆపనిమీద తిరుగు తుంటే మాకీనాడే పానలాడబ్బులు పెచ్చొచ్చేది అన్నాడు. అవును నిజమే. ఈసీమమోటు బండ్లు నాటుబండ్లవాండ్లకూటిలో నెట్లుదుమ్ముపోసివదీ వనముచూచుచున్న విషయమగుట చేత ఆబండివాడడిగిన బాసుగయిచ్చి బసకు వెళ్ళితిమి. కాని ఊరిలోనిబస్సులు, కారులు, జట్కాలు అన్నిటిని ఆధ్వర్యం కంట్రాక్టు తీసికొనినవో అమరావతీప్రయాణ మెట్లుసాగునా యని మనసులో ఆంక్షోభనగానేయుండెను.

రేయిగడచినది. వేగుబోకలేది ప్రాతఃకృత్యములు నిర్వర్తించుకొని సత్వరిమే సభా ప్రదేశమునకురుదెంచితిమి. అప్పటికప్పుడే ఆహ్వానసంఘమువారు తయారుచేయించియుంచిన కాఫీ, ఉప్పు, యిడ్లీ మున్నగు ఉదయకాలపులబ్ధాహారములు ప్రతినిధినులకొరకు యెదురు నాచుచుండెను. ఇష్టమైవారు వానిని స్వీకరించినవెనుక యెల్లరము ఆమేడనసారాలోజేరి దొరకువో దొరకవో అనుకొనుచు బస్సుకొరకు నిరీక్షించుచుంటిమి. కాని సభారంభము నుండి తుదివఱకును రక్షకభటులను నిజమైనరక్షకభటులనుగా జేసికొని వారి పరిపూర్ణ సహాయముచు బడసిన ఆహ్వానసంఘమువారికి ప్రతినిధినుల కొకబస్సును సమకూర్చుటకు యెక్కువశ్రమ కలుగలేదు. ఆపోలీసుభటులు యెక్కడికివెళ్ళిరో యెట్లు తెచ్చిరో తెలియలేదు. దాదాపు 7 గంటల కొకబస్సును తెచ్చిరి. బస్సులోయెక్కినది యిరువదియిద్దరమని జ్ఞాపకము. గుంటూరుగరసరిపాద్దులనుదాటినవెనుక చిన్న పెద్దరాతిబండలు తప్ప బాటకిరుదెవల చూడదగినవేమియు కన్పించమిచే మాదృష్ట్యలుబాటనుండి మానవాయాత్రికులతో భాసించు డెనుమరలెను. మేమెట్లు వివిధప్రాంతములకు తెందినవారమో అటులనే మాప్రసంగములు గూడ వివిధములుగానుండెను. నేను మధ్యచెక్తపై గూర్చుంటిని. నాకు వెనుకనున్న చెక్తపై వచ్చేసభను బట్లారి కాహ్వానించిన వాళ్ళరులక్ష్మీదేవిగారు కూర్చుండిరి. కాన అచ్చటివారి మాటలన్నయు రాజోపుసభకు సంబంధించినవిగనేయుండెను. ఏమండోయి ఈమాటు మీబళ్ళిరివచ్చి మీపులుసు ఒంగడిస్తాము సిద్ధంగాఉండండిని ఒకరు, వస్తాము గాని వస్తే మాకేమిచికేపాలు చూపిస్తారని మరొకరు, ఆ, యేమివెప్పుతామాయేమో,

అంతదూరమని ఇంకొకరు, దూరమేనేమి నేను నెలరోజులు సభకలదనగానే వచ్చి మీకు సర్వవిధముల సహాయములేస్తామని నేతోకరు ఈవిధముగా తెలయొకవిధముగా వలుకుచుండ మీరుయెంత అధికముగావచ్చిన మాకంతసంతోషమనీ, దూరమంటారేమిటి నేను రావడిము లేదా? అనీ, మాబల్లారిసభకు వచ్చినవారికి మండిగలలో భోజనముపెట్టి హంపీ శిథిలము చూపిస్తామనీ, మాప్రారంభశ్రీలలో గాత్రిగా చలనములేదుగాబట్టి మీరుముందుగావచ్చి తోడ్పడితే మఱిసంతోషమనీ, లక్ష్మీదేవిగారు వారికి వేళ్ళరుగా ప్రత్యుత్తరములోనగు చుండిరి.

ఇక మాబల్లారిమీద రాజమండ్రవారగు భాస్కరమ్మగారు మున్నగువారు గూర్చుండుటచే మాసంభాషణలు వారికత్యంతప్రీతికరములగు సాంఘికములుగానుండెను. విలంతు వినాహము, శారదాచట్టము, వైధవ్యబాధలు మున్నగువిషయములెన్నియో ప్రస్తావనలోకి వచ్చెను. “భర్త మరణానంతరము పదియవనాడు మనసంఘములో శ్రీకిరీటిగేక్ష మహా దారుణమైనదండి, భర్తపోయిన నాటికంటె అనాడు అశ్రీయు అమెలంఘవర్గముగూడ మహా ఘోరముగా విలసింతురు. వినుటకు కనుటకు దుస్సహమైనది అది”యని భాస్కరమ్మగారు మిక్కిలివిచారకరముగా బల్కిరి. అవునవును దీనిలో ఏకొంచెముకీర్తననను మన శ్రీలే వారి నాడేపింతురు. ఉదాసీనవలెతురు. శిరోముండనమువలెకు జరిగినగాని వారిఅశ్లేషణలకు గురికాకుండనుండరు అనుచు కొలదిదినములక్రిందట మాగ్రామములో శీలవతియగు నొక యున్నతోద్యోగిభార్య శిరోజములుతీయించుకొననిమాత్రమున అమెకుకలిగిన అవమాన మును అమెవడినమాటలను నేను వివరించితిని. అవును భర్తచనిపోయిన రెదవారే అశ్రీ ఎంత పూజ్యయైనను యెందుకుకొరగాకుండపోవుచున్నదని అన్న పూర్ణమ్మగారనిరి. ఈవిధ ముగా ప్రారంభమైన మాసంభాషణలు క్రమముగా కడచినదినము సాంఘికసభలో జరిగిన చర్చలు శిర్మానములు మున్నగు వానిలోనికి దిగిపోయెను. మాప్రసంగములిట్లుండ మాకు ముందుప్రక్క బల్లమీదగూర్చుండిన శ్యామలాంబికగారు నిరంతరప్రచారకార్యక్రమము నందు వారి అహ్వగ్రంబునై తాండవించెడి జాతీయగీతములు నన్న నన్నగాపాడుచుండిరి. మఱి కొందఱిట్టిప్రసంగపు నొడవలలోబడిక బాటకీర్తిప్రక్కల కలయచూచుచు అన్నీకొండరాల్లే! ఎక్కడనూ వచ్చనిపొలమే కన్నడదేమి అనుకొనుచుండిరి. మేమిట్లు వివిధప్రసంగములలో మునిగియుండ అయిదాఱుమైర్చుగడచి నిమముక్కల యనుగ్రామము సమీపించునప్పటికి తనతన బడబడ టాప్ టీప్ బట్టుబట్టు, మని నానాధ్వనులుచేసి మాబన్ బుప్పువలగిపోయి నది. నడపుటకు మెరలుత్రిప్పిన మొట్టోమని కూరలుపెట్టును గాని ముందుకుపొగదు. ఇక చేయవలసినదేమి? అందరము చిలచిలమని బండిదిగి రోడ్డుకుప్రక్కగా నున్న చింతచెట్టు క్రిందికిచేరితిమి. బండికిముందున్న రెండుచక్రములూడబెరికి సారథి బండిమరమ్మతు కువక్ర మీలచెను. మధ్యేమార్గమున బండిచెడినచో ప్రయాణికులు పడేపాల్లు ఇప్పుడు మోటారు

బండ్లలో ప్రయాణముచేయువారి కెల్లరకువేద్యమే. అది గ్రామవరదానముగాని నిర్జనప్రదేశ మైనచో మేమును అట్టిపాల్లకు లోసుకావలసినచ్చడిదేమో, కాని యెత్తునుంది వడినను పూలపాన్సుపై బడినట్లు మోటారుచెడినను అది గ్రామపరిసరముగట వినుగుదలలేకుండ మేము ముఱియొక యుత్సాహకరముగు కార్యక్రమమును నడపుటకు వీలయ్యెను. గ్రామములో నికి యేకొత్తవారువచ్చినను చుట్టు లెంతోపరిండములుగ మూగుటకలవాటువడిన గ్రామ జనులు సాగరికవేషభాషలలోనున్న యీదింతవారిని జూచుటకప్పుడే చాలమంది పోగైరి. ప్రచారకార్యక్రమమునందు నారితేరి జనపదములలో సంచరించి జానపదుల కష్టసుఖముల నారయువిధము చక్కనెరిగియున్న ద్రోణరాజు లక్ష్మీబాయమ్మగారు మాకంటెముందుగా వారిచెంతతేరి మీరేకులస్థులు? మీవృత్తియేమి? మీఉభృ ముఖ్యముగు పంటయేమి? మీకు రాటములున్నవా? మీఊరిలో పండెడివ్రత్తి నేమిచేసెదరు? మీగుడ్డలనూలు సీమ నూలేనా? వ్యవసాయపువసలు లేవప్పుడు మీరేమిచేసెదరు? మీకు కూలి ధాన్యరూపకమా? ధనరూపకమా? అని ప్రశ్నలునేయదొడంగిరి. ఇంతలో మేముగూడ ఆమెకుకలిసికొని ఆమె నేయుప్రశ్నలను వాచిచ్చడిజబాబులను వినుచు మాకుదోడినవి మేముగూడ అడుగుచు, మీరుయెవరు? ఏవూరుమీది? ఎందుకొచ్చారు? ఎక్కడికి వెళ్ళుచున్నారు? అని యెడతెగక గ్రామీణులునేయు ప్రశ్నావరంపరలకు ప్రత్యుత్తరములొసంగుచు నిలువబడితిమి. ఇంతలో డాక్టరు లక్ష్మీదేవిగారువచ్చి ఆలండి యిప్పుడు బాగుపడునట్లులేదు. అదిబాగుగలోపల నొక్కమాటు గ్రామముచుట్టిన త్తము రంధని యెల్లరప్రోత్సహించిరి. సరేమనసరేమని అందఱుము బయలుదేరితిమి. రాజాలనివారును, రావిష్టములేనివారును యేయువ్రురు నలుగురో దిగబడిరి. మాటలలో ఆరితేరినవోర్పు, పాటలలో ఆరితేరినకంఠములుగల విదుషీమండలి మూగనోముతో గ్రామసంచారముచేసిన నేమిసాటగు? రాటము, మద్యనిషేధము, అస్పృశ్య తానివారణము మున్నగు విషయములనుగూర్చి ప్రబోధగీతములారంభమైనవి. గ్రామసంధర్శనము సగరసంకీర్తనగా మాటిపోయినది. కొలదినిమువేములలో గ్రామము చుట్టినచ్చితిమి. మాకోలాహలముమూచి దాదాపుసూరుమంది జానపదులు పిన్నలు పెద్దలుగూడ వెంట వచ్చిరి. మరల చెట్టుక్రింద చేరితిమి. ఆచెట్టుక్రిందదిండియున్న రెండెడ్లబండి ఉపన్యాసవేడి కైనది. పాటలలో సత్తిరాజు శ్యామలాంబగారు కట్టలేగినయేలు, చెట్టునీడకువచ్చినను ఆమెయింకను పాచుచునేయుండెను. అంతపాటలెందుకు? నాలుమాటలు చెప్పండిన్నారా గ్రామస్థులు. కల్లుసారాయిలు వివర్జించి సుఖించుడని హితముగఱపినారు లక్ష్మీనరసమ్మగారు. పరిశుభ్రతనీర్వృకొనుడని పోవ్వరించినారు భాస్కరమ్మగారు. ఈఉపన్యాసము లిట్లుసాగు చుండగా ఒక వృద్ధురాలు నావద్దకువచ్చి అమ్మా! మీరిట్లావస్తే మీమగోరికి అన్న మెల్లగాని మెల్లగా అడిగింది. నాకు వక్కునవవ్రసవచ్చినది. అంతినేను నవ్రసచునే నామిత్రురాండ్రనుచూచి ఇదిగో అమ్మాయితూ, మీఉపన్యాసములకేమిగాని యీఅవ్వ ప్రశ్నకు త్తరమియుడంటిని.



చిన్ని చెల్లాయి

శ్రీమతి బొడ్డు సీతామహాలక్ష్మి గారు

కజ్జగుట్టముత్రోసి 'కదలవే'యనికొట్టు
పేడబొమ్మకు మాటలాడనేర్పు

వీటపై బొమ్మలుపెట్టి యాటలనాడు
చెంబులలోసీగ్లు చేర్చిపోయు

తల్లిదావగడాలదండతో నుబుసాడు
తిరుగుబొంగముగాంచి మురిసిపోవు

భాదిజండాబూని 'గాంధీకేతే'యను
గాలిపటంబుతో కేళిచేలు

గిలకపండునుగై కొని కులుకుచుండు
చందనపుబొమ్మముద్దాడి చంకతేర్చు

చెంబునకుత్రాడుగట్టి నీరంబుచేరు
చిన్ని చెల్లాయి నావిత్రిచేయుపనుల

గన్నవారికి కడుపుచెక్కలగుగాడె!



నిజమైన ప్రేమ

కనకదండి గోపాలకృష్ణకాశ్రి గారు

తల్లి వాకిట్లో జడఅల్లుకుంటూ బిడ్డమాట మరచిపోయి రతేకథ్యావంగా కూర్చుండి అడ్డంకేసిచూస్తూను.

మూడేళ్ల చిట్టి-వాడిపోకుండా నీళ్లబిందెలోవేసి ఉంచిన గులాబిపూలను రెండుచేతులతోనూ రెండుపువ్వునుని తల్లిముందర నిలబడి “అమ్మా! ఇవిగోనో” అని తల్లికేసి చూపించింది చిరునవ్వుమొగంతో.

తల్లి ఆపూలు నరిగిపోతాయని భయంతో “నీకొద్దమ్మా! ఆపూలు ఇల్లా ఇయ్యి” అంది.

చిట్టి తప్పకుండులతో వెనక్కివెళుతూ “నాగో? నాగో?” అని మొగం మీదికి వ్రేలాడుతూను చిన్నిజడలో పెట్టుకుంటోంది.

తల్లి “నీకువేపడతానురా!” అంది.

చిట్టి “నాగో? నాగో?” అంటూజరిగిపోతోంది.

తల్లికి తప్పేజడవమల్లె పోతుందనిభయంచేత లేవకుండానే కోపంతో “నలిపివేశామంటే కొట్టేస్తానుమీరా! ఇల్లాతే” అంది.

బిడ్డ నవ్వుతూ తల్లికేసి చూచిస్తూ రెండుపువ్వులూ నలిపివేకేక్రింద పారేగింది.

తల్లి జడవాడిలే కోపంతోవచ్చి చిట్టిని రెండుచదుపులుచెంచి వెళ్లి పోయింది.

చిట్టి ఏమిస్తూ క్రిందవొర్లిపోయింది.

తల్లి జడవేసుకుని లోపలికివెళ్లుతూంటే చిట్టిలేచి కళ్లుతెరుచుకుంటూ దద్దురుచూచిస్తూ “అయ్యే” అని అశ్రులుజూర్చి తల్లి రెండుకాళ్ళూ గట్టిగాపట్టు కొని “ఏమిన్నా పెట్టవే” అంది.

తల్లిహృదయం నీరై పోయింది. దద్దురుమీద చమురుతూ జలజలారాలు తూన్న అశ్రువులచేత చిట్టికిరమ్మును కొన్నిక్షణాలులేడిపివేకే ఎత్తుకునిముద్దాడింది.

చిట్టి అదిచూచి “అమ్మా! ఎందుకే అల్లా?” అని బిక్కుమొగంతో తల్లి కంఠాన్ని పెనవేసుకుపోయింది.

వారును నాతోటిపాటునవ్వ అవ్వ! ఇంట్లో మగవారికి అన్నము యేర్పాటులేకుండనే వచ్చెదమా? కొండ తీరంబులో అత్తయో, ఆకుబిడ్డయో, తల్లియో యెవరో పెద్దవారందురు, కొండటికి వంటవారుందురు అని సమాధానమిచ్చిరి. నాకు తెలవక అడిగాలమ్మా! తప్పబట్టుకోకండి అని ఆలమ్మ అనెను. రెప్పమీలేదు, ఇది అండటితో చేసందేహమే, అని నేనంటిని. అయితే మీరు మీటింగుకొచ్చామంటేరే, ఏమి చెప్పుకున్నారని మఱియొక స్త్రీ అడిగెను. స్త్రీలకువదువు, ఆ స్త్రీ, హక్కులుకావాలెనని తీర్మానించారని నేనంటిని. “అయితే అవి వస్తవీ? ఎప్పుడూ?” ఇంతలో మాటండీకి జనములేవము వచ్చినట్టుగా మోటారుహారము మ్రోగిందివాడు ద్రైవధు. మేమిట్లు సంభాషణలు, సంకీర్తనలు, ఉపన్యాసములు చేయుచు, కాలక్షేపము చేయుచుండి తానుమాత్రము వీనితో పాల్గొనక మోటారుబండినద్దనే ఉండి బండివానిని లొండరించుచున్న పద్మాసనమ్మగారు బండిబాగై నది రండిరండని చేయూచి పిలిచిరి. సభకు మంగళము చెప్పుకుండనేవచ్చి అండఱము బండిలోవడితిమి. ఇంతటినుండి అమరావతిచేరువఱకు మాసంభాషణలు చాలవఱకు మేము నిదుముక్కలలో జరిపిన కార్యక్రమమునుగూర్చియు, జానపదులనుగూర్చియు వైయుండెను. మేమిట్లు పరస్పరసల్లాప సౌఖ్యానందరసనిమగ్నలమైయుండ అదిగో అమరావతియని రెవరో, దానితో ముఖుని బాగ్రికి వచ్చినట్టులై నది మాకు.

అమరావతీనగరప్రాచీనవైభవము చాటుటకు ఆరాజపీఠయొక్కటిచాలును. పది బండ్లయిన నొక్కమాటుగా నొక్కపంక్తిగా నొకదానినొకటి యొరసికొనకయే పోవజాలినంత విశాలముగానున్న దారాచటాట. అవీధిగుండ మాటన్ను వేగముగా దేవాలయమువద్ద కేగి ఆగినది. అచ్చట మేమండఱము దిగి మావస్తువస్త్రాదులు తీసికొని దేవాలయమునంటి పాలుచున్న కృష్ణవేణీమహానదిలో స్నానముచేయుటకు వెళ్ళితిమి. నాడు కార్తికసోమవారము, కాన అమహాపర్వదినమున మహానదిలో స్నానము, అమరేశ్వరుని సందర్శనములభించుటచే సనాతనధర్మవాసనహృదయములనుండి తొలగనివారికి అమరావతీయాత్ర సార్థకమైనదనిపించెను. అచ్చటికి ఉదయమునేవిందిన కాళీ, ఇడ్లీ, ఉప్పాదులు నిశ్చేషముగా నఱగియుండుటచే పఱగమవుతో నుంటిమని భావించినచో కార్తికసోమవారమహాపుణ్యదినమున మేమచ్చటగావిందిన స్నాన, దాన, స్వామిసందర్శనాదులకు లభింపవలసినపుణ్యము పూర్తిగ నేలభించెనని చెప్పనగును. కృష్ణలో సీరేలనో బురదగానుండెను. కాన స్నానముచేయుటకు కొండఱు వెనుదీసిరి. కాని కార్తికసోమవారపుణ్యదినమున అప్రయత్నముగా లభ్యమైన కృష్ణవేణీనలింపగాహాసమును వ్యర్థముగా బోగొట్టుకొనవలసని కొండఱముమాత్రము ఒకబ్రాహ్మణుని పిలిచి సంకల్పము చెప్పించుకొని స్నానముచేసివచ్చితిమి. స్నానముచేయకుండిన వారప్పటికప్పుడే అమరేశ్వరాలయమునకు దారితీసిరి. కొలదినిముసములలో మేమును వారినిగలిసికొంటిమి. అమరేశ్వరాలయ మొకయున్న తప్రదేశమున గట్టబడియున్నది. స్వామిని

దర్శించుచువారు బెజవాడపట్టణమునందున్న బ్రహ్మకున్నట్లు ఇరుప్రక్కలనున్న మెట్ల నెక్కి పోవలయును. దేవాలయమునకు విశాలావరణయు, ఉన్నతప్రాకారములుగలదు. దేవాలయముగూడ పెద్దదే. కాని సాధారణముగా ప్రాచీనదేవాలయములయందుండి శిల్పనైపుణి దీనియందంతగా కానరాదు. దేవాలయనిర్మాణవైఖరియు ప్రత్యేకముగ నేయున్నట్లు దోచివది. బహుశా ప్రప్రథమమున నిదియొక శాస్త్రకట్టడముగానుండి వేదమతప్రాబల్యమున శివాలయముగా మార్చబడినదేమో తెలియదు. చారిత్రకపరిశోధకులే యీవిషయమును నిరూపింపవలసినవారు. మనకెంగు కీప్రసక్తి?

అమరేశ్వరునిలింగము దాదాపు ఆఱుగులపాదపువనున్నది. అర్చకులు క్రిందనిలువబడి స్వామికి అభిషేకాదులుచేయుటకు సాధ్యముకాదు. కావున స్వామికి ప్రక్కగానున్న మెట్లపైనుండి పైకివెళ్లి అర్చకులు స్వామినిర్పించురు. స్వామి కళింకముచేయుటకది సునమయమే. అయినను అవకాశములేనందున కొబ్బరికాయ, పండు, తాంబూలములుమాత్రము నమర్పించి కర్పూరపూరిత చేయించి రుద్రపాదములు శిరసుననిడికొని స్వామికి భక్తి పురస్కరముగా ప్రణమిల్లి వీడ్కొని దేవాలయబహిరంతరములనెల్ల పరిశీలించిచూచి మెట్లుదిగి క్రిందికివచ్చితిమి. అమరేశ్వరునిప్రాకారమున కీవల చుట్టును చిన్నచిన్నగుర్భు చిల్లరదేవుర్బు చాలయుండెను. వానినిగూడ చూడవలయునను కుతూహలముతో కొన్నిటితలుపులను తీసి చూడ కివకివమని క్రిందినుండి యెలుకలును పైనుండి గబ్బిలములును నొక్కమాటుగా నెనుకొనెను. ఓహో! ఇచ్చటి అర్చకులుఏరా? మానవపూజాపురస్కారములు మీకునిషేధమా? దేవతలారా! అని వారికి దూరమునుండియే ఒక్కనమస్కారముచేసి చల్లగా ఈవలకు వచ్చితిమి. ఆచిన్న దేవాలయములకు నమీషముననే పడవలకేపు, కాన కొన్ని పడవలు తీరమునలిది పరుగులు యెగుమతి దిగుమతులు చేసికొనుచుండెను. వాని నించుక పరిశీలించి ఇది వర్తకస్థానముగాబోలు పొగబండ్రాధికముగానున్న ఇక్కాలమునగూడ ఇచట యింత వర్తకము సాగుచున్నదే, పూర్వకాలమున దీని వైభవమెంతగానుండెనో అనుకొనుచు మా అమరావతియాత్రకు ప్రధానకారణమైన ప్రాచీనవృద్ధశిల్పముల దర్శించుటకు ఉత్సాహముతో బయలుదేరితిమి. అప్పటికి దాదాపు పదిరెండుగంటలయ్యెను. క్రింద కాళ్లుకాలుచుండెను. అయినను మామనంబుల ప్రగాఢమైయన్న ఆప్రాచీనశిల్పములజూచువేషక ఆనందాన కిరణులు పెట్టెడిశ్రమను గమనింపనీయకుండెను. ఆశాస్త్రచిహ్నములుగల ప్రదేశము నచ్చటివారు దీపాలదిన్నెయందురు.

ఉత్సాహముతో నురుకులుపెట్టుటగాని యేమున్నదక్కడ? నిన్నటివా? మొన్నటివా? రెండువేలసంవత్సరములకు పూర్వపుకట్టడములవి! వానిలో వచ్చిన విశేషయాత్రీకులెల్లరు జ్ఞాపకచిహ్నములుగా తీసికొనిపోయినవిపోగా, ఇంపై నవస్తువులెల్ల ఇంగ్లండుచేర్చుటకు దీక్ష పూనిన ఇంగ్లీషువారు లండనుమ్యూజియమునకు చేర్చినవిచేర్చగా, హతశేషము చేన్నపురి

వస్తుప్రదర్శనశాల నలంకరింపగా, మనప్రాచీనులశిల్పనైపుణతలది చింతించి కన్నుతుడుచు కొనుటకు వడియున్నవి కొన్ని చెక్కలు! ముక్కలు! అయినను బంగారువన్నె తెలిసి కొనుట కొకపలుపంతబంగారమైనను చాలినట్లాలనే ఆకాలపు పనితనము తెలిసికొనుట కేదిన్ని శిల్పశకలమైనను చాలునుగదా.

సూపముగలప్రదేశమంతయు పలయాకారమగు అతివిశాలప్రదేశముగనుండి యెన్ని వేల జనమైనను కూర్చుండుట కనుకూలముగనున్నది. అతిప్రాచీనకాలముననే భారతీయులు గొప్పపభారంగముల నిర్మింపగల నైపుణ్యంబులవారని యాప్రదేశము తిలకించిన వారికెల్లరకు స్ఫురించును. దీపాలదిన్నెలో అమగుపెట్టగనే మొట్టమొదట నెట్టయెడుటగాన్పించునది ఒక గజముయెత్తును సుమారు మూడుగజముల వెడల్పునుగల యొకగుండ్రనిఅరుగు. అచటి శిల్పనైపుణత సరయుట కాతిన్నె చుట్టును గారతోదిగింపబడియున్న ముందపనితనముగల సామాణ శకలములే ఆధారము. ఆకాలపు స్త్రీపురుషాదులయు, భగవ్యుగాదులయు, వృక్షలకాదులయు చిత్రములు పెక్కులాశకలములయందు గాన్పించును. అవియైన మోటుగా పెద్దవిగాలేవు. అతిసున్నితముగా రెండుమూడంగుళముల చతురములలోనే ఆచిత్రము లిమిడియున్నవి. అవి యన్నియు అర్థములేని బొమ్మలుగావు. ప్రతిబొమ్మయు బుద్ధునిచరిత్రమునకు సంబంధించినదే. చారిత్రకపరిశోధకులు వానికథలు వివరింపగలరు. శౌద్ధులచరిత్రము నెఱుంగని నేను వానిని వివరించుట సాహసము. ఒక శౌకపెట్టెను తలపై నిడుకొని తెచ్చుచుండుటయు, వానికిరుప్రక్కలు కొందఱుకేరి భక్తితో నావేటికకు వింజామరలు వేయుటయు పెక్కుచోట్లకంటిమి. బుద్ధునిరాష్ట్రానంతరము ఆయన వఖాస్తికేశములను ఆయనశిష్యులు పలుకౌతులకుగొనివచ్చి వానిపై గొప్పగొప్ప సూపములను నిర్మించినట్లు మనమప్పుడప్పుడు చరిత్రలలో చదువుచున్నాముగదా. బహుశా ఆవేటికయందున్న వట్టిపవిత్రదిహ్నములై యుండునేమో తెలియదు. బుద్ధభగవానుడు, బోధివృక్షము, రాజులు, రాణులు, సింహాసనములు, పరివారజనములు ఇట్టివెన్నియో కనుపించినవి. కల్పలతా! అశిల్పుల హస్తనైపుణతయెట్టిదో! ఆకలిప సామాణములు యెట్లు వారి సిద్ధహస్తములలో మృదులపదార్థముచందముననై యట్టి సున్నితములగు చిత్రముల నిర్మించుటకు సాధ్యమాయెనో అత్యంతాశ్చర్యకరము. అయ్యా! వానిని చూచినవారెవరైన నాగరికత భారతీయులకు సాశ్చాత్యులుపెట్టిన భిక్షమనజాలుదురా? అచ్చట పూర్వము గొప్పవైత్యములు, సూపములు, రాజమందిరములు నుండియుండవచ్చును. ఇప్పుడక్కడ యొక్క కట్టడమైనలేదు. వర్తులాకారముననున్న ఆప్రదేశము చుట్టును ఉన్నతములగు మట్టిదిబ్బలుమాత్రము కనుపించును.

ఆరడుగుఅపొడవుగల శౌద్ధసన్యాసుల రాతివిగ్రహములు కొన్ని మొగములు సాపుగా చెక్కివేయబడియు, కాళ్లు నడికివేయబడియు అచ్చటచ్చట వడియున్నవి. భూమిలో పాత నిలువబెట్టబడిన విగ్రహములకుగూడ యీవిధముగనే మొగములు ముక్కులు విఱుంగగొట్ట

బడియున్నవి. ఒకరాలితో మల్చిన స్తంభములను ఆ స్తంభములక్రిందవేసెడి మంచినీరసము గల చక్రములవంటి రాలిదిమ్మలను పెక్కులుగాంచితిమి. అప్రదేశమునకు మధ్యనున్న చెట్టు క్రిందనిలువబడి ఆపనితనముగల చక్రములను పలుకలుతీర్చిన స్తంభములను మేము పరికించు చుండగా శ్రీమతి దామెల్ల కమలరత్నమ్మగారు మావెంటవచ్చిన నలుగురైదుగురు పిల్లల నాచెట్టుక్రింద నొకరాత్రిపై గూర్చుండజెట్టి చేతికెమీరారాతో నొకభాటోతీసికొనిరి. మేముట ఛాయాగ్రహణమును విలోకించుచుండ మాలో కొందఱు చుట్టుకై నవారు వడివడిగా నొక దిబ్బ కెగ్రబొకుచుండిరి. అదిబ్బమీద తారుబూసిన బద్దలతో నలుచదరపుదొడ్డియొకటి కనుపించుటచే అదొడ్డియందింటికంట మేలిచెక్కడము లేమిగలవోయని మేమును అమెట్ట నెక్కితిమి. అదొడ్డిచుట్టును ప్రదక్షిణించితిమి. కాని కాళ్ళుతిప్పటమేదప్ప దానిలో మేమిది వలకు చూచినవానికంట మిన్నయైచిలేవు. అక్కడగూడ బౌద్ధపరివ్రాజక విగ్రహములు స్తంభములు, పట్టలు మున్నగునవియే కాన్పించెను. అంతటితో మాసందర్శనము ముగిసెను. తిరుగుముఖము పెట్టితిమి. అచ్చటనున్న శిల్పచిహ్నములలోనెల్ల నాతిన్నె యండమర్చినవే చూడవగినవి. ఆశిల్పములు నిర్మింపబడి యెన్నికతాబ్రహ్మలాయెనో, ఎన్ని నిర్భరనిదాఘ తీవ్రాతపములు! ఎన్ని ప్రావృట్కూల “చండద్విగ్వేదంబతుండనిభాఖండవారిభారలు” ఆశిల్పముల రాసాడెనో! అయినను నలుపెక్కక, వన్నె చెడక, నిన్న మొన్నమలిచినట్లున్న ఆశిల్పముల నై పుణిక్కాలము అక్కజముగొల్పును. కల్పలతా! ఎన్ని మాఱు లమరావతికెనెళ్ళవలయునని యత్నించినను నెప్పటికప్పు డేవియో యసందర్భములవలన ఆటంకముకలుగుచుండెను. కాని నాడట్టి విఘ్నము ములేకలుగకున్నచో నిష్పా డిట్టిసోదరీమణులతో అమరావతికెగమభాగ్య మొదవకుండెడిది గదా! కావున ఒకప్పుడు విఘ్నములుగూడ మనమందికే యనువాక్యము సత్యమేయనిపించును.

ముఖ్యముగా సీయాత్రను మొట్టమొదట తలపెట్టి సోదరీమణులనెల్లర ప్రోత్సహించి తీసికొనివెళ్ళినవారు శ్రీమతి దామెల్ల కమలరత్నమ్మగారు, భాస్కరమ్మగారు మున్నగు రాజమండ్రి సోదరీమణులు. వారు మాకృతజ్ఞత కెంతయుపాత్రులు. — షట్లు, శారద.

నవనాగరకము

శ్రీమతి తూతిక కమలాంబగారు

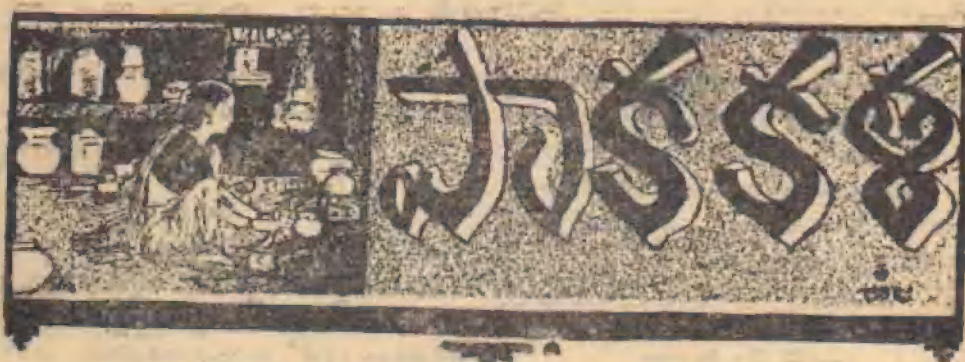
సీ. నదమలాయువుగూర్చు చల్లియన్న ముమాని	కులవివక్షతడెల్పు తిలకంటులనుమాని
పసలేనియప్పాల మెనవ్రవారు	రికయఃఖాల వర్తించువారు
అరోగ్యమునొసంగు నావుచాలనుమాని	ముందుకాపులతో నెప్పుడున్ మురియువారు
కొంకక కాఫీలు గ్రోలువారు	వావివరునలు వలదంచుపలుకువారు
తనవునిండారు ఖద్దరువస్త్రములమాని	నెదటచూచినతెక్కకు నెక్కుడై
మల్లుబట్టల నుల్లసిలువారు	చరించుచుండిరి నవనాగరికులునేడు.

శ్రీకృష్ణార్జునుల పరాజయము

శ్రీమదిజయగుమిల్లిరామాయమ్మగారు

మయ్యుద్ధంలైనపిదప ధర్మరాజు బంధువాళవమునకు మిగులవగచి తనపాపమున కంతులేదనియు, రాజ్యమొల్లననియు వ్యాసునితో చెప్పి, వ్యాసమహామని అశ్వమేధముచేసినచో పాపపరిహారంబగునని నుడిచెను. ఆచరకారము అశ్వమేధముచేయుటకు ముందుగా మఖాశ్వమును విచ్చలవిడిగా ఒక్కసంవత్సరము లేళములవెంటి తిరుగనంపిరి. ఆఅశ్వము నెవ్వరై పట్టినచో వారిలో యుద్ధమునల్పి అశ్వమును తెచ్చుకొనుటకు శ్రీకృష్ణార్జునులు చతురంగబలముతో అశ్వముపోవుటోవనబోయిరి. రత్నపురంబున మయూరధ్వజాంధనురాజు అశ్వమేధముచేయవలచి అశ్వమువెంట తన మమకడగు తామ్రధ్వజుని చతురంగబలముతో నంపెను. తామ్రధ్వజుడు ధర్మరాజు అశ్వమునుజూచి ఆఅశ్వమును తమతండ్రికిచ్చిన ఇంకొక అశ్వమేధము చేయునని ఆఅశ్వమునుబట్టెను. శ్రీకృష్ణార్జునులు అధికముగా పోరాడియు గెలువజాలరైరి. తామ్రధ్వజుండు వారినిడిచించి గుఱ్ఱమును తీసుకొనిపోయి తండ్రికిసమర్పించెను. అర్జునుడు తిరిగి యుద్ధముచేసి అశ్వమును తెచ్చెదనన శ్రీకృష్ణుండు చిరువత్సవశ్వ వీరుధగదెచ్చుటకు వీరినిజయించుట దుర్లభము వీరిని సామోపాయముననే గెలువనలయును కావలయునని వీరిభక్తి చూపించెద ననిజెప్పి తానువృద్ధబ్రాహ్మణ యౌవంబునను, దనమౌచ్చివఖండైన యర్జునుని బ్రహ్మచారునిగనుజేసి శిష్యునిగవెంటగొని రత్నపురంబుచేరి యజ్ఞశాలపుధ్వంబున దీక్షాపదుండును, చక్రినమేతుడై పాపంతరాజులందఱుతోలువ దర్శనముపైకూర్చున్న మయూరధ్వజునిగాంచి ముందుగ నేడివించిరి. ఆమయూరధ్వజుండు లేచివలచి వీరిని సత్కరించి 'మహాత్మా! నేను ఎచుస్కరింపవలంధగ నేడించితిరేల?' యన "రాజా! మేముకళోరికపైఠచ్చితిమి. కార్యాధులముగాన ముందుగ నేడివించితిమి" అనగ నేరాజు "చిరవర్యా! ఆభ్యాగతస్వయంధ్రా! యవబడునుగాన నీవు పాక్షాత్ జవార్థమండవని తలంచెద. ఏదియైననుకేవేదయు. దేవాపంచనయు, మనోపంచనయు, ద్రవ్యపంచనయు లేకుండా కొనిగద"వనన విని ఆబ్రాహ్మణోర్తముడు 'మాది ధర్మపురము. నన్ను కృష్ణశక్తియందును; ఇతెండు వాళివ్యండు. వామనూరుని వివాహవిమిత్తము నీవుతోహతునికూతురు మెగిలయెనుకన్యాయున్నదని ఆడుగ వలచి నేను, శిష్యుడు, వామనూరు పవ్వుయంద శ్రోవణ భీకరకావనమున ఒకసంహతు వామనూరు కుత్తుక తుట్టుకొనెను. నేనాసింగంబును విడిచిపంపేరక శ్రీసృసింహ, శ్రీసృసింహయని నూటయేనిమిదివూరులు జపించిరినిగాని ఏమియుచయోజనము లేదయ్యె. ఆసింగము మనుష్యభూషతో, తన్నుజయింప నెవ్వరితరంబుగా దనియు. ఇంటికే తరలుదనియు బలుక మృగరాజమా! వాళిరంబుగొని, వామనూరువిడువమని నేనుజేద, మేముగుఱ్ఱులంతువులము, అట్టాయుష్కులమరెవ్వ, నీసంజీడిర్థాయుష్కులను తనజాలమని అసింహంబులులక, ఓయౌపంచనమా! నేచేసిన సుకృతింబులన్నియునిచ్చెద నాకొడుకునివ్వమని నేనన, నీవలనమాకేమియు ప్రయోజనంబులేదు. మయూరధ్వజునివలన మాకు వలయుకార్యముగలదనిచెప్పినది. రాజా! ఆకార్యము నీసంగీకరించెదనేని తెల్పెదనని ఆవృద్ధబ్రాహ్మణుడు మడున మయూరధ్వజ బ్రాహ్మణునితోనటనెను. 'ఆసింహంబు పాక్షాత్ సృసింహజేవుండు నాని పామావ్యసంహంబుగాదు. వారాజ్యముతో దుష్టజంతువులు నమోతము, పరులను బాధించునవే, అయినను నీవడిగినదానిని తప్పకయిచ్చెద. నామాటనమ్ముము, నీవురత్నరగా కొనుమ'న 'మనుబోంట్లయిత్తులు, మినుబోంట్ల దాతలనడుగుటకు సంగయములేదు. కావతెల్పెదవిడుదు. ఆసింహంబు నీకగీరము పగమిచ్చిన వామనూరుచెప్పెదనన, నేను అసింహంబునంకజూచి అందరిని రక్షించుమహారాజులదేహంబుగొని ఇమ్మునుట మానంజీర్చి పులకు తగునాయన యిది నన్ను హోవనచేసి మయూరధ్వజుని సామా

మృగిగాకలంబము. దీపజవరత్నమందును, సర్వసంభ్రమమును, సురమోక్షమును, సుఖమునును వారాజు
నీడదీగినతిక్షణము నీకోరికఘటించజేయును. అధియతిలమందుండనిమ్ము. నీవు శరీరమిచ్చెనవలెనని. మనశీరముచే
వాడి తలంబువకోసింది, ఉపవాసంబువ కృపించిన, బలహీనంబును నీదేవాం చేల? మాను. ఆరాజు సకలరసంబుల
శృంగీరెంచి సర్వముఖములుపొంది పవనశీఘ్రముద్దనల వానోటికింపై యడుగువనిజెప్పి అసింహంచే నమ్మ
బొమ్మవేసని ఆబ్రాహ్మణులందు తెలుచు, పయనారధ్యజాండామాటలను విని క్షణమేనియు అలసింబక, ఆబ్రా
హ్మణకుమాదుని ప్రతికిందుటకు తనశరీరమిచ్చెదలది, మంగ్రులతోను, హేతులతోను బంధువులతోను, రాజుట్ట
నను: "రాజులను చలమున గ్రాహ్యులునిమిత్రము ప్రాకంబునిడచుటయేభ్యంబు. కిలప్రముఖులుపరార్థముగా
తమశరీరములనిచ్చిరిగాన మీరెవ్వరు నమ్మ అభ్యంతర పెట్టెదలది, వారల కారాజుచెప్పి, తనపుత్రుని, రాజ్య
భిక్షివ్రదిగా ప్రతిష్ఠించి, తానున్నానముచేసి, అనేకకానంబులుచేసి, తనదేహంబు వోసెనుటవలన శ్రీకృష్ణు
భగవానుడు ప్రీతుండవుగాక, అని ఆర్జునుడు తనఅరశరీరమును భారపోనను. భారపోసి, యజ్ఞవేదికాస్థలం
బున దర్బాచనముచేసుకొని గూర్చుండి ముకుందచరణారవిందములు పొందయంబు నశ్శిరముగనిల్పి, అకిండే
రంబును తనశరీరమువనిడికొనిన పశ్చిమతామసియు, బరమసాధ్వీయుడైన యతనిభార్యకుమార్తెనీదేవి ఆతిర్వేరితం
బుగావచ్చి "పురుషునిఆర్యశరీరంబు భార్యయని వేదవచనముకలదు. కావున వాశరీరమునిచ్చెద"నినన అకపట
బ్రాహ్మణుడు, పురుషుని ఎడమభాగము భార్యది. అసింహము కుడిభాగమే తెమ్మన్నదన, ఆరాజుకుమారుండగు
రామకేశుండు బ్రాహ్మణోద్దహ! తనఆత్మయే పుత్రుండైపుట్టెనని వేదవచనంబుచేరుమాణము, గాన మాతం
ద్రీకిలములు వాశరీరమిచ్చెదను. ఋణునిముద్దడ, నయ్యెద"నన ఆమాయాభూసుయందు "అసింహంబు తెల్లినమాట
నినుడు. భార్యయు, మనండునుకోసిఇచ్చిన కుడిభాగమే తెమ్మన్నది, అసింహముమాట ఎవ్వముకానివ్యవధన,
అప్పుడారాజు అధికానందముతో ఆబ్రాహ్మణుడు చెప్పినట్లంబనేకానిమ్మని వారలకు తెల్లిన, భార్యయు
మనండును, తెలియకబ్రక్కనిలబడి, వేదతలుమెచ్చ, భూజను లాహోకారములుచేయ కరకురంబునును,
తలవైచి, రఘునాథ! శ్రీమన్నారాయణా! హరి! హరి! శ్రీకృష్ణ! పురుషోద్దహ! యని కోయునెడ
కమ్ములుచెదర రక్తము కాయంలైపాకను. రాజుఎడమకుంట నీరుగ్రమ్ముటయు ఆబ్రాహ్మణుడుగాంచి మిగుల
కోపముతో కండ్లవిచ్చుకణములురాల కర్రచేలమగొట్టి లేచి ఇటువటుగండులులెయెను "అపుత్రతలన నూర్ధ్వ
లోకంబులు లేకపోయినంబోనిమ్ము. ఏద్యును నొగగినదానంబుచేనొల్లనని కిష్కూనితో పోతోపుయండగా,
ఆరాచపత్ని భర్తశరీరము అటులచేచట్టి ఆయ్యా విష్ణూరణముగాకొయించి లేవకోపముతెమ్మకొని పోవుదు
న్నానని భర్తతోఅవగా ఆరాజు ఆబ్రాహ్మణునిపిలచి, మహాత్మా! క్షమింభాగమునెద్దిగయోగముమగుచున్నది.
ఆభాగ్యము వాకులేజేయని యెడమభాగము ఏడ్చినది. అంతయేకాని నేను ఏద్యుమందుటలేదు, ఏడ్చిన
రెండుకేసులనిననమ్మును, వాయుడదయచేసి నీభాగంబుగొనరామ్మన అర్జునుతోనూడ శ్రీకృష్ణుడు ప్రత్యక్ష
మైచిలది, ఆరాజును కాగలియకొని రాజోద్దహ! నీపుత్ర్యవ్యసాహసోదార్యంబులకు మెచ్చితి, నీసుతుడు
సతియగొయన యాగాశ్వములను రెంటినిగొని రెండుయాగంబులు నీవేచేయుము. నేనేక ర్తను, కర్మనుటయి
నిర్వహించెదను. నీనుమిడు యుద్ధమున బాహుబలముచే మమ్ముగలచె. నీవు దేవాంబువోసి మమ్ముజయంతిరని
శ్రీకృష్ణుడు ఆరాజుశరీరమును వియరుటవలన ఆరాజుగాయంబుమానెను. ఆరాజుసంరసంబున పద్దేవునిచరణద్య
ములకు సాష్టాంగపమస్కృతులచేసి, ప్రసన్నించెను. నను ప్రసన్నువు లాహాధవునకర్పించి పూజించి, కాగలించి,
బంధువులతోను, కృష్ణులునులతోను, ఆరాజుయజ్ఞకాలమండి, తనపురంబునకేశిరెను. అర్జునుడు మయూర
ధ్వజుని భక్తిరంబువునుజ్ఞేకముతో కృష్ణుడు, అర్జునిచెంటునిడుకొని, నీవానుమెరుడై, ఆరాజు అహ్వనంబంగీక
రించి మాడుచెనంబు లారాజు ఆతిర్వేయునునుడిచి, పంత్వపులై ఇంటికిమరలిరి.



— గ వ చి వ —

ఒకటి పె మెదావీండి తీసికొనవలెను. అదిండి ఒక కళాయి వశ్యములోవేసి అందులో ఒకఅణాకామ ఏర్లుగల పోదాను కలుపవలెను. దానిలో మూడు గిద్దలపెరుగు తగుమాత్రము నీళ్ళువేసి (కానలినయెడల కొంచెము మిఠాయిరంగు కలుపుకొనవచ్చును.) ఉండ కట్టకుండ మెత్తగా విడిచి ముద్దవేయవలెను. ఆముద్ద మీద ఒకతడినొడ్డవలది ఉంచివేయవలెను. దానిని 5 లేక 6 గంటలపిమ్మట అట్టేపెట్టవలెను. 5, 6 గంటలు వానిన తరువాత నిమ్మకాయంతముద్దలు వేయవలెను. కళాయిపూతలో నెయ్యిపోసి మరగనిది దింపివేయ వలెను. నెయ్యివల్లనిన తరువాత కైచెప్పిన ముద్దలు దానిలోవేసి తిరిగి పొయ్యిమీదపెట్టవలెను. (మరుగు చున్న నేతిలో ముద్దలువేసినయెడల విడిపోవును) వీక పంచదార లేకపాకము పట్టిఉంచుకొనవలెను. ఇతలో ఉండలు తానుగావేసిన తరువాత పంచదార పాక ములో వేయవలెను. పాకములో వానినతరువాత ఉండలు తినుటకు రుచిగానుండును.

— య శో దా బా యి.

— మా మిడి పండ్ల హల్వా —

15 అంటుమాడిపండ్లనులేచి చల్లనివీళ్ళలో వేసి రెండుమూడు గంటలయినచెనుక వాటి చెక్కు తీసి చిన్నముక్కలుగాకోసి ఒకవశ్యములో ఉంచ వలెను. ఒకశేరుగోధుమిండి ముప్పావుశేరు నేతిలో వేయకొని వానినిపాడ వేరుగా నుంచవలెను. 20 గుల ముల కీర్తిమపండ్లు, 10 గులముల తాదనుపప్పు, 10 గులముల పిస్తాచప్పు, పావుశేరు వానబోసి ఆర్చిన తర్వాత నేతిలోవేసిన శనగపప్పుపొడి, 2 గులముల యాలకులపొడి వైచెప్పుటదిన వేచిన గోధుమిండిలో

వేసి కలుపవలయును. ఆర్దశేరుపాలు పొయ్యిమీద పెట్టి అది ఉడుకుచుండగా ఒక అరపావునెయ్యి ధారగా అందు నిడుచుచూ మామిడిపండ్లముక్కలను వేయవలయును. ఇట్లు ఇదిఅన్నియు పక్వమగుచుండు నమయమున 20 గులముల కండవక్కెరపొడివేసి పాక కలుపవలెను. ఇట్లు కలపబడిన దానిలో పావుశేరు పెరుగించి వేయవలెను. పావుశేరునెయ్యివేసిదింపి వేటొకపూతలో ఆర్దశేరు వక్కెర పాకము చలుచగ తానిచ్చి వైచెప్పుటదిన నిద్దమయినహల్వాను పాక ములో వేయవలెను. కొంచెమునెయ్యివేసి వైచెప్పిన మామిడిముక్కల పాకమునుకలిపి ముద్దగాఅయిన పెం టవే క్రిందనుదింపి పాదముపప్పుకునిలవేసి కలయి చెట్టవలయును. ఇది శరీరమునకు మిగుల ఆరోగ్యకర మైనది. సమధాతువువేయును. శిశోవారముల పోగొట్టును. పుష్టినిచ్చును. 15, 20 రోజులమునకు చెడ కుండ ఉండును. గాలి కనులనివోట ఉంచవలెను. బాలురకు శరీరపుష్టివేసి బుద్ధిని ఒకనింపవేయును. వేచదికి అనుకూలమైన పాకము.

— కో క పం క జ మ్మ.

— అరటి కా య పాడి —

అరటికాయలు పక్వమిముక్కలుగా తరిగి కొద్ది నెయ్యిగాని, నూనెగాని బాగలియించువుంచి, వై వ్రావిన ముక్కలపొడి మెత్తగా వాడునంతవరకు వాడ్యపాలయును. ఆముక్కలను నిట్టముగా మిరప కాయలు, శనగపప్పు, మినపపప్పు, ఇంగున, కొంచెము ధనియాలుచేర్చి నెయ్యిగాని, నూనెగానివేసి పక్వ ముగా వేయించి దించుకొనవలయును. ఈ చప్పుల పొడిని ఉప్పున మిఠముగాచేర్చి దంచి యిముక్కలను పొడిలోవేసి కొంచెం దంచవలయును. పులుపు

యిట్టమైనవారు కొంచెం చింతపడుగాని లేక నిమ్మ పులుసునుగాని చేర్చుకొనవచ్చును. ఈ అరిటికాయ పొడి భోజనములో భుజించవచ్చును లేదా రోసె, ఇడ్లీ మొదలగువారికికూడా ఉపయోగించవచ్చును. బహువిధముగా ఉండును. ఉర్లగడ్డమకూడా పె విధముననే పొడిచేయవచ్చును.

—యన్. జాన ప్రసూనాంబ.

— పచ్చళ్లు —

పచ్చిపంకాయలు ముక్కలుగాతరిగి తగినవట్లు ఉప్పుచేర్చి త్రొక్కి మండలోదెట్టి మరునాడు చిత్తులు దీసిన చింతపండు, పండుమిరపకాయలు, కొంచెము పసుపుతేర్చి త్రొక్కి మరల మండలోదెట్టుకొని యెరు యోగించుకొనవలయును. లేతకాయలైనయెడల పళ్ళకరము పైరగోంసురవేయించి ఉప్పుతేర్చి త్రొక్కి పిమ్మట పండుమిరపకాయలు, కొంచెము పసుపుతేర్చి త్రొక్కి యూరదెట్టవలయును. ఇతి సంస్కారము మించినది పళ్ళకారీ. దీనిని నూనెతో దెట్టుటయు కలదు. ఉసిరికాయలుపంచి లోపలగింజలు తీసి వైచి తగినంత ఉప్పుతేర్చి మరలత్రొక్కి ఊరదెట్ట వలయును. పచ్చిమిరపకాయలుతేర్చి యూర దెట్ట వచ్చును. దీనినే నల్లపచ్చడియని వాడుదున్నారు. దీనినిమారి మరల తొలింపుదెట్టి భక్షించిన ప్రత్యేమల నడచును. తీర్ణశక్తికలిగించి నోటి ఆరుచిరావును. మిగులపళ్ళకరము. నవ్వుగాతురిమిన ధనియాలాకు (కొతిమెర) కు 2, మిరపకాయలు కు 1, ఆవాలు కు 1, మినపపప్పు కు 2, తీలకర కు 1, యీసన్నా మంచినూనెలో వేరువేరుగా వేయించి అంతాకలుపు కొని చింతపండు కు 1½, ఉప్పు కు 1. యింతేర్చి పచ్చడిగా నూరవలయును. పెనూనెయించి రోటిలో వైచి ఉప్పు నివృత్తులునతోనూరి యిరువతేర్చి తొలింపుదెట్టవలయును. ఇది చాలారుచిగా నుండును. పళ్ళకరము. మంచిరేగుఫలములు వేయించిన మిరప కాయలు ఉప్పు యిదిమారి తొలింపుదెట్టి భక్షించ వలయును. పళ్ళకరము, ఆరుచిరావును. చిన్నరోస కాయలు పెగలోప్రగ్గనిచ్చి లోపలచిత్తులు దీసివైచి రోటిలోవైచి వేయించిన మిరపకాయలు కొంచెము

ప్రాతచింతపండుతేర్చి నూరిన పళ్ళకరము. ప్రతిపచ్చ డిలో కరివేపాకుగాని కొతిమెరగాని వేయవచ్చును.

—వై. వేంకటరావు.

— పంకాయ ఖుర్మా —

లేతపంకాయలుకుభ్రముగా కడిగిపెద్దపెద్దముక్కలుగాతరిగి నీళ్లలోవేయవలెను. అల్లం, కొబ్బరి, ధని యాలు, గవగపాలు, తడిపప్పు, వెల్లుల్లి, తీలకళ్లు వీటిని వేరువేరుగా నీళ్లతో ముద్దులుగనూరవలెను. పంకాయ ముక్కలను వేరేపాత్రలోనికి నీళ్లులేకుండగా తీసు కొవలెను. నూరిన మసాలాముద్దులున్నా, వుప్పు, మిగవపొడి, పచ్చిమిరపకాయముక్కలు, పుల్లని పెరుగువేసి యాపంకాయముక్కలు బాగా కలియ పెట్టియుంచవలెను. కఠాయిప్పారలో నెయ్యి వేసి బాగాకాగినతరువాత ఏలక్కాయలు, లవంగాలు, దాల్చినచెక్క నేతిలోవేసి బాగావేసవీమ్మట ఉల్లి పాయముక్కలు తరిగివేయవలెను. ఇవిబాగావేగినవీ దట మసాలాముద్దులు కలిపియుంచిన పంకాయ ముక్కలువేయవలెను. పైనమూతపెట్టి చిన్నమంట మీదను ఉడుకనియ్యవలెను. పంకాయముక్క బాగా వుడికెనతరువాతను కొత్తిమిరి తరిగివేసి క్రిందకుదించు కొని ఉపయోగించవలెను.

— గై నేడి లక్ష్మీ సరి సమ్మ. —

— బాదము హల్వా —

నవ్వుక మైనటువంటి రెండుశేర్ల పాలను తెచ్చి వానిలో యెనిమిదిరులములనీళ్లుపోసి కాగదెట్టవల యును. కాగినపాలలో ముప్పాపుకేరు గోధుమరవ్వను వేసి బాగుగాకలిపి, వేడినీళ్లలోవేసి పొట్టుతీసిన యెని మిదిరులముల బాదముపప్పును, అందుకురులముల యాల తీలబొడి ఆపాలలోకలుపువలెను. ఒక రేయన్నరకలకం దను పొకముగావేసిదించుకొని అందులో మూడురుల ములపన్నీరు యెనిమిదిరులములనెయ్యినీవేసి బాగుగా కలిపి పొయిమీదనున్నపాలలోపోసి కలుపువలెను. పిమ్మట రెండుమూడునిముషములుంచి దించినయెడల గడ్డకట్టును. గడ్డకట్టినపిదప భుజించవలయును.

—పాకల రత్న మాల.

కొత్త తొక్కిరికకు పనికివచ్చునిషయములను విరివిగా సేకరించివంప పాకకళాకుశలలగు స్త్రీలను గోరెదము.

—సంపాదకుడు.

(శ్రీరామచంద్రసీవామస్వరూపము ఆమహాదిరి)

మురళీధరా ముద్దు మురపారిగోపాల ముదమునపీలీలెన్నెదగా
వరపుత్రికలముద్దు పలుకులవలెవీని మురయుదువంచు తలంచెదగా ము||

వనరుహనయానా! నిను వర్ణనచేయుటకు వనజసంభవునశముకాదుగదా
వనితనుపాండిత్యరహితనుగాన నావలనితప్పుల నెన్నునలదయ్యగా ము||

కారాగృహమందున్న దేవకిగర్భమున మామకంసునిజంపపుట్టితివీ
ప్రేమ సందయశోదల పెంపుపొలిడ్డవై కోరి గోకులమందుపెరిగితివీ ము||

పాలిచ్చిచంపంగ పనిబూనివచ్చిన పడతిరక్కసిజంపిప్రబలితివీ
పలుగాకికటాసురాదివత్సాసురుల పలుపురయసంపులుబాసితివీ ము||

ముద్దుగుల్మేశుచెవుల మద్దితాయలుగదల ముద్దులాయశోదకిచ్చితివీ
ఒడ్డికతోవెన్న ముద్దులుదిని గొల్లముద్దీయలతోవద్దులాడితివీ ము||

శిఖింఘమల్లాడ చిరుగజ్జలనుమ్రోయ చిన్నిపాపలగూడియాడితివీ
కరకంకణధ్వనుల్ గాగ కోలనుగొని కదుపులనేర్చునగాచితివీ ము||

మోహనమురళిని మ్రోయించిజగముల మోహిల్గినోలాలాడిందితివీ
మోహనకారనిను మోహించివచ్చినస్త్రీలకు హితబోధచేసితివీ ము||

మద్దులగూర్చిన ముద్దులకృష్ణ! నాప్రార్థనమాలింపవేలానయ్యా
వద్దునాలోసికువద్దయ్యగోపాల వచ్చిదర్శనమియావేలానయ్యా ము||

అన కిపడివేడ అగుపడవదివీమి అక్రూరుడేసికుఅమరించేనా
హాకృష్ణాయనివేడఅట్టెవలువలొనంగ అల్లద్రాపతిలంచమందిచ్చెనా ము||

పగ్గంబులనుదాల్చి పార్థసారధిపాట భక్తులపై ప్రేమచేతగదా
పావీష్టివ్యాధులపడలేకనిన్నేడ పల్కువునీకపఖ్యాతిగదా ము||

నందునియురమందు చిందులుదొక్కు అరవిందసమపదయుగళరావేలరా
వందనమిదెగొనరా మందరగిరిధరా ఇందీవరాక్ష సందేహమేలా ము||

కందర్పశతకోటిసుందరసుకుమార ఎందెందువెడకికన్నడపూ
మందురాలిని నాపాంపాంధత పోద్రావికందుడవగుచునాముందాడపూ ము||

కరమురలిడగానె పరుగునసీవేగి సరగునమకరినితరిగితిగా సరసీరుహాక్ష నే
మరివేడవినవాది వరగర్వమో చెవుడొనరుగముగా ము||

రాధాలోలాఇంతరాపుచేయగమేల రావయ్యరాజాగోపాలబాలా
రంగనాయకినేల రక్షకులికనెవరు రాక్షససంహార! జాలమేలా ము||



డాక్టర్ యన్. శేషగిరిరావు గారు యల్. వి. యమ్.

సాందర్యమునకు కనుమక్కుతారు తరువాత త్వగింద్రియమే ప్రధానమైనది. కాంతిగల చర్మము పొంద
 దగ్గముచేగాక లోపలి ఆవయవములన్నియు సుస్థితియందున్నవని నూచించును. లోని ఎముకలు, కండరములు,
 ఇతర ఆవయవములు ఆరోగ్యస్థితియందు లేనిచో చర్మమునకు కాంతియుండదు, కండ్లలో కళయియుండదు, బుగ్గ
 లపై మిసిమియుండదు. అయితే త్వగింద్రియము అలంకారసంపాదవార్ధమేగాదు. దానికి శరీరయంత్రమున
 ఒకప్రధానమైన కృత్యముగలదు. ఆకృత్యము కాంతిని కనిపించుట ఒక్కటియేగాదు. ప్రకృతిహిత మానవు
 నకు ఆమృగహించిన ఆకర్షణశక్తియంతట కాంతియంతట చర్మము ప్రధానమైనది. ఇందుకుతోడు చర్మము
 స్వరూపయలమును, మలవిస్తృతవాసయంతమును. తనస్వరూప్యజ్ఞానమువలన అది మానవుని వేడినుండి చలినుండి రక్షింప
 జాలియున్నది. అనేకకారణములచే మానవుడు చర్మమును ఆతిశయగ్రాతగ పరిరక్షించుకొనవలసియున్నది.
 కాని ప్రాయశఃకముగా ఆత దట్లు చేయుటలేదనియే చెప్పవలసియున్నది. పలువురు చర్మము విషయమై ఆశ్రద్ధ
 వహించురు. చర్మము దానిపనిని అతితానుగా నిర్వర్తించుటకు దానికి పరిశ్రమవలయుననియు, గాలియే
 దానికి అనారమియు మానవుడు ముందియున్నాడు. చర్మమునకు తగిన పరిశ్రమ బాగుగా వెనుటపట్టించు
 టయే. పలువురకు దీనికితగిన అవకాశముగాని కాలముగాని ఉండదు. అట్టివారు ఉదయముననే చన్నీటి
 స్నానముచేసి పిమ్మట చర్మమును బెట్టబుట్టునటుల రామకొనవలయును. వేడినీళ్ళలో స్నానముచేయువారు
 శరీరమును బాగుగాతుడుచుకొని దానికి బాగా గాలితగులువట్టు చేసికొని అనంతరము మరొకతుండుగుడ్డలో
 శరీరమును రామకొనవలయును. ముఖమును తలుచు కడుగుకొనుచుండవలయు. సాధారణమైన మంచినీళ్ళు,
 నీళ్ళుఉపయోగించవలయు. కొండరకు పిటుధాన్యపుపిండియే నీళ్ళును బాగుండును. నూనిగ్రక్కుచుండు
 చర్మమునకు స్పీరిట, నీళ్ళువుంచుచి. కాంతిసంపదమైన చర్మమునకు లోపలి ఆవయవముల సుస్థితియే ముఖ్యమని
 ఎల్లవేళల జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. గాలిలో పరిశ్రమ, మిశ్రమైన ఆహారము, ఉదయమున వరగడుపున ఒక
 గ్లాసేడు మంచినీళ్ళు చర్మకాంతిని మంచితీయిచ్చి ముఖకళను పెంపొందించును. మొటిమలను పుట్టనియ్యవు.
 మలద్వారముల నిర్మలముగచేయుట; మర్రి, దానిమ్మ, కొండమల్లె, ఏరుమద్ది వీని కాఢములను దంతధావనముకై
 యుపయోగించుట; చన్నీళ్ళు లేక యిండుకంత కెచ్చనినీటిచే ముఖతలనము చేసికొనుట; అర్ధముదూచు
 కొనుట; వ్యాయామముచేయుట; అధ్యంగనము; స్నానముచేయునపుడు మేనురాచుకొనుట; తైలములతో
 ముఖలేపనముచేసికొనుట; ప్రాతఃస్నానము; స్నానానంతరము వస్త్రముచే బాగుగతుడుచుకొనుట; నిర్మలమైన
 సూర్యవస్త్రధారణము; గంధలేపనము; చేనుంతి మొదలైన పుష్పముల ధారణ; తాంబూలవేపన; ఉచిత

సమయమున నిద్ర; సుఖానందము; ఆహారమున మామిడిపండురసము, పానకము, పనసపండు, పండిన చిరిసెన గలవివృ, ఆవునెన్న, ఆవుదేకాచిన ఆవునెయ్యి, సువ్వులనూనె, కంకుమపువ్వు, చెరుకు విరివిగ చేర్చు తొమట; వృద్ధరజితలోహాదిభస్మ సేవన దేహకాంతిని కలుగజేయును. మేనురాదుగొనుటకు ఉసిరికకాయలను కాని, ముడిపెసల 1 పడి, తనగలు $\frac{1}{2}$ పడి ఒకటిగవిసిరి అందు కన్నూరిపసుపు, భావంచాలు, కవారములు, గోమృ, పట్టివేరు, కుంగగడ్డలు, పచ్చాకు, దమయంతకాడలు, చందనం వీటి మార్గము మహానన పలయునంత కలిపినపొడిని కాని యుపయోగించునది. వివిధకాలములందు చర్మకాంతిని పెంపొందించుటకు యాక్రింది గంధలేప సేవన మంచిది-ఆగరుచక్కగంధముతో చేర్చిన కంకుమపువ్వును శ్రీగంధమును శితకాలమున, కర్పూరము, కురువేరు వీరితో చేర్చిన శ్రీగంధము ఉష్ణకాలమున, కంకుమపువ్వు కన్నూరి వీరితో చేరిన శ్రీగంధము వర్ష ఋతువునమంచిది. కంకుమపువ్వు, ఆగరు, పచ్చకర్పూరం, కన్నూరి, శ్రీగంధము యిది 5 చేరిన మహానుగంధము. కాంతినిచ్చును.

చర్మము విషయమున ఆనలంబించువలసిన నూత్నమైన పెలుకుపలను ఇట్లుదినరెంచి తుడిచునపుడు మృద్ర తొక్కోగముల నిదానము హనిచికిచ్చుటకు శేక్కిని చర్మకాంతిని పెంపొందించు ప్రత్యేకక్రియల నిచ్చుచున్నాను.

మొటిమల నిదానము

కఫహితరక్త ప్రకోపంబులచే యౌవనవంతులకు స్త్రీపురుషులకు ముఖమునందు బూరుగుమండలాలె కనింబులైన పొక్కులగులును. ఇయ్యది ముఖమాషిక యని యువానపిండకమనియు వనంబడును. వీనిని మొటిమలందును.

మొటిమలకు లేపనము

లొద్దుగ చెక్క, ధనియాలవీనిని ఉదకముతో నూరిగాని; గోలోచనము, మిరియములు వీనిని ఉదక ముతో నూరిగాని; తెల్లజనాలు, నస, లొద్దుగ చెక్క, పైంధరవణము వీనిని ఉదకముతో నూరిగాని ముఖమునకు లేపనము చేసిన యౌవనపిండికలనకొందును.

పండినమర్రియాకులు, బాజియాకులు, రక్తచంద నము, చెంగల్యకొమ్మ, మ్రానిపసుపు, లొద్దుగ చెక్క వీనినినూరి లేపనముచేసిన ముఖమునందలి యౌవన పిండికలు మచ్చలు, నీలిక మొదలగునవి నశించును.

లొద్దుగఘ్రావు, కొత్తిమీరలు, వనినూరి పుట్టించిన మొటిమలనశించును.

మర్రిచినిగప్పు పెంకాయచిప్పలు నీటినినూరి లేప నము చేయవలయును.

బాజికాయ, చందనము, మిరియాలు నీటినినూరి లేపనముచేయవలయును.

మర్రిచిట్టను ఆవుపాలతోనూరి లేపనముచేసినను గారవంటిసల్లువగాని ప్రాతమవులపిండి, గోమూత్రము నీటినిగాని నూరి లేపనముచేసినను మొటిమలు నివృత్తియగును.

చందనతైలలేపనము, పునుగులేపనము హితము.

గజనిమ్మ, వారింజనండ్ల పైకొక్కముఖముపై దుద్దిన మొటిమలుపోవును.

వ్యంగ రోగ నిదానము

క్రోధముచేతను, ఆయాసముచేతను వాతము ప్రకోపమునొంది పిత్తముతోనూడి ముఖమునందు వేదవాస హితంబై మాంస్మంబుగను శ్యామవర్ణంబుగనుమండు పాడనుగల్గించును. ఇయ్యదివ్యంగమనంబడును. దీనినే లోకంబున మంకుఅని వ్యవహరించెదరు. ఇది ముఖమున తప్పు ఇతరభావులయందు జవించిన నీలికయని చెప్పబడును.

వ్యంగ రోగము నకు లేపనము

అద్దనవృత్తుముయొక్క పట్టమాళ్లమునగాని, మంజిష్ఠామూలమునగాని తేనెగలిపి లేపనముచేసిన ముఖమందలి మచ్చలు నశించును.

చనువును శిల్లేపాలతోనూరి లేపనచేసిన దిగ కాలులునుండి ముఖమున జనించియుండు మంగు నకించును.

బుర్రెపాలనుదలికి నెన్నదీసి మందచముడేసినస్త్రీలకు ముఖమంగులు హరించి ముఖకాంతిగలుగును.

నేలతొడిగడ్డను లేనెతోనూరి ముఖమునందు లేప నముచేసిన మంగులుహరించును.

చచ్చివనువు, రక్తచందనము వీనిని బుర్రెపాలతో నూరి లేపనముచేసిన ముఖమునందును, చెక్కిళ్ళముందు నుండు నల్లనిమండలములు శీఘ్రముగహరించును.

మణికిల, లొద్దుగచెక్క, చచ్చివనువు, ప్రూని వనువు, తెల్లజవాలు వీటిని సమభాగములుగ నుదకము తోనూరి లేపనముచేసిన ముఖమునందలి నల్లనిమచ్చలు హరించును.

తెల్లదింబెన బూడిదను నననీరములోకలిపి రాచినమంచిది.

నవనీరముతోచేసిన నెయ్యి, తెల్లయ, లేనె, లేను చుండ్రునము వీటినినూరి లేపన చేసినను వ్యంగములు నకించును.

మేకపాలలో ఉలియిడిచెక్కనునూరి ముఖమునకు పూసిన వ్యంగములు నకించును.

జాడకాయ కల్కమునుపూసినచో నీలిరోగము, వ్యంగరోగముమున్నగునవి మీరించిపోవును.

తీలకర్ర, నల్లతీలకర్ర, నల్లనువ్వులు, ఆవాలు వీటిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఆప్రపాలతోనూరి లేపనముచేసిన ముఖమునందలి వ్యంగరోగములు నిశ్చే షముగ హరించును.

బూరుగుముండ్లను ఆప్రపాలతో చక్కగదూరిగాని, తేళ్ళను మేకపాలతోనూరి యందు లేనెగలిపిగాని లేపనముచేసిన వ్యంగరోగము నిశ్చేషముగ హరించును.

కుంకుమపువ్వు గోరోజనము వీటిని చర్మిరుతో నూరి లేపనముచేసిన మంగునివృత్తిండును.

చెంగల్వకోట్టును 7 దినములదరకు మాడిఫలములో నుంచి పిదప దానిని చక్కగనూరి లేనెతో కలిపి లేపనముచేసిన వ్యంగరోగము నిశ్చేషముగ హరించును.

ముఖకాంతికిలేపనము

రక్తచందనము, మంజిష్ఠి, లొద్దుగచెక్క, చెంగల్వ కోట్టు, ప్రేంకణము, మురిచిగుళ్ళు, చిలుసెనగలు వీనిని సమభాగములుగ నుదకముతోనూరి లేపనము చేసిన మొటిమలునకించి ముఖమునకు కాంతిగలుగును.

చచ్చివనువు, ప్రూనివనువు, మంజిష్ఠి, నెయ్యి, తెల్లజవాలు, కావిరాయి వీనిని మేకపాలతోనూరి ముఖమునందు లేపనముచేసిన బాలసూర్యునివంటి కాంతిగలుగును.

పొవర, నల్లయతిదన, పట్టివేరు, నెయ్యి, నర్జర నము, మురిచిగుళ్ళు, చనువు, ప్రూనివనువు వీనిని మేక పాలతోనూరి లేపనముచేసిన ముఖము పద్మమువలె నుండును.

సాయంకాలమునందు ఆననానెతో దుద్దుకొనిన ముఖమునకు స్వచ్ఛమగు కాంతిగలుగును.

దిరిసెనపువ్వును, చనువు, ప్రూనివనువు, మంజిష్ఠి, కావిరాయి వీటిని గొర్రెపాలతోనండి లేపన చేసిన చంద్రునివంటికాంతికలిగి ప్రకాశించును.

అతిమధురపు 3 మాయమునందు 4 చులుముతైల మునుచేర్చి మంజిష్ఠి, రక్తచందనము, కమలము, లేసరి (కుంకుమపువ్వు) వీటినివైచి కల్కముచేసి తైల మును దింపవలయును. ఇయ్యదికవకతైలము. ముఖము నకు కాంతినిచ్చును. నీలిక, వ్యంగము మున్నగు రోగ ములవన్నింటిని పోగొట్టును.

నేరేడుచిగుళ్ళు, మామిడిచిగుళ్ళు, చనువు, ప్రూని వనువు, కొత్తలైలము, పెరుగుమీగడ వీటినికటిగ చేర్చి చక్కగనూరి లేపనముచేసినను, నల్లముడికిరస మును లేపనముచేసినను ముఖమునకు మంచివర్ణము కలుగును.

మెలుకన

లేపనములు రాత్రి చేయరాదు. ఎండినపంపిసే తీసివేయవలయును.

బాల విజ్ఞానశాఖ

౧. పదము

తొక్కుపల్కులు

శ్రీ మతి ధూళిపాశ సీతారామలక్ష్మీగారు

వద్దు, వద్దు	ఏమిశోల?	అడివెతుమ్మ—
ఏమివద్దు?	వనసతొల—	ఏమిఅడివి?
నువ్వువద్దు—	ఏమివనస?	చిట్టిఅడివి—
ఏమినువ్వు?	పండుపనస—	ఏమిచిట్టి?
పైరునువ్వు—	ఏమిపండు?	దొంగచిట్టి—
ఏమిపైరు?	జామిపండు—	ఏమిదొంగ?
వరిపైరు—	ఏమిజామి?	తోడుదొంగ—
ఏమివరి?	తెల్లజామి—	ఏమితోడు?
పాలవరి—	ఏమి తెల్ల?	బాబుతోడు—
ఏమిపాలు?	ముఖము తెల్ల—	ఏమిబాబు?
మేకపాలు—	ఏమిముఖము?	బుద్ధిబాబు—
ఏమిమేక?	మొద్దుముఖము—	ఏమిబుద్ధి?
కరిమేక—	ఏమిమొద్దు?	దోబుద్ధి—
ఏమికరి?	తుమ్మమొద్దు—	
తొలకరి—	ఏమితుమ్మ?	

౨. పాటలు

బాలిక

రంగురంగులపూలు బంగారుపూలు
అడరమ్మగిరిల్లు లాడిస్తువుండె
వార్ల చెల్లెలటమ్మ వచ్చిందిచూడు
గుమగుమాఅత్తరు గుప్పేస్తువుంది

శ్రీ మతి కూచిపూట్ల కామేశ్వరిగారు

అటుపోయివార్లతో ఆడుకుంటాను
ఆపూలతోటీపి అదియేమొగాని
తాగితేనాకళ్లు దాగిలిమూత.

జోలపాట

శ్రీరంగంవెళ్లేటి చిన్నివెళ్లువా!
 ఇక్కడికిశ్రీరంగ మొలదూరమూహి!
 అదిగదిగొనిమ్మల్లు ఆకులోటల్లు
 అదిగోమశ్రీరంగంగాలిగోపురమూ
 గాలిగోపురముపై నూరుదిలుకల్లు
 అందులోఒకచిల్క తానుఅబ్బాయి.
 శ్రీరంగంగట్టుకొంద మొలకమొలచినది
 వేదాంతమనియేటి వేరుప్రాసినది
 తిరుమంత్రమనియేటి తీగవేసినది
 హనుమంతమనియేటి ఆకువేసినది
 పుష్పవతిఅనియేటి పూవుపూచినది
 పరమార్థమనియేటి పండుపండినది
 ఆహుతి అబ్బాయి చేతికందినది.
 ఊరికిఉయ్యెల లమ్మవచ్చినది
 కొనరెకొనకులతల్లి కొనరెడియ్యాల
 చాటకొంగునచేరెడుముత్యాలుపోసి
 కొన్నాదిశ్రీదేవి బొంగుబుయ్యాల.
 లోభివాసీయింట కోటిధనమేలా?
 చంపబిడ్డలేని చక్కవనమేలా?
 ఆటమాణిక్యమే పాటమాణిక్యం
 నట్టింటఅబ్బాయి రత్నమాణిక్యం.
 అబ్బాయిమామల్లు ఎటువంటివారు?

3. క ఖ ల

పొంగలిప్రహసనము

శ్రీమతి పాకల రత్నమాలగారు

చెవిచెవికి బారదేసినమలాలవారు
 అడ్డపాగాలనా రంగీలవారు
 వేళ్ళగుర్రాలెక్కి వేటాడువారు.
 ఆడంగముద్దమ్మ పాడంగముద్దు
 నట్టింట మాచాప నవ్వంగముద్దు.
 పందిట్లోఅబ్బాయి పారాడైనాడు
 పాపడిబుద్ధులు పందదారెల్లు.
 ఉత్తమునిపేరేమి? ఊరిపేరేమి?
 సత్యపురుషులగన్న సాధ్యపేరేమి?
 ఉత్తముడు దశరథుడు ఊరుఅయోధ్య
 సత్యపురుషులగన్న సాధ్యకావల్య.
 ఇల్లాల్లుముగ్గురే ఈదశరథునకు
 పిల్లాల్లునలుగురే పేరుగలవాళ్లు
 అయోధ్యలోవారు అందరున్నారు
 సయోధ్యలోవారు సరిలేనివారు
 సీతామహాదేవి సృష్టిలోపలను
 మాతల్లివెలసినది మహనీయురాలు.
 కృష్ణమ్మనంటివాడు కొనకొకడుపుడితే
 కష్టాలుకడతేరు కన్నతల్లులకు
 జోజోజో నంద! జోజోపరిమనంద!
 జోలపాడెదనయ్య! నిద్రజోనయ్య!

శ్రీమతి యన్. వెంకమ్మగారు

అలాగాఅనగా ఒకఉల్లో ఒకబ్రాహ్మణుడు, ఆయనభార్య ఉండేవారు. వాళ్ళకు
 కొన్ని ఎకరాలభూమికలదు. ఒకబత్తె ఒకదూశా పుండేది. ఒకనాడు భార్య “ఏమండీ! ఈరో
 జున చక్కెరపొంగలి చేస్తానండీ” అని అన్నది. “సరేనే, పొంగలికి నెయ్యికావలెనుకదా నేను
 మంచినెయ్యి తెచ్చి ఇస్తాను అనెయ్యివేసి చేస్తే ఇంకాబాగుంటుంది” అని ఆయన ఎక్కడికో

వెళ్లి ఘనఘనములాడుచున్న వెన్నకాచిననెయ్యి తెచ్చాడు. ఆమె వాళ్ళింట్లోవున్న బట్టె పాలు చిక్కనివివోసి చక్కెర, ముంతమామిడివప్పు, ద్రాక్ష, యాలకులు, శనగపప్పు, పెసల పప్పు, ఈనెయ్యివేసి చాలాదుదిగా పొంగలిచేసివది. భార్యభర్తలిద్దరు పొంగలిభోచాశారు. “ఓసీ! పొంగలి ఎంతదుదిగావున్నదో ఇంతరుదిగల పొంగలిని నేనెప్పుడు తినలేదు. ఈడిసం మొదలుసీపేరుపొంగలి అనిపిలుస్తాను” అన్నాడు. “చాలెండీ! మీనెయ్యివల్లకదా ఇంతరుదిగా వుండేది ఇమ్ముల నెయ్యి అని పిలుస్తాను” అని అన్నది ఆమె. “సరేనే, మనకు బట్టెవుండటం చుట్టమువచ్చినా పక్కంవచ్చినా మజ్జిగకు పాలకు అన్నిటికీబాగున్నది. దానిపేరు చుట్టం అని పెడదాముఅన్నాడు. “సరేనండి దూడ దయ్యంవలె వీడించుకొని పాలుతాగుతుంది కనుక దానిపేరు దయ్యం అని పెడదా” మన్నది. సరేనని అదేవిధముగా గేదెను దూడను పిలుచు కుంటున్నారు. ఒకరోజున బ్రాహ్మణుడు తన పాలానికివెళ్ళాడు. పొరుగుారిబ్రాహ్మణుడు ఒక ఆయన ఇంకోఊరికి ఈపాలముమీదుగా వెళ్ళుచున్నాడు. “మననెయ్యి” ఆబ్రాహ్మణుని చూచి “ఓహో! అవధాన్లుగారు! ఇంతఎండలో ఎక్కడికివెళ్ళుతున్నారు?” అని అడిగాడు. “నేను ఈదగ్గర వల్లెటూరికి వెళుతున్నా” నని అవధాన్లు బదులుచెప్పాడు. “సరేవలె ఆఫ్రానికి వెళ్ళేవరికి భోజనానికి ఆలశ్యంఅవుతుంది. మనఇంటికి వెళ్లి పొంగలివున్నది భోజనముచేసి కొంచెము విశ్రాంతిలేసుకుని సాయంకాలం ఊరికివెళుదురుగాని” అన్నాడు. సరేనని అవధాన్లు ఆశతో మన నెయ్యి ఇంటికివచ్చాడు. “మననెయ్యి” భార్య అవధాన్లుకు కార్లకుసీట్లు తెచ్చిఇచ్చి క్షేమములు అడిగి “నెయ్యి” వచ్చిందాకావుంటారా ఇప్పుడే భోంచేస్తారా అని అడిగింది. సరేనమ్మా నెయ్యివచ్చినతరువాత తింటాలే అన్నాడు అవధాన్లు. బజారుకు నేటికి వెళ్ళివున్నా రేమో పొంగలి సిద్ధముగావున్నది నెయ్యివేసుకుని తినవచ్చును అనుకున్నాడు. ఆమె ఇంటి పనులు చూచుకోవోయినది. అవధాన్లుగారు 12 గంటలనుండి సాయంకాలం నాలుగుగంటల వరకు చూచారు. కనుపులో ఆకలిమండిపోతున్నది. ఇంకానెయ్యిరాలేదే, ఒట్టిపొంగలి అయినా తినకపోతినే అని ఎదురుచూస్తావున్నాడు. సాయంకాలం అయిదుగంటలకు ఆడుచుపాడుచు “నెయ్యిగారు” వచ్చి “ఓసీఓసి చుట్టాన్ని కట్టేసిదయ్యాన్ని విప్పవే” అన్నాడు. మన అవధాన్లుకు పైప్రాణములుపై నేపోయి ఒక్కవరుగున వీధిలోకి వరుగెత్తేడు. వీళ్లు ఆలు మొగడు ఇద్దరుచూచారు. కూడా పిలుస్తూ వెంటపడ్డారు. ముందుఅవధాన్లు వెనకవీళ్ళిద్దరు ఏళ్ళవెనుక ఊరిజనము వరుగెత్తుతున్నారు. అవధాన్లు తిరిగిచూడకుండా వెళ్తున్నాడు. ఆఖరకు అవధాన్లును పట్టుకున్నారు. గడగడవణికిపోతున్నాడు అవధాన్లు. తర్వాత సంగతేమి తెలుసుకో పోతే చుట్టాన్ని కట్టేసి దయ్యాన్ని విడిపించమన్నాడు నాకుభయంవేసి వరుగెత్తుతున్నానుఅని అవధాన్లుచెప్పాడు. మననెయ్యిగారు “కాదండి దానిపేరు పొంగలి నాపేరు నెయ్యి బట్టె పేరు చుట్టం దూడపేరు దయ్యం అనిచెప్పి అవధాన్లునుపూరడించి ఇంటికివిలుచుకొనివచ్చి తృప్తిగా భోజనంపెట్టి పంపించారు. కథకంచికి మనంఇంటికి.

ఇందరిలోను ఆ అదృష్టవంతు లెవరో?

శ్రీమతి సమయామంత్రి రాజ్యలక్ష్మిగారు

పూర్వము లందరులూ నొకసంవత్సరపువ్రతగడంబలముం దెడిపట. వారు తిరతిరతులనుండి సమస్త కుటుంబమున ఏకభాండాశనులై యుండిరట. కుటుంబాభివృద్ధియొనకలగితి వరకమును, వరకము అభివృద్ధి కొలది యార్జనయే వృద్ధియై పెక్కుభూముల వాడ్చింది దివ్యభవనములనుగట్టి పరిణామించిరి. ఇట్లు పెక్కు కుటుంబములతో నిండిన ఆసమిష్టికుటుంబములో కొందరికి వసుమతీవలెనని సంకల్పముకల్గి రానురాను కార్యచరణములోనికి దిగినది. కుటుంబముజమాని చేయుచది మరియొదియులేక పంచిపెట్టుటకు నిశ్చయించి పెద్దమనుష్యులయెదుట భూములను, లోగిళ్ళను వాటాలవేసి పోగెక్తున్నవాయించి, సంకేతములను చేయించెను. ఆరాత్రి నవకాయుండినంటలతో నందరు స్త్రీపురుషులగలసి సమిష్టిగావించారగించిరి. మరునటివాటి నుండియు ఎవరికాపురము వారిజేగనక ఆరాత్రి ఎరనల్లాలవసులతోనే ఆవిందుబరగినది. భోజనానంతరము దీధిలపులు మూయబడినవి. కుటుంబమువారందరును, స్త్రీపురుషులగలసి పెద్దవాడలో రత్నకంబళిమీద వాసీనులై పరసగొప్పినుండుతరీ కుటుంబయజమాని ఆప్రక్కనేయున్న నేలభోజనమును తిరిచి సంచులలో నున్న భవమంతయు పైకిఁబడి రత్నకంబళిపై ప్రవృత్తించెను. మానికతో ఆధనరాసిన కొలది వాటాలప్రకారము పంచిపెట్టెను. ఎవరివాటావారు గ్రహించి సంతోషించుచుండిరి. అటుపిమ్మట కుటుంబయజమాని కంబళినలువైపులను ఎవరివాటా భవమును వారివద్ద సంచులలో పెట్టుకొనియుండిన తపబంధువులతో “మన ముత్తారెనుండియు, అభివృద్ధిలోనికివచ్చిన మన వ్యాపారము నేడు చక్కపైలోనికి దిగినది. మనకుటుంబమును వ్యాపారమును ప్రముక్తముముగా వృద్ధియొనది. ఈఅభివృద్ధికి కారణము మనమందరమును కా నేరము. మనలో ఒకరివద్దను అవృద్ధవంతులందఱుట్టియే ఈఅభివృద్ధికి కారణము. అందరి ప్రతిఫలమును సమిష్టిమీద మనమందరమును నేటివరకు అనుభవించుచున్నాము. కాని రిచటినుండి ఇందరిలోను ఆఅవృద్ధవంతులెవరో? వారవృద్ధియు కొలది వారునాగ్రహే క్రమక్రమాభివృద్ధి పొందగలిగినదు. మిగిలినవారిసంగతి వైవాధీనము. నేటితో నా నెత్తిపై బరువు దిగిపోయినది” అనిచెప్పి యూరకొనినెను. ఆసభలోనందరును ఒకరిముఖమొకరు యామకొనసాగిరి. ప్రతివారును “ఇందరిలో ఆఅవృద్ధవంతులెవరో” అని సంకేతము పొందసాగిరి. ప్రతివారును తమభాగగరి యెట్లుండునోయని భయపడిసాగిరి. వైష్ణవులు వ్యతపో కార్యవాసులు గడక మడకు వారిలో వారు భార్యలతోను, మిగిలినవారితోనూ నునగునటాడుకొని యజమానితో “అమ్మా! కుర్రవాళ్ళనుటలు పెట్టుకొని నిపు టొందరి పట్టావు” అని యొకరును “బుల్లివాన్న ముందుజకపోలే పేదవాన్నగు నేనంతగా ఒత్తిడిచేస్తావా?” అని మరొకరును ప్రసంగించసాగిరి. ఇట్లు కొంతప్రసంగమైన తర్వాత అందరును ఏకవాక్యముగా “మామూలుగా సమిష్టిగానే పోనిచ్చుకుందాం” అని నిశ్చయించిరి. సంచులన్నియుతరిగి నేలభోజనములోనికి దింపిరి. మరునాడు మామూలుగా ఎవరికి విధించబడిన వ్యాపారమును వారు చక్క పెట్టుకొనసాగిరి. పోదనీముఠులారా! యాచితిరా? సమిష్టికుటుంబమందరి ప్రభావము. ఈపద్ధతి ప్రపంచముంతటిలోనూ మన హిందువులయందు మాత్రమే యున్నది. దీని ప్రభావముపల్ల నే మనదేశము ఒకప్పుడు మహాతరమైన సితిలోనుండినది. దీనిప్రభావమువలననే ఈవాడుమాడా మనసంఖ్యయై ఈస్థిలోపై నను నిల్చియున్నది. సమిష్టికుటుంబపద్ధతి మానవసంఖ్యమునకు వైజమైనది. ఈనవాచారమును మనపూర్వులు పూర్వమునుండియు కాపాడుచునచ్చిరి. సమిష్టికుటుంబములో ప్రతివ్యక్తియొక్కభారమును అందరిపై తెూపబడియుండును. అందువలన ప్రతివానికిని కాలము పోయినా

జరుగును. కుటుంబములో వందరితో గలమీకీడు మేళ్ళు నడుపుచుండుటలో మొదట వాకిలిదగ్గరను అధ్యాత్మిక క్షేత్ర ఆచరణము. “ధర్మార్థము గృహమునందే ప్రారంభమగును” (Charity begins at home) అను మహాత్మర మైన నీతికి సమిప్తి కుటుంబమే తాపలము. కాని సమిప్తి కుటుంబమును జయప్రథమముగా జరుపనియెడల నది యొకప్పుడు పెక్కు అనర్థకములకు పాతంధూతమగును. దానిని చక్కగా నెరవేర్చుటకువలయు నేర్పు కుటుంబముజూపనులై నిష్క్రమ్యుపలయించుండవలయును. యజమానిగాని అతివిభాగ్యుగాని తాము పెద్దలమని భిరమిగకూడదు. ఇరరులకు ఆహ్వాయము చేయకూడదు. అందలి యజమానులు తక్కినవారికందరకు తాము నాకరులమనియు తాము వారికివీడతేయట పరమార్థతాయకమనియు నమ్మి చరించవలెను. సాధారణముగా సమిప్తి కుటుంబములో వచ్చెడు అనర్థకములు అందలి స్త్రీలవలననే వచ్చుచుండునని పెద్దలుచెప్పుదురు. సమిప్తి కుటుంబములోని పురుషులందరును ఒక్కయింటియట్టి ఒక్కయింటి పెరిగినవారేయనుట చే వారిలోవారికి, ఒకమత్యమును అన్యోన్యమనమును నుదిరియించుట సహజమే! కాని దీనిన కొక్కతే చూపునచేరిన సమిప్తి కుటుంబపు కోడంద్రమ అన్యోన్యమనముండుట కడుకష్టము. స్త్రీకి పురుషునకంటె తామనుగము మిక్కిలి అగత్యము. కావున మనసోదరీమణులు ఈరహస్యమునుగ్రహించి తాము స్వయముగా తామనుగము నవలం బించి తమపుత్రికలకుగూడ నీని పరమార్థమును బోధింతురుగాకయని ప్రార్థించుచున్నాను.

నామాలు నాకొంపతీతాయి

శ్రీమతి మాచిభొట్ల గంగమ్మమ్మగారు

అనగనగా ఒకప్పుడో ఒకఆచార్యువాడు ఒకసాహెబుగారు వుండేవారు. వాళ్ళిద్దరిమధ్య ఎప్పుడూ ఒక్కగవ్వేవేళ్ళిద్దనవందేది. ఇట్లాకాలం జరిగినకొద్దీ వాళ్ళిపోట్లాటలు పెద్దవత్తునవచ్చాయి. సాహెబుగారి నుండుచూస్తే ఆచార్యువారికి కోపం, ఆచార్యుగారి నామాలుచూస్తే సాహెబుగారికికోపం. ఎట్లాను బ్రతికేది యిట్లా? కాని ఒకరికోకరు యేమిచేసుకోలేకుండా వుండేవారు. ఎంతనీసపోయినా పెద్దవాళ్ళుగా! ఆచార్యుగారు సాధించలేక వూరుకునేవాడు సాహెబుగారు యెన్నియిబ్బందులుపెట్టినా. కాని సాహెబుగారు యెట్లాగయినా సాహెబుగారిగా. ఒకరోజున కొడుకునిసిరిది “నీవు బలాదుకుపోయి చిన్న ఆచార్యు పోయేటప్పుడు కాసలాకాని వాడిది యిబ్బంది పెట్టవలెనని” అని చెప్పాడు. తండ్రికికొడుకేగా! నరకావ్వాడు. అట్లానే ఆజీకావలాకాని చిన్న ఆచార్యుని పట్టుకున్నాడు. యేం చెయ్యటానికి తోచలా అప్పుడు. నరే! చివరకు యేమవుతున్నాడో గాని చిన్న ఆచార్యుమీదనుడి వాడినామాలున్నీ వాకేకాడు. ఆచార్యునల్లి తండ్రితో చెప్పేడు. ఆయినేం చేస్తాడు? ఇట్లాకొన్నాళ్ళుగడిచింది. ఆచార్యు యేమిటు పెయ్యుట వేయగలడుగాని బలాబలానికి అగగలాదా? ఇంక ఆలోచించటం మొదలుపెట్టాడు. ఏంతో చింతగాని కొడుకునిసిరిది వోకానీసాధి కొనుక్కునిరమ్మన్నాడు. ఆవాళే అరగదీసివంగనామాలు పెట్టాడు అవాళ్ళు. మామాలులేమి భంగంలేకుండా ఆరోజునకుడ చిన్న సాహెబుగారు ఆచార్యుగారినిపట్టుకొని నామాలుకానీని వాకేకాడు. తండ్రితో చెప్పరామని యింటికివచ్చేసికి ఆనంతో మనిగీకూడ ప్రాప్తిలేకపోయిందిగనుక ధూమనివచ్చాడు. పెద్దసాహెబుగార్ని యింటినిండా యింకే బలబలలు నిబిబలు. గొలుమన్నారు అందరూ. నిమ్మరంగా సంగతెంతో బయటపడింది. పిచ్చెత్తిపోయింది పాపం పెద్దసాహెబుగారికి. ఎవడుతీసుకున్నాడు? వాడేపడతాడని పెద్దలారితే అన్నారా! బ్రతికన్నంతకాలము సాహెబుగారు “నామాలునాకొంపతీతాయో” “నామాలునాకొంప తీతాయో” అని యెప్పుటమీ. ఆపలుసంగతి తెలియనివాళ్ళు ఆచార్యుగారి నామాలు అంతమనాళ్ళుండా అని అనుకోటం మొదలుపెట్టారు. ఆచార్యుగారు కనబడలేచాలు సాహెబుగారు అనునకాళ్ళుమీదనుడి “వాలో! మీనామాలు నాకొంపతీతాయో” అని యెచ్చేవాడు. ఇంకే కథకందికి మనంయింటికి.

“ఎన్నడొస్తే వే? వరిమెతుకా!”

శ్రీమరి అద్దంకి కామేశ్వరమ్మగారు

అనగా, అనగా వకపూర్వం ఒక అత్తా, కోడలు, కొడుకు ఉండేవాండు. అత్తగారు కోడల్ని చాలవేధించుచుండేది. కాపురానికొచ్చింది మొదలు పుట్టింటికెన్నడు వంపిందికాదు. కోడలికి వరెన్న మెప్పుడు పెట్టేదికాదు. ఎప్పుడైనా వొన్నన్నంపెట్టి తరుచుగా వరిగంజిపోసేది. పొరపాటునైనా వరివరిమెతుకు గంజిలో వడినిచ్చేదికాదు. పాపమాకోడలు వట్టి అమాయకురాలు. పెనిమిటితోనైనా యెప్పుడు చెప్పేదికాదు తనసీతి. చాలాకాలం జరిగిపోయింది. తర్వాత ఒకరోజున అత్తగారు ఒకగిన్నెలో గంజిపోసి కోడలికిచ్చి యెక్కడికోపోయింది తొందరగా. అత్తగారి పొరపాటునతో లేక తొందరపాటునతో గాని గంజిలో వరివరిమెతుకు వడింది. కోడలు గంజిత్రాగుదామని కంచంలోపోయగా అడుగున వరిమెతుకు కనవడ్డది. పాప మామె సంతోషానికి మేరలేదు. ఎన్నడువరిమెతుకు కనిపించకపోవడంచేత నేడంతసుది నమొ తనకంటికి వరిమెతుకు కనవడ్డదని అమెతుకును వీటమీదపెట్టి వసువు, కుంకుమ, పూలతో “యెన్నడొస్తే వే? వరిమెతుకా! నిన్నన్నడుమా సీనే? వరిమెతుకా!” అని పూజ చేస్తున్నది. ఉద్యోగానికి వెళ్లిన పెనిమిటి యేదోపుస్తుకం మరచిపోయి తీసుకెళ్లడాని కప్పుడే ఇంటికొచ్చాడు. భార్యచేస్తున్న పూజ చూచాడు. “ఇదంతా ఏమిటి?” అన్నాడు. “నేను కాపురానికొచ్చింది మొదలు నేటివరకు గంజేగాని వరిమెతుకెన్నడు చూచియెరుగను. నేడు కనపించడంవల్ల నాకుకన్నులపంపుగైంది; అందుచేత పూజచేస్తున్నాను” అంది భార్య. “నాలో ఎన్నడు చెప్పవుకా” దన్నాడు. పాపమామె అమాయకత్వానికి బలిపడ్డాడు కొంచెంసేపు. “నేటితో నీకష్టం తీరిపోయింద”న్నాడు భర్త. తానువెళ్లి పక్క-ఇంట్లో తల్లివచ్చిందాకాపున్నాడు. తల్లివచ్చింది. వసువు, కుంకుమ, పూలు చూచింది. ఇదేమిటని కోడల్ని కనరుచుండగా కొడుకొచ్చాడు. “అమ్మా, అమ్మా! ఇవాళ మనడిరి కొకబ్రహ్మరాక్షసాచ్చింది. అది అత్తల్ని కోడండ్లుగాని; కోడండ్లను అత్తలుగాని పరిగ అన్నంపెట్టక కష్టపెట్టినవాండ్లను యీరాత్రికే మ్రొంగేస్తుందట. మనయింట్లో అటువంటివేమి జరిగియుండలేదు కదా!” అన్నాడుకొడుకు. తల్లికి గుండెపగిలింది. “నాయనా! నన్నెక్కడైనా దాక్కోపెట్టు” అన్నది కొడుకును. “ఎక్కడున్నా వస్తుంది. మననూతిదగ్గర వేపచెట్టున్నదికదా! దాని కొమ్మలు నూతిమీదికున్నవి. ఆకొమ్మను రెండుచేతులతో గట్టిగపట్టుకొని నూతిలోకివేళ్లాడితే రాక్షసిభయంపుండ”దన్నాడు కొడుకు. రాక్షసి నిజంగా మ్రొంగేస్తుందన్న భయంచేత ఎట్లాగైనా చావు తప్పించుకోరలచి సాహసించి తల్లి అట్లాగేచేసింది. ఈలోపల “కోడలు వప్పు వరెన్న మొండుకొని చెట్టుకొమ్మను వ్రేలాడుతున్న అత్తగార్కెదురుగావచ్చి “వప్పు

ముద్ద, అత్తా! ఆయన అని నోరూరించింది. ఆ తర్వాత కడుపుమండింది. కసిదీర ఒక్కసారి “ఓసి నీయమ్మ కడుపుమాడా” అని రెండుచేతులు కోడలిమీదికి విసిరింది. పాపం, వినరే నరికి గభీమని నూతిలోపడిపోయింది. అప్పటినుంచి కొడుకు, కోడలు సుఖంగా ఉన్నారు. కథ కందికెల్లింది. మేమింటకొచ్చాము. కథ చెప్పినవాండ్లనోట్ల కుంచెకునరహాలు. “ఊ” కొట్టిన వాండ్లనోట ఊచలియ్యం.

పంచన

శ్రీమతి పాకల చంద్రకాంతామణిగారు

పట్నానికి దగ్గరగానే ఓగ్రామంవుండేది. ఆగ్రామానికి జమీందారుడుండేవాడు. పైకి బటారం, లోపలలోటారంఅన్నట్లు, పైకిజమీందారుఅన్న పేరేగాని, లోపల, లోపల, అజమీందారు దివాలాతియ్యటం మొదలెట్టాడు. ఈనాగతి ఎవ్వరికెలియదు. అజమీందారుదగ్గర నమ్మకంగల నాకరు, దానీది వుండేవారు. భార్య కూడావున్నది. కానిపిల్లలులేరు. ఈ జమీందారు తనబీదతనానికిచింతిస్తూ భార్యతో ఒకఉపాయం ఆలోచించేడు. డబ్బువచ్చే మార్గానికోసం వెంటనే బజారులోనుంచి మూడు రూపాయలుపెట్టి ఓరబ్బుగుబామ్మనుకొని, దాన్ని అచ్చంగా పిల్లాకిలాగ బట్టువేసి, ఒకశాలువకప్పి అందరూకలిసి ఆపిల్లవాడిని పట్టుకొని, రెండుకార్లలోకూర్చుని అందరూ రవ్వలమాపుకివెళ్లేరు. గొప్పజమీందారు వచ్చాడు. ఎంతవిలువగలనరుకులు కొంటాడోఅని ఆమాపువాళ్ళంతా వారికిమర్యాదచేసి కూర్చోబెట్టారు. జమీందారు దంపతులిద్దరూకలిసి కిరి వేలరూపాయల విలువగలనగలు కొనడానికివచ్చేరు. ఇంతలో అజమీందారు అయ్యో యెంతపొరపాటయింది? పెట్టెరీసి, కూడాసామ్ముతీవటం మరచిపోయాను. అని, నీవువెళ్లి ఇనుపపెట్టెరీసి, సామ్ముతీనుకురా! అందాక నేను పిల్లాడు, దానీది, ఇక్కడవుంటాము. నాకరివాడిని తోడుతీసుకువెళ్లి ఈ నగలన్నీ పెట్టెలోవుంచి వేగంసామ్ముతీనుకురా అని భార్యతోచెప్పి ఆమెనూ, నాకరివాడిని కార్ పైన ఇంటికిపంపించినాడు. ఇలాఅరగంటగడిచింది. అయ్యో! తాళాలు ఎక్కడున్నాయో చెప్పడంమరచిపోయాను. వెతుక్కుంటారేమో. నేనువెళ్లి రెండునిమిషాల్లో సామ్ముపట్టుకువస్తాను. అందాక పిల్లాడు, దానీది ఇక్కడంటారుఅని ఆమాపువాళ్లతోచెప్పి, మరిఒకకారుమీద జమీందారు వెళ్లిపోయాడు. ఇంతలో దానీది పిల్లవాడిని అక్కడఉన్న సోఫామీద పండుకోబెట్టి శాలువకప్పి మాపువారితో ఏమండీ! నాకు చాలా దాహంవేస్తోంది, ఫక్కనే సోడామాపువుంది సోడాత్రాగివస్తాను. ఈపిల్లాడినిచూస్తుండండి, దొర్లిపోతాడు బాగ్రత్తఅనిచెప్పి పైకివెళ్లింది. ఎంతసేపైనా వెళ్లినవాళ్లవల్లారాలేదు. పిల్లవాడు కదలడు, మౌనబడూ. పిల్లకి అనుమానంవేసి సోఫాపైనవున్న పిల్లవాడిని శాలువతీసి చూశారు. వెంటనే నిద్రాగిపోయింది జరిగిపోయిన గొప్పమోసానికిచింతిస్తూ పోలీసుకి రిపోర్టుచేసి, వాళ్లని, వెలికించేరు. కాని ఎంతవెరికినా వాళ్లఅచోకి ఏమిన్నీ దొరకలేదు. ఇది నిజముగా జరిగిన మోసము.

బాలక్రీడలు



౧ దాగుదుమూతలు

మారితే, పిల్లి పాలితేపిల్లి
పడమటక్కల్లారా! పాలిపొందోయి.

ఒకపిల్లకు కన్నులుయూపి మిగిలినపిల్లలను ఈపాట
పాడును పాలిపొందనిచెప్పి వారుదాగిన పిమ్మట
కన్నులుయూపివ యాపిల్లను వారినిపట్టుకొనుటకుతల్లి
యని పేర్కొనబడుపిల్ల పడలిపెట్టును.

— కకుండి వేంటటకాస్త్రీ.

౨ ప్రశ్నోత్తరములు

చేతులేమిచేశావు?
పిల్లెత్తుకుపోయింది—
పిల్లివేమిచేశావు?
గోలకొండతోలా—
గోలకొండయేమిచ్చింది?
గుడ్డిగవ్వ—
గుడ్డిగవ్వేంచేశావు?
కుమ్మరవాడికిచ్చా—

కుమ్మరవాడిమిచ్చావా?

కుండయిచ్చాదు—

కుండేమిచేశావు?

బావిలోవేళా—

బావేమియిచ్చింది?

సిల్లిచ్చింది—

సిల్లేమిచేశావు?

కాయచెట్టును, పూచెట్టునుపోనా—

కాయచెట్టు, పూచెట్టు యేమిచ్చింది?

కాయచెట్టుకాయ

పూచెట్టుపూవు యిచ్చింది—

కాయేమిచేశావు?

కాయమాకాత కొట్టుకుతిన్నాడు—

పూవేమిచేశావు?

పూవుమాలక్కతలలోపెట్టా.

—మరకాని పరాత్పరరావు.

బాలక్రీడలన్నివ, వివరము; వానికిసంబంధించినవాక్య
యము, పాటలు వేకరించి స్వహలక్ష్మికి అనుగ్రహించ
వలసినదిగా అంగ్రనుహానులను విషయపూర్వకముగ
ప్రార్థించుచున్నారము. —సంపాదకుడు,



ప్రేమ ద్య: గంధాలయములు :—

“ప్రేమండలివారి విని శ్రమ కొన్ని ప్రత్యేక గంధాలయములు తెలకొల్పబడలేదు. అందుమధ్యముగా ప్రేమకు తమ తీరములో అక్కరలేనివృత్తులనుండియు వీరిదాయకమును, గృహనిర్మల జాగ్రత్తయిక్మును, తమసోపానంబంధమును, బంధమిత్రాదుల వాచరము వ్యవహారముచేయుచు, భక్తిలభుగాని, తగిలెనులకు గాని మేరైనను సెలవోనొండుటకు వీలగునట్లును, మొదలగు విషయములలో ప్రేమభివృద్ధికితెచ్చు గంధాలయములను నింపవలయును. గంధాలయములకేరచ్చి చదువుకొనుప్రేమకు పుస్తకములు యుచితముగాఇచ్చి ప్రాత్యూహపరచుటకు గంధాలయాధికారు శిష్టియధ్యంతరమును చూపరాదు. గంధాలయములకు చండా దారులుపూజింప రావర్తులను నిబంధనను ప్రభువుమున తీసివేయవలెను. మొదటలో వారికి గంధపతకా ధరించయమందు ప్రవేశము కుదురునదిను చంరాపధ్యకుల సంతగా పాటించరాదు. చండాల్మికులనేవిచారలను పీడించుటకుటకున్న యివ్వగలేన భవనంబులవద్ద పుచ్చుకొనుటలో తక్కిమియులేదు. ఇది మొదటిపద్ధతి. ఇక రెండవపద్ధతిమన:—గంధాలయములవారు తమయొద్దకువచ్చి చదువుకొనవలెనటుంటివారికి పుస్తకము లను యింటికి వట్టుకొనివచ్చి వారికిని అందజేసి చదివించుట. ఇది యిందుమించుగా బలవంతముచేసి చది వించువీరిగా ఉండవచ్చుగాని బయటకువచ్చి చదువుకొనుట కవకాశము లేనినట్లును, చదువుమీద అంతగా యిష్టలే లేనివొట్లును, యామోస్తరుచేసి యాత్మసామ కలుగజేయుటలప్పు అవ్యవర్గములేదు. ప్రతినిర్ణయము ప్రేమకక్కరకువచ్చు పుస్తకరాజములకే యొకపెట్టెయందుంచి అదియొక మనిషిచేత ప్రయింటికిని పంపి పుస్తకములు అందచేయుచుండవలెను. మొదటలో రెండుయోధులలోను ఆపుస్తకము చదువలసిన దిన ములకన్న యెక్కువలోనాలు చదివినను కొంపగుండుకొనక క్రమేపి వారలకు గంధపతకములు అభిరుచి లనిం చుటను కానుగా నుర్తించినవంటినే ఆయాపుస్తకపతకాకాలనిర్ణయముల క్రమక్రమముగా తగ్గించుచుండ వలెను. ఎవరిక్షేపను వీరివిషయమందైనను అభిరుచి మొదట కలుగుట కష్టముగాని అది కలిగినచో దానినివిడచుట దుర్లభముగాదా! కనుక మొదటలో కష్టముగానున్నను అదియొక కష్టముగా భావించుకొనక ప్రేమిద్యార్థి స్వద్ధి విషయములో ఎక్కువగా కృషి యూహించి చేయవలసియుండును. పుస్తకములు వరిపి రద్దుచేయుదురని గాని పాఠవేయుదురనిగాని అనుమానముండుమగాన స్వల్పముగా చండాపద్ధతి దీనినియుండవలెను. ఈపద్ధతు లలో గంధాలయమువారు కృషిచేసిన భారతవారీములల యావృత్తమున కెక్కుడుతోడ్పడినటుల భావించ వచ్చును. కావున గంధాలయములవారిని నుర్తించి త్వరలో అచరణకు తెచ్చుచుగాకముని విషయముగ ప్రార్థించుచున్నాను.”

—కాంచనపల్లి వేంకటరంగారావు.

అశోగ్యభాగ్యము:—

“పవిత్రవంతమున మన భారతవర్షమున, రాను రాను ప్రతిగృహమునందును అశోగ్యభాగ్యము లభించుట యరుదై, ఆరాతిగోపాలమును నేపియోయొక వ్యాధిరాగ్నముగనుండుటయును, సరంతరము దొషధనీవా తత్పరులగుచుండుట మన మెల్లరమును యోచింపవలయును. భారతజాతి యుర్విస్పృద్ధిగవండుట ముం దుగ పూర్ణాశోగ్యవంతులగు యువగీయువకులు కలిగవలసినట్లు నెదుర్కొని మాతృవేదేయట మిక్కిలి అవశ్యకముగ గావవలయున్నది. ప్రాచీనవైద్యవిధానము ననుసరించి బాల్యమందుండియు అశేకశ్రమలైన చికిత్సలు మాతలే పూర్వము యొనర్చుచుండెడివారు. ప్రస్తుతసమయమునగూడ చిల్లిసంద్రులు తమ చిడ్డలను కడుంగడు అగయాకతితోఁబంచి, వారలకు తన విద్యబుద్ధులు చెప్పించిన నేగాని భావజేకోద్ధారకులగు వారు ఏమి చేయుటకునుగూడ శక్తిగలవారు కాజాలరు. మన పట్టణములయందెల్లెడలను చిన్ని చిడ్డలను దొషధనాల లకు గొనిపోయి మందులిప్పించుటవాడుకయై, సామాన్యపు (జులు) పడికము, దగ్గు, జ్వరము మొదలగు వ్యాధులకుగూడ నేమిచేయుటకు తెలియక ఇతరులకై విరుగులాడుచున్నారము. మనము గృహముందు ప్రతి దినము వాడుక చేయు వాహరపదార్థములలో మార్పుచేయుచుండుటచే కొక్కొకవిషయమున లాభకరముగ నుండునని వైద్యశాస్త్రజ్ఞులుగూడ నభిప్రాయపడుచున్నారు. ప్రస్తుతసమయమున లేకమునందెల్లెడలను స్వారోగ్యపరులనున బాల్గొనుచుండుటయును, లేనియువకులు అంగ్లేయవిద్యావిధానము ననుసరించుటయును మనము చూచుచున్నాముగాని గృహకృత్యములయందు నేర్పుబహింబి చిడ్డలను, భర్తను యనేకవిధముల గనిపెట్టుచు, గృహలక్ష్మివలె రాజిల్లుభాగ్యము కడుంగడు శ్రేష్టమని నవీనయువతీమండలివృద్ధయుల కింకను స్ఫూరించుకొనుట మిక్కిలి బరారకరము. యువకులకు విద్యవిట్టి అవశ్యకస్థానమందున్ననో, వైద్య శాస్త్రజ్ఞానముగూడ నట్టిస్థానమునందేయున్నదనుట కట్టిసందేహములేదు. ఏలననగా మానవశరీరము వారి వలననే పుట్టింపబడి పృథ్విసందుమన్నది. పవిత్రమును ఆహారవిహారమువలననే స్త్రీపురుషులు లేజోపంతులు, బలవంతులు, కాంతివంతులును, పూర్ణాయుర్దాయముగలవారునుఅగుచున్నారు. కారీకశాస్త్రమును బాగుగ నభ్యసించి ఆశోగ్యనియుములు నాచరించుచు, గృహరాజ్యమున పురుషులనుగూడ తన్నియమానుసారినర్తకు లుగ నొనర్చుచు, ఉత్తమసంతానోత్పాదనముపొందుట మన భారతయువతీసంఘమునకంతయు ముఖ్యకర్త యును.”

—చిల్లరిగ వేంకటరమణమృ.

పురుషభర్తృములు:—

“నీకు పనిలేనప్పుడు పురుషుడొప్పునులెంచుట కొరగాదు. చదువనర్హులముల నెంచుచుండుము. ఉత్తమ పురుషుల పరిత్రలు చదువుచుండుము. నీవు చేతిపనులు నేర్చియుండుము. పొరుగిండ్లకు పనిలేక వెళ్ళకుము. వారికి పనులుచూగానియాప్పుడు నీయందు అలసభావముకలుగును. నీయెదుటవారు సంపదగలవారైన నంతో దింపుము. తెల్లవారగనేలేమ్మ. దంతధావనాదికృత్యముల దిద్దుకొని కేవలరీతిలంచుము. నీకితలుం చేయు కీడును నుజిదిహమ్మ. బిటులముపై పనులుద్దినంచుము. ఇతరులతో మాటలాడునపుడు అనవసరసంభాషణ చేయక మితముగా నిజమైనమాటలాడుము. మాటలల్ల నే మంచిచెడ్డలు కలుగును. సతిలేనియింట భర్తకు సొఖ్యమెక్కడిది? అట్టింటివారెంత భవిష్యలైనను చలుమాటచ్చటకు చలుగత్తము. నీమగుగమే నీసతికి ఖ్యాతినిచ్చును. వెలగలట్టులు పోకులుపెంచుకొనక మంచినడపడికయే ముఖ్యఅలంకార మనుకొనుము. నీకిది దండ్రులు కట్టుములతోసింది నీకు వివాహముచేయ నిశ్చయించినప్పుడు అసతిపై నీకష్టములేనియెడల భయ ముచే తండ్రికి చెప్పకపోయినను తల్లితోనైన చెప్పుము, చెప్పకపోతినీ ఎల్లకాలము చరిరసిండువుండెదవు.

నీ కొకమందికార్యముచేయునపుడు మాధవుడును నిందించినను నిరుత్సాహపరిచినను విడువక చేయుచుండును. అధికజనులు మెచ్చునలెనుకొరక యుంచుకొనకుము. ప్రతిమాటకు నవ్వకుము. చిన్నలైనను నేనాపరులయెడ గౌరవముచూపుము. పెద్దలను ప్రసన్నపఱుపింపగలదును. నీకు దుఃఖమువచ్చినప్పుడు గొల్లవపెట్టకుము. నిమిషముకంటె అధికము విచారించకుము. ప్రతిస్వామియును నీతివాక్యములను నీహితులనుపక్షించి వారు మంచివారగునట్లు పాటుబడుచుండును. నిత్యావధులకు దరిద్రవారాయణుల కష్టములనుందు పాల్గొనుచు వారిని సేవించుచుండును. పురుషులకు ఏకపత్నీధర్మముకంటె మించినధర్మం లేదునులేదు. ఇహ బౌద్ధమునకు సరినిమించినవారెవరునీ భావించవలెను. నీతి దుర్మార్గురాజైనయెడల హింసకరములతో సన్మార్గమునకు త్రిప్పువలెను. దుర్మార్గురాలని మనసునందుంచుకొనుటగాని ఇతరులతో చెట్టుటగానిమాడదు. సరియొక్క సుగుణములను తలంచుకొని సంతోషించవలెనుగాని దుర్గుణముల తలంచుకొని విచారించుమాడదు. తనసరి విరాయముండురాలు సూర్యులెవారినిగానుండుటకై నేత్రనిష్ఠాంధులు ఉత్తమపురుషుల ధర్మము. సరి కొరవదికి చూచుకొనక వర్ణానిని చెల్లించుచుండవలెను. సతిదొంగిలించుననిగాని అన్యతమాడమనిగాని దేవుని ప్రార్థించవలదనిగాని చెప్పినయెడల అపట్టు విషయముతో అది తగనిపదియని ప్రార్థించి మామకొనవలెను. నీ పక్షజింటికి కర్మవస్తుటికి పక్షక శుభముగనుంచి రావను శుభియై మామకేసికొని చిరు నగవుతో ఎదుర్కొనవలెగాని సంపాదకాధలు చెప్పయి చీట్ల పేకలపాములు చెప్పుచు ఎదుర్కొనమాడదు. భార్యచేయలేదు కలదైనను తలచినక సతి నే ఇహలోక దైవమని వమ్ముకొనియండువలెను. నీసతి చెడు త్రోవ క్రొక్కనేని నీరసర్లవమనకు దివ్యచే ఆమెను మంచువార్తమునకు తోడితెమ్ము. నీసతిని నీవెంత ప్రేమించెదవో నీయందంతకంటె నెక్కువగ ప్రేమించుచుండునని నమ్ముము. నీసతి కొనిపిస్తేయెడల ప్రియ వదనములచే ఆమెను చల్లార్చుము. అగ్ని కిరణోదకముచే చల్లారునని యెఱుంగరా?

—చదలవాడ నాగ భూషణ రావు చాదరి.

స్త్రీజన్మ:—

“ప్రపంచమున ధగవంతునిస్త్రీలో మానవకోటియంతయు లెందులెగలుగ భావించబడుచున్నది. పురుషులు-స్త్రీలు.-అందు మొదటివారివారి దుర్మచిజన్మ. గండకలెగవారిపియము కొవసినయైవది. కారణ మేమనగా అడుజన్మ ఎత్తుటకంటె చదుటపీలని స్త్రీలేచెప్పినంగతి ఇప్పటికైనను అందరికిని కేటకంబులుకాకపోలేదు. గండచిజన్మయందు వారెట్టిదుష్కర్మ వాచించుచుండికోగాని స్త్రీయై భూమిపైబడినది మొదలు, ముల మృతులగునంత కష్టములే నెక్కును పాల్గొందురు. ప్రపంచమున నొకాదిజన్మ అడకకులై నున్నది. లేనిచివంటకే యిరుగుపొరుగువారందరు “పుట్టినదమ్మా! అడకేపుట్టినది! ప్రాణమువేపారుచున్నది! కట్నముకానుకలిచ్చి ఒక అయ్య చేతిలో పెట్టి, పెట్టింది మొదలుకొని వారివాక్రయించి, చిన్నమాటలు, పెద్ద మాటలు పడుతుందాలి. ఇప్పుడు నీని కీకానుపు రాకుండాఉండి, యాపిల్ల పుట్టుకుండాఉన్న నిజముగ అడుపిల్ల పుట్టుటపాపమే!” అని ఎవరికీ దోచినట్లు వారునిష్ఠకోరులను బలుకప్రారంభింతురు. అట్లు పెరిగి పెద్దదై వివారునర్సరముల ప్రాయముగలదై నన్నటినుండి, నగలు వాణిములు నిమిత్తమో, పనిపదకొండేడ్ల యీడు నచ్చినవీడుట వరా స్వేషణార్థమైయో, తల్లిదండ్రుల నిద్రాహారములకుండ నిడుములపాలుఁ తేసినవారగుదురు. వివాహానంతరము వారీదనములు బహుకష్టతమ మైనవనిఁ జెప్పందను. దేవాయనకు స్వేచ్ఛ, శుభ్రత, మనశ్శాంతి, సుఖము, మొదలగునవి ఉండనేఉండవని చెప్పవచ్చును. ఇందుకుదావారణములు ముఖ్యముగ వారికుండు చతుర్విధావస్థలే: రజస్వలావస్థ, బహిష్టావస్థ, గర్భిణ్యావస్థ, ప్రసవావస్థ. చాలవివాహములచేసినవీ,

మజిలేనివలన నైవేదియ చిన్నరసములోనే విడ్డూరమగుచు, వారిని పోషించుటకుగల వారకాలమరణముకలెందుటచే, వారికి జంతులను, మనస్సున కాంక్షోచలముగలిగి దేహమునకు నిజమైన సుఖమునకెట్టివో కనుగొనలేకున్నారు. దీనితోడను వారిని వైధవ్యమాదరించుట, దానివలన వారికి సంభవించు అమర్యాద, కష్టము, మలీందపాలికరము, వైధవ్య మాదువారికి కావలయునట్టిది. ఆ దెబ్బ పొవమోగాని భర్తచనిపోయినదియెడల, వారియుక్తమైనను మాదవగివరికాదని ఎప్పుడైన వారు తెలుసు తటస్థించినపుడు “వైధవ్య”యని నీచముగను, కడు కఠినముగ చలువదురు. ఇదియేకాదు. వారికింక అగౌరవము, అసాధారణగూడ చేయుదురు. సంఘముపొమ్మలకులు గాచింతురు. కడుపునకన్న మైనను తిన్నగ పెట్టరు. చిన్నరసమునుండి కడుప్రేమతో, శ్రద్ధతో నూనె రాచి పెంచినట్టి తోకవలన (హిందూమతాచారములవలనలించియు, కాకులవంటి తోకులకు చెలచియు) తీయించి మునుగువేసి మూలకూర్పుండలెట్టుదురు. అదినలుకు వేరైనవి త్తలేనివనినలు, ముందప్పు వారింటి నీపె నుంచుకొనవలెనన్నను, లేకపోయినను రాపాడుచుందురు. అందుకనే యీదురవస్థనందలక మనభూద్యులు కొందరు “సతి”యను పద్ధతినాచరించి, భర్తచనిపోగానే వానిచిలిపై, భార్యసూడవయిండి ప్రాణత్యాగము చేసికొనెడివట. కాని యిప్పుడీయాచారము, నవీనవాగవికలకు ప్రతిఘటనను భావించుట, తొలగించుటచేసి, ఇంతియగాక స్త్రీకిచిన్నరసమున మాతాపితరుల నిర్లక్ష్యముచేరను, కాపురమునకరిగినదియెడలై హింసకముఖము కొఱుకును “వామెగుడని, వాటిల్లని” మురిసినచే మంచివిడ్డూరచతురచేరి తనయుక్క అక్కసార్వత్రికవోందులెఱంగుకమంగను జ్ఞానముఁబడయు విద్యాగంధములేక మూఢపరితై, కామక్రొధమదమోహస్వర్గములను వాహినలుంచుముడేరి అంధులగునుండిరి. ఇట్టివారినిస్థితి యిప్పటికైనను ప్రతిలేవ్వరును ఇంతివాగవికల్పచులి నను తొలగివలెనను “ద్యు”యను తారకోచలేకంబుచేయించు కింతుక పోగొట్టుటకు తనయత్నములుచేయకుండుటకుచాల యాశ్చర్యకరముగనన్నది తోచుచున్నది.

—కంభంపాటి పీఠా రామయ్య.

పూర్వ పంతుతి:—

“ఏకలేని అగర్భతమంతులగుగాక, అన్నదమ్ములు గలిగియుండుగాక—గాని, అక్కచెల్లెండలేమి కలిమిని లేమిగా పోషించు. ఇందు ముఖ్యముగా అడవుచుములనేనిజడంగులకు మరలరెదాధ. వారి ముఖముచ్చటలంతా మగవీల్లలవలచిద్రవ. అడువిడ్డూరలవనే దల్లులను కొచ్చునీడేరును. పురుషులకుగూడ కొన్నిసమయములందు అక్కచెల్లెండలేమిగనవట్టును. కొన్నిచండంగలందును, మర్యములందును ‘భగినిపాస్తాభ్యంగభోజనాదులు’ ముఖ్యమనితెప్పబడినవి. అసమయములందు పోవరేనిగులులకు ఆభారముగలగును. ఇదియొక కొఱతయేగదా! స్త్రీలకుగూడ కొన్నివ్రతములయందు ‘ఉద్యావనమ’ అన్నగాని, తమ్ముడుగాని యుండితీర్చవలెను. అట్లు లేనివారు ఆభావమున వరుసయినవారితో నచ్చాది తీర్చుకొందురు. ఇదిగూడ ఒకలోటు. కనుక ‘పూర్ణ సంతతి’ యనుమాట ‘పుత్రులు-పుత్రికలు’ గలిగినపుడే సాధ్యమగును. ‘అపుత్రస్య గరిష్ఠావీ’ యను కాస్త్రుప్రమాణమునుజూచి, దత్తతస్వీకారమును పురుషునంతలేనివారికితప్పరిగాని, స్త్రీసంతతిలేనివారి కటులేలతప్పలేదు? స్త్రీదత్తత ఎందులకువర్తనీయము? ఇట్టిఅటంకములు సంఘమునందుండుటచేక, అక్కచెల్లెండులేనివారికి ‘అక్క-చెల్లె’ యనులిలయభాగ్యమైనను లేకుండెను. ఇక ముమ్మందు స్త్రీదత్తతగూడ అచులులోని రాగలడేమి! కేవల పొట్టపాటికేనపుడుగూడ, ఓరిముగలి, కష్టించి, అట్టింది పెద్దటికయెంద శక్యమగునుగాని ‘పోడలేమి’ని పోగొట్ట సాధ్యమగునా? ఏకలింగసంతానప్రాప్తులను, తదేకనాతినితెరిగిపెల్లులును పవ్యానురాగమామృతగుట, సంఘాభిమానరహితులగుట, సంసారనుఖిహితులగుట వింతగాదు. వీరికి పురుషులయెడల, యుండోరులు అన్యోవ్యానురాగముకొందియుండుట తెలియకపోవుటయే దీనికికారణము.”

—రెడ్డి సత్యవాణిమాధ్రి.

చైతన్య వార్త



నీ ల్ల ని వ్య స ం దు కు మ ం త్ర స యో గ ము :—

పొట్టు చట్టమున జరిగిన వృత్తాంతము. కిక్ సోవారు తన కూతురిని తొలగి వాంగ్ల అనువాది కుమారు నకు ఇచ్చుటకు మాటలుబరిచెను. తుదకు పొవారు కొడుకునకు తమ కూతురియ్యటకు కిక్ సోవారు నిశ్చ యించెను. దీనిమీద వాంగ్లకి కోపమువచ్చెను. కనీతోచక మనీషూనినట్లు కిక్ సోవారుకు ఆకాశరామున్న ఉత్తరములు వ్రాయుటకు ప్రారంభించెను. "నీయిల్లు నల్లకాదుచేస్తాను. నీకు దయ్యాలిచట్టిస్తాను." ఇత్యాదులు ఆ ఉత్తరములలోని విషయములు, ఇంతతో పోలేదు. "మీయింటిలో ఈపాఠ్యలు విచ్చుటతోడనే నీవు, నీకుటుంబీకులు తోగగ్రస్తులై తీసుకొని చనిపోవుదురు" అను బ్రాతతో ఒకనాడు కిక్ సోవారుకు ఒక పాఠ్యలువచ్చెను. దీనితో ఆతనికి భయము చట్టరానిదయ్యెను. ఆపాఠ్యలు విచ్చునుండగనే తీసికొనిపోయి ఆతడు పోలీసులకుయిచ్చెను. దయ్యములనిన భయములేని ఆపోలీసులు ఆపాఠ్యలు విప్పిచూచిరి. అందు మాంసపుముక్క ఒకటిఉండెను. దానిని ప్రభుత్వమువారి రసాయనికపరిశోధకునకు పరీక్షార్థము పంపి యున్నారు.

✓ స్వప్న వృత్తాంతము సత్య వృత్తాంతమైనది :—

విశాఖచట్టమున పురిపండా ఆవులస్వామిగారి గృహమున ఒక ఆశ్వర్థకరమును వింటిజరిగెను. ఆయననది శ్రీమతి ఆవులనరసమ్మగారి దేహోగ్యము కొన్నార్జమండి పరిగాలేకుండెను. ఇట్లుండగా మేసెల 11 వ తేదీరాత్రి మమారు 1 1/2 గంటల సమయమున ఆమెకు స్వప్నములో ఒకశ్రీ ధ్యక్షికనపడి భయ మువలదనియు, అనాలోగ్యమునుండి తానుదగ్ధరింతుననియు తాను 'పేరంటాలు' వనియు, 'పేరు చంద్రమ్మయి' నియు తెల్పి కొన్ని ఆక్షరాలు మంచముపైపల్లి వేత కొన్నియొసగి చెడలిపోయెను. వెంటనే ఆమె లేచి గృహ ములోని వారిస్థల తేటి పరికించ మంచముపైవను చేతిలోనను ఉజ్వలమును అక్షరాలు ప్రత్యక్షముగ మిగిలియు న్నవి. ఆక్షరముననే ఆమెఅనాలోగ్యమునుండి విముక్తురాలై ఆలోగ్యమును బడచెను. కన్నగీసవ్యక్తి చీర యును, నుండని కుంకుమలీలకమును ధరించియుండెనట. గృహద్వారములన్నియు ఆసమయమున బంధించబడి యుండెను. ఇట్లుండ నుజువాటిరేయి ఆయ్యక్తి మదల అర్ధరాత్రిస్వప్నమున కనపడి భయమువలదని తెల్పి చేత కొకరూపాయనిదెను. వెంటనే ఆవులనరసమ్మగారు మేల్కొని యింటిలోనివారిని లేపిరి. ఆమెచేత ప్రత్యక్ష ముగ తెల్లని క్రొత్తరూపాయకలదు. గృహద్వారములన్నియు బంధించబడియుండెను. అక్షరాలును రూపాయయును ఇప్పటికిని ఆస్తియున్నవి. ఆవులనరసమ్మగారు ఆలోగ్యముగ మన్నారు. ప్రత్యక్షముగ బరిగిన ఈవిధిప్రసంఘటలమునకు అర్థమేమియో తెలియదు. చంద్రమ్మ అను పేరంటాలునుడి గజపతివగరము తాలూ కాలోని మరదామగ్రామములోకలదు. అటవామెనుప్రత్యక్ష దేవతగతులువురుకొలుకురట. —అంధ్రపత్రిక.

చదమా దేండ్లు గ అన్న సా నము లంటని అతివ:—

విశాఖపట్టణమండలమువందరి కొత్తలను రైల్వేస్టేషనుకు అయిదుమైళ్ళ దూరమునగల గంగుపూడి యను గ్రామమున పాపయ్య అను ముచ్చడిపేండ్ల చచ్చకాళిసలస్థురాలు నివసించుచుండెను. గతచదమాదేండ్ల నుండియు ఆమె గుప్పెడుమెరుకులుగాని స్రుక్కెడునీరుగాని మట్టియెఱుంగదు. నుకుమారి. అయినను ఇకో గ్యముగనే యున్నది. ఈచదమాదేండ్లలో ఆమె మూడుపాయలు నీళ్ళాడిన. చదమాదేండ్లకితము ఆమె ఒక నాడు గెవధ ర్తగాలిజీరు గంగుపూడినుండి బహిషముననున్న తన పుట్టినింటిపాళికిరికి మఱి కొందరతో కలసి పోవుచుండెను. అప్పుడు పాయలకాలము వాలునగుటలు. మార్గమధ్యమున ఆమెచడిపోయెను. తెలిసి తప్పెను. స్వల్పతెలియని అస్థితిలోనే ఆమెను యింటికిని అక్కడనుండి విశాఖపట్టణము అనుచుత్రికిని గొని పోయిరి. అనుచుత్రిలో ఆమెకు తెలివినచ్చెను కాని ఆమె పోరుతెలుచుటగాని మాటలాడుటగాని నేయలే నుండెను. అనుచుత్రిలో చక్రముదినములుండిరి. అచ్చటి డాక్టరు ఆమెకే నోరు తెరిపించుటకుగాని, మాటలాడించుటకుగాని, నీరుత్రాగించుటకుగాని, అన్నము తినిపించుటకుగాని నేరేన ప్రయత్నములన్నియు ప్యర్థము లయ్యెను. కాని ఆమె శరీరము సుస్థితియందే యుండెను. రోగము ఇట్టివని నిరూపించుకాలక డాక్టరులు ఆమెను అనుచుత్రినుండి చంపివైదిరి. తండుపంపర్వరముల అనంతరము పాపయ్య ఒక నాడు విశాఖకు పోరు తొలగెను. మాటలాడుటకు ప్రారంభించెను. మాటలాడుటకు అనువైన ఇల్లుమహూడ ఆమె ఈవైచుత్రికి ఏమియు కారణము చెప్పకాలకుండెను. అప్పటినుండియు ఆమెమగనితో కాపురము నేయుచుండెను. కుటుంబమువందరి ఇతరవ్యక్తులతోపాటు గృహకార్యముల నిర్వహించుచుండెను. అకలిదప్పులుమాత్రములేవు. అప్పుపాసేయములు వున్న. అస్థితిలో ముగ్ధునివిధ్దంతెల్లి యైవది. బలవంతమునస్రుక్కెడునీర్లు తాగినను ఇముడవు. ఉక్కిరిలిక్కిరియగును.

—The Hindu,

“ఇట్లుండగా ఇది లోకాంతరజీవులతో సంప్రదించుటలుగూర్చి పాదనచేయుచున్న శ్రీభక్త్యా లక్ష్మి వారాయణగారి విషయమునుండి ఆమెను తోడ్కొనివచ్చి విషయగ్రహణమునకై యత్నించుచున్నారు. గరి పెడునీర్లు ఆమెగొంతుకలో పోవినచో ఆమె చాలరాధవడిపోవును. నీరు పైకివచ్చివేయును. ఆమెను ఆవహించవేయగా ఆమె ఆవేశముకలిగి తాను మూర్ఛవారాయణమూర్తివనియు తమ్మ చీకీంచి అననూచ పరచుటకు తీసికొనివచ్చిరావనియు భూతమును చూచినట్లు చూచుచున్నారావనియు తెల్సెను. అంతట మంత్రప్రయుక్తముగ చిహ్నవిచేతాజగానించి ప్రసాదము లొపగగాభక్తితో పోగుండుచున్నందున గ్రహించు చున్నానని ఆవేశములోనే ఆమె వానినిభక్షించెను. తెల్లకలిగినతరువాత ఆమెయేమియు తినలేకుండెను. లక్ష్మివారాయణగారు పాధారణముగ భూతముల నాతేరించలేని విషయముల కనుగొనుటకు ఒక యువరిని ఉంచెయిన్నారు. ఆమెను ఆవహించలేక ప్రవృత్తింపగా ఆమెయిట్లు తెల్సెను. నేను మూర్ఛవారాయణమూర్తిని. 13 వత్సరములనుండి ఆమెను ఆవహించియున్నాను. ఆమె పూర్వజన్మమున క్షత్రియయినది. వన్నభక్తితో గొలిచెను. అందులకు ప్రతిఫలముగ ఈజన్మమున నే నామెను ఆవహించితిని. ఆమెకేమియు పోనికలిగించుట లేదు. నేనుండగా ఆమెకు అకలిదప్పులుండవు. బలహీనతకలుగదు. మీరు మైలగుడ్డలతో ఒసగిన ప్రసాద మును నేనుమట్టును. మీరు ప్రార్థించుటచే భక్తులకోర్కె తీర్చుటకు అవి భుజించితిని అని తెల్సెను. ఈజన్మ యమును శ్రీవిజయనగరము మహారాజుగాదుమిది వీక్షించి పరికిలించుటకు వైద్యులనియోగించిరి. అలంగువైద్య కళామణుని చివరితీరుమిది యేమియు నిర్ణయించలేకపోయిరి. శ్రీలక్ష్మివారాయణగారికను ప్రయత్నములు చేయుచునేయున్నారు. కాస్త్రునిజ్ఞానములకు అతీతముగు నీవింతల సమర్థించుట నూతనపరీక్షధరులు జన్మింపు పలసియుండును.”

—ఆంధ్రపత్రిక.



కుక్క - మూక్క పని త్రప్రేమ :—

శేత్రులవలన పందలి శ్రీలిలువదర్శనమును ఎక్కువ ఒకడు అచ్చట కుక్క యొక్క శవమునుట్లు తిరుగుచున్న ముఱియొక ఆల్ఫ్రీడియన్ కుక్కను చూచెను. తిరుగుచున్న కుక్క బక్క చిక్కియుండెను. ఒకచుక్కను దినములుగ అది అవశరమును ముట్టియుండదు. అశవమునుట్లును ఈకుక్క ఇన్ని దినములుగ తిరుగుచుండెననియే భావించవలసియున్నది. ఏమన గానుగచుట్టు ఎద్దనడక విర్రవేట్లు ఈకుక్క నడకవలన అచ్చట గడ్డిచుట్టు కైవారమున వలికిపోయి ఒకనున్న ఆకారమువీర్చుడెను. ఈదృశ్యమునకు మనముకరి ఆరాటసాది అనుక్కును ఇంటికిగొనివచ్చెను. ఓచుట్టున అకుక్కరాలేదు. చుట్టుబలవలెయుమీద కొనిరాబడెను. అదిఇచ్చడు అంతు హింసానివారకసంఘమువారి శరణాలయమున పోషించబడుచున్నది.

ఒక బాలుకు కనిపెట్టిన త్రోత్తతాళము :—

లాగ్రోఫ్ నివాసియును ఇవాన్ సుహోల్నిక్ అను పదమూడువందలముల విద్యార్థి ఒకత్రోత్తతాళమునుచేసెను. అది బ్రహ్మకుమార శేషించురానియంతగట్టిది. దానిని ఆరాలునిశేర చేపెంటు చేసియువ్నారు. తానుచేసిన ఈతాళమును ఆబాలుడు పౌనికకారాగాచాళిపరివర్తన కొనిపోయి చెలసాలయందు నిర్బంధమున భదించుచున్న గజరొంగలిదడముగ్గరచే దానిని పగులగొట్టించి చూచెను. ఆదొంగలు చిశేషప్రయత్నము చేసియు దానిని పగులగొట్టలేకపోయిరి. ఆయాచతాళములు కానుచేయు వృత్తియందున్న వారును ఈవిషయమున కృతకృత్యులు కాకపోయిరి. ఇంతటి గట్టితాళమును చేసిన అట్లుదానిని ప్రజలు బహువిధముల గొనియాడిరి.

ముందరి కాళ్లు లేకుండ బుట్టిన గుట్టపు పిల్ల :—

కాదాయందలి విన్ని పేగ్ చెంతగల ఫోర్టుగారీలో నొకగుట్టపుపిల్ల ముందరికాళ్లు లేకుండపుట్టినది. మిగిలిన అవయవములు అన్నియును సరిగానున్నవి. ముందరికాళ్లుండవలసిన తాత్తన ఏవిధమైన అవయవములులేదు. ఆకాళమునుండి దివ్య ప్రసాదము పడుట :—

దక్కానుపందలి బ్రిహ్మిన్ లో నుట్టులేని కుళమైన ఆకాళమునుండి ముద్దుముద్దులుగ ప్రసాదమునంటి తెల్లని పదార్థమువడినది. అది ఆచుట్టుపట్ల చాలింపలములందు పడెను. మంచుకంటెమిక్కిలి తెల్లగానుండెను. దురికె

తేనెవలెనుండెను. సులభముగా గండమును చుండెను. వారికమీద పెట్టుకొనుట తదుపుగా కరిగిపోవుచుండెను. ఆకాశమునండివడిన ఈదివ్యప్రసాదమును కొంతసేని దాని బ్రహ్మాండలోనివారు ధర్మమును పరికొధన నిమిత్తమువలసిరి.

ఎ ల క పో ను లో నా గు పా ము :—

కలకర్ణాయందలి బ్రాహ్మిణిగోరొడ్డున నిలసిండుచున్న రెంగారీయొకడు తనయింట ఒకవాటి సాయంకాలము ఎలుకతోను బుగ్గను, రెండుఎలుకలుపడగా వారివలంబి గిరిని అక్కడనే బోనుబుగ్గను. కొంతసేపటికి బోనురులుపు మామకొనిన పప్పుపయ్యెను. తిరిగి కొన్నిఎలుకలు వడివనకుకొని అతడు అందరి ఎలుకలను పశువునొకముతో బోనుపత్తి గోడ్డునొదికి గొనిపోవుచుండెను. ఇంకలో అతనిచేయి దేనియొకటయెను. చూచుచుగదా బోనులో వానుపాడు. ఒకగంటయిండు తిరుగక అతడు చనిపోయెను.

ఎ ల క ప్రి క గ డి యా ర ము :—

జనివారలో నికగడియారపుర గ్రుడు ఒకఎలకప్రిక గడియారమును కనిపెట్టెను. అది యిచ్చటి మన కేలుగడియార మంతయుండును. ఈగడియారమునందలి విశేషమేమనగా దీనికి 'కీ' ఇత్యవక్కురేరు. ఏదాదికి ఒకసారి లోనితీగమాత్రము రీపిచ్చెచి క్రొత్తది పెట్టుచుండవలయును. ఈగడియారము కాలమును సరిగా చూపుచున్నది.

చే ప ల కు ఆ సు వ త్రి :—

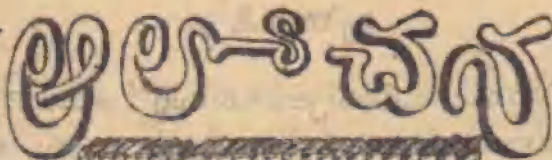
ఆమెరికాయందలి బోరెన్ బోలో చేపలకొఱకు ఒకఆసుపత్రి కట్టబడినది. చేపలను ఎక్కురేమాలమున పరీక్షచేసి గోగముగలభాగమును ఆపరేటు చేయుటకు ఆసుపత్రును రీ ఆసుపత్రియందు కూర్చుండెను. చేపలను ఆపరేటు చేయునపుడు వానిని తడిపినకువ్వార్జ్జయందు వట్టియుంతురు.

కు క్క లు ని ల్ల వా ని ని ర క్షి ం చి న వి :—

బోస్వోర్త్ నందరి ఒక ప్యరసాయదారుని కుమారుని ఒక పెద్దపాము ఎదుర్కొనెను. పిల్లవానిచేత ఎట్టిఆయుధమునలేదు. వానికి ఆమెరికాయువేసెను. ముందుకుగాని వెనుకకుగాని అడుగుచేయుటకు కార్లాడక అతడు అట్లేనిచియుండెను. ఈలోగా మూడుకుక్కలు పరుగుత్తుకొనివచ్చి పాముతోపోట్లాడి దానిని చంపినవి. కాని కొద్దినిమిషములలోనే ఆమూడుకుక్కలనుచనిపోయినవి. పోట్లాటనమయమున పాముకాట్ల విషమువలన అది చనిపోయిఉండునని నిశ్చయింపబడినది.

ఉ ల్లి పా య లు, కో డి గు డ్లు ప త్రి క కు నం దా :—

బ్రహ్మహతలో "సిస్టింగ్"వాన్సును కాంటికాపిటర్ - డెమెక్రాట్" అనుచరిత ప్రదురించురింపుడు చున్నది. ధనరూపకమును చందానేగాక ధనరూపకమును చందానుకూడ స్వీకరించుటకు ఈప్రతికాధిపతులు నిర్ణయించిరి. అరకూమెడు బంగారాచుండుటగాని, అరకూమెడు బటాణీగింజలుకాని, అరకూమెడు ఉల నలుకాని, ఒకరూమెడు సీమరేగిపండ్లుగాని, ఒకరూమెడు ధాన్యముగాని, ఒకరూమెడు అక్రోటుకాయలుగాని, చదిపామల తెరుకాదా ఉల్లిపాయలుగాని, రెండుపామల చెన్నగాని, మాడుడజనుల కొర్రకోడిగుడ్డుగాని, ఒకగాలను రిబ్బన్ తేను తెలుగుపాంకముగాని ఈ ప్రతీకకు పాలుచందాగా గైకొనబడును. ప్రపంచమున ముఱియొచ్చుటకు ప్రతీకలకు ఈమాదిరి చందావర్సాటులేదు. ఈపరిక్రొత్తవద్దలి ఆంధ్రదేశమున యేమైన పనిజరుగు నేమో చూడవలసియున్నది. తెలుగువారు సాధారణముగ ధనరూపముగ చందాఇచ్చుట తెలుగుగ ఎన్నియో ప్రతీకలను చంపుకొన్నార. ఈక్రొత్తవద్దలి వారిశేమైన దులిండునేమో!



369

నివసించుచు ఆమూడుపాకరములనుండివచ్చుటదాయముతో జీవించునట్లుయిచినాడు. “ఈ మాకు జీరనిలయమున మా ఆహారమును మేమే పండించుకొందుము. కూరగాయలు, పండ్లు మేమేపండించుకొందుము. రొక్కముకొరకైన నిక్కచ్చితగ్గించుటను నిదర్శనపూర్వకముగ చూపుటకే మేమీ పద్ధతి పవలంబించుచున్నాము. కేవలము పరిశ్రమలగుమ్ముకుని మనము బ్రతుకజాలము. పరిశ్రమిగ జీవితము ప్రకృతికి దూరముగ నుండినదేనూనదు.” అని ఆతడు పలికెను. ఉద్యోగములకొరకు ఎగబ్రాకి ఆస్తిగౌరవమును చంపుకొనెను మనదేశపు విద్యాధికు లీప్రధానోపాధ్యాయుని అనుకరింపనును.

ఎవరెట్ గ్రీన్ కన్య మరణము:—

ఆధునికాంగ్ల సారస్వతాకాశమున ప్రకాశవంతములైన నక్షత్రములలో ఎవరెట్ గ్రీన్ కన్యయొకతే. ఇరుపదిమూడుసంవత్సరములుగా ఈమె గ్రంథరచనావ్యాసంగమున మునిగి యున్నది. ఈమె రచించిన గ్రంథములు అతివిరళములు. పదమూడుసంవత్సరములలో ముప్పదియైదునవలల నీప్రజాపతి రచించెను. ఈ గ్రంథములనన్నియు నీమె సిసిల్ అడెయిర్ అను మారుపేరుతో ప్రచురించెను. A. G. Gardiner గారి Alpha of the Plough అను మారు పేరువలనే ఈయమమారుపేరును అచిరకాలమున బహిరంగరహస్యమయ్యెను. ఈమె రచించిన ‘గ్రేబియల్ గార్డెన్’ అను గ్రంథము నూటపదివేలపుస్తకములుచెల్లినవిని తెలియుచున్నది. ఈవిషయ మీమె గ్రంథము లెంతటి ప్రజామోడమునుబడసినవో ఊహింపవచ్చును. మనతెనుగున శ్రీచిలకమర్రి లక్ష్మీనరసింహముగారి గయోపాఖ్యానము చెబ్బది యైదువేలప్రతులు అమ్ముచుపోయినవనగా మర మబ్బురపడుచున్నాము. ఇంతకును ఈ గ్రంథకర్త ప్రజాభిప్రాయముననుసరించి గ్రంథరచనముగావించలేదు. ఆధునికపద్ధతులను ఈమె అతిగ నిరసించినది, నాగరిక వేషములపై ఈమె దాడియెత్తినది, స్త్రీలు పాతివర్యము నకు దూరులుకాకూడదని చేయెత్తిచెప్పినది. ఇట్లయ్యి ఈమె గ్రంథములు రచనాపాశస్త్యముచే ప్రజాసమ్మతిములయ్యెను. ఈయమ ప్రేమియులు తుదివారమున దివంగతురాలై నది. ఈబహుభవశస్త్రగ్రంథకర్త ఆత్మకు శాంతి కలుగుగాక!

ఇట్టి వారు ఊరికి ఒక్కొక్కరుండినవో:—

“నిన్న ఉదయమున వంగగూడెం పంచమపల్లెదరినున్న పల్లకాటిలో నెవరో అప్పుడే పుట్టిపడినపుడు తెల్లవారకట్లతెచ్చి పారవేసినారు. నక్కలాశిశువు నీడ్చుకొనివచ్చి మాల పల్లెలో పడవేసెను. సుమారు రెండుమాసములక్రిందట ఏయారుతూర్పువీధిలో నిల్లే నొక శిశువును కని పారవేసిరి. ఒకమాసముక్రిందట వెంకన్న చెఱువుదాపుననున్న శృశానవాటికి కడ నొకశిశువీడ్చి పారవేయబడెను. అప్పుడప్పుడు రహస్యగర్భిణులు, పిల్లలనుగనియు పెంచుటకు వసతిలేక యిట్లు పారవేయుచున్నారు. ఇందులకు రహస్యగర్భమునొసర్చిన పురుషులు, అందు కొడబడిన స్త్రీలు, యిట్టి శిశుజీవనమునకువసతిగల్గింపనిప్రజలు గూడ

బౌద్ధులైయుని నానమ్మకము. స్త్రీపురుషుల కామమునాపుటకుగాని, ఒక్కపారిగా సంఘ మందలి కట్టుబాట్లనునడిలించి యిట్టి రహస్యగర్భజనితులగు శిశువులనుకనినతల్లియే పెంచు నట్లును ఆస్త్రీయొక్క కుటుంబీకులొనని పార్శ్వమునట్లుచేయుటకును కృషిసల్పుట సము ద్రములోనినీటిని పాత్రతోతోడి సముద్రమును నిర్జలమొనర్చునంటివని. ఇకచేయదగిన కృషి యేమనగా ఇట్టిశిశువులను పోషించుటయే ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇట్టిరహస్యగర్భజనితులగు స్త్రీలు తామప్రసవించినశిశువులను చీకటిచాలున తామెవరో యరుకవడకుండ నాగృహ సమీపముననున్న నాగడ్డివామివొడ్లో గడ్డివరచి అచ్చటపెట్టి ఒకయ్యాలవేసినయెడల నేను గాని, నాలక్కగాని, నాభార్యగాని, నాపిల్లలుగాని ఆపిల్లలనుపెంచి పెద్దవాడినిచేసి విడిచి పెట్టెదము. అట్టిస్త్రీలను మాతృసమముగానాచి మన్నించెదము. ఎవ్వరికిని చెప్పము అని ప్రమాణము చేయుచున్నాము. కావున ఓతల్లులారా! రహస్యముగా గర్భముఅయినను దైవముయెదుట తప్పులేదు. సర్వసముదగు భగవంతుడు మీరు గర్భవతులగుట యెఱుగును. కావున మీరు శిశువులనుగనుటయు నెఱుగును. ఆ అభిలాంతర్యామియెదుట దావతీకము లేదు. తప్పులేదు. తల్లులారా! సంఘము కట్టుబాటులకువెరచి మీరిట్టి దయాశూన్యమైన ఘాతుకకృత్యమునకు నొడిగట్టుచున్నారు. వర్జ్యమఖండిమందు కాసీనకగర్భజనితులెందరో శిశురక్షణాలయములయందు పెరిగి రాద్యపదవులనే బొందియున్నారు. మనభారతదేశమం దును పూర్వము కాసీనకు లనేకులుండిరి. కావున తల్లులారా! మీరు కనినశిశువులను విడిచి కుండలలోపెట్టక, రక్తిసపాదలలో పారబేయక, చెఱువులలో నూచులలో ద్రోయక, శృళాన ములలో నక్కలుచాలుచేయక నాకుటీరమును జేర్చుదు. నేను అట్టిశిశువును దైవకృపచే కాపాడుదును. దయామయులగు ప్రజలును నాయుద్యమమునకుదోడ్పడి శిశుపాత్యల మాన్వింపవలయునని సవిశయముగా వేడుకొనుచున్నాను" అని శ్రీయుత ఆత్మల సూర్యనారాయణగారు ఏలూరునుండి 25.4.82 తేదీని ఆంధ్రప్రతికకు వ్రాసినారు. ఇట్టి శిశుపాత్యులు, వానిసమస్యలు ఇదివఱకు గృహలక్ష్మిలో విపులముగచర్చించియున్నారము. ఏలూరుపుర మున ఈసమస్యపరిష్కారమునకు సూర్యనారాయణగారుపూనినది అభినందనీయము. రహస్యరక్షణమునకు వారు ప్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నారు కావున దొంగతల్లులు రహస్య భంగభయమునొందనవకాశములేదు. సాశ్చాత్యదేశలందు ఇట్టిశిశువులకు శరణాలయములు, దొంగతల్లులు దొంగతనముగా తమపిల్లలను తెచ్చివిడచుటకు ఈశరణాలయముల వీధివాకిలి యందు ఊయెలలును ప్రతికావుననుండుట (W. L. Rice గారి The Problem of the Unmarried Mother) అను గ్రంథమున విపులముగ వివరింపబడియున్నది. మన పేదదేశ మున ఆపదతికి ఇంకను అస్కారములేదు. ఊయెలకుబడులు సూర్యనారాయణగారు సూచించినట్లు గడ్డిపెఱుపుతోడనే మనము తృప్తిపడవలయును. హిందూదేశమున ఈవికల సమస్యపరిష్కారమున ఇంతవఱకు మిగిలినరీలుమాత్రమే కొంతవని చేయుచున్నారు. ప్రజలు

కాని, ప్రభుత్వముకాని ఏమియుచేయటలేదు. ప్రజాసంఘమీసమన్యను గుర్తించినదనుటకు సూర్యనారాయణగారి ఈపద్యాలు నిదర్శనముగ చేకొనవచ్చును. ఇట్టివారు ఊరికి ఒకరు చొప్పున నుండినచో ఈవికలసమన్య కొంతవఱకు అందుబాటులోనికి రాగలదు.

కీ. శే. వేలూరి పూర్ణ బ్రహ్మనంద శాస్త్రి గారు:—

రాజమహేంద్రవరపు ధనికులగుపేరులలోనొకరగు శ్రీ వేలూరి పూర్ణబ్రహ్మనంద శాస్త్రిగారు గతమాసము 7-వ తేదీని దివంగతులైరి. లక్షలువిలువచేయు వారికి స్త్రీని ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునకు, వైద్యశాలకు, సత్రమునకు, దేవాలయములకు, పుస్తకభాండాగారమునకు ఇచ్చుచు వారు మరణశాసనమువ్రాసిరి. వీరేశలింగమువంతులుగారితరువాత రాజమహేంద్రవరపేరులలో నెవరును ప్రజాహితమునకు నింతటిధనమునుధారపోసినవారు లేరనుకొందుము. ధనమునకు ఉత్తమగతి దానమే. శ్రీ శాస్త్రిగారిపితృదేవులు వీడిద్రవృత్తిలో రెండుచేతులతోను సంపాదించిరి; తమకొమరునిచే చేతికి ఎముకలేనట్లు దానముచేయింపగలిగిరి. దీనికంతకునుమూలము వారు. తమకుటుంబనామమున కిల్లుస్థిరచిగ్రవత్తిప్తనాష్టించిన శ్రీ కీ. శే. వేలూరి పూర్ణబ్రహ్మనందశాస్త్రిగారిఆర్మీకు శాంతికలుగుగాకయనికోరెదము. తమకొమరునిదానములకు తాము పూటకాపులై శ్రీవారితండ్రిగారు—శ్రీవేంకటరామయ్యగారు—ప్రజల ఆమోదమునందుదురు.

తెలుగు దేశము కబళించబడుచున్నది:—

ఉత్తరమునుండి ఉత్కళులు తెలుగుదేశమును కబళించుచున్నారు. వంగరాష్ట్రము నుండి ఒక్కఁటింగుళముమేర—తమకు సవ్యముగరావలసినదానిని—సంపాదించుకొనలేని ఉత్కళులు ఆంధ్రదేశమునుండి ఆంధ్రులసంఖ్య విస్తారముగగలభాగములనుగూడ తమరాష్ట్రమున కలుపుకొనుచున్నారు. మననాయకులు మాటలాడరు. మద్రాసుప్రభుత్వమున తెలుగువాని కేక వినుపించుకొనువారులేరు. ఇంటిలోను బయటనుగూడ ఆంధ్రునకుఞ్ఞనునుంలేయైన బలము లేదు. కారణమేమి?

వైశ్యయు వతీశరణాలయము: గుంటూరు:—

గుంటూరు వైశ్యయువతీశరణాలయమునకు భవననిర్మాణమువకై వదివేలరూపాయలు విసూలుచేయ ప్రయత్నములుసాగుచున్నవి. స్త్రీవిద్యాభిమానులగు ఉదారులెల్ల ఈసదుద్యమమునకుసాయపడి యథాశక్తిని విరాళములిచ్చి ఈసంస్థకు శాశ్వతభవనమును ప్రసాదించురుగాకయని ప్రార్థింతుము.

శ్రీ శారదానికేతనము: గుంటూరు:—

వేసవిసెలవులయనంతరము గుంటూరునందలి శ్రీశారదానికేతము జూలై 1-వ తేదీని తెలువబడుననియు, సూతనముగ బాలికలనుచేర్చించగోరువారు జూను 15-వ తేదీలోగా ధరభాస్తులుపంపవలయుననియు నికేతనకార్యదర్శులు తెలుపుచున్నారు.

దైరి

వర్ణనలు

20:—చెన్నపురి పనితామండలికి చెందిన 12 మంది స్త్రీలు తిరువల్లిక్కేణిలో వ్యవేశితులైనపుడనిరి.

—శ్రీ. శ్రీపావని శ్రద్ధానందుగారిమమరాలగు శ్రీమతి సత్యవతిగారికి 18 నెలలు విడిచెదను, 100 రూపాయలజార్యనాయును వేయబడెను. కొద్దికేతువేసినచో ఈమెను విడుదలచేయగానే మరల సత్యాగ్రహముచేయునుగాన 18 నెలలకేతువేసిరినిఅని మేజిస్ట్రేటు తెలిపెను.

—శ్రీ. ఫలిమా దేగముగారికి 8 నెలలువిడిచెదను 100 రూపాయలు జార్యవా లేక 8 వారములకైదు.

—శ్రీ. శ్రీమతి ఉమామలవ్యాగారికి (పండిత మలవ్యాగారికోడలు) 3 నెలలు విడిచెదను, 500 రూపాయలు జార్యవా లేక మరి 8 వారములకైదు.

—దక్కాలో టుల్ టోలాకాంగ్రెసు 15-వ నియంత్ర శ్రీమతి హేమవతిగంగూరిగారు ఎరవ్వుచేయబడిరి.

—బొంబాయి. శ్రీమతి సోనీదేవిగారికి బొంబాయివాటిపోనూడవని వోటీసు వారి వేయబడెను.

—అలహాబాదులో శ్రీమతి వ్యూహరణిగారికి బాటిదబ్బలుతగిలినందుకు నిరసన తెలుపుటకు మునిసిపలు సంఘసభ నిరమింపబడెను.

—వివాదపూయలో ఉత్తరువులను ధిక్కరించినందుకు శ్రీమతి జోత్సనారణిగారికి ఒకరోజుకైదు. రూ. 40 జార్యవా.

—13-వ తేదీని మున్సిగంజ్లో కమర్షాలో సభజరిపినందుకు శ్రీమతులు ప్రతిభానాయి, కమలాదేవి గార్లకు నెరి 8 నెలలు, శ్రీమతి కవక్ప్రభాదేవిగారికి ఒకరోజుకేతుయును వేయబడెను.

21:—మదరాసు. శ్రీమతి రాజమ్మర్, శ్రీమతి గౌరమిఅమ్మగువార్లు రటమబబాయలో విదేశపత్రికముల దుకాణములను పితటింగు చేయుచుండగా ఆరెవ్వుచేయబడి పోలీసుస్టేషనుకు గొంపోబడి నడలివేయబడిరి.

—గుంటూరునుండి శ్రీధీకాంగ్రెసుకు పోయినవారిలో శ్రీమతి ఉమ్మక లక్ష్మీబాయిమ్మగారొకరు.

—బొంబాయిలో మాలానామకతాదీగారు రాయనుసతియును అంగ్లవిరెంతువును తన అంతరంగికకార్య దర్శిగా ఉండినదానిని వివాహముచేసికొనిరి.

—శ్రీధీలో కాంగ్రెసుసందర్శమున ఎరవ్వునవారిలో శ్రీమతి భోరేనతి.

—లాహోరు. అవసరాధికారముల ఆర్డినెన్సు 21 శెక్షన్క్రింద శ్రీమతి బామారాణిజిన్నీ, అవిద మారురు మనోహరి జిన్నీగార్లపై ఛార్జీ, శ్రీమివలుబాసవరాజ చట్టముక్రింద జగత్ నారాయణగారి ఛార్జీమీద ఛార్జీ. శ్రీమతులు మేనకచట్టి, మనోహర జిన్నీ, పిండిదాసుమారురు, సత్యవతిగార్లపై పితటింగు ఆర్డినెన్సుక్రిందఛార్జీ.

22:—మదరాసు. శ్రీమతులు రాజమ్మర్, సరస్వతిగార్లు రటమబబాయలో విదేశపత్రికముల దుకాణములను పితటింగు చేయుచుండగా ఆరెవ్వుచేయబడిరి. రాత్రిపోలీసుకమీషనరు కార్యాలయమునంద విడుదలచేయబడిరి.

—కలకత్తాలో శ్రీమతి దుర్గాబాయిదాసుగు వ్రాగారికి రెండునెలలకేతు.

- :- శ్రీమతి ఎ. భాస్కరమ్మగారు తుదిరేంజి సభ అవ్వజేయు ఇనిస్టిట్యూషన్లను ఎలమంచిలిలో శ్రీమతి గోడు తోగమ్మగారిచే నడుపుటకును రాధాకృష్ణసహజమందిరమును సందర్శించిరి.
- 23:- బొంబాయి. శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారికి ఏడాదివిడియైనది ఎ. తరగతి.
- :- తెలంగాణ శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారికి 4-వ నియంత్రణ కేసుకు కలిపియు విధించబడినది. మహారాష్ట్రముగారికి 9 నెలలు; ఉపరాజ్య, నవలతాదేవిగార్లకు చెరిగి నెలలు, 50 జరిమానా విధించబడినది. వీరందరి చరాస్త్ర జరిమానాలతోనూ జైలుచేయబడినది.
- 24:- బ్రహ్మశ్రీ కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తికాస్త్రిలుగారు శ్రీమతి తెంగుగూరు వాగరత్నముగారికి 'నానకావళికారద' అను పద్యముచ్చిరి.
- :- నుడిపాడలో ఎర్రపైచెడి కైకలూరు సబులైలులోనుంచిన స్త్రీలలో ముడిముక్కలవారగు కోగంటి లక్ష్మమ్మ, నుత్తిగొండ రామమ్మగార్లను గన్నవరముపట్టణంలోనుంచిరి.
- :- డక్కా. పిల్లడికైన్నను కవిరమునందున్న సుందరకళారామాగారి కల్లి ఈనెల 18-వ తేదీన చనిపోయెను. అపవ్రక్తియలనుచేయుటకు అనుమతించియున్నదని అతని తండ్రియును, పోదరుడును చాల సారులు దొరతనమునకు కేటబడి, తండ్రిచేరలనుచుంటిరి. కాని ప్రత్యుత్తరము రానేలేదు.
- :- ఢిల్లీలో ఆరెప్టుఅయిన ఆంధ్రస్త్రీలు శ్రీమతులు ఉన్నవ లక్ష్మీబాయిమ్మ, లావు అంకమ్మగార్లు.
- 25:- సిరాజగండ్. కీర్తిశేఖరైన దిశేశచంద్రరాయజమీందారుగారిపోదరి 80 యేండ్లవృద్ధు శ్రీమతి విశోదబాలానీవగారిని కెల్లాకాలము సమాప్తిగాకముందే పాబ్బాజైలునుండి వదలిరి.
- :- భీమవరము గ్రామముననున్న శ్రీరామపురమునందు శ్రీమతులు నుడిపాటి శకుంతలాదేవి, కొండేపూడి కారదాంబగారు పోకింగుజరిపిరి.
- 26:- సింధు ప్రాదరాబాదులో చెరపాలవద్దకు బాలికలను ఉరేగింపుతోతీసికొని పోయినందులకు శ్రీమతి సతీబాయిచనేతనగారు అరెప్టుచేయబడిరి.
- :- సింధు ప్రాదరాబాదు చెరపాలనుండి 21 సింధీ, గుజరాతీస్త్రీలు అపామ్మదాబాదు పంపబడిరి.
- :- శ్రీమతి సునీతిచాదరిగారు (స్త్రీసమ్మహాత్మ్యశేషులో యావత్సవకు విధించబడినస్త్రీ) మిశ్నపూరు సెంట్రల్ జైలులోనున్నది. ఓ. తరగతినుండి సి. తరగతికి మార్చబడినది. కారణము తెలియదు.
- 27:- మున్సిగండ్. తెల్కాయానియనుబోద్ధకోర్టువద్ద ఏకటింగుచేసినందుకు శ్రీమతి మనోరమాదేవిగారికి 50 రూ. జరిమానా చెల్లించనిచో 3 నెలల కలిపియు.
- :- మున్సిగండ్. ఉరేగింపు చేయించినందుకు శ్రీమతి మహానీసిపానుగారి అరెప్టు. సభలో మహాస్వామిచ్చి నందుకు శ్రీమతి చతురామ్మగారి (వైరపాత) అరెప్టు.
- :- మారాఠ్ శ్రీమతులు భవపతిబాయి, దయాభాయిగార్ల ఎర్రపై.
- :- లాహోరు. యల్. ఆర్. జట్టి, మన్ మోహన్ జట్టిగార్లు (ఏ) తరగతిలో నుంచబడిరి. మరియొకరు నురు స్త్రీలకు ఓ. తరగతి. శ్రీమతి లామానిని జట్టిగారికి 18 నెలలకే, 50 రూ. జరిమానా మక మోహనిగారికి 12 నెలలకే, 15 రూ. జరిమానా శ్రీమతులు పిండివాను, జగత్ నారాయణ, మేనక భాట్టి, సర్వకుమారి, బారాదేవిగార్లకు నాలుగేసి నెలలకే, 15 సిరూపాయిల జరిమానా.
- :- ఏలూరు సభ జయిలులో రిహందుగోనున్న శ్రీమతులు మదంబ వేంకటమ్మ, మొట్టపర్తి రామకుల శమ్మగార్లలో తులశమ్మగారు సబుజేజట్టిగూరిచే విడుదల గావించబడిరి. "మాయురుపురి స్త్రీలను

ఒకసారి అరెస్టుచేసి వస్తువదలి వేంకటమ్మగారి ఒక్కరిమీదనే శేనుపెట్టుట వ్యాయమా?" అని తులకమ్మగారు మేజిస్ట్రేటుగారిలో చెప్పగా ఆయన 'మీరు విడుదల చేయబడిరి. పెళ్ళిచూడని' చెప్పిరి.

28:—నుడివాడ. తిరిపి నేని కాశ్యమ్మగారికి ఒకసంవత్సరము శిక్ష.

:—బోంబాయి. శ్రీమతి సరోజినీదేవిగారిని ఎరవాడచెరపాలకు మార్చిరి.

:—బాబూయ్యలో చాక్లటు గోపిచందుగారికిని ఆయనభార్యకును వేయబడిన 200 బాల్కనాను పమూలు చేయుటపగాను పోలీసువారు గోపిచందుగారి తుపాకిని తీసికొనిపోయిరి.

29:—కలకత్తా. శ్రీమతులు టైనిరాలామైతా, వాసుంతీదేవిగార్లు మహారాష్ట్రీయసంఘవర్గ్యుల మూడు నెలలు బైదు విధింపబడిరి.

:—పెహువనందరి ఒళ్ళాతకాంగ్రెసునాయకురాలను నిరోధింప ఇటీవల పెరోలుమీద వదలబడియుండెను. ఆమె తంజానునుండి 24 గంటలలో వెళ్ళిపోయి ఆర్థి నెమ్మలు రద్దనవలకు రాష్ట్రమున ప్రవేశించ రాదని ఉత్తరువొసంగబడెను. ఆమె వేటి ప్రాంటియరుమొయిలులో బయలుదేరినట్లెను.

:—శ్రీమతి ఇమన్ లూల్ బలాల్ సరిగారి జరిమానాకై ఇరువపెట్టెలను తీసివోని పోవుచుండగా ప్రభుత్వో ద్యోగీయులను ఆటంకపెట్టెదను నేరముపై రాజాజమ్మనోలార్ కంపెనీ ఉద్యోగీయుల వలసగుట ఎరస్టు చేసిరి.

:—కరాచి. శ్రీమతి సరోబాయి వాస్వానీగారికి 4 నెలలశిక్ష, రి. క్లాసు.

:—నెల్లూరు. శ్రీమతులు పాలకోడేటి క్యామలాంబ, తంగిరాల సీతారామమ్మ, ఓరుగంటి మహాలక్ష్మమ్మ గార్ల శేను తిరిగిచాయదా.

30:—ఏలూరు. శ్రీమతి మదుంబ వేంకటమ్మగారి శేనువిచారణ. ఆరునెలలు కఠినశిక్ష, రూ 200 లు జరి మానా. వేంకటమ్మగారి వాగ్దాతము: "గతపదవత్సరములనుండియు నేనేకాదు మాకుటుంబములోని వారసుండునమున క్రాంగెను యుద్ధమునువందల పొగ్గామయిన్నాము. ఇప్పుడుకూడ అదేప్రకారము నేను క్రాంగెను యుద్ధమునువందల చేసిచేయుచున్నాను. మీరుచదివినచార్జీషీటులో కొన్ని నిజము లున్నవి, కొన్ని అబద్ధములున్నవి. నేను క్రాంగెను వనుననించి చేయుచున్నవసలును నామతము ప్రకా రము నేరములుకావు. మీకు నేరములని తోచినచో మీయిష్టమువచ్చినంతశిక్ష వాకు విధింపవచ్చును."

మే

1:—

2:—నరపాపురముతాలూకాభివృద్ధిసంఘముయొక్క 31-వ వార్షికోత్సవము తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఎడ్యు కేషనరీ కౌన్సిల్ యొక్క అధ్యక్షురాలను శ్రీమతి కోకా కృష్ణవేణమ్మగారి యాజమాన్యమున జరిగెను.

:—నూరి కైలులోనున్న రాజకీయశైలియందు స్త్రీలు ఇందుమతీదేవిగారు (చిటగాంసు ఆయుధముల రోపిడిశేను ముద్దాయి ఆనంతసింగిగారి సోదరి) వినుల్లపతివదేవి, మళిలదానుగుర్రగారు ఏవోకొన్ని యిచ్చుందులవలన విరళవక్రము బూసిరి. వారి బంధువులను రమ్మచి తంతివా ర్తవంపిరి.

:—నెల్లూరులో శ్రీమతి పాలకోడేటి క్యామలాంబ, శ్రీమతి తంగిరాల సీతారామమ్మగార్లకు 17 (1) క్రిమి నల్ లా క్రింద రి నెలలు విడిచైదు, 500 రూ. జరిమానా లేక ఒకమాసము పొదుపుచైదు. ఆర్థి నెమ్మ క్రింద ఆరునెలలు విడిచైదు, 117 రూ. పి. సి క్రింద ఆరునెలలు విడిచైదు. శిక్షలన్నియు ఏకకాలమున అనుభవించదగినవి. ఇరువురకును రి. తరగతి. శ్రీమతి సీతారామమ్మగారిలో నా మెబాటిక రెండేడ్లది

శిం దేను. శ్రీరంగనాథస్వామిశిర్వనమయమున బహిష్కరణకరపత్రములు పంచిపెట్టినందులకై శ్రీమతి టరుగంటి మహాలక్ష్మమ్మ గారికి 17 (1) శ్రీమిల్ లా క్రింద 8 నెలలు విడిచెను, 100 రూ పాయలు జరిమానా లేక అధికముగా ఒకమాసముకైదు, అర్థి నెమ్మ క్రింద 8 నెలలు విడిచెను, 117 చ. పి. పి క్రింద ఒకవిడు విడిచెను. వి. తరగతి.

:- రెజిస్ట్రార్. ముదుమాయగ్రామములో అరెస్టుకాబడిన మెల్లి వరలక్ష్మి కౌంతమ్మ గారికిను విచారణ. ఆరు నెలల విడిచెను.

3:- బొంబాయి. హిందూసాని నీవాదశ్రమ మహిళాశాఖలో ప్రాముఖ్యమువహించిన శ్రీమతి సోఫియా సోంజీగా రీదినము పొందుబాటునోద్దులో అరెస్టు చేయబడిరి. ఈవిడమతోబాల్లి అవసరాధికారముల అర్థి నెమ్మ క్రింద అరెస్టుచేసి, కొన్నాళ్లుకొలదిలోనుంచి వదలిపెట్టి, బొంబాయినగరములో ప్రవేశించరాదని నిషేధించిరి. సోంజీగారు ఇప్పటివరకు బంధాలోనుండి ఈదినము బొంబాయి ప్రవేశించి అరెస్టుయిరి.

:- గుడివాడ. సుమేజ్యోతుగారిచే విచారణకాబడి ఆరుమాసములు కలిపిచెను నూగునూపాయలు జరిమానా నేనుబడి రాయబెట్టుచు పెంట్లల్లెలుకు తీసుకపోవడినవారు 1. పాలడుగు వరలక్ష్మమ్మ నరు బాడ 2. మిక్కిలిశేని మహాలక్ష్మమ్మ, కపిలేశ్వరపురం 3. వాడెళ్ళ మహాలక్ష్మమ్మ, ముదుమాయ 4. మిమ్మల సత్యవరమ్మ, ముదుమాయ :- 8 నెలలకక్ష, జరిమానా రెండువందలు. గుడివాడ బాయింటు మేజిస్ట్రేటుకోర్టులో విచారణకాబడి శిక్షపొందినవారు 1. (గోల్వేపల్లి) సోతామహాలక్ష్మమ్మ (నల్లభిశేని రామబ్రహ్మగారి భార్య) 2. గోసుగుంట ముబ్రమణ్యంగారి భార్య వెంకటవరమ్మ, గుడివాడ. 3. అరెకపూడి మాణిక్యమ్మ, 4. అరెకపూడి వాగభూషణంగారి భార్య ఉమామణి, 5. అరెకపూడి మహాలక్ష్మమ్మ, 6. కోనేరు భారతమ్మ. (అంగజూరు) 7. ఘంటా మల్లికార్జున, 8 నెలల బాబునితో సహా (తమిళ) 8. కన్నెకంటి వాగరత్నమ్మ, (తమిళ) 9. చెరుకూరి సాధాగ్యమ్మ, (గోల్వేపల్లి) వీరందరికి ఒక సంవత్సరం కలిపిశిక్ష, 10. అరెకపూడి మనగమణి 14 సంవత్సరముల యాడుగల బాలికకు రెండుసంవత్సరములు కలిపిశిక్ష.

4:- వాగపురము. గాంధీవిశోధనము. శ్రీమతి కాల్యాయగారు (హింగంపూలు) మరాఠీ సంఖిపుస్తకము దిశ్చేటరు మరినల్లరు స్త్రీలు అరెస్టు.

:- బొంబాయి. మహిళా సోఫియాసోంజీగారికి శిక్ష. వి. తరగతి ఆమె విచారణయందు పాల్గొనలేదు. రజనని కౌంగెను వాలంటీరు అనిమాత్రము తెలిపెను.

:- రెజిస్ట్రార్. యువశిక్షప్రార్థనాసమాజము 181వవార్షికోత్సవము. శ్రీమతి బ్రాహ్మణగారి యధ్యక్షతను ముగిసెను.

:- కలకత్తా. శ్రీమతి సువాసివీదేవి (పాయకవరా) గారికి ఆరువారముల శిక్ష.

:- ముర్సిగంటిలో శ్రీమతి రాయారేవి (పాయకవరా) గారికి 9 నెలలు శిక్ష. పాయకపూరాదిశ్చేటరు శ్రీమతి మనరాజుగారి అరెస్టు. శ్రీమతి మనరాజుచక్రవర్తిగారికిని మరియొకరు స్త్రీలకును తాల్పావా.

:- వాగపూరు. అయిదుగురు స్త్రీలను అరెస్టుచేసి నేరపల్లి పోలీసు స్టేషనులో మంచిరి. వారిలో నొక వ్యవస్థిస్త్రీ అడటనే అకస్మికముగా ప్రవవించెను. అడవిల్లల్లు టైను. తిల్లిని పిల్లనుబెంటునే చేయవలెనని మెటర్నిటీహోముకు తీసుకొనివెళ్ళిరి. వా రచట వలాపాగానున్నారు.

5:—లాతలోను, చంబానుకానవడధయందు శ్రోత్రప్రసాదుగారిచేతను ప్రత్యుత్తరముగ నర్హాశ్రీశ్రేష్ఠ గారు ఇట్లుచెలిపిరి: “ఈరాష్ట్రమునందు జనవరి మొదలునుండి కాననోల్లంఘనమునకై శిక్షించబడిన సంఖ్య 88. వీరిలో 8 గురు ఏ క్లాసుకు, 31 మంది 2 క్లాసుకు, 51 మంది 3 తరగతికి చెందియుండిరి. 8 గురికి కఠినమైనది.

6:—మదరాసు. శ్రీమతి పెరవ్వతమ్మ, వేటొక స్త్రీయు పాయంకాలము చివాబజారులో బహిష్కరణకర చురములు చంచుచుండగ అరెస్టుచేయబడిరి. కమీషనరు కార్యాలయమునకు గొంపోబడిరి. మరియిరువురు స్త్రీలు రటమలవాడులో వికటింగు చేయుచుండగ అరెస్టుచేయబడిరి. రాత్రి అందరు విడుదల చేయబడిరి.

7:—థిల్లీలో శ్రీమతి ఉన్నర లక్ష్మీకాయమ్మగారి విడుదల.

8:—బొంబాయి. శ్రీమతులు రత్నా దేవి, మణిదేవిగార్ల అరెస్టు.

9:—శ్రీయత మద్దుల గిరిరావుగారిభార్య రామాయమ్మగారు వేలూరు పెంట్రులశెయ్యలునందు ప్రసవించిరి. ఆడబిడ్డవు కలిగెను.

10:—

11:—ఏలూరు. మామూలుప్రకారము యదయమునగూడ బాతీయగిరిమలను పొడుచు ప్రభాతఫేటెలుపుర వీధులందు తిరుగుచుండగా పశుమర్తి పురుషోత్తముగారి యింటిసమీపమున వారు పోలీసువారిచే నాటంకపరుపబడిరి. పర్సన్ ఇక పెక్టరుగారు కొందరు పోలీసుకన్స్టేబులు అచటికిగిరి. శ్రీమతులు జవ్వాజ రాజరత్నమ్మ, (జవ్వాజ అప్పారావును ప్రగారిభార్య) మద్దుల దమయంతి (పశుమర్తి పురుషోత్తముగారిపుత్రిక) కంది నాగరత్నమ్మ, చందూరి రత్నమ్మ, మాజీటి మాణిక్యంబ, (మాజీటి కారా యణరావుగారి భార్య) యీఅయిదుగురును అరెస్టుచేయబడి పోలీసుస్టేషనుకు గొంపోబడి అచ్చట లాకపులోనుంచబడిరి. వీరితోబాటు తిరుగుచున్న పశుమర్తి పురుషోత్తముగారిపుత్రిక కంభంపాటి వ్వరాజ్యలక్ష్మీ రాణిగారికొంటి దిడిచిపెట్టబడిరి. మొదటిపిల్లకు 12 ఏండ్లు రెండవపిల్లకు 7 ఏండ్లు వయసుగలదు. పైస్త్రీలు అందఱును గౌరవముగ జెక్కబడులుములకు చెంగియొన్నవారు. అరెస్టు యదయము నుమారు 5-30 గంటలకు జరిగినది. పశుమర్తి పురుషోత్తముగారు, అరెస్టుకాలదిన అయిదుగురు స్త్రీలకును ఉరయము ఫలహారమును, మధ్యాహ్నము భోజనమును పంపిరి. స్త్రీలు లాకపులో ఉత్సాహముగనున్నారు. అరెస్టుకాలదిన మొదటియిద్వయస్త్రీలును ఇదివరకొకసారి అరెస్టుకాలది యింపట సిబుబయ్యలలో చదునైదుదినములుంచబడి విడుదలచేయబడిరి.

12:—కాకినాడ. ఆంధ్రరాలవిశంతుశరణాలయములో ఒక స్త్రీపువర్వవాహము జరిగినది. ఇది 43 వ వివాహము. కన్య శరణాలయపు అభిమానపుత్రిక వెంకటసుబ్బమ్మ; వరుడు విశాఖపట్టణము కాపురముడు, మునిసిపల్ స్కూలు హెడ్ మాస్టరు, నిష్టల మార్గవాదయగమార్తిగారు.

13:—శ్రీమతి ముడుంబ వేంకటమ్మగారు ఏలూరు సబ్ జయలునుండి వేలూరు పెంట్రులశెయ్యలుకు పంపబడిరి. ఈమెతో ఈమె కడచటిపూరుదు రెండుసంవత్సరములు ఆరుమాసములకుడుగలవానిని కైలుకుపంపుటకు ఆధికారులు నిరాకరించిరి.

14:—పెల్లూరుశెయ్యలునుండి శ్రీమతులు రంగిరాల వీరారామమ్మ, పాలకోడేటి క్యామలాంబ, పీరుగంటి మహాలక్ష్మమ్మగారు వేలూరు పెంట్రులశెయ్యలుకు మార్చబడిరి.

- :- రంగులూరు. కథియవాడులో ప్రవాహితశీవయ్య, శోలెరానత్యాగవాసుమిరివాడుకురాలునువగు శ్రీమతి దేవీదేవ పట్టాణిగారికి ఆరువెలలు కలిపివెళ్తు.
- 10:- మదరాసు. మంగంరాకములో కొల్లంకోడు రాజాగారిసతి కళ్యాణివాసుదేవరాజాగారు మరణించిరి. చనిపోవునకి ఈమెకు 38 సంవత్సరములు. ఈమె పూర్వతరువామ్మగారు ప్రధానవ్యాధిమూర్తి రామన్ మినసుగారి కుమార్తె. సర్ శంకరన్ వాయరువారిమనుమరాలు. ఈమెకు ప్రెంచి, సంస్కృత, అంగ్లభాషలయందు చక్కనిప్రవేశముగలదు.
- :- విశాఖపట్టణములో తాటికొండ చినవెంకటరమణగారి కుమారునకు (18 ఏండ్లు) కర్నాటకపు వెంకట రమణయ్యగారికుమార్తె పూర్వరత్నముకు (12 ఏండ్లు) కారదాచట్రమునకు వ్యతిరేకముగా వివాహము. కేసుచేయబడెను. వెంకటరమణ, వేంకటరమణయ్య, పులోహితుడు చిక్కపల్లి కామేశ్వరరావుగార్లకు చెరి 50 రూపాయలు లేక 15 శోబాలు విడిచిపెట్టు విధింపబడెను.
- 11:- రేపల్లె. మే 1 లేదిన శ్రీమతులు యలవర్తి కేసుమ్మగారి వాయకర్వమున కుమ్మల కులకమ్మ, యార్ల గడ్డ రత్నమ్మ, యనమదల రత్నమ్మ, చట్టికూటి రాధాకృష్ణమ్మ, కొల్లి రాఘవమ్మ, కాజలక్ష్మమ్మ గార్లు పోటుమెర్కట్రామములో వైలుదేరి కైలేపల్లి, వోడాయపాలెం, బొబ్బిగల్లంక, మోక్షోలు, చాట్రగడ్డ గ్రామములలో బహిష్కారకరపత్రములు వంచుచూరి ప లేదిన తూర్పుపాలెం గ్రామములో యుండగా రేపల్లె పోలీసువారు అరెస్టుచేసి సబులైలులో ఉంచినారు. కాజలక్ష్మమ్మగారివిమాత్రం రేపల్లెలో మధ్యాహ్నం 2 గంటలుకు వదలివేసినారు. మిగిలిన ఆరుగురు స్త్రీ వాలంటీర్లను పి. యల్. ఎ. 17 (1) పెన్షన్ క్రింద కేసుపెట్టి సబుమేజిస్ట్రేటుగారు విచారణచేసి ఒక్కొక్కరికి ఆరుమాసములు కలిపివెళ్తు విధించి పి. క్లాసు కోసంగిరి.
- :- రంగూను. మిను యే తోనంగు ఎం. ఏ., బి. లిటు (అక్కుఫర్)గారు బర్మాకొండుపీఠిలునధలోని ఏకైక స్త్రీసభ్యురాలు. యు. ములావు ఎం. ఎ. చ. పి. ఎస్ గారిని వివాహమాడెను. ఈమె కి. కే.యు మేకింగు బర్మాప్రభుత్వము హోముమెంబరు కుమార్తె. మెలాలులో ఈమెకు పరిచయము రంగూను కాలేజీలో ప్రారంభమై యూనివర్సిటీలో పెంపొంది యెట్లు ఫలించెను.
- 12:- మదరాసు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఉపసంపాదకులలో శోకరగు సుంటూరుజిల్లాకాపురములునైన శ్రీవోగేటి వేంకటసుబ్బయ్యకాస్త్రీ బి. ఏగారు శ్రీమతి పి. వెంకటసుబ్బమ్మఅను విలేంరువును మాంబరము త్యాగరాయనగరమున విధవాబివాహనపోయక పథియాజమాన్యమున పరిణయమైరి. పథువు మైలాపూరు శేషవర్ బాలికాపాఠశాలయందు వార్షికోత్సవములో చదువుచున్నది.
- :- తిరువాన్కూరు. జానియరు మహారాణిగారు బొంబాయిరేవులో 'ఇక్టోరియా' అను స్త్రీమరక్కి-యూరోపుఖండమున పర్యటనముచేయుటకై వెడలిరి.
- :- మదరాసు. రేటుమబూరులో శ్రీమతులు సురస్వతిపాండురంగం, గోవామ్మకం, త్యాయనాయకి, మాణిక్యమ్మగార్లు పితెటింగుచేయుచుండగా అరెస్టుచేయుట. పిమ్మటవదలివేయుట.
- :- పెల్లూరు. ఇనకా పంచయ్యవాయుకుగారు పంచమస్త్రీయగు బొమ్మలక్ష్మీదేవమ్మగారిని పట్టాంకర వివాహము గావించుకొనిరి.
- 13:- అపొమ్మకాటాడు. కుమారి వివోదినీలకంఠంగారు మునిసిపలు బాలికలపైనుమ్మలు ప్రధానోపాధ్యాయినియు, సుజరాతుకావ్యము 18-వ నియంత్రయు మజిన్లయ్యస్త్రీలు మేలాపూరు దివోత్సవము జరిపివందున అరెస్టుచేయబడిరి.

- 1:—తెలంగాణ. పర్వత పల్లభాయి పట్టిలుగారికోమాల్ల శ్రీమతి మనీషన్ పట్టిలుగారు కిత్ పూర్తికాక మునుపే విడుదలచేయబడిరి.
- 14:—అనామృదాబాదు. పోలూపూరునందెర్బయన యూరేసింపుజరుపుటకు ప్రయత్నించినందుల కరెస్టుగావించబడిన నలుగురి స్త్రీలకు చెరి 25 రు. జరిమానా లేక రి సి వారముల కఠినశ్రేయ.
- 15:—బాలసోయ. విద్యాధరిదేవి, ఇందుమతీదేవి, సోనాదేవి, మరియిరువురు స్త్రీవలంటీరులు పికటింగుచేసి నందుకు రూ. 50 జరిమానా, ఇచ్చునో ఒకసెల కఠినశ్రేయ పొందెరి.
- 16:—లాసోరు. రంగమనాలునుండి బయలుదేరి అనేకపీఠులగుండ స్త్రీపురుషులు ఉత్సవముతో అవక్కారి బళారువకురాగా అటంకపడి నీతాదేవి (పిన్నిపాలు చనియిదాసుభార్య), రాంపూరి (లాలరామ వంధునరి)గార్లను ఎరెస్టుచేసిరి.
- 1:—అలహాబాదు. బెల్లామేజస్త్రీలుగారు జయినయ్యవకపత్రికను ప్రచురించుచున్న శ్రీమతి లక్ష్మీదేవి గారిని వేయి రూపాయలు ధరావకుకోరిరి.
- 1:—శ్రీమతులు ఎక్కల పున్నమ్మ, కోగంటి లక్ష్మమ్మగార్లను కంకిపాడు పోలీసువారు అరెస్టుచేసి గన్న వరం నడకైలులోనుంచిరి.
- 17:—మదరాసు. చెనాబబారువందు శ్రీమతులు కోదామూరమ్మార్, సరస్వతమ్మార్, మాణిక్యంఅమ్మార్ కరపత్రములను పంచిపెట్టినందుకు అరెస్టుచేసి పోలీసుస్టేషనుకు తీసుకొనివెళ్ళి రాత్రి రి గంటలకు వదిలివేసిరి.
- 1:—కారికటు. కామ్యూలు వాయానుగారిసరికి 18 సెలల కఠినశ్రేయ.
- 18:—నెల్లూరులో శ్రీమతి పాణకా కవకమ్మగారి అరెస్టు.
- 1:—మలఖానగరు. యూనియనుకోర్టును పికటుచేసినందుకు శ్రీమతులు కమలాదేవి, సరయూబాలాదేవి గార్లకు 8 సెలల కఠినశ్రేయ.
- 1:—హర్పి 11-వ తారీఖున కాశీదేశాల్లమేధకాజాలో కాంగ్రెసువాదులను స్త్రీలను పోలీసులు కష్ట పెట్టెరిని తీసుచేయబడెను. మేజస్త్రీలు విచారణలో పోలీసులు దోషులని నిర్ణయించబడెను. కాని కాశీజిల్లామేజస్త్రీలు ఎన్. గెలెన్ గారు 5 గురు ముద్దాయిలును నిర్దోషులని తీర్పుచెప్పి విడుదలచేసెను.
- 1:—లక్నో. కిజ్కాలము పూర్తియగుటచే కాంగ్రెసుపముఖురాలు శ్రీమతి సునీతిమైత్రాగారు విడుదల చేయబడిరి.
- 1:—విశాఖపట్టణము. శ్రీమతులు మూల వెంకుమాంబ, బేకుమళ్ళ నీతారామమ్మగార్లు విడుదలయైవిచ్చేసిరి.
- 19:—బొంబాయి. మూడుసెలలుకీత్ దైవమధుకంచినమీదట శ్రీమతి మీరాబెన్ కన్య (మిస్ నేడు) ఆర్థర్ కోడ్లు చెరసాలనుండి విడుదలచేయబడిరి. విడుదలకాగా నే స్టేడుకన్య గాంధీమహాత్మునిదర్శించుదలచి పూనావెళ్ళెను. యరవాడచెరసాలలోనున్న మహాత్ముని సందర్శించవలెదని చెరసాలాధికారులు చెప్పిరి.
- 1:—అలహాబాదు. విరిషుస్త్రీ జఫరాబీసరియైన సాహిత్రీదేవిగారు పరారియైయున్న యశపాలున కాశ్రయ మిచ్చికోషియయ్యెనని జూరీ ఏకగ్రీవముగా నిర్ధారించెను. అసిస్టెంటు సెషన్సుజడ్జి ఆవిడకు బిడేండ్లుకఠిన కైదు విధించెను. సాహిత్రీదేవి అకుపచ్చచీరధరించి కోర్టునకువచ్చెను. కిత్తును కాలముగా స్వీకరించెను.
- 1:—వీలూరు. ప్రభాతఫేరీలసందర్బమున అరెస్టుకాబడి నలుజెయిలులోనున్న అయిదుగురు స్త్రీలలోను శ్రీమతి మాణిక్యమాణిక్యంగారిని విడుదలచేసిరి. కిక్కిన నలుగురుస్త్రీలు శ్రీమతులు చుంహూరి రక్తమ్మ, మద్దుల దమయంతి, కంది నాగరత్నమ్మ, జవ్వాబి రాబరత్నమ్మగార్లపై చార్జీషీటుదాఖలు చేయబడెను.

గ్రంథ పరిచయము

భక్తకథావళి:—

(గ్రంథకర్త) శ్రీమతి నల్లరా రాజరత్నమ్మగారు. పురాణములనుండియు, ఇతివృత్తములనుండియు ఉత్తేజకరములగు కథాంశములను గ్రహించి శ్రీమతిగారిందుకూర్చిరి. కొన్నికథలు ఆపూర్వములుగనున్నవి. జానకీదేవికథ యిందుకు విదర్శనము. బాలురును బాలికలును ఉత్సాహముతో సీగ్రంథమును చదువగలరని చెప్పగలము. క్రొనుసైజు గ్లజుకాగితములు 80 పుటలు. వెల 0-12-0 అణాలు. వలయువారు నల్లరా సర్వేనారాయణమూర్తిగారు, తాలూకాబోర్డుఅఫీసు, నూజివీడుఅను చిరునామాకుగాని-నల్లరా సీతారామయ్యచేదరిగారు, గన్నవరము అను చిరునామాకుగాని వ్రాయవచ్చును.

శౌంతి విజయము:—

చరిత్రవిషయిక నవల. గ్రంథకర్త విద్యార్థుడు, సాహిత్యసరస్వతి వీరుదాంకితులును, ఉరవకొండబోర్డు హైస్కూలు ఆంగ్లపండితులును అను శ్రీమతలపాటి శేరరాజుగారు. గ్రంథనామము నూచించునటుల ఇందు అహింసాతత్వము బాగుగ ప్రదర్శింపబడినది. కథ రాజపుత్రస్థానమునకు సంబంధించినది. కథకంటె ఇందలి శైలి మమ్రు హెచ్చుగ వాకర్పించినది. ఇట్టిశైలిలో రాయలసీమ రంగస్థలముగాగల కొన్నినవలలు శేరరాజుగారు రచించుచు భాసాపోషకమగునని మాతలంపు. శ్రీనాయచేకొందురు గాక! చక్కని గ్లజుకాగితములపై ముద్రింపబడి ఈకాంతివిజయము ౧౩౨ పుటలతో నొప్పుచున్నది. వెల 0-14-0 అణాలు. ప్రకాశకులు యం. యస్. శర్మఅండ్ కో, ఎడ్యుకేషనల్ పబ్లిషర్సు, గుంటూరు.

ప్రేమ సుందరి:—

ద్వితీయభాగము. శ్రీకృష్ణదేవరాయ గ్రంథమాలలో చతుర్థపుష్పము. గ్రంథకర్త పానుమనగుత్తి దేవదానము. ఈగ్రంథముయొక్క ప్రథమభాగమును లోగడ మాచదువుల పరిచయము చేసియున్నాము. ఇపుడు చలువడిన ఈరెండవభాగము క్రొనుసైజు 288 పుటలు. రథకాగితము. వెల 0-8-0 అణాలు. చిరునామా: కల్లూరు ఆహోబిలాశ్రమ, మేనేజరు, భారతభవనము, కొలుబజారు, బళ్ళారి.

తా కూర్ దుర్గాదాస్:—

గ్రంథకర్త యస్. ఆర్ రావుగారు. సుప్రసిద్ధచారిత్రకథ ఇతివృత్తమగుట ఈగ్రంథమును దీక్షతో చదివితమి, కాని రచనము ఏమియు బాగుండలేదని వ్రాయుటకు చింతించుచున్నాము. కొన్నికొన్నివాక్యముల నిర్మాణము తలలోకసంబంధములేనివిగానున్నవి. అచ్చుతప్పులు, అంటని అక్షరములు గ్రంథమును మఱితపాడుచేసినవి. ఇది ఈ గ్రంథమునకు మొదటిభాగము. హిందూదేశచరిత్రలోని ఒకరసవదటముగానముచేయు ఈ గ్రంథముయొక్క రెండవభాగమైనను రచనాసౌందర్యమునకు, ముద్రణాసౌందర్యమునకు నోచిపుట్టునుగాక! దెమ్మిటియకాగితములమీద 152 పుటలుగల ఈప్రథమభాగము వెల రు 1-8-0. వలయువారు సరస్వతిగ్రంథమాల, కాకరపేట అను చిరునామాకు వ్రాయవది.

ఆంధ్రపత్రిక ఆంగీరస సంవత్సరాది సంచిక:—

ఎప్పటితీరున ఆంధ్రవిద్యవృద్ధిజనుల అమూల్యవ్యాసములతో, పెక్కుచిత్రములతో సుందరీకరముగ నున్నది. వెల దినపత్రికచందాదారులకు 1-0-0, వారపత్రికచందాదారులకు 1-4-0, ఇతరులకు 2-0-0. తపాలాఖర్చులు ప్రత్యేకము. ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము, బార్డిటవును, మదరాసు.

ఈసంచికయందు గౌరవస్థానములంకరించుచున్న ప్రాతః ఫక్కి పాటలు మాకార్యాలయమునకువచ్చినపుడు కనరువిచ్చిచువుటతోడనే శ్రీరామకృష్ణ కవుల 'అంధకపుటపరాధములు' జ్ఞాపికచేసినవి. అందలిభాగ్యమును ఇందలిభాగ్యమును సరిలియు మైనవి. తుదని అది ఇట నీతిబోధలో తేలిపోయినది. ...

చిన్నిచిన్నివాక్యములేకాని ఒక్కొక్కవాక్యము నందును లోతుపట్టరానిభావములు. ఆలోచించినకొలదియు అవి మనలను రెక్కలుకట్టుకొని వెక్కడికో కొనిపోవును. కావుననే అవి 'భావచక్రం'లైనవి, ...

ఆరాధనసాధనములలో భక్తి ఉత్కృష్టమైనదనియు, పదార్థము ప్రధానముగాదనియు ముదిగొండ కోటయ్యశాస్త్రిగారి 'రాధారాధనము' బోధించుచున్నది. సోదరీమణులు ఆలించుదురాక! ...

శ్రీమతి చి. లలితాంబగారి 'ప్రేమబలి' వచ్చియు పరినివిధువని ఒకశ్రీప్రాత్రను సృష్టించినది. ఆయితే ఆమెచాయయా? కాదు. దివ్యబోధి. దానిలో పురుషునితేజము లేనమైనది. ఆత్మ, పరమాత్మల విశ్వమనగా నిట్టివా? ...

చెల్లెడి ఆక్కలో 'ఎడదాటు'. (చనిపోయిన) తల్లిలేనిలోటు చెల్లెడికిరిచ్చినఆక్క అత్తింటికిపోయినది. ఇంట చిన్నిచెల్లెలు, తల్లిండ్రు. కాని ఆయింటి చక్కదనము చిక్కిపోయినది.

తెలుపుగాడరుగా విరచించినట్టి రంగవలికలే కావరావునేడు! ఆమనోజ్ఞకృంగారమే, ఆక్రమమృతకళయే, పాసినది యాగృహము నేడు.

ఆక్కకొరకు మత్తలివియలు పాలిగాజులు చున్నవి. చెల్లెలు నీలుచున్నది. కాని ఆచూపులకు తెల్లతనమేగతి! ఈనీలుపు అరణ్యకోదనమే. ...

మొదట దిగిపీటూర్చుండుట. తరువాత సడలి సాగుట. ఇది అర్చనవిధము. శ్రీమతి సునర్ల లక్ష్మీనరసమాంబగారి 'పుట్టింటికిప్రయాణము' అను కథలోని అట్లుడిట్టివాడే. 'ఇదిగో, చూడండీ! కోపం వచ్చిందా? తెలివితక్కువచేతచెప్పేను. వెళ్లనురెండి. మీరూ, నేనూ యాపారివెడదాం. మానాన్నతోటి అట్లాచెప్పేస్తాను' అనినతరువాత గూడ గంగను

ఆమెభర్త 'పూలో' అనగలదా? అనగలిగితే ఆమె వెంట ఎందుకుపోవును? ...

'అంశువు' రెండుభాగములుగ విడదీయవలెను. అజ్ఞానతిమిరమనశ్చటితో పరించుభాగము మొదటిది. ఆతిమిరమిచ్చేదనమునకు విజ్ఞానాంశువును ప్రసాదించేయ్యుప్రార్థన రెండవది. అది తిమిరమువలె విస్తృతము, ఇది ప్రార్థనఉండవలసివీరిని క్లుప్తము. ...

శ్రీ బందా కనకలింగేశ్వరరావుగారి 'పందిలి క్రింద' అనునది ఏకముఖమున లేకున్నను మొదటి నుంచి తునిదాక చదువపురకొల్పుచున్నది. తెలుగులకుటుంబజీవనపద్ధతులు, చిన్నపిల్లలచిల్లరి, పల్లెటికిననము ఇందు చిత్రాటినవి. ...

శిశువులకు సృష్టించుటయేగాని లయముచేయుట తెలియదని చాల్చుచున్నను. అట్లే 'నిజమైనప్రేమ' లోని చిట్టి మొదటపువ్వులను తలలో పెట్టుకొనదలచినదేగాని వాశనముచేయ దలపెట్టలేదు. వాశనము చేయుతలంపు తల్లినుండియేవచ్చినది. తల్లి తాత్పర్యము. విడ్డ ప్రార్థనామృదాత్తులు. నిజమైనప్రేమ జడమీదనికాదు. విడ్డమీదికే. ...

ఉత్సాహముగలపాఠకులు లేఖాముఖమున జూను 10 లోపున మాకు తెలుపుదురుగాక!

పుష్పవయసులోని శ్రీచదలవాడ వాగభూషణ రావు చాదరిగారి 'పురుషధర్మము' నందలి అభిప్రాయములతో మీరు పూర్తిగ సేకీభవించురా? ...

శ్రీమతి సమయముంత్రి రాజ్యలక్ష్మీగారు 'ఇందరిలోను ఆఆదృష్టవంతులెవరో?' అనుకథకుదని సమిష్టి కుటుంబములను సమర్థించియున్నారు. ప్రస్తుతసాంఘిక పరిస్థితులలో హిందూదేశమున సమిష్టికుటుంబముల పద్ధతి నిలువగలదా? నిలుపుట వాంఛనీయునా? నిలువకపోవునో కలుగగల సస్యములేవి? ...

'చిన్నిచెల్లాయి'అను శ్రీమతి బొడ్డు సీతాలక్ష్మిగారి పద్యవ్యాసవిషయమునగలసారస్వమేమి? ...

శ్రీమతి తూరిక కమలాంబగారు వ్రాసిన 'నవనాగ రక్తము' శ్రీలనుగూర్చియేనా? ...

గృహలక్ష్మిలో 'గృహోద్ధానము' అనుక్రొత్తకథకాదనిని పెట్టుచున్నాము. అది ఎల్లుండవలయును?

కేసరిగారి జ్ఞాపకములు

1. లోద్ర

స్త్రీలబుకుసంబంధమున జాడ్యములకు పుత్రాయుధము. మరియు వంద్యత్వమును పోగొట్టును. ఆరోగ్యము రక్తపుష్టికలుగజేయును.

12 జ్ఞ. రు. 3 0 0 6 జ్ఞ. రు. 1 10 0

2. అమృత

రక్తశుద్ధిద్రావకము. సరములబలహీనత, నుఖజాడ్యములు, ఆకలిలేమి, నిస్సక్తువ మొదలగు వ్యాధులను ఖండించును.

12 జ్ఞ. రు. 3 0 0 6 జ్ఞ. రు. 1 10 0

3. అర్క

సర్వవిధములగు జ్వరములను నిర్మూలించును.

6 జ్ఞ. రు. 2 8 0

3 జ్ఞ. రు. 1 8 0 1 జ్ఞ. రు. 0 8 0

4. జయద్రావకము: విజయవటి

కలరామందులు వెల రు. 1 0 0

5. చంద్రోదయమకరధ్వజ

పుష్టిని కలిగించుటకు వెల రు. 5 0 0

6. ఆదిత్యలవణము

ఆతిర్ణ సంహారిణి వెల 8 జ్ఞ. రు. 1 4 0

7. మార్తాండలేపము

చర్మరోగములకు వెల రు. 0 8 0

8. కస్తూరివటి

కర్ణరోగములకు వెల రు. 2 8 0

9. రాజమనోల్లాసిని

పడకటింటిమందు వెల రు. 1 0 0

10. నారాయణతైలము

చాతవ్యాధులకు 6 జ్ఞ. రు. 2 0 0

11. భృంగామలకతైలము

మెదడు చల్లబడుటకు 6 జ్ఞ. రు. 1 0 0

12. ధాతువృద్ధి మార్గము

ఇంద్రియపుష్టికి డబ్బీ రు. 2 0 0

13. మహాగంధకవటి

చర్మవ్యాధులకు 40 బిళ్లలు రు. 3 0 0

14. తాంబూలరంజని

తాంబూలమాత్రలు వెల రు. 0 4 0

15. మాదీఫలరసాయనము

వైద్యములకు 3 జ్ఞ. రు. 0 12 0

16. కఫకేతువటి

దగ్ధ, పడికములకు 24 బిళ్లలు రు. 0 12 0

17. మధుమేహవటి

ఆతిమాత్రవ్యాధికి 40 బిళ్లలు రు. 3 0 0

18. శిలాజతురసాయనము

సర్వరోగనివారిణి కులం రు. 2 0 0

19. నీలాంజనము

కంటిజబ్బులకు డబ్బీ రు. 1 0 0

20. సుదర్శనాంజనము

జన్మికలికము డబ్బీ రు. 2 0 0

21. సావీరాంజనము

కండ్లకు చలననిచ్చు మర్మా డబ్బీ రు. 1 0 0

22. గర్భరక్షక

గర్భణీస్త్రీలకు 3 జ్ఞ. రు. 2 0 0

23. సోమరాజుదిలేపము

బొర్లికి బుడ్డివెల రు. 2 0 0

24. విషవిధ్వంసిని

తేలుమందు వెల రు. 0 8 0

25. వజ్రతైలము

దంతరోగనివారిణి వెల రు. 0 8 0

26. క్షౌరతైలము

కర్ణరోగనివారిణి వెల రు. 0 8 0

27. అతిసారగజకేసరి

గ్రహణిమందు 24 మాత్రలు వెల రు. 0 12 0

28. కుముదవటి

నుఖభేదిమందు 24 మాత్రలు వెల రు. 0 12 0

29. సిద్ధామృతమార్గము

కాఫీకుదులు వెల రు. 0 8 0

30. బాలసంజీవినివటి

శిశువులకు 50 మాత్రలు వెల రు. 1 0 0

31. మధువిరేచనవటి

భేదిమందు 24 మాత్రలు వెల రు. 0 12 0